

**Velikost a struktura
skupin osob bez domova
a osob vyloučených z bydlení**

Věra Kuchařová
Kristýna Janurová (Peychlová)

VÚPSV, v. v. i. Praha
2016

Publikace byla schválena ediční vědeckou radou ve složení:

doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (VÚPSV, v. v. i. Praha)
Ing. Martin Holub, Ph.D. (VÚPSV, v. v. i. Praha)
Mgr. Miriam Kotrusová, Ph.D. (FSV UK Praha)
doc. Ing. Robert Jahoda, Ph.D. (MU Brno)
Ing. David Prušvic, Ph.D. (MF ČR)
Ing. Jan Mertl, Ph.D. (VŠFS Praha)
Ing. Jan Molek, CSc. (JU České Budějovice)
doc. Ing. Olga Poláková, CSc. (Metropolitní univerzita Praha)

Monografie vznikla v rámci řešení projektu „Analýza velikosti a struktury skupin osob bez domova, osob vyloučených z bydlení, osob obývajících nevyhovující bydlení a těch, pro které jsou náklady na bydlení nadměrně velkou zátěží“, který byl financován z prostředků Ministerstva práce a sociálních věcí ČR.

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12, Praha 7
jako svou 500. publikaci
Vyšlo v roce 2016, 1. vydání, počet stran 174
Tisk: VÚPSV, v. v. i.

Recenze: Ing. Libor Prudký, Ph.D.
Ing. Petr Víšek

ISBN 978-80-7416-228-2

<http://www.vupsv.cz>

Abstrakt

Předkládaná publikace je jedním ze dvou textů shrnujících výstupy z výzkumného projektu „Analýza velikosti a struktury skupin osob bez domova, osob vyloučených z bydlení, osob obývajících nevyhovující bydlení a těch, pro které jsou náklady na bydlení nadměrně velkou zátěží“. Projekt byl realizován v souvislosti s přípravou zákona o sociálním bydlení. Jeho cílem bylo zmapovat cílové skupiny sociálního bydlení z hlediska struktury domácností a forem soužití, velikosti a struktury rodinných jednotek, současné formy bydlení, výskytu osob se zdravotním postižením a dalších charakteristik. Tato publikace se konkrétně zaměřuje na osoby bez domova a osoby ohrožené vyloučením z bydlení z důvodů nepříznivých životních okolností. Data pro rozbor byla čerpána z dostupných statistických a výzkumných dat a vlastních dotazníkových a telefonických šetření realizovaných v zařízeních poskytujících sociální služby a obcích s rozšířenou působností za účelem doplnění dat, která nejsou pravidelně sbírána. Text nejprve představuje přehled hlavních používaných datových zdrojů a výzkumných zjištění a dále osm kapitol členěných dle jednotlivých zkoumaných skupin vymezených tak, aby bylo možné je s pomocí dostupných dat alespoň v nějaké míře kvantifikovat. Jedná se o osoby přežívající venku, osoby v noclehárnách, osoby v azylových domech, osoby v domech na půli cesty, osoby využívající sociálních služeb sociální rehabilitace a krizové pomoci, osoby spadající do cílové skupiny dle definice SLDB 2011 (bezdromovci, bydlící mimo byty a zařízení a žijící v zařízeních), oběti domácího násilí a osoby opouštějící instituce.

Klíčová slova: bezdomovectví; Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení ETHOS; bydlení; osoby bez přístřeší; sociální služby; azylové domy; noclehárny

Abstract

The presented publication is one of two texts summarizing the results of the research project "Analysis of the size and structure of different groups of people who are homeless, excluded from housing, living in substandard housing and for whom housing expenses represent an unbearable burden." The project was carried out in relation to the preparation of the new Act on Social Housing. Its aim was to map the population of potential users of social housing in terms of household structure and cohabitation forms, size and structure of family units, current housing forms, prevalence of persons with disabilities, and other characteristics. This publication specifically focuses on the homeless and persons vulnerable to housing exclusion due to unfavourable life circumstances. The analysis used available statistical and research data and data from a few questionnaire and telephone surveys carried out among social services providers and municipalities in order to complement for data which are not regularly collected. The text first presents an overview of the main data sources and research findings used, and then eight chapters structured according to the individual studies groups, defined so as to enable their quantification based on the available data. This includes people living rough, persons in night shelters, persons in homeless hostels, persons in half-way houses, users of social rehabilitation and emergency assistance social services, persons falling within the target group according to the definition of Czech Republic's Population and Housing Census 2011 (homeless, living beyond flats and facilities and living in facilities), victims of domestic violence and persons leaving institutions.

Key words: homelessness; European Typology of Homelessness and Housing Exclusion ETHOS; housing; people sleeping rough; social services; homeless hostels; night shelters

Obsah

Seznam užívaných zkratk	9
1. Úvod	11
2. Přehled využívaných datových zdrojů a výzkumných zjištění	13
2.1 Lokální (městská) sčítání osob bez domova	13
2.2 Kudy ke dnu? Rozbor charakteristik klientů Naděje, o. s.	15
2.3 Roční výkaz o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb za rok 2014.....	16
2.4 Karty klientů (uživatelů)	17
2.5 Statistiky Asociace pracovníků intervenčních center (APIC)	18
2.6 Dotazníková šetření	18
2.7 Telefonické dotazování	19
2.8 Sčítání lidu, domů a bytů 2011	19
2.9 Dokumentace relevantních zařízení sociálních služeb a odborná literatura	20
3. Osoby přežívající venku	21
3.1 Lokální (městská) sčítání osob bez domova	21
3.1.1 Počet osob přežívajících venku	21
3.1.2 Pohlaví.....	23
3.1.3 Rodinný stav.....	24
3.1.4 Převládající věkové kategorie	25
3.1.5 Další aspekty struktury	26
3.2 Rozbor charakteristik klientů Naděje, o.s.	27
3.2.1 Pohlaví.....	27
3.2.2 Věková struktura	28
3.2.3 Rodinný stav.....	29
3.2.4 Počet dětí	29
3.2.5 Národnost, státní příslušnost a trvalé bydliště	30
3.2.6 Socioekonomické charakteristiky	31
3.3 Telefonické dotazování v nízkoprahových denních centrech	34
3.3.1 Struktura uživatelů nízkoprahových denních center.....	34
3.4 Shrnutí - osoby přežívající venku	36
4. Osoby v noclehárnách	38
4.1 Roční výkaz o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb	38
4.2 Dotazníkové šetření	39
4.2.1 Pohlaví.....	39
4.2.2 Struktura domácností	40
4.2.3 Zdravotní postižení	41
4.2.4 Domácí násilí	41
4.2.5 Převládající věkové kategorie	41
4.2.6 Převládající vzdělání	42
4.2.7 Převládající socioekonomický status.....	43
4.2.8 Zadluženost	43
4.3 Shrnutí - osoby v noclehárnách	44
5. Osoby v azylových domech	45
5.1 Roční výkaz o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb	45

5.1.1	Pohlaví.....	45
5.1.2	Věková struktura.....	46
5.1.3	Zdravotní postižení.....	47
5.2	Karty uživatelů pobytových sociálních služeb za rok 2013	48
5.2.1	Pohlaví.....	48
5.2.2	Rozmístění uživatelů azylových domů dle krajů	49
5.2.3	Věková struktura.....	50
5.2.4	Struktura domácností	51
5.2.5	Délka pobytu	56
5.3	Dotazníkové šetření	61
5.3.1	Struktura domácností	62
5.3.2	Zdravotní postižení.....	64
5.3.3	Domácí násilí	65
5.3.4	Převládající věkové kategorie.....	65
5.3.5	Převládající vzdělání	68
5.3.6	Převládající socioekonomický status.....	70
5.3.7	Zadluženost.....	71
5.4	Shrnutí - osoby v azylových domech	73
6.	Osoby v domech na půli cesty.....	75
6.1	Roční výkaz o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb	75
6.1.1	Pohlaví.....	75
6.1.2	Věková struktura.....	76
6.1.3	Zdravotní postižení.....	77
6.2	Karty uživatelů pobytových sociálních služeb za rok 2013	77
6.2.1	Pohlaví.....	77
6.2.2	Věková struktura.....	77
6.2.3	Struktura domácností	77
6.2.4	Délka pobytu	78
6.3	Dotazníkové šetření	79
6.3.1	Struktura domácností	80
6.3.2	Zdravotní postižení.....	81
6.3.3	Domácí násilí	82
6.3.4	Zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody	82
6.3.5	Převládající vzdělání	83
6.3.6	Převládající socioekonomický status.....	83
6.3.7	Zadluženost.....	84
6.4	Shrnutí - osoby v domech na půli cesty	85
7.	Osoby využívající sociálních služeb sociální rehabilitace a krizové pomoci.....	87
7.1	Uživatelé pobytových služeb center sociálně rehabilitačních služeb.....	87
7.1.1	Pohlaví.....	88
7.1.2	Věková struktura.....	88
7.2	Uživatelé ambulantních služeb center sociálně rehabilitačních služeb.....	89
7.3	Uživatelé pobytových služeb zařízení pro krizovou pomoc	91
7.3.1	Pohlaví.....	91
7.3.2	Věková struktura.....	92
7.4	Uživatelé ambulantních služeb zařízení pro krizovou pomoc	92
7.5	Shrnutí - osoby využívající sociálních služeb sociální rehabilitace a krizové pomoci.....	93
8.	Data Sčítání lidu, domů a bytů 2011	95
8.1	Bezdomovci v SLDB 2011.....	96

8.2	Osoby bydlící mimo byty a zařízení (nouzové bydlení) podle SLDB 2011 ..	102
8.2.1	Osoby sečtené v SLDB 2011 jako bydlící v nouzových objektech, vč. mobilních	102
8.2.2	Osoby sečtené v SLDB 2011 jako bydlící v domech mimo byty	104
8.2.3	Charakteristiky osob bydlících v domech mimo byty a v nouzových objektech v souhrnu	106
8.3	Osoby žijící v zařízeních dle SLDB 2011	111
8.4	Shrnutí - data Sčítání lidu, domů a bytů 2011	114
9.	Oběti domácího násilí	117
9.1	Intervenční centra v databázích MPSV	117
9.2	Statistiky a výroční zprávy Asociace pracovníků intervenčních center za rok 2014	119
9.2.1	Věková struktura	119
9.2.2	Pohlaví a složení domácností	120
9.2.3	Vztah oběti a násilné osoby	122
9.3	Šetření v intervenčních centrech	126
9.4	Oběti domácího násilí jako klienti pobytových sociálních služeb - azylových domů	132
9.5	Shrnutí - oběti domácího násilí	135
10.	Osoby opouštějící instituce	138
10.1	Osoby opouštějící institucionální a náhradní rodinnou péči	139
10.2	Další skupiny osob před opuštěním instituce	150
10.3	Shrnutí - osoby opouštějící instituce	157
11.	Shrnutí	159
12.	Literatura	168
	Příloha	172
	Výtahy z oponentských posudků	174

Seznam užívaných zkratek

AD	azylový dům
APIC	Asociace pracovníků intervenčních center
CSRS-amb	centrum sociálně-rehabilitačních služeb poskytující ambulantní služby
CSRS-pob	centrum sociálně-rehabilitačních služeb poskytující pobytové služby
ČČK	Český červený kříž
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DD	dětský domov
DN	domácí násilí
DPC	dům na půli cesty
ETHOS	Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion)
IC	intervenční centrum
IKSP	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
LDN	léčebna dlouhodobě nemocných
MHD	městská hromadná doprava
MP	městská policie
MPSV ČR (MPSV)	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
MÚ	městský úřad
NDC	nízkoprahové denní centrum
NNO	nestátní nezisková organizace
NRP	náhradní rodinná péče
NS	nízkoprahové služby
NÚR	neúplná rodina
OP	občanský průkaz
ORP	obec s rozšířenou působností
OSP MMB	Odbor sociální péče Magistrátu města Brna
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSV MmH	Odbor sociálních věcí Magistrátu města Havířova
OV	ochranná výchova
PN	psychiatrická nemocnice
PO	předběžné opatření
PP	pěstounská péče
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí
SŠ	střední škola
SZSP	standardizovaný záznam sociálního pracovníka

Seznam užívaných zkratek

TSP	terénní sociální pracovník
ÚR	úplná rodina
ÚV	ústavní výchova
VŠ	vysoká škola
VTOS	výkon trestu odnětí svobody
VÚPSV, v. v. i.	Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
ZDVOP	zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
ZKP-amb	zařízení pro krizovou pomoc poskytující ambulantní služby
ZKP-pob	zařízení pro krizovou pomoc poskytující pobytové služby
ZP	zdravotní postižení
ZŘS	zvláštní řízení soudní
ZŠ	základní škola

1. Úvod

V souvislosti s potřebou systematicky řešit problém bezdomovectví v ČR a vypracovat zákon o sociálním bydlení již byla vytvořena řada pokusů o kvantifikaci počtu a struktury osob bez domova nebo s nedostatečně zajištěným bydlením (mimo mnohé jiné Hradecký a kol., 2004, Prudký, Šmídová, 2010, Baláš a kol. 2010, Hruška a kol., 2012, Prudký a kol., 2012, Magistrát města Brna 2014). Pro potřeby MPSV byl v roce 2015 s tímto zaměřením realizován ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. (VÚPSV) projekt „Analýza velikosti a struktury skupin osob bez domova, osob vyloučených z bydlení, osob obývajících nevyhovující bydlení a těch, pro které jsou náklady na bydlení nadměrně velkou zátěží“, který má dva základní výstupy usilující o podrobnější popis vybraných sociálních skupin zasažených nebo ohrožených bezdomovectvím. Jednak tuto monografii, která se zaměřuje na osoby bez domova a osoby vyloučené z bydlení, a jednak publikaci „*Popis velikosti a struktury skupin osob, které by mohly představovat cílovou skupinu sociálního bydlení*“ (Šimíková, Vyhlídal, 2015), jež se zabývá strukturou osob obývajících nevyhovující bydlení a těch, pro které jsou náklady na bydlení nadměrně velkou zátěží.

Zde předkládaný text současně volně navazuje na předchozí monografii zpracovanou ve VÚPSV k tématu kvantifikace problému bezdomovectví, vydanou v roce 2015 jako výstup z projektu „Vyhodnocení existujících domácích výzkumů a dat v oblasti bezdomovectví a návrh dalšího postupu k získávání chybějících klíčových dat o bezdomovectví v ČR nezbytných pro vytváření politik zaměřených na tuto cílovou skupinu,“ realizovaného pro potřeby MPSV v roce 2014. Předchozí monografie kriticky zhodnotila dostupná data a výzkumy z hlediska jejich využitelnosti pro kvantifikaci bezdomovectví v ČR podle typologie ETHOS¹ (Kuchařová a kol., 2015).

Obsahem zadání pro zde předkládaný rozbor bylo v případě osob bez domova zjistit, o jak velké skupiny se jedná, „zda se jedná o rodiny, partnerství sezdaná i nesezdaná, registrovaná i neregistrovaná, vícegenerační rodiny, širší rodiny, počty dětí s rozlišením podle věku, především pak o počty osob, které chtějí/potřebují žít v jednom bytě (péče o nezletilé dítě, péče o osobu blízkou apod.)“ Osoby ohrožené ztrátou bydlení žádal zadavatel definovat „na základě příjmu a podle primární formy bydlení, kterou aktuálně využívají.“

Velikost a strukturu těchto různorodých skupin jsme na základě priorit stanovených zadavatelem zkoumali v souladu s typologií ETHOS (viz Přílohu 1) v rozdělení na následující dílčí cílové skupiny, vymezené i díky zjištěním z předchozího výzkumu tak, aby bylo možné je s pomocí dostupných dat alespoň v nějaké míře kvantifikovat:

- osoby přežívající venku,
- osoby v noclehárně (podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách),
- osoby v azylových domech (podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách),
- osoby přebývající v dalších typech zařízení poskytujících pobytové sociální služby (domy na půli cesty (DPC), centra sociálně rehabilitačních služeb (CSRS-pob), zařízení pro krizovou pomoc (ZKP-pob)),

---

¹ Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion), viz Přílohu 1, dále také <http://www.feantsa.org/spip.php?article120&lang=en>, Hradecký a kol. (2007), Prudký a kol. (2012).

1. Úvod

- osoby využívající další typy zařízení poskytující ambulantní sociální služby (nizkoprahová denní centra - NDC), centra sociálně rehabilitačních služeb (CSRS-amb), zařízení pro krizovou pomoc (ZKP-amb), intervenční centra (IC)),
- osoby ohrožované domácím násilím,
- osoby opouštějící instituce, zejména zařízení ústavní nebo ochranné výchovy pro mládež,
- osoby bydlící jinak než v bytech podle definice SLDB 2011 (tzn. bydlící v nouzových objektech, vč. mobilních, v budovách mimo byty, v zařízeních apod.).

Data byla čerpána z několika zdrojů, z nichž každý se zabývá pouze některými z uvedených cílových skupin a každý o daných skupinách poskytuje informace jiného druhu, ačkoli v některých základních bodech se zjištění generovaná z nich prolínají. Při volbě zdrojů pro potřeby zadání jsme se opírali o rozbor jejich validity provedený ve zmíněné předcházející publikaci (Kuchařová a kol., 2015) a v průběhu realizace tohoto projektu. Použité zdroje byly následující:

1. výstupy z lokálních (městských) sčítání osob bez domova v ČR (zdroj: různí autoři),
2. výstupy z Analýzy charakteristik klientů Naděje, o. s., středisko Praha, Bolzanova, shrnuté v publikaci „*Kudy ke dnu*“ (Prudký, Šmídová, 2010),
3. anonymizovaná statistická data z Ročního výkazu o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb za rok 2014 (Soc (MPSV) V 1-01) (zdroj: MPSV)
4. anonymizovaná data z karet uživatelů pobytových sociálních služeb za rok 2013 (zdroj: MPSV),
5. statistická data Asociace pracovníků intervenčních center ČR,
6. vlastní dotazníková šetření týkající se struktury a velikosti skupin uživatelů azylových domů, domů na půli cesty, nocleháren a intervenčních center,
7. vlastní telefonické dotazování vedoucích pracovníků zařízení poskytujících sociální služby týkající se struktury uživatelů nizkoprahových denních center a sociálních odborů obcí s rozšířenou působností (týkalo se osob opouštějících zařízení) a doplňkově krajských úřadů,
8. data ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011,
9. dokumentace relevantních zařízení sociálních služeb a odborná literatura.

V rozboru nebyly využity výstupy z obsáhlého rozboru problematiky bezdomovectví ve městech realizujících Městské programy prevence kriminality, provedené Ministerstvem vnitra ČR v roce 2011, a to z důvodu jejich nepřesnosti z hlediska sečtených cílových skupin (přežívající venku a v noclehárnách, pobývající v azylových domech, resp. osoby s registrovanou adresou na ohlašovně) a skutečnosti, že neposkytují téměř žádné informace o jejich struktuře (kromě věkové, korespondující s níže citovanými zjištěními lokálních sčítání osob bez domova). Blíže viz Kuchařová a kol. (2015, s. 22-23). Zároveň jsme intenzivněji nepracovali s výstupy publikace Prudkého a kol. (2012) realizované pro MPSV, která neposkytuje bližší informace o (demografické a sociálně ekonomické) struktuře osob bez domova, a nebyla tedy pro naše potřeby vhodná.

2. Přehled využívaných datových zdrojů a výzkumných zjištění

2.1 Lokální (městská) sčítání osob bez domova

V rámci projektu byla provedena sekundární analýza výsledků lokálních sčítání osob bez domova realizovaných v jednotlivých českých městech (vč. jednoho okresu; v některých městech bylo sčítání prováděno opakovaně za použití stejné či odlišné metodologie). Cílem této analýzy bylo vytěžit již dříve zpracovaná zjištění o struktuře osob bez domova přežívajících na ulici, resp. „v terénu“² a „v institucích“ (v tomto případě se převážně jedná o osoby přebývající v pobytových zařízeních sociálních služeb (azylových domech, domech na půli cesty) a využívajících k (příležitostnému) přespání ambulantních služeb některých zařízení soc. služeb (nocleháren, popř. intervenčních a krizových center).

Tabulka č. 2.1 představuje přehled zpráv z lokálních šetření.

Podrobněji o tomto zdroji pojednává kapitola č. 3 o osobách přežívajících venku, pro niž uvedený zdroj posloužil jako v současnosti z hlediska požadovaných informací nejbojašnější.

Tabulka č. 2.1 **Přehled lokálních sčítání osob bez domova realizovaných v ČR**

místní a obsahové označení šetření	pozn. k metodě/vzorku	autor	rok realizace	velikost vzorku (N=) ³
Brno 2006	bezkontaktní sčítání (terén i zařízení)	--	2006	1 179
Brno 2010	bezkontaktní sčítání (terén i zařízení)	Baláš, Ondřej a kol.	2010	1 354
Brno 2014	bezkontaktní sčítání (terén i zařízení)	OSP MMB	2014	1 950 dospělých (+303 dětí)
České Budějovice - klienti služeb	klienti soc. služeb	Brejcha, Tomáš a kol.	2008	798
České Budějovice - terén	dotazníkové šetření	Brejcha, Tomáš a kol.	2009	52
České Budějovice - terén	sčítání ve veřejném prostoru	Dulawová, Ingrid	2013	94

² To může zahrnovat jak osoby žijící „ve veřejném prostoru“ (tj. spadajících do operační kategorie ETHOS č. 1), tak osoby žijící v budovách a na pozemcích, k nimž nemají právní nárok (tj. operační kategorie ETHOS č. 8), tak osoby žijící v provizorních, neobvyklých či neobyvatelných stavbách (tj. ETHOS č. 11 a 12).

³ Číslo v závorce označuje velikost části vzorku nebo doplňující vzorek, na němž v daném případě proběhlo dotazníkové šetření, resp. jinou upřesňující informaci k počtu. Rozdíly ve velikostech vzorků vysvětlují především poznámky k metodě nebo vzorku, které ukazují, že někdy se číslo vztahuje k souhrnu osob sečtených ve zvolený den v rámci terénního sčítání, jindy zahrnuje jak osoby sečtené v terénu, tak v zařízeních sociálních služeb a někdy zahrnuje nebo označuje odhadovaný počet tzv. „potenciálních bezdomovců“, tj. osob ohrožených ztrátou bydlení.

2. Přehled využívaných datových zdrojů a výzkumných zjištění

pokračování tabulky

místní a obsahové označení šetření	pozn. k metodě/vzorku	autor	rok realizace	velikost vzorku (N=) ³
Frýdek-Místek	dotazníkové šetření (terén i zařízení)	Poláchová, Marie	2010	61
Haviřov	dotazníkové šetření (terén i zařízení)	sociální kurátoři OSV MmH	2010	90
Olomouc - klienti NDC	klienti NDC - interní statistiky	Gottwaldová, Alžběta; Prinz, Petr	2007	684
Olomouc - klienti NDC (dotazník)	dotazníkové šetření (vzorek klientů NDC?)	Gottwaldová, Alžběta; Prinz, Petr	2007	64 (+ 47 jen zdrav. stav)
Opava - zjevné	sčítání zjevných bezdomovců vyčleněných sociálním kurátorem a rozhovory s pracovníky soc. služeb a městské policie	Brady, Pavla (zpravodajský článek)	2009	72
Opava - potenciální	zhodnocení poptávky po sociálním bydlení dle informací Magistrátu města Opava	Brady, Pavla (zpravodajský článek)	2011	267 o + 33 rodin (resp. až 549 osob + 33 rodin)
Ostrava - latentní	sčítání v ubytovnách	Hruška, Libor a kol.	2012	1 797
Ostrava - potenciální	součet několika kategorií potenciálních bezdomovců	Hruška, Libor a kol.	2012	18 833
Ostrava - zjevné	census zjišťující základní informace, účast policie	Hruška, Libor a kol.	2012	890 (resp. 442)
Plzeň 2009	dotazníkové šetření (terén i zařízení)	Toušek, Laco; Strohsová, Klára	2009	172 (resp. 157)
Plzeň 2014	dotazníkové šetření (terén i zařízení)	Váně, Jan; Kalvas, František	2014	238
Praha 2004 - klienti Naděje	klienti Naděje	Dirga, Lukáš	1993-2004	2 110
Praha 2004 - sčítání	dotazníkové šetření (klienti MCSSP Praha), údaje od SS, samosčítání	Hradecký, Ilja; Kosová, Petra; Myšáková, Marta; Omelková, Lenka; Sedláček, Petr	2004	3 096 (resp. 52)
Praha 2010 - sčítání	dotazníkové šetření, úplné sčítání, zpětný záchyt	Šnajdrová, Zuzana; Holpuch, Petr	2010	3 953
Tábor	rozbor sociálních služeb pro bezdomovce	Janoušek, Tomáš	2010-2012	cca 115 (+47 dětí)
Ústí nad Labem	dotazníkové šetření (terén i zařízení)	Buriánek, Pavel	2011	92 (resp. 86)
Vsetín (okres)	úplné sčítání a dotazníkové šetření: respondenti dotaz. šetření nejsou přímou subpopulací sečteného celku	Růžička, Jiří; Unar, Oldřich; Savková, Ester; Hanuliaková, Eva	2014	286 (resp. 209)

Zdroj: vlastní sekundární analýza výstupů z lokálních sčítání

2.2 Kudy ke dnu? Rozbor charakteristik klientů Naděje, o. s., středisko Praha, Bolzanova (Prudký, Šmídová, 2010)

Publikace zpracovaná pracovníky Centra pro sociální a ekonomické strategie při fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy (CESES FSV UK) představuje rozbor struktury klientů občanského sdružení Naděje, střediska Praha, Bolzanova (dále také jen „klienti Naděje“), založenou na souboru 4 622 klientských karet vedených v databázi sdružení v letech 1993 až 2004.⁴ Karty zaznamenávají **základní údaje o klientovi a jeho životní situaci v době jeho prvního příchodu do střediska**. Jedná se o klienty využívající ambulantních služeb střediska od uspokojení základních potřeb klientů po služby vedoucí ke „stabilizaci jedince a jeho návrat[u] k běžnému způsobu života,“ (Prudký, Šmídová, 2010, s. 9). Středisko Praha, Bolzanova bylo pro rozbor vybráno z důvodu svého dlouholetého působení v oblasti pomoci osobám bez domova a proto, že se podle autorů jedná o zařízení, které v době realizace výzkumu bylo prvním kontaktním místem pro největší počet klientů z dané cílové skupiny v Praze (*tamt.*). Ačkoli se tedy i v tomto případě jedná o lokální studii, věnujeme tomuto rozboru samostatný prostor, a to proto, že není založen na „klasickém“ průřezovém sčítání bezdomovců v té podobě, v jaké probíhaly censy představené v předchozí kapitole, a zároveň je komplexnější z hlediska zjišťovaných informací i délky časového období, které pokrývá - poskytuje tedy vývojovou perspektivu. Přestože tedy publikace pracuje s více než deset let starými daty a vypovídá pouze o bezdomovcích v hlavním městě, je unikátní v šíři i hloubce informací, které o cílové skupině poskytuje, a byla by proto škoda ji pro účely našeho rozboru nevyužít. Jedním z opodstatnění tohoto postupu budiž mj. i skutečnost, že Praha, stejně jako řada jiných světových hlavních měst, má v rámci České republiky největší populaci osob bez domova, kteří se sem i z jiných regionů stahují z důvodu širší škály možností přivýdělků, větší nabídky sociálních služeb a snad i širší „záchytné sítě“ osob ve stejné životní situaci (viz kap. 3.1.1, dále také Hradecký, 2006, s. 13).

Při vědomí uvedených limitů této monografie mohou i tak její výstupy posloužit jako cenný zdroj informací a zároveň jako příklad toho, jakým způsobem by mohly klientské výkazy používané v sociálních službách sloužit k získávání robustních analytických informací klíčových pro tvorbu veřejných politik, kdyby byly sbírány jednotně, centrálně a (v anonymizované podobě zabraňující porušení ochrany osobních údajů) byly poskytovány pro statistické a výzkumné potřeby (obsáhlejší diskusi a podklady k tomuto tématu obsahuje publikace Kuchařová a kol., 2015).

Rozbor předkládá **základní informace o struktuře skupiny osob přežívajících venku, potažmo v ubytovnách, v nejistém bydlení** a okrajově i jinými způsoby, v hlavním městě Praze. Budeme z něj čerpat převážně v kapitole týkající se osob přežívajících venku, protože takových osob obsahoval šetřený vzorek klientů Naděje, o. s. více než polovinu (Prudký, Šmídová, 2010, s. 59-61). Další větší část tvořily osoby žijící „u někoho v bytě“⁵ (11,6 %) a na ubytovně⁶ (10,6 %, *tamt.*, s. 58).⁷

---

⁴ Ovšem z důvodu srovnatelnosti údajů byla z karet z let 1993-2000 po čištění dat pro rozbor použita jen část.

⁵ To by odpovídalo operační kategorii č. 8 „nejisté bydlení“ dle ETHOS.

⁶ Operační kategorie ETHOS č. 3.

⁷ Ačkoli se tato publikace těmto skupinám podrobněji nevěnuje, zmíníme se o nich tam, kde to bude pro kontext užitečné.

2.3 Roční výkaz o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb za rok 2014 (Soc (MPSV) V 1-01)

Pro účely předkládaného rozboru získal VÚPSV k dispozici anonymizovaná data o uživatelích jednotlivých zařízení poskytujících vybrané typy sociálních služeb za rok 2014 získaná na základě výkazu Soc (MPSV) V 1-01 ze systému OKstat. V této kapitole představujeme přehled informací o struktuře uživatelů, které je z tohoto souboru možné zjistit, zatímco v kapitolách týkajících se konkrétních cílových skupin pak shrneme vybraná zjištění.

Na datech sbíraných systémem OKstat jsou založeny souhrnné údaje o počtech uživatelů sociálních služeb publikované ve Statistických ročenkách z oblasti práce a sociálních věcí (v této publikaci pracujeme především s ročenkami z let 2013, 2014 a 2015).

A) Zařízení poskytující pobytové služby pro osoby bez přístřeší

Z hlediska cílových skupin tohoto rozboru se jedná o tyto typy zařízení: **azylové domy (AD), domy na půli cesty (DPC), centra sociálně rehabilitačních služeb (CSRS-pob), zařízení pro krizovou pomoc (ZKP-pob).**⁸

O uživatelích těchto pobytových služeb jsme z uvedených statistických dat zjišťovali následující:

- počet uživatelů k 31.12.2014,
- počet uživatelů z celkového počtu evidovaného k 31.12.2014 v rozdělení na děti a mládež do 18 let, dospělé muže a dospělé ženy,
- věkovou strukturu uživatelů z celkového počtu evidovaného k 31.12.2014 v rozdělení na následující kategorie (pro účely rozboru adekvátně redukované):
  - o 0-6 let
  - o 7-12 let
  - o 13-18 let
  - o 19-26 let
  - o 27-65 let
  - o 66-75 let
  - o 76-85 let
  - o 86-95 let
  - o 95 a více let

---

⁸ Další zařízení, o jejichž uživatelích je z uvedeného zdroje možné zjistit srovnatelné informace, jsou zařízení provozující chráněné bydlení (ChB), zařízení následné péče (ZNP-pob), domovy se zvláštním režimem (DZR), domovy pro seniory (DS). U těchto typů zařízení nicméně primárním důvodem, proč poskytují pobytové služby, není zajištění střechy nad hlavou pro osoby bez přístřeší, proto jsme je do rozboru nezahrnuli.

- průměrný věk klientů,
- počet uživatelů z celkového počtu evidovaného k 31.12.2014 zařazených do I., II., III. nebo IV. stupně závislosti na pomoci jiné fyzické osoby dle § 8 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

B) Zařízení poskytující ambulantní služby pro osoby bez přístřeší

Z hlediska cílových skupin tohoto rozboru se jedná o tyto typy zařízení: **noclehárny, nízkoprahová denní centra (NDC), centra sociálně rehabilitačních služeb (CSRS-amb), zařízení pro krizovou pomoc (ZKP-amb).**

O uživatelích těchto pobytových služeb jsme z uvedených statistických dat zjišťovali pouze údaj o počtu uživatelů za celý rok 2014 v rozdělení na děti a mládež do 18 let, dospělé muže a dospělé ženy (jiné relevantní informace tato zařízení nevykazují).

C) Intervenční centra

O uživatelích těchto zařízení jsme z uvedených statistických dat zjišťovali následující:

- počet uživatelů za celý sledovaný rok,
- z toho počet uživatelů, kterým byla poskytnuta pomoc a) jednorázově a b) opakovaně
- z celkového počtu uživatelů za rok 2014 počet případů, ve kterých intervenční centrum poskytlo pomoc v návaznosti na vykazání ze společného obydlí,
- z celkového počtu uživatelů za rok 2014 počet uživatelů s nezletilým dítětem.

2.4 Karty klientů (uživatelů)

VÚPSV získal z Odboru koncepce financování sociálních služeb MPSV pro účely tohoto výzkumu soubory anonymizovaných karet uživatelů pobytových sociálních služeb, které tyto karty o svých uživatelích vedou, za rok 2013. Jedná se o všechny uživatele, kterým během daného roku byla poskytnuta nebo opakovaně/dlouhodobě poskytována nějaká z daných sociálních služeb.

Z hlediska cílových skupin tohoto rozboru byla sledována data o uživatelích těchto zařízení:

- **azylové domy,**
- **domy na půli cesty.**⁹

Z karet uživatelů je možné získat přehled o **pohlaví, věku, délce trvání ubytování** (resp. počtu dní poskytování služby), **počtu společně posuzovaných osob a cílové skupině**, kam byl uživatel zařazen. Data je možné třídit dle **poskytovatele, kraje**, nebo za celou **ČR**.

---

⁹ Další zařízení, která evidují údaje o uživatelích stejnou formou, jsou zařízení provozující chráněné bydlení, centra denních služeb, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, služby následné péče. Uživatelé těchto zařízení ale nebyli do rozboru zahrnuti, protože se nejedná o osoby, jejichž primárním důvodem využívání daných služeb je ztráta střechy nad hlavou nebo její hrozba.

Protože každé zařízení zakládá na každého svého nového uživatele novou kartu a uživatelé se do jisté míry stěhují mezi zařízeními, nerovná se souhrn karet celkovému počtu unikátních uživatelů jednotlivých typů zařízení za celý rok. Zadruhé, MPSV v termínu poskytnutí uvedených dat nemělo údaje ode všech poskytovatelů - proto celkový počet karet za rok 2013 může být cca o 5 % nižší než skutečný počet karet, s nimiž zařízení během roku 2013 pracovala.

Délka pobytu uživatelů v jednotlivých typech zařízení, kterou se zabýváme u jednotlivých cílových skupin, naznačuje, že určitý pohyb uživatelů z a do jednotlivých typů zařízení probíhá. Z karet uživatelů nicméně nelze zjistit, jak často se uživatelé stěhují mezi zařízeními poskytujícími sociální služby (a o jaké typy zařízení jde) a jak často z jiného typu ubytování (komerční ubytovna, nájemní byt, bydlení u příbuzných ad.) do zařízení poskytujícího sociální služby nebo naopak.

2.5 Statistiky Asociace pracovníků intervenčních center (APIC)

Tyto statistiky rozšiřují informace o klientech intervenčních center. Poskytují data o uživatelích podle toho, jestli využívali nízkoprahovou sociální službu nebo bylo součástí jejich případu vykazání násilné osoby z bytu. Kromě pohlaví, věku klientů, přítomnosti dětí v domácnosti a počtu a opakovanosti vykazání, které sledují i jiné zdroje, lze z těchto statistik dále zjišťovat:

- počet domácností s dětmi a počet dětí v nich, tedy i počet dětí (v domácnosti) uživatele,
- vztah mezi obětí a násilnou osobou,
- počet předběžných opatření (v souvislosti s vykazáním).

2.6 Dotazníková šetření

Pomocí vlastních dotazníkových šetření jsme se snažili zjistit o uživatelích některých zařízení poskytujících sociální služby informace, které ostatní uvedené zdroje dat neobsahují. Realizovali jsme celkem čtyři dotazníková šetření zaměřená na uživatele těchto typů zařízení:

- azylové domy,
- domy na půli cesty,
- noclehárny,
- intervenční centra.

Cílem dotazníkových šetření bylo získat informace o struktuře osob bez domova využívajících sociální služby z hlediska struktury domácností, vzdělání, zaměstnanosti a zdrojů příjmů, zkušeností s domácím násilím, zadluženosti ad. Dotazníky byly formulovány tak, aby pro odpovědné pracovníky jednotlivých zařízení, kteří byli respondenty dotazníku, byly co nejprůhlednější a jejich vyplňování nezabralo příliš mnoho času. Zjišťování informací získávaných i jinými způsoby jsme tedy omezili na minimum. Každé dotazníkové šetření bylo uzpůsobeno možnostem daného typu zařízení, nejednalo se tedy o identické dotazníky.

Dotazník měl elektronickou formu a zařízením byl rozeslán e-mailem (e-mailové adresy kontaktních osob byly získány z Registru poskytovatelů sociálních služeb, popř. z webových stránek zařízení). Necelý týden před původně avizovaným termínem ukončení sběru dat byla všem zařízením rozeslána upomínka s prosbou o vyplnění a zároveň poděkování zařízení, která už dotazník vyplnila. Některé respondenty jsme dodatečně kontaktovali telefonicky nebo e-mailem s prosbou o doplnění nebo vysvětlení nejasných odpovědí.

2.7 Telefonické dotazování

Telefonické dotazování jsme využili za účelem zjištění informací o struktuře klientů nízkoprahových denních center (NDC) a osob v evidenci sociálních referátů obcí s rozšířenou působností (ORP), které lze považovat za (potenciální) bezdomovce dle typologie ETHOS.

V případě NDC bylo důvodem pro volbu této metody a ne například dotazníkového šetření vědomí, že daná zařízení o svých klientech žádné z požadovaných informací systematicky neevidují vzhledem k zákonnému vymezení i provozním podmínkám poskytovaných služeb, které umožňují i jejich anonymní a jednorázové využívání. Telefonické dotazování umožnilo ptát se jednotlivých odpovědných pracovníků na jejich odborné zhodnocení zkoumaných skutečností bez nároků na uvedení přesných číselných údajů. Informace získané touto formou se prokázaly jako cenné i navzdory tomu, že bylo z časových důvodů možné získat odpovědi jen od části NDC provozovaných v ČR.

V případě dotazování na ORP bylo zjišťováno, jaké informace a v jakém rozsahu jsou o (potenciálních) bezdomovcích evidovány na sociálních referátech nad rámec statistického zjišťování MPSV.

2.8 Sčítání lidu, domů a bytů 2011

Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (dále též SLDB 2011) zachycuje jednak osoby, které byly sečteny jako bezdomovci, a jednak osoby, které splňují některé charakteristiky potenciálních bezdomovců (osoby v nevyhovujícím bydlení nebo nejistém bydlení apod.). Jako bezdomovci byli sečtení lidé, kteří v době SLDB 2011 měli dle metodiky sčítání obvyklý pobyt v zařízeních typu azylových domů, nocleháren apod. Pokud jde o druhou zmíněnou kategorii, metodika sčítání rozlišuje bydlení v bytech a mimo byty; druhé pak dále dělí na bydlení v zařízeních a nouzové bydlení, jež existuje v různých formách. Ve všech formách se v nějakém podílu nacházejí jedinci, kteří ztratili nebo jsou ohroženi ztrátou bydlení. Předpokládáme, že tito jedinci tvoří jen menší část každé dané kategorie osob, avšak formuláře SLDB neobsahují dotaz na důvody formy bydlení, takže metodika sčítání takové jedince neumožňuje jednoznačně odlišit.

Zde předkládáme co možná zevrubný rozbor publikovaných dat SLDB 2011, je však třeba upozornit, že tato data neumožňují, mj. z výše uvedeného důvodu, dostatečnou desagregaci dat pro potřeby přesnější identifikace sociálních skupin splňujících kritéria mezinárodní typologie ETHOS. Dle možností zjišťujeme o jednotlivých relevantních kategoriích sociodemografická data (pohlaví, věk, rodinný stav, typ a struktura domácnosti, vzdělání, příp. další jako např. ekonomická aktivita).

2.9 Dokumentace relevantních zařízení sociálních služeb a odborná literatura

Tato část metodiky byla zaměřena na doplnění informací ze statistických zdrojů dat a poskytnutí hlubšího vhledu do problematiky ohrožení bezdomovectvím některých sociálních kategorií.

3. Osoby přežívající venku

Velikost a struktura populace osob žijících na ulici byla analyzována pomocí dvou zdrojů, jimiž jsou lokální sčítání osob bez domova realizovaná v uplynulých cca 10 letech v některých městech a obcích ČR a telefonické dotazování mezi pracovníky nízkoprahových denních center. Vzhledem k nedostupnosti jiných dat o této skupině osob, která je ze své podstaty (častá migrace, prolínání s dalšími skupinami, omezený kontakt s většinovou populací, s institucemi a úřady) obtížně zachytitelná, nebylo možné danou populaci jako celek kvantifikovat (jak vysvětlujeme v publikaci Kuchařová a kol., 2015). Předkládáme proto především orientační zjištění týkající se její velikosti a struktury získaná z obou jmenovaných zdrojů.

3.1 Lokální (městská) sčítání osob bez domova

Lokální sčítání byla vyhodnocena jako zdroj obsahující v současné době největší škálu informací o osobách přežívajících venku, ačkoli každé z nich vypovídá pouze o určitém početně velmi omezeném vzorku zkoumané populace.

Vzhledem k různorodosti metodologických přístupů a rozestupům v obdobích realizace jednotlivých lokálních sčítání uvedených v úvodní části tohoto rozboru není možné jejich výstupy jednoduše sečíst a nakládat s nimi jako s jednotným údajem. U aspektů struktury populace, u nichž se nám zjištěné informace jeví pro předkládaný rozbor jako nejpotřebnější, jsme se nicméně pokusili porovnat výstupy alespoň těch několika studií, které se daným otázkám věnovaly.

Zároveň u některých sčítání nebylo možné jednoduše oddělit výsledky týkající se čistě osob přežívajících venku a sečtených zástupců ostatních cílových skupin, proto výsledky do značné míry představují údaje, které platí souhrnně pro osoby přežívající venku i osoby pobývající v různých zařízeních poskytujících sociální služby a v menší míře osoby žijící i v komerčních ubytovnách, v nejistém bydlení ad.

3.1.1 Počet osob přežívajících venku

Vzhledem k tomu, že se nejeví jako metodologicky vhodné sčítat počty osob přežívajících venku v jednotlivých městech zjištěných lokálními sčítáními, uvádíme pouze přehled těchto počtů. Každý samostatný údaj nebo podíl sečtených osob „venku“ z celkové velikosti daného lokálního vzorku může poskytnout přibližnou představu o jejich výskytu v jednotlivých lokalitách - to umožňuje následující tabulka, v níž shrneme zjištěné počty osob „venku“ (sčítaných přímo v „terénu“ a/nebo v nízkoprahových denních centrech) z jednotlivých lokálních sčítání, z nichž bylo tento údaj možné zjistit. Je ovšem nutné mít na paměti, že každé ze sčítání používalo jiné vymezení cílové populace¹⁰ a zároveň v každém ze sčítání byl rozbor situace sečtených osob proveden s odlišnou mírou podrobnosti - proto je z některých sčítání možné zjistit, jaké je skutečné obvyklé místo pobytu sečtených osob (venku, v noclehárně, v azylovém domě aj.), zatímco jiná sčítání operují pouze s údajem o místě, kde byla daná osoba sečtena - z toho lze pochopitelně usuzovat na obvyklé místo noclehu

¹⁰ Od vymezení zahrnujícího pouze osoby přežívající venku až po takové, které bere v potaz celou škálu životních situací dle typologie ETHOS.

3. Osoby přežívající venku

pouze částečně.¹¹ Proto v posledním sloupci tabulky upřesňujeme, o který z těchto dvou typů údajů se jedná. V případě, že v dané lokalitě bylo sčítání realizováno opakovaně, uvádíme jako první v pořadí výsledek z posledního sčítání.

Tabulka č. 3.1 **Počty osob sečtených nebo přebývajících venku v jednotlivých lokalitách**

místo, cílová populace a rok sečtení	velikost vzorku (N=)	počet osob venku	místo pobytu/sečtení
Brno (osoby na ulici a v zařízeních) 2014	1 950 dospělých (+303 děti)	515	sečtení
Brno (osoby na ulici a v zařízeních) 2010	1 354	514 terén	sečtení
Brno (osoby na ulici a v zařízeních) 2006	1 179	407 terén, 45 NDC	
České Budějovice (osoby sečtené na ulici) 2013	94	94	sečtení
České Budějovice (osoby sečtené na ulici) 2009	52	52	sečtení (podle autorů se jedná cca o 1/3 z celku)
Frýdek-Místek (osoby na ulici a v zařízeních) 2010	61	61	sečtení
Havířov (osoby na ulici a v zařízeních) 2010	90	22 venku, 10 v různých objektech	pobyt
Olomouc (klienti NDC) 2007	684	684	sečtení
Olomouc (klienti NDC - respondenti dotazníku) 2007	64 (+47 jen zdrav. stav)	20 venku, 5 v opuštěných objektech	pobyt
Opava (osoby na ulici) 2009	72	72	sečtení
Ostrava (osoby na ulici a v zařízeních) 2012	890 (resp. 442)	442 venku, 115 NDC	sečtení
Plzeň (osoby na ulici a v zařízeních) 2014	238	101	sečtení
Plzeň (osoby na ulici a v zařízeních) 2009	172 (resp. 157)	119	pobyt
Praha (osoby na ulici a v zařízeních) 2010	3 953	3 300	pobyt
Praha (osoby na ulici a v zařízeních) 2004	3 096 (resp. 52 MCSSP)	2 279 venku	sečtení
Ústí nad Labem (osoby na ulici a v zařízeních) 2011	92 (resp. 86)	46	sečtení
Vsetín (okres) (osoby na ulici a v zařízeních) 2014	286 (resp. 209)	98 venku, 50 NDC	sečtení

Zdroj: vlastní sekundární analýza výstupů z lokálních sčítání

Pozn.: Údaje ze sčítání z let 2006 (Brno), 2007 (Plzeň) a 2004 (Praha) lze považovat pouze za orientační vzhledem k délce časového období od termínu jejich realizace.

Jak vysvětlujeme v textu, čísla za jednotlivá města ve sloupci „počet osob venku“ jsou vzájemně obtížně srovnatelná, protože se jedná o dva kvalitativně odlišné typy údajů - v některých případech je to počet osob skutečně pobývajících venku a v nouzových zařízeních (to je případ sčítání, u nichž je ve sloupci „místo pobytu/sečtení“ uvedeno „pobyt“) a v jiných případech pouze počet osob sečtených venku (v posledním sloupci uvádíme „sečtení“), což nemusí přímo vypovídat o místě pobytu těchto osob. Je tedy nutné uvedené počty považovat pouze za orientační.

¹¹ Např. u sčítání, která byla prováděna v nočních hodinách, kdy se sčítané osoby s největší pravděpodobností nachází na svých nocležistích, je překryv údajů o místě sečtení „venku“ s místem obvyklého pobytu pravděpodobný, zatímco u sčítání realizovaných během dne může být tato informace zkreslující. Podobně u osob sečtených v nízkoprahových denních centrech (NDC) bez přímého dotazu na místo obvyklého noclehu nelze s jistotou vyvozovat, zda přežívají na ulici nebo např. pobývají u známých.

V následující tabulce na přehledu vybraných měst, kde byla realizována lokální sčítání, ukazujeme podíl bezdomovců sečtených nebo přežívajících venku zahrnutých v místním vzorku, na celkové populaci daného města v roce, kdy bylo sčítání realizováno. Nezahrnujeme výstupy z Olomouce, kde sčítání proběhlo formou dotazníkového šetření mezi klienty NDC, a ne tedy jako pokus sečíst pokud možno všechny osoby z dané skupiny pobývajících na území města.

Tabulka č. 3.2 **Podíl bezdomovců sečtených nebo přežívajících venku na celkové populaci měst, kde byla realizována lokální sčítání - vybraná města**

místo a rok sečtení (řazeno vzestupně dle celkového počtu obyvatel - viz druhý sloupec)	celkový počet obyvatel obce k 1.1. daného roku	celkový počet sečtených bezdomovců (velikost vzorku, N)	počet osob sečtených nebo přežívajících venku	podíl osob sečtených nebo přežívajících venku na celkové populaci (%)
Frydek-Místek 2010	58 582	61	61	0,10
Opava 2009	58 807	72	72	0,12
Havířov 2010	82 896	90	32	0,04
České Budějovice 2013	93 467	94	94	0,10
Ústí nad Labem 2011	94 853	92	46	0,05
Vsetín (okres) 2014*	144 362	286	148	0,10
Plzeň 2014	168 034	238	101	0,06
Plzeň 2009	169 273	172	119	0,07
Ostrava 2012	299 622	890	557	0,19
Brno 2010	371 399	1 354	514	0,14
Brno 2014	377 508	2 253	515	0,14
Praha 2010	1 165 581	3 953	3 300	0,28
Praha 2004	1 249 026	3 096	2 279	0,18

Zdroj: vlastní sekundární analýza výstupů z lokálních sčítání, Databáze demografických údajů za obce ČR

*) Vsetínské sčítání bezdomovců bylo realizováno na území celého okresu, proto i ve sloupci "celkový počet obyvatel obce k 1.1. daného roku" uvádíme celkový počet obyvatel daného okresu.

Pozn.: Čísla za jednotlivá města ve sloupci "počet osob sečtených nebo přežívajících venku" jsou obtížně srovnatelná, protože se jedná o dva kvalitativně odlišné typy údajů. Je tedy nutné je považovat pouze za orientační.

3.1.2 Pohlaví

Většina lokálních sčítání zjišťovala pohlaví sčítaných osob. Jejich sdílený závěr je, že mezi osobami bez domova převládají muži v průměru ze 77 %, žen bývá průměrně 23 %. Následující tabulka uvádí přehled zjištění o procentuálním podílu mužů ve všech relevantních sčítáních.

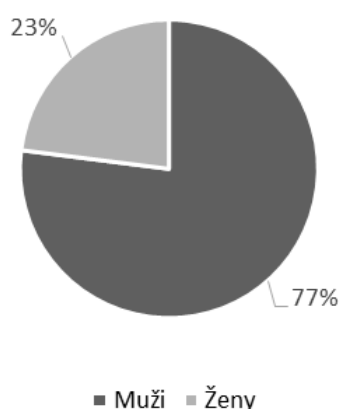
3. Osoby přežívající venku

Tabulka č. 3.3 **Podíl mužů v populaci osob bez domova zachycené lokálními sčítáními**

místo, cílová populace a rok sečtení	podíl mužů (%)
Brno (osoby na ulici a v zařízeních) 2010	72
Brno (osoby na ulici a v zařízeních) 2014	72
České Budějovice (klienti soc. služeb) 2008	84
České Budějovice (osoby sečtené na ulici) 2013	82
České Budějovice (osoby sečtené na ulici) 2009	69
Havířov (osoby na ulici a v zařízeních) 2010	81
Olomouc (klienti NDC) 2007	82
Olomouc (klienti NDC - respondenti dotazníku) 2007	86
Opava (osoby na ulici) 2009	86
Ostrava (osoby na ulici a v zařízeních) 2012	64
Plzeň (osoby na ulici a v zařízeních) 2014	64
Plzeň (osoby na ulici a v zařízeních) 2009	58
Praha (klienti Naděje) 2004	90
Praha (osoby na ulici a v zařízeních) 2004	86
Praha (osoby na ulici a v zařízeních) 2010	78
Ústí nad Labem (osoby na ulici a v zařízeních) 2011	71
Vsetín (okres) (osoby na ulici a v zařízeních) 2014	79
průměrný podíl mužů (%)	77

Zdroj: vlastní sekundární analýza výstupů z lokálních sčítání

Graf č. 3.1 **Struktura populace osob bez domova podle pohlaví dle výsledků lokálních sčítání**

Zdroj: vlastní sekundární analýza výstupů z lokálních sčítání

3.1.3 Rodinný stav

Strukturu populace osob bez domova podle rodinného stavu mapovalo pět lokálních sčítání - zjištěné údaje uvádí následující tabulka a graf. Ze zjištěného vyplývá, že mezi bezdomovci je největší podíl osob svobodných (51 %) a druhou nejpočetnější skupinu tvoří osoby rozvedené (37 %).

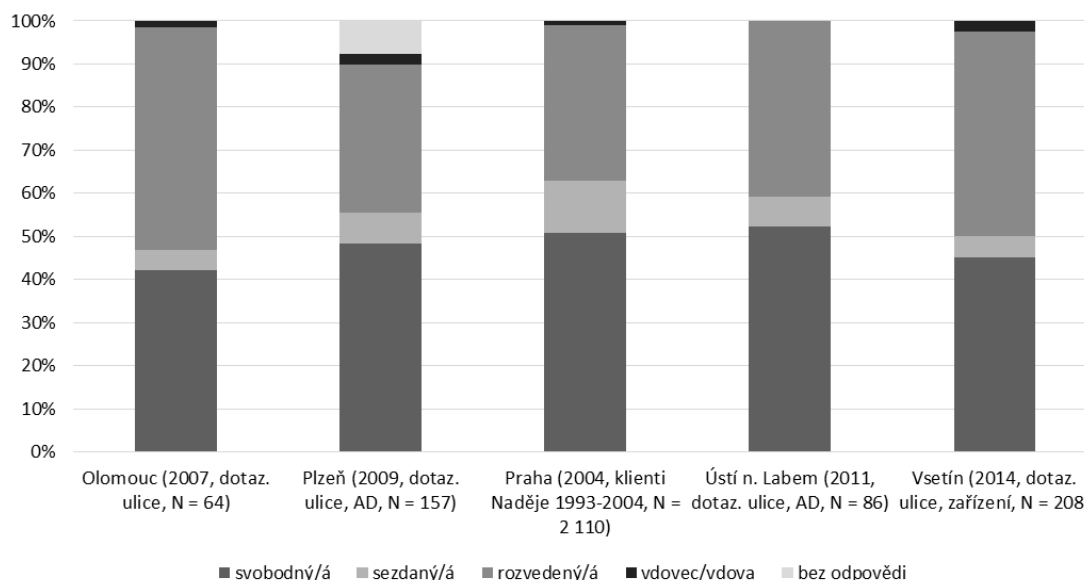
Tabulka č. 3.4 **Rodinný stav osob bez domova dle zjištění lokálních sčítání (abs. četnosti)**

lokální sčítání (lokality, rok realizace, metoda, velikost vzorku)	svobodný/á	sezdaný/á	rozvedený/á	vdovec/vdova	bez odp.	CELKEM (N)
Olomouc (2007, dotaz. ulice, N = 64)*	27	3	33	1	0	64
Plzeň (2009, dotaz. ulice, AD, N = 157)	76	11	54	4	12	157
Praha (2004, klienti Naděje 1993-2004, N = 2 110)	1 074	252	762	22	0	2 110
Ústí n. Labem (2011, dotaz. ulice, AD, N = 86)	45	6	35	0	0	86
Vsetín (2014, dotaz. ulice, zařízení, N = 208)**	94	10	99	5	0	208
CELKEM	1 316	282	983	32	12	2 625
%	51	11	37	1	0	100

Zdroj: vlastní sekundární analýza výstupů z lokálních sčítání

*) Uvedené počty byly získány dopočtem z podílů uvedených ve výzkumné zprávě, z níž jsou data čerpána (Buriánek, 2011).

***) Ačkoli zdroj (Růžička a kol., 2014) uvádí N = 209, sečtením počtu osob v jednotlivých kategoriích bylo získáno N = 208.

Graf č. 3.2 **Struktura populace osob bez domova podle rodinného stavu**

Zdroj: vlastní sekundární analýza výstupů z lokálních sčítání

3.1.4 Převládající věkové kategorie

Každé lokální sčítání používalo jinou kategorizaci věkových skupin, což znemožňuje sečtení a zprůměrování získaných výsledků. Z přehledu nejpočetnějších věkových

3. Osoby přežívající venku

---

skupin zjištěných jednotlivými sčítáními, který uvádíme v následující tabulce, nicméně vyplývá, že **nejvíce osob bez domova je ve věku cca 30-60 let** s tím, že mezi obyvateli **v azylových domech pro matky/rodiče s dětmi**, resp. pro ženy, **převládají spíše osoby mladší (ve věku cca 25-34 let)**. K této otázce se vrátíme v části, která se zabývá strukturou skupiny uživatelů azylových domů.

Tabulka č. 3.5 **Nejpočetnější věkové kategorie mezi osobami bez domova dle metodik jednotlivých lokálních sčítání**

místo a rok sečtení	nejpočetnější věková kategorie
Brno (osoby na ulici a v zařízeních) 2010	26-60
Brno (osoby na ulici a v zařízeních) 2014	26-60
České Budějovice (osoby sečtené na ulici) 2009	50-59
Frýdek-Místek (osoby na ulici a v zařízeních) 2010	26-50
Havířov (osoby na ulici a v zařízeních) 2010	47-59
Olomouc (klienti NDC) 2007	41-60
Opava (osoby na ulici) 2009	30-50; 50+
Ostrava (osoby na ulici a v zařízeních) 2012	46-64
Plzeň (osoby na ulici a v zařízeních) 2014	31-54
Plzeň (osoby na ulici a v zařízeních) 2009	45-54 (v AD pro rodiče s dětmi 25-34)
Praha (osoby na ulici a v zařízeních) 2004	25-60 (36-45; 46-55)
Praha (osoby na ulici a v zařízeních) 2010	46-55
Ústí nad Labem (osoby na ulici a v zařízeních) 2011	55-64 (v AD pro ženy 25-34)
Vsetín (okres) (osoby na ulici a v zařízeních) 2014	55-64

Zdroj: vlastní sekundární analýza výstupů z lokálních sčítání

3.1.5 Další aspekty struktury

Další aspekty struktury populace bezdomovců, které je možné pomocí výsledků z *některých* lokálních sčítání souhrnně popsat, jsou následující.

Vzdělanostní struktura

Nejpočetnějšími skupinami mezi osobami bez domova jsou jednoznačně osoby se základním vzděláním a s vyučením (bez maturity), další skupinu tvoří osoby se středoškolským vzděláním (s maturitou) a nejméně je mezi bezdomovci osob s vysokoškolským vzděláním.

Délka stavu bezdomoví u jednotlivců

Výsledky lokálních sčítání se v tomto ohledu různí. Zatímco některá šetření identifikovala jako nejpočetnější skupinu osob nacházejících se v situaci bez domova po dobu delší než 1 rok a kratší než 5 let (Frýdek-Místek 2010, Havířov 2010, Plzeň 2009, Vsetín 2014), plzeňský výzkum z roku 2014 udává jako nejpočetnější skupinu osob v situaci bezdomoví trávající déle než 5 let a výzkum realizovaný v Ústí n. Labem v roce 2011 identifikoval jako nejpočetnější osoby, které jsou bez domova méně než rok.

Občanství a trvalé bydliště

Ta sčítání, která se těmito otázkám věnovala, zjistila, že cca 85-99 % osob bez domova má české občanství; zbývající osoby mají téměř výhradně občanství slovenské. Většina sečtených osob zároveň uváděla, že mají trvalé bydliště ve městě sečtení nebo v příslušném okrese/kraji. U trvalého bydliště pochopitelně vyvstává otázka, jestli se v odpovědích u osob, které jsou fakticky bez domova, jedná o trvalé bydliště poslední, skutečné (vč. např. ohlašovny) nebo např. o místo narození.

Některá sčítání se dále zabývala otázkami *zdrojů příjmů, zdraví* (zdravotní stav, přístup k péči nebo vlastnictví kartičky zdravotní pojišťovny, využívání zdravotnických služeb), *vlastnictví dokladů, zájmu o sociální služby* nebo *o návrat k „běžnému životu“*. Výsledky jednotlivých šetření ale nejsou vzhledem k odlišným metodologickým přístupům srovnatelné.

3.2 Rozbor charakteristik klientů Naděje, o.s.

Rozbor karet klientů Naděje sice poskytuje informace pouze o osobách bez domova v Praze, a to především za roky 2001-2004, ale i tyto jsou podstatné pro získání co nejucelenějšího přehledu o struktuře bezdomovců v ČR, především díky možnosti porovnání se zjištěními z aktuálnějších šetření.

3.2.1 Pohlaví

Za období 2001-2004 evidovalo středisko Naděje Bolzanova mezi svými klienty v průměru 84 % mužů. Za roky 1993-2000 byly pro rozbor použity téměř výhradně karty mužských klientů, což autoři monografie vysvětlují dvěma způsoby: buď tato skutečnost odpovídá realitě a ženy se opravdu mezi uživateli služby v daném období (téměř) nevyskytovaly, nebo karty ženských klientek byly v důsledku čištění dat podle ostatních proměnných nezáměrně vyřazeny (Prudký, Šmídová, 2010, s. 35-36). Celkově tato zjištění nicméně odpovídají závěrům lokálních sčítání představeným v kapitole 3.1.2, a to, že **mezi osobami přežívajícími venku zcela převládají muži**. Jak uvádějí Prudký a Šmídová (*tamt.*), **ženy se naopak mnohem častěji nacházejí v situaci „skrytého/latentního bezdomovectví“**,¹² kdy v případě ztráty střechy nad hlavou přednostně volí (a snad i snáze než muži nacházejí) jakékoli jiné varianty bydlení než na ulici (viz také Hradecký, Hradecká, 1996, s. 44-45). V následujících kapitolách uvidíme, že složení uživatelů azylových domů a dalších pobytových služeb pro osoby v situaci ztráty bydlení je z hlediska pohlaví mnohem vyrovnanější.

---

¹² Pojem „skryté/latentní bezdomovectví“ zahrnuje takové formy bydlení, kdy člověk sice má střechu nad hlavou, ale jedná se pouze o jakousi náhražku skutečného bydlení tak, jak si jej představuje většina populace - je z nějakých důvodů dočasné, nestabilní a v takové míře nevyhovující, že se v zásadě jedná o stejně ohrožující způsob života jako je přežívání venku. Za „skryté bezdomovectví“ lze označit operační kategorie ETHOS č. 8-13, zahrnující různé formy nejistého a nevyhovujícího bydlení. Podle některých definic sem spadají i kategorie č. 3-7, zahrnující přebývání v ubytovnách, azylových domech apod. (viz např. Prudký a kol., 2012, s. 20).

3.2.2 Věková struktura

Mezi klienty Naděje v období 1993-2004 jednoznačně **převládali klienti ve věkových kategoriích 20-29 let, 30-39 let a 40-49 let**, které ve všech jednotlivých letech tvořily po čtvrtině až třetině ze souboru uživatelů, přičemž nejpočetnější kategorií byla kategorie prostřední (30-39 let) (viz tab. č. 3.6). Toto zjištění odpovídá zjištěním z lokálních sčítání prezentovaným v kapitole 3.1.4 i z následujících kapitol zabývajících se uživateli nocleháren a azylových domů. Další významněji zastoupenou skupinou byli klienti ve věku 50-59 let, jejichž podíl na věkové struktuře klientů Naděje od roku 2000 narůstal v porovnání se skupinami 18-19letých a 20-29letých, které se naopak v relaci k ostatním zmenšovaly (viz Prudký, Šmídová, 2010, s. 34). Osoby ve věku 18-19 let tvořily ve sledovaném období jen 5 % z celku, což je nezanedbatelný podíl vzhledem k tomu, že se jedná pouze o jednoletou kategorii (!). Nejméně zastoupeny byly po celé sledované období osoby starší 59 let, ačkoli i jejich podíl v průběhu let rostl (*tamt.*). Autoři monografie nemají pro uvedené změny ve věkové struktuře jednoznačné vysvětlení a upozorňují, že snižující se podíl nejnižších věkových kategorií rozhodně neznačí snižující se výskyt bezdomovectví u těchto skupin (snad se pouze rozšířila nabídka sociálních služeb, které tyto mladší ročníky „zachytí“?), zatímco nárůst podílu osob od 50 let výše skutečně může znamenat zvyšující se riziko „propadu záchranou sociální sítí až na dno“ právě pro starší osoby (Prudký, Šmídová, 2010, s. 19, 32-34). Můžeme spekulovat, zda k tomuto vývoji přispělo stárnutí populace v kombinaci se zhoršující se situací v oblasti pracovních příležitostí pro osoby 50+, nedostatečná nabídka dostupných pobytových sociálních služeb pro seniory či naopak zlepšující se nabídka a větší ochota je využívat u mladších osob, nebo zda to lze připsat na vrub metodice sběru a zpracování dat.

Tabulka č. 3.6 **Věková struktura klientů Naděje (průměr % za období)**¹³

věk	1993-2000	2001-2004	1993-2004
18-19 let	6,0	4,0	5,3
20-29 let	24,9	26,1	25,3
30-39 let	30,1	27,8	29,3
40-49 let	26,8	21,8	25,1
50-59 let	10,4	16,4	12,4
60-64 let	1,4	2,5	1,8
65 a více let	1,1	1,5	1,3

Zdroj: vlastní výpočty podle Prudký, Šmídová (2010, s. 32)

Pozn.: Čísla v tabulce značí průměr podílů za jednotlivé sledované roky v daných časových obdobích, nikoli čistý podíl klientů vypočítaný na základě reálných hodnot dané proměnné. Takto vypočtené průměry podílů za celé období 1993-2004 se nicméně přibližně shodují s reálnými celkovými podíly zjištěnými autory monografie (rozdíl hodnot max. 2 p.b.). Roky, za které nebyl údaj o podílu k dispozici, nebyly ve výpočtu brány v potaz.

¹³ Stejně jako v následujících kapitolách uvádíme zvlášť výpočty za období 1993-2000, 2001-2004 a za celý časový úsek 1993-2004 z důvodu menší reprezentativnosti použitých dat z let 1993-2000 (viz kapitolu 2.2). Jak je nicméně patrné z tabulky č. 3.6, rozdíly mezi dvěma dílčími obdobími nejsou tak markantní, aby zásadně ovlivnily průměrnou strukturu za celý sledovaný časový úsek.

3.2.3 Rodinný stav

Stejně jako lokální sčítání z různých měst ČR poukazuje rozbor klientů Naděje na to, že mezi bezdomovci výrazně **převládají osoby svobodné** (52 % za celé sledované období), **následované rozvedenými** (36 %). Viz tab. č. 3.7.

Tabulka č. 3.7 **Rodinný stav klientů Naděje (průměr % za období)**

rodinný stav	1993-2000	2001-2004	1993-2004
svobodný/á	53,5	47,8	51,6
sezdaný/á	8,5	12,6	9,9
rozvedený/á	36,7	34,5	36,0
vdovec/vdova	1,0	1,8	1,3
bez odpovědi	0,8	3,8	2,3

Zdroj: vlastní výpočty podle Prudký, Šmídová (2010, s. 36)

Pozn.: Číslo v tabulce značí průměr podílů za jednotlivé sledované roky v daných časových obdobích, nikoli čistý podíl klientů vypočítaný na základě reálných hodnot dané proměnné. Takto vypočtené průměry podílů za celé období 1993-2004 se nicméně přibližně shodují s reálnými celkovými podíly zjištěnými autory monografie (rozdíl hodnot max. 2 p.b.). Roky, za které nebyl údaj o podílu k dispozici, nebyly ve výpočtu brány v potaz.

Během let 1993-2004 je v datech patrný výraznější pokles podílu svobodných a naopak nárůst podílu sezdaných klientů. Autoři monografie uvažují, že tyto změny mohou souviset se zvyšujícím se podílem osob vyššího věku (Prudký, Šmídová, 2010, s. 38). Co nicméně podtrhuje, je naprostá převaha osob žijících mimo manželství mezi klienty Naděje, což naznačuje, že osoby bez „rodinného zázemí“ jsou mnohem náchylnější k propadu sociálními sítěmi až do bezdomoví než osoby žijící v manželském svazku (*tamt.*). Tento závěr potvrzují i další datové zdroje, z nichž jsme čerpali v této publikaci.

3.2.4 Počet dětí

V návaznosti na rodinný stav se rozbor klientů Naděje dále zaměřil na počet dětí. Předpokládáme, že se jedná o děti zaopatřené i nezaopatřené, a to jak takové, které s rodičem sdílejí status osoby bez domova/v nouzi, tak takové, které žijí jinde (např. s druhým rodičem, v dětském domově aj.) - monografie o těchto aspektech bohužel neposkytuje bližší informace. Po celé sledované období převažovaly mezi klienty **osoby bezdětné** (celkem přes 57 %). Další větší skupinu tvořily osoby s jedním (18 %) a se dvěma (15 %) dětmi (viz tab. č. 3.8). Z hlediska počtu dětí data nepoukazují na žádný jednoznačný vývojový trend v průběhu let kromě mírného poklesu podílu bezdětných, což může souviset s již zmíněným nárůstem počtu starších osob mezi klienty Naděje ve sledovaném období (Prudký, Šmídová, 2010, s. 38-40).

3. Osoby přežívající venku

Tabulka č. 3.8 **Počet dětí klientů Naděje (průměr % za období)**

počet dětí	1993-2000	2001-2004	1993-2004
žádné	58,5	56,0	57,7
jedno	17,7	19,0	18,1
dvě	16,1	14,9	15,7
tři	4,6	5,3	4,8
čtyři	1,7	2,0	1,8
pět a více	1,5	1,1	1,3
neuveдено	1,0	1,3	1,1

Zdroj: vlastní výpočty podle Prudký, Šmídová (2010, s. 38)

Pozn.: Čísla v tabulce značí průměr podílů za jednotlivé sledované roky v daných časových obdobích, nikoli čistý podíl klientů vypočítaný na základě reálných hodnot dané proměnné. Takto vypočtené průměry podílů za celé období 1993-2004 se nicméně přibližně shodují s reálnými celkovými podíly zjištěnými autory monografie (rozdíl hodnot max. 2 p.b.). Roky, za které nebyl údaj o podílu k dispozici, nebyly ve výpočtu brány v potaz.

3.2.5 Národnost, státní příslušnost a trvalé bydliště

Dalšími aspekty struktury klientů Naděje, kterými se rozbor zabýval, byly národnost, státní příslušnost a poslední trvalé bydliště před vyhledáním služeb Naděje, o. s. Obdobně jako některá lokální sčítání, která se těmto otázkám věnovala (viz kapitulu 3.1.5), zjistili autoři, že valná většina šetřených osob uvedla českou národnost (86 %) a státní příslušnost ČR (92 %). Další výrazněji zastoupenou skupinou byly osoby slovenské národnosti (9 %) a státní příslušnosti (5 %) (Prudký, Šmídová, 2010, s. 42).

Pro trvalé bydliště uvádějí autoři nejen reálný podíl klientů z jednotlivých krajů ČR v souboru, ale také podíl přepočtený vzhledem k velikosti kraje (*tamt.*, s. 43). V souboru převládaly osoby s trvalým bydlištěm v Hl. m. Praha (reálný podíl 17 %, přepočtený podíl 15 %), ale v souladu s předpokladem zmiňovaným v kapitole 2.2, že do hlavního města se kvůli široké nabídce pracovních příležitostí, (sociálních) služeb apod. obecně stahují obyvatelé z celé republiky, byly výrazně zastoupeny i kraje Ústecký, Karlovarský (ten pouze na základě přepočteného podílu), Středočeský a Moravskoslezský (viz tab. č. 3.9). Autoři monografie v souvislosti s rozdělením krajů dle zastoupení počtu klientů hovoří o méně „problematickém“ jihu a více „problematickým“ severu ČR (*tamt.*, s. 44).

Tabulka č. 3.9 **Zastoupení klientů z jednotlivých krajů ČR a jiných zemí v souboru**

kraj	podíl klientů v souboru (%)	přepočtený podíl klientů* (%)
Hl. m. Praha	17,4	14,7
Ústecký	8,7	10,6
Karlovarský	2,8	9,0
Středočeský	9,0	8,0
Moravskoslezský	8,6	6,7
Liberecký	2,6	6,0
Královéhradecký	3,2	5,8
Olomoucký	2,9	4,8
Jihočeský	2,9	4,6
Plzeňský	1,9	3,4
Kraj Vysočina	1,8	3,4
Pardubický	1,7	3,3
Jihomoravský	3,4	3,0
Zlínský	1,8	3,0
Slovensko	3,7	-
jiná země	0,2	-

Zdroj: Prudký, Šmídová (2010, s. 43)

Pozn.: *) Přepočtený podíl klientů je založen na indexu velikosti kraje - viz Prudký, Šmídová (2010, s. 43).

3.2.6 Socioekonomické charakteristiky

Stejně jako některá lokální sčítání se rozbor struktury klientů Naděje věnoval také **vzdělání a socioekonomickému statusu** klientů v době příchodu do služby. Jeho výsledky prezentujeme na následujících řádcích.

Stejně jako lokální sčítání a výsledky našeho dotazníkového šetření poukazuje rozbor klientů Naděje na to, že mezi osobami bez domova převládají ty se **spíše nižším vzděláním**.¹⁴ Na rozdíl od výsledků lokálních sčítání a dotazníkového šetření v noclehárnách a azylových domech, které spíše poukázaly na srovnatelný výskyt osob se základním vzděláním a výučním listem mezi bezdomovci, v tomto souboru jednoznačně převládají osoby s výučním listem nebo střední školou bez maturity, které tvoří přibližně polovinu, a osoby se základním vzděláním jsou až na druhém místě (tab. č. 3.10). Ani podíl středoškoláků s maturitou však není bezvýznamný a vyskytují se zde i vysokoškoláci.

¹⁴ Ovšem ne nejnižším, což v případě kategorizace použité Prudkým a Šmídovou (2010) je „neúplné základní“ vzdělání. Toto zjištění v zásadě poukazuje na to, že mezi osobami v nouzi není výrazně vyšší podíl osob s nedokončenou základní školou než v populaci obecně (podle SLDB 2011 mělo pouze 0,5 % obyvatel ČR ve věku 15 let a vyšším nedokončené základní vzdělání, viz *Úroveň vzdělání obyvatelstva ČR...*, 2014)

3. Osoby přežívající venku

Tabulka č. 3.10 **Nejvyšší dosažené vzdělání klientů Naděje (průměr % za období)**

vzdělání	1993-2000	2001-2004	1993-2004
neúplné základní	2,7	2,5	2,6
základní	36,8	29,6	34,4
vyučení/ střední bez maturity	48,0	45,0	47,0
střední s maturitou	9,6	14,7	11,3
vysokoškolské	1,6	1,8	1,7
neuveдено	2,0	6,5	3,6

Zdroj: vlastní výpočty podle Prudký, Šmídová (2010, s. 45)

Pozn.: Čísla v tabulce značí průměr podílů za jednotlivé sledované roky v daných časových obdobích, nikoli čistý podíl klientů vypočítaný na základě reálných hodnot dané proměnné. Takto vypočtené průměry podílů za celé období 1993-2004 se nicméně přibližně shodují s reálnými celkovými podíly zjištěnými autory monografie (rozdíl hodnot max. 2 p.b.). Roky, za které nebyl údaj o podílu k dispozici, nebyly ve výpočtu brány v potaz.

Z hlediska **socioekonomického statusu** sledoval rozbor klientů Naděje zaprvé skutečnost, zda byl klient v době prvního příchodu do střediska ekonomicky aktivní nebo neaktivní,¹⁵ popřípadě žádný údaj neuvedl, a za druhé jeho konkrétní zařazení v rámci dané skupiny.

Zdáleka **největší podíl ze souboru - přes 77 % - tvořily osoby ekonomicky neaktivní**, zatímco aktivních bylo v průměru pouze 10 %. V období 2001-2004, za něž měli autoři monografie k dispozici reprezentativnější data, byl tento poměr ještě vychýlenější (viz tab. č. 3.11). Celých 12 % osob údaj o ekonomické aktivitě neuvedlo (tab. č. 3.11). **Mezi ekonomicky neaktivními převládali nezaměstnaní** (přes 63 % z celého souboru). Invalidní a částeční invalidní důchodci tvořili dohromady 8 % ze souboru, starobní důchodci 3 %. Osoby, které nikdy nepracovaly, byly v souboru zastoupeny necelými 3 % (Prudký, Šmídová, 2010, s. 50). Mezi ekonomicky aktivními přibližně polovinu tvořili dělníci (*tamt.*, s. 49).

Tabulka č. 3.11 **Ekonomická aktivita klientů Naděje (průměr % za období)**

ekonomická aktivita	1993-2000	2001-2004	1993-2004
ekonomicky aktivní	12,2	8,0	10,8
ekonomicky neaktivní	75,6	80,5	77,2
neuveдено	12,2	11,6	12,0

Zdroj: vlastní výpočty podle Prudký, Šmídová (2010, s. 49)

Pozn.: Čísla v tabulce značí průměr podílů za jednotlivé sledované roky v daných časových obdobích, nikoli čistý podíl klientů vypočítaný na základě reálných hodnot dané proměnné. Takto vypočtené průměry podílů za celé období 1993-2004 se nicméně přibližně shodují s reálnými celkovými podíly zjištěnými autory monografie (rozdíl hodnot max. 2 p.b.).

¹⁵ Termín „ekonomicky aktivní“ zde zahrnuje „kvalifikované i nekvalifikované dělníky, mistry a techniky, rutinní nemanuální, nižší a vyšší odborné a samostatně pracující, brigádníky“, zatímco „ekonomicky neaktivní“ jsou „nezaměstnaní, nikdy nepracující, důchodci starobní i invalidní, studenti, [osoby] v domácnosti a na mateřské [a pravděpodobně i rodičovské - pozn. aut.] dovolené“ (Prudký, Šmídová, 2010, s. 49).

V případě nezaměstnaných osob se rozbor klientů Naděje zabývá dalším souvisejícím ukazatelem, jímž se většina jiných šetření osob bez domova nezabývala, a tím je délka doby bez zaměstnání (tab. č. 3.12). Jak nicméně z publikace vyplývá, tento údaj byl vyplňován i v klientských kartách ekonomicky aktivních osob. Přibližně poloviční podíl klientů, kteří údaj o délce nezaměstnanosti „nevedli“, je tedy způsoben právě touto skutečností a nelze z něj vyvozovat žádné závěry. Obdobně je to i v případě klientů, kteří nějaké období uvedli, ačkoli podle autorů monografie tak učinili z převážné většiny ti, kteří byli zároveň momentálně nezaměstnaní.

Tabulka č. 3.12 **Délka doby bez zaměstnání klientů Naděje (průměr % za období)**

délka doby bez zaměstnání	1993-2000	2001-2004	1993-2004
1-3 měsíce	17,1	19,8	18,0
4-6 měsíce	5,0	8,0	6,0
7-12 měsíců	4,8	10,2	6,8
1 rok a více	8,6	22,3	13,1
nikdy nepracoval/a	1,1	3,3	1,8
neuveдено	63,6	36,5	54,5

Zdroj: vlastní výpočty podle Prudký, Šmídová (2010, s. 55)

Pozn.: Čísla v tabulce značí průměr podílů za jednotlivé sledované roky v daných časových obdobích, nikoli čistý podíl klientů vypočítaný na základě reálných hodnot dané proměnné. Takto vypočtené průměry podílů za celé období 1993-2004 se nicméně přibližně shodují s reálnými celkovými podíly zjištěnými autory monografie (rozdíl hodnot max. 2 p.b.). Roky, za které nebyl údaj o podílu k dispozici, nebyly ve výpočtu brány v potaz.

Největší část klientů Naděje (bez ohledu na aktuální socioekonomický status) zažila nezaměstnanost po dobu nanejvýš tří měsíců (jedná se přibližně o pětinu souboru). Významná část klientů (průměrně 13 % ze souboru) ovšem byla nezaměstnaná po dobu jednoho roku a delší, přičemž v období 2001-2004, které považujeme za reprezentativněji zpracované, byl podíl těchto osob dokonce větší než podíl prve zmíněné skupiny, a to 22 % (viz tab. č. 3.12). Toto zjištění svědčí ve prospěch často zmiňovaného předpokladu, že dlouhodobá nezaměstnanost je jednou z hlavních příčin ztráty domova a v důsledku toho i „propadnutí sociálními sítěmi až na dno,“ do situace velké finanční, resp. existenciální nouze. Tomu nasvědčují i výsledky rozboru důvodů příchodu do střediska Naděje, o.s., provedené autory monografie (Prudký, Šmídová, 2010, s. 96-97). Ta ukázala, že nejčastějším důvodem jsou „finanční problémy/dluhy“ (19 % klientů ze souboru), následovány „ztrátou bytu/bydlení“ (17 %), „ztrátou zaměstnání“ (15 %) a „propuštěním z vězení“ (13 %) (*tamt.*). Tyto důvody autoři monografie interpretují jako naprosto stěžejní pro většinu osob v souboru - pouze 11 % ze souboru nevedlo mezi důvody příchodu do střediska Naděje, o.s. ani jeden z nich. Zatímco finanční problémy, zadluženost, ztrátu zaměstnání a návrat z vězení autoři monografie interpretují jako klíčové spouštěcí mechanismy úpadku „až na dno,“ ztrátu bydlení vnímají jako „poslední ve sledu událostí, které vedou k rozhodnutí obrátit se na takovou organizaci, jako je Naděje“ (*tamt.*, s. 98).

3.3 Telefonické dotazování v nízkoprahových denních centrech

Cílem telefonického dotazování bylo získat informace o struktuře osob přežívajících venku, které využívají ambulantních sociálních služeb poskytovaných nízkoprahovými denními centry (NDC). Strukturu této populace jsme se snažili zmapovat z hlediska pohlaví, struktury „domácností“ (žijí samostatně, v páru, s dalšími osobami, ne/mají nezletilé děti), zdravotního stavu a zkušeností s domácím násilím. V několika případech jsme na žádost pracovníka osloveného zařízení otázky zaslali e-mailem.

3.3.1 Struktura uživatelů nízkoprahových denních center

Z celkem 57 NDC, které eviduje Registr poskytovatelů sociálních služeb, jsme získali odpovědi z osmnácti zařízení v různých lokalitách ČR (Praha, Stará Boleslav, Karlovy Vary, Prostějov, Hodonín, Blansko, Břeclav, Brno, Cheb, Beroun, Litoměřice, Uničov, Valašské Meziříčí, Tachov, České Budějovice, Plzeň, Klášterec nad Ohří).

Vzhledem k tomu, že NDC většinu námi zjišťovaných informací o svých klientech neevidují a v řadě případů nemají pracovníci zařízení o partnerských vztazích, rodinném zázemí, zdravotním stavu a dalších záležitostech svých klientů ani orientační představu, protože s klienty jednájí anonymně, nebylo na pokládané otázky možné získat přesné číselné odpovědi. Pokud nicméně byli pracovníci zařízení ochotni otázky zodpovědět, zjišťovali jsme jejich kvalifikovaný odhad podílu jednotlivých skupin klientů z celkového množství. Ze získaných odpovědí tedy lze souhrnně o klientech dotazovaných NDC říci následující.

Přibližně ze 75-80 % se jedná o muže, zbytek tvoří ženy. Většinou jsou uživatelé dospělí, ale místy se objevují i klienti z řad mládeže. Většina z nich je bez domova v souladu se škálou situací bezdomovectví, jak ji definuje ETHOS; jedná se převážně o osoby přebývajících „na ulici“, v noclehárnách a v ubytovnách, ale vyskytují se i lidé žijící v různých formách nejistého bydlení - např. u příbuzných, u partnera - nebo v nevhodných formách bydlení. Pracovnice jednoho ze zařízení informovala o vzrůstajícím výskytu mladých dospělých po odchodu z dětského domova nebo z rodiny potýkajících se s vážným alkoholismem a narkomanií. Alkoholismus a narkomanie byly ve většině případů nejčastější charakteristické rysy dané populace, které oslovení pracovníci uváděli jako důvod pro neschopnost klientů NDC vyřešit své záležitosti, ať už se jedná o zajištění finančního příjmu nebo setrvání u zaměstnání, zajištění vlastního bydlení nebo péče o děti.

Podle pracovníků NDC většina těchto osob jsou jednotlivci, kteří by v případě možnosti získat bydlení v sociálním bytě preferovali samostatné bydlení, a to i v případech, kdy na ulici žijí v párech nebo ve skupinách. Pracovníci zařízení tyto svazky nazývají spíše partnerstvími „z nouze“, která by v běžných podmínkách nepokračovala nebo nemohla fungovat. Tj. např. ženy žijící na ulici preferují žít s druhem, s nímž mají „nezdravý“ vztah, v němž se vyskytuje oboustranné násilí, časté konflikty, závislosti atd., protože jim druh alespoň do jisté míry zajistí pocit bezpečí na rozdíl od situace, kdy by žily samy. V takovýchto partnerských svazcích žije podle odhadů pracovníků cca 5-15 % klientů NDC, manželské svazky se vyskytují spíše výjimečně (do 2 %).

Informace uvedené jednotlivými pracovníky se rozcházejí v podílu osob určitých charakteristik mezi klienty NDC. Někteří pracovníci uvedli, že nezletilé děti má asi

5-15 % klientů NDC a doplnili, že rodiny/matky s dětmi jsou v případě kontaktu s NDC rovnou odkázány na zařízení poskytující služby přímo pro rodiny (AD pro matky s dětmi, zařízení poskytující sociálně aktivizující služby pro rodiny s dětmi). Jiní pracovníci hovořili o tom, že nezletilé děti má většina jejich klientů, ale obvykle se k nim nepřiznávají (to se týká hlavně mužů). Tyto děti žijí buď s druhým z (rozvedených) rodičů, častěji však v dětských domovech nebo v pěstounské péči. Někteří klienti-muži platí výživné. Na dotaz, zda by tito klienti v případě možnosti získat sociální byt chtěli se svými nezletilými dětmi bydlet, odpovědělo několik pracovníků, že část určitě ano (především ženy), ale domnívají se, že by jim z důvodu psychických poruch, potíží se závislostmi a špatných (sociálních, ekonomických, hygienických) návyků pravděpodobně děti nebyly svěřeny do péče. Jeden pracovník hovořil o občasném výskytu mladých těhotných klientek, kterým bývají po porodu děti automaticky odebrány z důvodu neschopnosti zajistit pro dítě vhodné materiální a finanční zázemí (při životě na ulici, v ubytovně apod.). Jedná se přitom o ženy, které často mají zájem si dítě nechat a starat se o něj, ale chybí jim pro to vhodné podmínky - možnost bydlení v sociálním bytě by jejich situaci mohla vyřešit. Ostatní pracovníci nicméně byli přesvědčeni, že by se jejich klienti o své děti ani v sociálním bytě postarat schopni nebyli.

Pracovníci uvádějí, že většina (60-90 %) klientů NDC má psychické potíže a onemocnění všeho druhu (poruchy osobnosti, duševní onemocnění související s alkoholismem, deprese, špatné pracovní návyky ad.), ale pouze malá část z nich má své zdravotní potíže skutečně diagnostikovány (což souvisí mj. s jejich omezeným přístupem ke zdravotní péči) - takových případů jsou spíše jednotky. To samé se týká tělesných onemocnění a postižení - pracovníci se téměř nikdy nesetkávají s osobami např. na vozíku, ale řada klientů chodí o holi nebo o berlích, popř. má různá zranění, infekce a nemoci související se životem na ulici. Pracovníci jednoho zařízení měli přehled i o výskytu vážných onemocnění u některých svých klientů - např. rakoviny. Klienti, kteří by měli nárok i např. na invalidní důchod, pak většinou nemají splněnu minimální potřebnou pojistnou dobu, aby měli na důchod nárok, popř. ho mají zatížený exekucí. Obdobně je tomu v případě osob ve věku, kdy by už mohli čerpat starobní důchod. Všichni tito jedinci jsou pak v podstatě odkázáni doživotně čerpat dávky pomoci v hmotné nouzi.

Co se týče zkušeností klientů s násilím, dotázaní pracovníci shodně uvedli, že různé formy násilí - partnerského, mezi bezdomovci nebo např. s pracovníky úřadů apod. - jsou součástí života na ulici. Často je také obtížné určit, kdo je násilníkem a kdo obětí (role se střídají). Nicméně o zkušenostech s domácím násilím tak, jak je obvykle chápáno (tedy soustavné psychické nebo fyzické týrání probíhající v domácnosti), které by bylo přímo důvodem života na ulici, u svých klientů nevěděli. Uváděli, že týrané ženy se obvykle dostanou spíše do azylových domů určených pro tuto cílovou skupinu. Na druhou stranu pracovníci v intervenčních centrech upozorňují (viz kapitola 9.3), že **ani takovéto řešení nebývá pro oběti domácího násilí snadno dostupné.**

Z těchto zjištění vyplývá, že poskytnutí sociálního bydlení se ukazuje jako sice nezbytný krok při řešení situace těchto lidí, ale byl by zcela zbytečný bez intenzivní sociální práce s nimi, umožňující jejich postupnou adaptaci na život v „běžných“ podmínkách, ať už z hlediska „normálních“ společenských a rodinných vztahů, pracovních, ekonomických, hygienických a dalších návyků, léčení a předcházení různým zdravotním postižením a potížím.

Jedna pracovnice NDC zároveň vyjádřila názor, že by sociální bydlení mělo být pokud možno navázáno na existující sociální služby, jejichž pracovníci jsou na základě

zkušenosti s jednotlivými klienty schopni posoudit vhodnou míru podpory a práce s nimi. Pracovnice NDC na Tachovsku uvedla, že podíl osob, jejichž situaci by možnost důstojně bydlet značně usnadnila nebo vyřešila (matek nebo rodin s dětmi, seniorů), je mezi klienty NDC minimálně 15 %, ale v regionu **není dostatek služeb, které by těmto osobám takové bydlení umožnily - výstavba finančně dostupných sociálních bytů by tedy byla rozhodně vítána**. Obdobný názor vyjádřilo několik dalších pracovníků.

3.4 Shrnutí - osoby přežívající venku

Tato kategorie v ČR zatím nebyla konzistentně kvantifikována. Z pochopitelných důvodů se navíc velmi prolíná s kategorií osob v noclehárnách, neboť většina osob přežívajících na ulici alespoň nárazově služeb nocleháren využívá.

Během terénních sčítání osob bez domova realizovaných v uplynulých cca 10 letech v některých českých městech (Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Vsetín, Ústí nad Labem, Havířov, Frýdek-Místek ad.) bylo v jednotlivých městech sečteno po několika desítkách až stovkách osob identifikovaných jako přežívajících venku - od 20 osob v Olomouci v roce 2007 po 3 300 osob v Praze v roce 2010, což rámcově odpovídá cca 0,05-0,30 % celkové populace dané obce v roce sčítání. V některých sčítáních bylo nicméně obvyklé místo přespávání zjišťováno dotazem, zatímco ve většině případů se jednalo o úsudek vycházející z místa sečtení - jedná se tedy o čísla, která nejsou navzájem zcela kompatibilní. Ve většině případů navíc předpokládáme, že se jedná spíše o minimální možný počet osob přežívajících venku v dané lokalitě. Rozbor klientů Naděje, o. s. (Prudký, Šmídová, 2010) o této skupině osob poskytl poměrně vyčerpávající informace, a ačkoli je nutné interpretovat jeho výsledky s ohledem na jeho stáří (data byla sbírána v letech 1993-2004) a vymezení zkoumaného souboru (klienti jednoho nízkoprahového zařízení sídlícího v Hlavním městě Praha), jejich podrobné studium a srovnání se zjištěními plynoucími z dalších datových zdrojů citovaných v této publikaci ukázaly, že jsou stále relevantní, a tedy cenné, nejen v kontextu toho, že takto podrobná a zároveň geograficky šířeji zaměřená studie dosud nebyla v ČR provedena.

Co se týče struktury dané populace, podle výsledků většiny lokálních sčítání, rozboru klientů Naděje i odpovědí pracovníků oslovených NDC jsou osoby přežívající venku ze 75-85 % muži. Většinu tvoří osoby svobodné, další významnou část tvoří osoby rozvedené, zatímco sezdaných a ovdovělých je méně. Většina osob je ve věkovém rozmezí 30-60 let. Většinou se jedná o osoby se základním vzděláním nebo s výučním listem.

Podle pracovníků NDC má nezletilé děti 5-15 % z těchto osob - tyto děti většinou žijí s druhým rodičem, v ústavní nebo v náhradní rodinné péči. Podle pracovníků NDC by většina těchto osob nebyla schopna se o vlastní děti samostatně starat a v řadě případů o ně nejeví zájem. Jedná se převážně o muže nebo o ženy s významnými zdravotními potížemi (psychické poruchy/nemoci, závislosti) - ženy, které se o dítě chtějí a jsou schopny starat, se dostávají do azylových domů pro rodiče s dětmi. Rozbor klientů Naděje zjistil, že přes 40 % z nich nějaké děti má - zde se ovšem jedná souhrnně o zaopatřené i nezaopatřené děti a jak děti žijící s klientem, tak takové, které žijí jinde. Většina osob přežívajících venku trpí nějakými fyzickými či psychickými zdravotními potížemi.

Podle rozboru klientů Naděje je většina z nich české národnosti i státní příslušnosti ČR, dílčím způsobem se objevují také osoby ze Slovenska. Převážná většina osob,

které vyhledaly služby Naděje, o. s., byly osoby nezaměstnané, a to nejčastěji po dobu dosahující nanejvýš tří měsíců nebo jednoho roku a více. Nezaměstnanost, spolu se ztrátou bydlení, finančními problémy/dluhy a propuštěním z vězení byly nejčastější důvody, proč tyto osoby vyhledaly pomoc nízkoprahových sociálních služeb.

4. Osoby v noclehárnách

Většina tuzemských výzkumů zabývajících se bezdomovectvím považuje osoby přežívající venku a osoby nocující v noclehárnách za jednu skupinu, jejíž členové průběžně podle momentální situace (objem finančních prostředků, které mají u sebe, potřeba hygieny, počasí) střídají oba typy noclehů. Proto lze výše uvedené informace o struktuře osob na ulici považovat za platné i v případě uživatelů nocleháren. Dále, vzhledem k tomu, že noclehárny poskytují pouze ambulantní službu přenocování, na niž není nutné s uživatelem uzavírat smlouvu o poskytování, a kontakt pracovníků zařízení s uživateli je navíc méně intenzivní než v případě pobytových sociálních služeb, nemají pracovníci nocleháren povinnost - a mnohdy ani možnost - znát a sbírat o uživateli podrobnější osobní informace.

Celkový počet klientů nocleháren v ČR navíc představuje velmi proměnlivý a ne zcela spolehlivý údaj. Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí uvádějí o uživateli nocleháren dva typy údajů. Zaprvé se jedná o „stavový“ údaj o počtu klientů k určitému dni (obvykle 31. 12. daného roku), který vystihuje pouze velmi specifickou situaci obsazenosti nocleháren v jeden den v roce.¹⁶ Zadruhé to je údaj o počtu klientů, kteří „prošli“ noclehárnami během celého roku. Jeho výše může být ovlivněna tím, zda zařízení evidují počet unikátních klientů (i v případě opakovaného využití služeb noclehárny) nebo pouze počet poskytnutých noclehů. Při vysoké fluktuaci klientů a anonymním kontaktu s nimi může v datech mnohých zařízení převládat druhý případ. Skladba dat se rovněž může během let měnit, pokud některá zařízení změni způsob vykazování např. na základě doporučení ze strany nadřízených orgánů státní správy. Tyto skutečnosti by mohly být důvodem toho, že celkový roční počet uživatelů nocleháren evidovaný Statistickými ročenkami z oblasti práce a sociálních věcí v posledních letech výrazně stoupl: v roce 2010 noclehárnami prošlo 1 875 klientů, v roce 2011 pak 2 001 uživatelů, za rok 2012 celých 13 092 uživatelů, za rok 2013 už 19 656, za rok 2014 celkem 48 443 uživatelů¹⁷ a v roce 2015 se jednalo o 36 654 uživatelů nocleháren. Tato data jsou zjevným dokladem **faktického nárůstu počtu klientů nocleháren**, ale mohou být ovlivněna i rozdíly ve způsobu vykazování mezi jednotlivými zařízeními.

4.1 Roční výkaz o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb

Roční výkaz o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb pro ambulantní zařízení, který nám byl jediným dalším již existujícím zdrojem informací o uživateli nocleháren kromě lokálních sčítání, zjišťuje pouze počet uživatelů za rok v rozdělení na děti a mládež do 18 let, dospělé muže a dospělé ženy. Z dat sesbíraných MPSV pomocí tohoto výkazu (systém OKstat) jsme o osobách, které za rok 2014 využily služeb nocleháren, zjistili následující.

---

¹⁶ Naposledy tento údaj poskytuje Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí za rok 2013, podle níž 31. 12. 2013 noclehárny v ČR poskytly nocleh celkem 305 klientům. Ročenky za roky 2014 a 2015 tento údaj uvádějí už jen o pobytových službách, noclehárny tedy zahrnuté nejsou.

¹⁷ Stejně číslo uvádějí i data ze systému OKstat za tento rok.

Podle dat z OKstatu využilo služeb nocleháren **za rok 2014 celkem 48 443 unikátních uživatelů**.¹⁸ Jejich strukturu z hlediska zletilosti a pohlaví ukazuje následující tabulka. Většinu (83 %) z těchto osob tvořili dospělí muži, dalších 17 % byly dospělé ženy. Evidovaných osob v kategorii „děti a mládež do 18 let“ bylo celkem 23 (0,05 %) - všechny tyto nezletilé osoby evidovala jedna noclehárna. To odpovídá skladbě nocleháren; podle Registru poskytovatelů sociálních služeb všech 70 nocleháren v ČR kromě jedné poskytuje službu přenocování pouze dospělým osobám (tj. osobám od 18 nebo 19 let). Jediná noclehárna v ČR poskytuje nocleh i mládeži ve věku 16-18 let.

Tabulka č. 4.1 **Struktura uživatelů nocleháren za rok 2014 dle zletilosti a pohlaví**

NOC	počet uživatelů	podíl uživatelů z celku (%)
děti do 18 let	23	0
dospělí muži	40 175	83
dospělé ženy	8 245	17
CELKEM	48 443	100

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

4.2 Dotazníkové šetření

Pomocí realizovaného dotazníkového šetření jsme o uživatelích nocleháren zjistili následující informace.

Shrnující údaje:

- ze 71 zařízení, kterým byl dotazník rozeslán, jsme odpovědi získali od 48 - návratnost byla tedy 68 %,
- 46 z těchto nocleháren, které poskytly validní odpovědi, **za rok 2014 celkově poskytlo nocleh přibližně 6 200 uživatelům**.¹⁹

4.2.1 Pohlaví

Podle odpovědí pracovníků oslovených zařízení noclehárny poskytly za rok 2014 služby 1 200 ženám a 5 000 mužům - ženy tedy byly zastoupeny z 20 %.²⁰

¹⁸ Viz také údaj ze Statistické ročenky za rok 2014 citovaný v předchozí kapitole.

¹⁹ Čísla by měla být opět brána spíše jako orientační vzhledem k výskytu nesouladů v odpovědích jednotlivých respondentů.

²⁰ Čísla by měla být opět brána spíše jako orientační vzhledem k výskytu nesouladů v odpovědích jednotlivých respondentů.

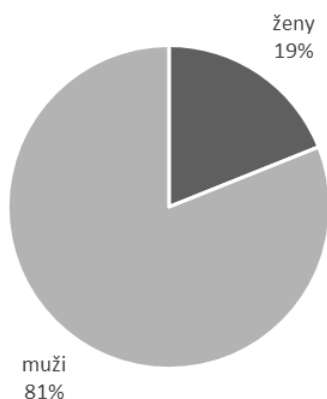
4. Osoby v noclehárnách

Tabulka č. 4.2 **Uživatelé nocleháren v roce 2014 podle pohlaví**

pohlaví	počet uživatelů	podíl (%)
ženy	1 158	19
muži	4 954	81
CELKEM	6 112	100

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v noclehárnách

Graf č. 4.1 **Uživatelé nocleháren v roce 2014 podle pohlaví**

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v noclehárnách (N = 6 112)

Odpovědi na otevřenou otázku, jaká část uživatelů využívá služeb noclehárny opakovaně, se různily: pohybovaly se na škále 20-95 %. Nejčastěji se nicméně vyskytovaly odpovědi uvádějící, že se jedná cca o 50-70 % klientů. Rozdíly v odpovědích za jednotlivá zařízení neměly souvislost s velikostí obce, v níž se zařízení nachází.

4.2.2 Struktura domácností

Na otázku, kolik uživatelů mělo nezaopatřené děti, odpověděla většina respondentů, že tuto informaci o klientech nocleháren nevědí. Ze šestnácti odpovědí, které nějaký procentuální nebo číselný údaj uváděly, vyplývá, že cca 15-40 % klientů nocleháren má nezaopatřené děti žijící buď s druhým rodičem (jedná se obvykle o klienty-rozvedené muže), nebo v péči jiné osoby či instituce.

Co se týče osob žijících v páru, uvedlo šestnáct respondentů na otevřenou otázku odpovědi, ze kterých vyplývalo, že cca 5-20 % klientů nocleháren žije v párech - většinou se jedná o nesezdané páry (to souhlasí se zjištěními vyplývajícími z telefonického dotazování v NDC). Většina respondentů uvedla, že tuto informaci o klientech nevědí.

Pracovníků nocleháren jsme se rovněž ptali na to, jaký podíl z jejich klientů pravidelně (minimálně třikrát týdně) pečuje o blízkou osobu (nezaopatřené dítě, seniora, osobu se zdravotním postižením), s níž by v případě nalezení dlouhodobějšího ubytování sdílela ubytování. Většina respondentů odpověď neznala, pouze pět respondentů uvedlo odpovědi pohybující se v řádu jednotek (1-4 osoby za rok v jednom zařízení).

4.2.3 Zdravotní postižení

Na otevřenou otázku týkající se zdravotních postižení u uživatelů nocleháren jsme získali cca 30 % odpovědí, které uváděly, že v daných zařízeních osoby s postižením v roce 2014 vůbec nebyly - někdy respondent upřesnil, že zařízení osobám s postižením služby neposkytuje. Další třetina respondentů uváděla odpovědi na škále 5-30 % klientů s postižením, popř. s upřesněním, zda se jedná o osoby s fyzickým nebo mentálním postižením. Tato upřesnění rámcově odpovídala zjištěním z telefonického dotazování v NDC (viz výše). Dalších cca 30 % respondentů uvedlo, že tuto informaci nevědí. Odpovědi svědčí o tom, že osoby se zdravotním postižením obvykle vyhledávají, resp. „končí“ v jiných typech zařízení.

4.2.4 Domácí násilí

Na otevřenou otázku týkající se zkušeností klientů s domácím násilím poskytlo číselný nebo procentuální údaj jedenáct respondentů. Odpovědi i v tomto případě uváděly údaje v řádu jednotek, resp. cca 5-10 %. Důvodem je pravděpodobně skutečnost, že pracovníci nocleháren v rámci své činnosti klienty z tohoto hlediska nedagnostikují, a nemohou tedy o jejich zkušenostech s domácím násilím vědět, pokud se o nich klienti sami nezmíní. Dalším možným vysvětlením může nicméně být předpoklad, že osoby, jejichž primárním důvodem pro ztrátu běžného bydlení je domácí násilí, končí v azylových domech určených pro tuto cílovou skupinu.

Ostatní respondenti odpověď neznali.

4.2.5 Převládající věkové kategorie

Jak ukazuje následující tabulka, určit *převládající věkovou kategorii* uživatelů nocleháren není tak jednoduché jako např. u azylových domů nebo domů na půli cesty. Ptali jsme se zvláště na převládající věkové kategorie u dospělých uživatelů (žen) a dospělých uživatelů (mužů). Stejně jako v případě dvou dalších dotazníkových šetření měli respondenti možnost zvolit jednu až dvě odpovědi. V případě, že respondent vybral dvě odpovědi, byly tyto započítány do celkového součtu jednotlivě (proto vždy údaj o celkovém počtu získaných odpovědí převyšuje údaj o celkovém počtu zařízení, z nichž byla odpověď získána). Odpovědi jsme získali z většiny zařízení. Většina respondentů se sice shodla, že v jejich zařízeních **převládali uživatelé ve věkové kategorii 35-54 let**, ale především **v případě uživatelů mužského pohlaví značná část zařízení zaznamenala jako nejpočetnější i věkové kategorie 25-34 let a 55 a více let.**

4. Osoby v noclehárnách

Tabulka č. 4.3 **Převládající věkové kategorie u uživatelů nocleháren (abs. počet odpovědí)**

převládající věková kategorie	ženy	muži
do 24 let	1	0
25-34 let	8	17
35-54 let	25	39
55 a více let	13	19
netýká se/nevím	17	3
celkem odpovědí	64	78
celkem zařízení	45	47

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v noclehárnách

Pozn.: Čísla v tabulce vyjadřují počet případů, kdy zástupce dotazovaného zařízení vybral danou věkovou kategorii jako převládající (respondenti měli možnost vybrat maximálně dvě kategorie).

4.2.6 Převládající vzdělání

Převládající dosažené vzdělání u vybraných skupin uživatelů bylo zjišťováno obdobně jako v případě převládající věkové skupiny, s tím rozdílem, že respondenti neměli možnost vybrat u dané skupiny více než jednu odpověď - proto se počet zařízení, z nichž jsme získali odpověď, rovná počtu odpovědí týkajících se každého z obou pohlaví. I proto jsou zároveň získané odpovědi mnohem méně rovnoměrně rozptýleny než v případě věku. Všichni respondenti se shodli, že **převládající vzdělání uživatelů nocleháren je spíše nižší** - zatímco větší počet respondentů uvedl, že **uživatelé-muži jsou nejčastěji lidé s výučním listem**, stejně velké skupiny respondentů považovaly za **nejčastější vzdělání základní** jak u žen, tak u mužů, a vyučení u žen. Slovní komentáře respondentů k otázce upřesnily, že se povětšinou jedná o subjektivní odhady pracovníků zařízení, protože tuto informaci o uživatelích noclehárny neevidují.

Tabulka č. 4.4 **Převládající dosažené vzdělání u uživatelů nocleháren (abs. počet odpovědí)**

	ženy	muži
ZŠ	9	8
vyučení (bez maturity)	8	19
SŠ (s maturitou)	0	0
VŠ	0	0
netýká se/nevím	31	20
celkem zařízení	48	47

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v noclehárnách

Pozn.: Čísla v tabulce vyjadřují počet případů, kdy zástupce dotazovaného zařízení vybral danou kategorii vzdělání jako převládající (respondenti měli možnost vybrat maximálně dvě kategorie).

4.2.7 Převládající socioekonomický status

Převládající socioekonomický status uživatelů jsme zjišťovali u tří skupin uživatelů nocleháren - dospělých žen, dospělých mužů a mládeže ve věku 16-18 let. Žádná z nocleháren, z nichž jsme získali odpovědi, mládeži v roce 2014 nocleh neposkytovala, proto poslední skupinu vynecháváme. Výsledky, vyplývající stejně jako v případě převládajícího věkového rozmezí z možnosti respondentů vybrat až dvě odpovědi, ukazuje následující tabulka. Nejvíce pracovníků nocleháren uvedlo, že mezi jejich uživateli jsou **nejčteněji zastoupeny osoby nezaměstnané, a to jak mezi ženami, tak mezi muži**. Osm zařízení uvedlo jako **další nejčteněji zastoupenou skupinu osoby ve starobním důchodu** (v případě mužů i žen se jednalo o zařízení, která vybrala starobní důchod jako druhou možnou odpověď vedle nezaměstnanosti). Respondenti, kteří zvolili (vždy jako druhou možnou odpověď vedle nezaměstnanosti) možnost „jiné“, uvedli, že značná část uživatelů jejich zařízení má také **(částečný) invalidní důchod**.

Tabulka č. 4.5 **Převládající socioekonomický status u uživatelů nocleháren**

převládající socioekonomický status	ženy	muži
pracující (s pravidelným příjmem z výdělečné činnosti)	1	0
nezaměstnaný/á (s příjmem z dávek nebo z občasné výdělečné činnosti)	28	40
ve starobním důchodu	8	8
jiné	1	2
nevím/netýká se	18	6
celkem odpovědí	56	56
celkem zařízení	46	46

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v noclehárnách

Pozn.: čísla v tabulce nerepresentují počty osob v jednotlivých kategoriích socioekonomického statusu v populaci uživatelů nocleháren, ale počet/podíl zařízení, která uvedla danou kategorii jako převládající mezi svými uživateli (respondenti měli možnost vybrat dvě kategorie).

4.2.8 Zadluženost

Míru a charakter zadluženosti u uživatelů nocleháren jsme zjišťovali pomocí následující otevřené otázky:

„Jaká část uživatelů Vašeho zařízení v roce 2014 měla dluhy (ať už vůči Vašemu zařízení, státu, městu, soukromníkům nebo jiným subjektům)? Zajímají nás především dluhy dlouhodobé a relativně vysoké - takové, které dané osoby např. odrážejí od kontaktu s úřady či od snahy sehnat si legální zaměstnání ze strachu z exekuce a odhalení. Prosíme, pokud je to možné, o uvedení podílu osob, o nichž je Vám tato skutečnost známa, nebo o vlastní slovní vyjádření výskytu zadluženosti, a také o zhodnocení jejich situace z hlediska možnosti návratu k „běžnému“ životu. Případně můžete uvést typ a objem jejich zadlužení. Neuvádějte osobní jména, názvy společností ani jiné identifikační údaje. Pokud tuto informaci nemáte, uveďte „Nevím“.“

Zatímco 14 respondentů uvedlo, že odpověď neznají, odpovědi ostatních pracovníků nocleháren vypovídaly o vysoké míře zadluženosti mezi jejich klienty. Uváděný podíl uživatelů s dluhy se pohyboval v širokém rozptylu, od 20 do 95 %. Stejně jako u uživatelů azylových domů a domů na půli cesty uváděli pracovníci nocleháren, že jejich klienti mají dluhy různého druhu, počínaje drobnými dluhy za pokuty na jízdném městskou dopravou, přes dluhy související s bydlením a čerpáním sociálních služeb, po dluhy na půjčkách u bankovních a nebankovních institucí, na zdravotním a sociálním pojištění a podobně. Řada respondentů souhlasila s tím, že zadlužení a exekuce na klienty dlouhodobě působí demotivačně ve smyslu snah nalézt si legální zaměstnání a kontaktu s úřady i sociálními službami, jakož i jakéhokoli úsilí se dluhů zbavit.

4.3 Shrnutí - osoby v noclehárnách

Zjišťování celkového počtu klientů nocleháren se ukázalo jako poměrně komplikovaný úkol, neboť se jedná o velmi proměnlivý údaj, který zjevně nejen jednotlivé zdroje, ale i jednotlivá zařízení zachycují jinak (a s odlišnou spolehlivostí). Podle Statistické ročenky v oblasti práce a sociálních věcí, resp. systému OKstat, prošlo za celý rok 2014 noclehárnami celkem 48 443 uživatelů a za rok 2015 celkem 36 654 uživatelů. Na druhou stranu, z námi oslovených 71 nocleháren provozovaných v době realizace šetření na území ČR jich údajně 46 (tedy cca dvě třetiny) v roce 2014 podle výsledků dotazníkového šetření poskytlo nocleh celkem cca 6 200 uživatelům. Při dalším rozboru těchto dat by tedy bylo žádoucí snažit se zjistit více o metodice, jejíž pomocí byla data získána. Co se týče struktury této skupiny, shodují se zjištění s údaji o osobách přežívajících venku uvedenými v kapitole 3 (shrnutí viz kapitola 3.4): většinou se jedná o muže (75-80 %), většina z nich žije jako jednotlivci a pouze cca 5-20 % v převážně nesezdaných párech. Kolem 15-40 % z těchto osob má nezletilé děti, které ale nemají ve vlastní péči. Převládající věkové rozmezí je 35-54 let. Nejčastější dokončené vzdělání je základní a vyučení.

Osoby s vážnějšími diagnostikovanými zdravotními postiženími se ve skupině podle pracovníků dotázaných zařízení nevyskytují; toto zjištění ovšem může především u psychických postižení být důsledkem toho, že řada osob z této skupiny nemá na své zdravotní potíže diagnózu. Podle pracovníků oslovených zařízení není mezi klienty nocleháren velké zastoupení osob se zkušenostmi s domácím násilím, což ovšem může být informace způsobená tím, že pracovníci nocleháren v rámci své činnosti klienty z tohoto hlediska nedagnostikují a nemohou tedy o jejich zkušenostech s domácím násilím vědět, pokud se o nich klient sám nezmíní.

Z hlediska socioekonomického statusu se jedná nejčastěji o osoby nezaměstnané (s případným příjmem z dávek nebo z občasného přivýdělku), dále se vyskytují i osoby ve starobním nebo (částečném) invalidním důchodu. Většina uživatelů nocleháren se potýká s různými formami zadlužení, které podle pracovníků nocleháren působí demotivačně z hlediska vztahu k hledání legálního zaměstnání či kontaktu s úřady.

5. Osoby v azylových domech

O struktuře uživatelů azylových domů jsme čerpali informace ze tří zdrojů, kterými byla data z Ročního výkazu o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb za rok 2014, resp. 2013 a 2015,²¹ data z karet uživatelů pobytových sociálních služeb za rok 2013 a vlastní dotazníkové šetření. Řada lokálních sčítání se uživateli azylových domů také zabývala, ale většinou o nich zjišťovala pouze souhrnný údaj o počtu k určitému datu, popř. o struktuře z hlediska pohlaví. Pro tyto účely každopádně považujeme za spolehlivější údaje ze tří výše uvedených zdrojů, které obsahují informaci o širší škále charakteristik vypovídající o větším vzorku cílové populace. Zjištění se v některých aspektech překrývají (a tedy vzájemně potvrzují) a v některých doplňují. Proto uvádíme kombinované výstupy z rozboru všech tří zdrojů.

5.1 Roční výkaz o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb

Z dat sesbíraných MPSV v rámci pravidelného vykazování pomocí ročního výkazu o sociálních službách byly vytěženy informace, které předkládáme v následujících podkapitolách. Vzhledem ke struktuře daného výkazu vycházejí ze součtu **souhrnných údajů o všech uživatelích všech zařízení k 31. 12. 2014**. Reflektují tedy stav v daný moment. Tam, kde to bylo možné, doplnili jsme údaje z Ročního výkazu daty ze Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí za roky 2013 a 2015. Ročenka ovšem neposkytuje takovou hloubku informací, co se struktury uživatelů týče.

Celkový počet uživatelů azylových domů byl podle Ročního výkazu k 31. 12. 2014 celkem **5 554 osob**. Ročenky uvádějí, že k 31. 12. 2013 ubytovávaly AD v ČR celých 5 380 osob a **k 31. 12. 2015 celkem 5 485** (Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013, 2015). Od roku 2013 došlo tedy k určitému nárůstu.

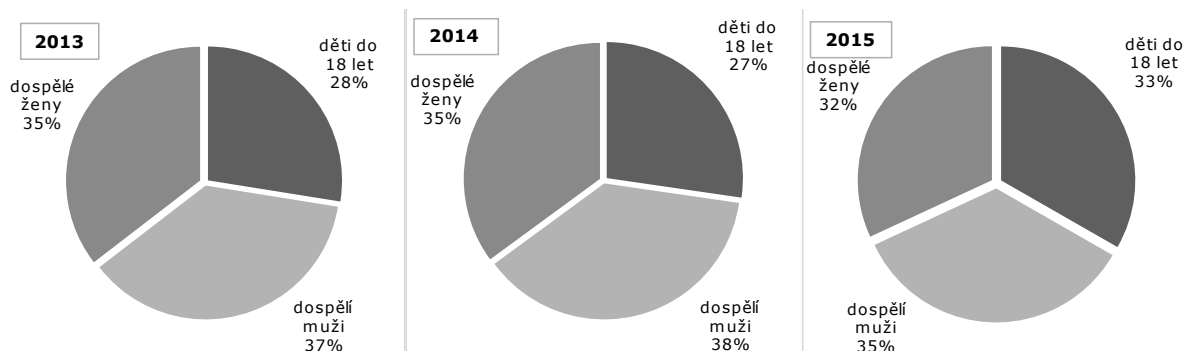
5.1.1 Pohlaví

Strukturu uživatelů azylových domů v letech 2013 až 2015 v rozdělení na dospělé muže, dospělé ženy a děti do 18 let ukazuje následující graf č. 5.1. Vyplyvá z něj, že dospělých mužů bylo v AD ve všech letech nepatrně více než dospělých žen. Dospělé osoby tvořily cca dvě třetiny všech osob v azylových domech, děti do 18 let cca jednu třetinu (viz také níže). Oproti rokům 2013 a 2014 je nicméně poměr dětí a dospělých mužů, resp. žen, vyrovnanější - zjevně tedy došlo k určitému nárůstu v počtu nezletilých dětí žijících v AD v poměru k dospělým osobám.

²¹ Díky Statistické ročence z oblasti práce a sociálních věcí pro dané roky, která obsahuje základní data získaná pomocí tohoto výkazu.

5. Osoby v azylových domech

Graf č. 5.1 **Uživatelé azylových domů k 31. 12. 2013, 2014 a 2015 z hlediska zletilosti a pohlaví**

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat, Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013, 2015

5.1.2 Věková struktura

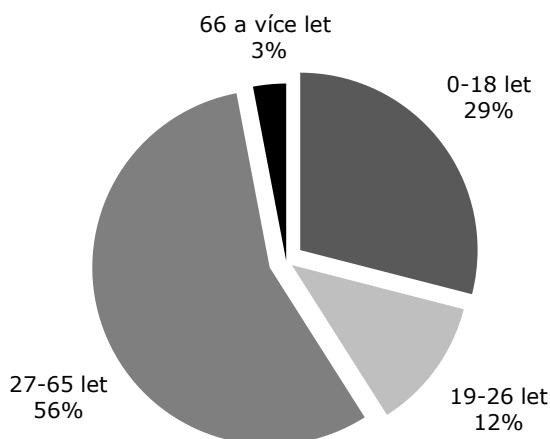
Věkovou strukturu těchto uživatelů prezentují následující tabulka a graf. Ukazují, že převládaly osoby ve věkové skupině 27-65 let (56 % uživatelů), tedy dospělé osoby v produktivním věku. To souhlasí i se zjištěními plynoucími z ostatních zdrojů. Nicméně, vzhledem k širokému intervalu této věkové kategorie není její převaha v rámci celku překvapivá. Děti do 18 let byla přibližně třetina (29 %). Osoby ve věku 19-26 let tvořily 12 %, což je vzhledem k úzkému vymezení této věkové kategorie (pouze sedm let) rovněž významný podíl. Osoby ve věku 66 a více let tvořily nejméně početnou část uživatelů (3 %).

Tabulka č. 5.1 **Věková struktura uživatelů azylových domů k 31. 12. 2014 (dle struktury kategorií ve výkazu)**

věk (počet let)	počet uživatelů	podíl uživatelů z celku (%)
0-6	916	16
7-12	426	8
13-18	250	5
19-26	683	12
27-65	3 124	56
66-75	144	3
76-85	10	0
86-95	1	0
95 a více	0	0
CELKEM	5 554	100

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

Graf č. 5.2 **Věková struktura uživatelů azylových domů k 31.12.2014 (redukovávaná struktura kategorií)**

Zdroj: vlastní analýza dat ze systému OKstat

Průměrný věk uživatelů azylových domů byl **31 let**. Výsledek jsme získali sečtením průměrného věku uživatelů jednotlivých azylových domů uvedeného ve výkazu a vydělením výsledného součtu počtem těchto zařízení.

5.1.3 Zdravotní postižení

Uživatelů azylových domů zařazených do prvního, druhého, třetího a čtvrtého stupně závislosti na pomoci jiné fyzické osoby bylo v roce 2014 celkem 35, což je z hlediska celkového počtu uživatelů (5 554) zanedbatelný počet, odrážející skutečnost, že většina azylových domů služby osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby neposkytuje a osoby se tedy nacházejí spíše ve specializovaných zařízeních. Početní strukturu podle stupně závislosti ukazuje následující tabulka. Vzhledem k tomu, že není smysluplné u tak nízkého počtu osob zjišťovat procentuální podíly jednotlivých skupin, uvádíme pouze absolutní počty.

Tabulka č. 5.2 **Uživatelé azylových domů k 31. 12. 2014 závislí na pomoci jiné fyzické osoby**

stupeň závislosti	počet uživatelů
I. stupeň	22
II. stupeň	7
III. stupeň	6
IV. stupeň	0
CELKEM	35

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

5.2 Karty uživatelů pobytových sociálních služeb za rok 2013

MPSV získalo **za rok 2013 celkem 10 173 karet** (zletilých i nezletilých) uživatelů azylových domů (AD). Podle odst. 1, § 57 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, poskytují AD „pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“. Podle našich zkušeností si většina AD stanoví pravidlo, že souvislý pobyt jednoho uživatele v zařízení nesmí přesáhnout délku jednoho roku. To vysvětluje níže uvedená zjištění o délce pobytu uživatelů v azylových domech - podle karet uživatelů v roce 2013 v AD pobývalo déle než jeden rok pouze necelé jedno procento uživatelů. Podíl uživatelů, kteří pobývali v AD 10 až 12 měsíců (301-365 dnů), byl vyšší (cca 11 %, z nichž více než polovinu tvořily osoby s evidovanou délkou pobytu právě 365 dnů - více viz níže), ale převážnou většinu z celku tvořili uživatelé, kteří v jednom konkrétním AD v roce 2013 pobývali kratší dobu. Z toho vyplývá, že ta část uživatelů AD, která se během roku 2013 přemístila mezi dvěma a více zařízeními (ať už se jedná o AD nebo jiný typ zařízení), bude v kartách uživatelů zahrnuta vícekrát. I z takto zkreslených dat lze vyvodit určité závěry o struktuře uživatelů AD, *je ale nicméně nutné mít na paměti, že pokud zde mluvíme o struktuře uživatelů AD, jedná se o zjištění založená na souhrnu jednotlivých uživatelských karet, nikoli unikátních uživatelů.*

5.2.1 Pohlaví

Následující dvě tabulky ukazují, že mezi uživateli azylových domů zaznamenaných kartami uživatelů byl podíl mužů a žen (zletilých i nezletilých) téměř vyrovnaný s mírnou převahou mužů, což odpovídá i údajům ze Statistické ročenky v oblasti práce a sociálních věcí a výše uvedeným výsledkům rozboru výkazových statistik.

Tabulka č. 5.3 **Struktura uživatelů azylových domů včetně nezletilých dětí za rok 2013 podle pohlaví**

	počet osob	podíl (%)
ženy	4 989	49
muži	5 184	51
CELKEM	10 173	100

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů

Tabulka č. 5.4 **Struktura uživatelů azylových domů bez nezletilých dětí za rok 2013 podle pohlaví**

	počet osob	podíl (%)
ženy	4 838	49
muži	5 061	51
CELKEM	9 899	100

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů

5.2.2 Rozmístění uživatelů azylových domů dle krajů

Následující tabulka ukazuje rozmístění uživatelů azylových domů mezi kraji ČR,²² z které vyplývá, že nejvíce ze všech uživatelů AD eviduje kraj Hl. m. Praha (celých 31 %), jehož obyvatelstvo tvoří jen cca 11 % z celkového počtu obyvatel ČR, tj. počtem obyvatel se tedy podobá Jihomoravskému, Středočeskému a Moravskoslezskému kraji (ten je dokonce početně větší než Hl. m. Praha).

Počet uživatelů AD v tomto kraji zároveň tvoří největší podíl z celkového počtu obyvatel v kraji (0,27 %) ve srovnání s kraji ostatními. Toto zjištění je patrně důsledkem dvou okolností - do hlavního města se pravděpodobně stahuje největší počet osob bez přístřeší i z jiných krajů (především ze Středočeského) a Praha je zároveň nejhustěji vybavena sociálními službami, které těmto osobám mohou střechu nad hlavou poskytnout, což samo o sobě může být důsledkem i příčinou průběžného příbytku osob bez přístřeší z okolních krajů (viz srovnání počtu AD v jednotlivých krajích v tabulce níže). Teoreticky může v Hl. m. Praha díky větší vybavenosti sociálními službami také docházet k větší fluktuaci uživatelů mezi azylovými domy než v jiných krajích, což může být další příčinou většího počtu karet uživatelů evidovaných zde - rozklad dat podle délky pobytu a kraje ovšem naznačuje, že v každém kraji jsou vzájemné podíly jednotlivých skupin uživatelů dle délky pobytu víceméně vyrovnané (viz níže).

Významnější počet uživatelů AD (resp. karet uživatelů) sledujeme rovněž v Moravskoslezském kraji (13 % z celku evidovaných uživatelů v ČR) a v Ústeckém kraji (11 % z celku). V těchto krajích uživatelé AD tvoří 0,10 %, resp. 0,13 % z celkového počtu obyvatel. Zjištění odpovídá tomu, že v obou uvedených krajích je dlouhodobě v porovnání s dalšími kraji v ČR velmi vysoká nezaměstnanost i počet sociálně vyloučených lokalit (*Míra nezaměstnanosti...; Nezaměstnanost...; Čada a kol., 2015*) a předpokládáme zde tedy i větší výskyt bezdomovectví než v jiných krajích. Na druhou stranu je větší počet evidovaných karet nepochybně i důsledkem větší vybavenosti daných krajů sociálními službami v porovnání s ostatními kraji (viz tabulku níže).

---

²² Je nutno brát v potaz, že počty obyvatel v krajích pocházejí ze Sčítání lidu, domů a bytů realizovaného v roce 2011, zatímco údaje o počtu uživatelů AD jsou z roku 2013. Předpokládáme ale, že se za dva roky početní struktura příliš nezměnila.

Tabulka č. 5.5 **Počet uživatelů azylových domů v roce 2013 dle kraje ve vztahu k celkovému počtu obyvatel v kraji**

kraj	počet uživatelů AD	podíl z celkového počtu uživatelů AD v ČR (%)	počet obyvatel v kraji	podíl z celkového počtu obyvatel v ČR (%)	podíl uživatelů AD z počtu obyvatel v kraji (%)	počet AD v kraji (červen 2015)
Královéhradecký	288	3	550 724	5	0,05	6
Jihočeský	409	4	625 267	6	0,07	14
Jihomoravský	951	9	1 127 718	11	0,08	24
Karlovarský	158	2	304 343	4	0,05	5
Liberecký	218	2	428 184	4	0,05	7
Moravskoslezský	1 282	13	1 269 467	13	0,10	34
Olomoucký	806	8	639 369	6	0,13	21
Pardubický	302	3	508 281	5	0,06	9
Hl. m. Praha	3 108	30	1 169 106	11	0,27	25
Plzeňský	307	3	550 688	5	0,06	9
Středočeský	434	4	1 122 473	11	0,04	15
Ústecký	1 104	11	820 219	8	0,13	28
Kraj Vysočina	234	2	519 211	5	0,05	6
Zlínský	572	6	595 010	6	0,10	13
CELKEM	10 173	100	10 230 060	100	--	216

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů, SLDB 2011, Registr poskytovatelů sociálních služeb

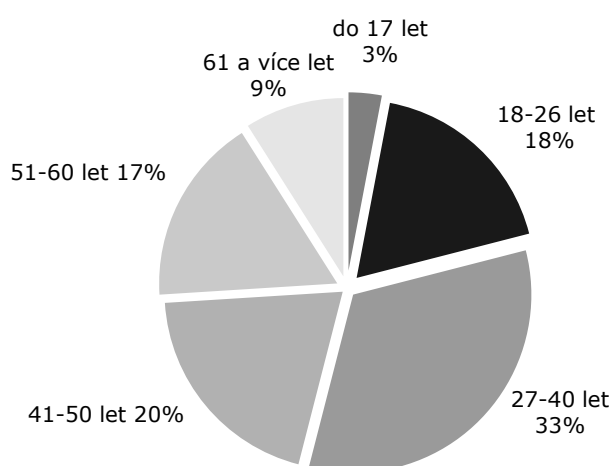
5.2.3 Věková struktura

Strukturu uživatelů azylových domů z hlediska věku ukazují následující tabulka a graf. Vzhledem k tomu, že zdrojem jsou data za celý rok 2013, a ne pouze k určitému datu jako v případě dat z ročního výkazu (výše), lze předpokládat, že výsledky robustněji vystihují celou populaci uživatelů azylových domů (ačkoli je nutné mít na paměti zkreslení dané tím, že na některé uživatele může být v datech zahrnuto více karet). Vzhledem k tomu, že jsme použili detailnější rozlišení věkových kategorií, než jaké užívá roční výkaz o sociálních službách, je možné podrobněji vidět rozložení uživatelů. Zjištění částečně potvrzují výsledky rozboru dat z výkazu, podle něhož největší část uživatelů spadá do kategorie 27-65 let, ale poukazují i na významnost věkové kategorie 19-26 let. Podle dat z karet uživatelů tvoří nejpočetnější skupinu osoby ve věku 27-40 let (33 %). Další tři skupiny jsou si navzájem početně podobné. Druhou největší skupinou jsou osoby ve věku 41-50 let (20 %) a třetí největší osoby ve věku 18-26 let (18 %), což je významné, protože v případě této skupiny se jedná pouze o devítiletý interval, zatímco ostatní zmiňované jsou desetileté. Téměř stejně velkou skupinu tvoří osoby ve věku 51-60 let (17 %). Nejmenší skupinu tvoří osoby ve věku do 17 let a 61 a více let.

Tabulka č. 5.6 **Struktura uživatelů azylových domů za rok 2013 z hlediska věku**

věk	počet osob	podíl (%)
do 17 let	274	3
18-26 let	1 871	18
27-40 let	3 365	33
41-50 let	1 994	20
51-60 let	1 771	17
61 a více let	898	9
CELKEM	10 173	100

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů, SLDB 2011

Graf č. 5.3 **Struktura uživatelů azylových domů za rok 2013 z hlediska věku**

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů 2013 (N=10 173)

5.2.4 Struktura domácností

Dále jsme se snažili zmapovat strukturu domácností osob spadajících do cílové populace - „**domácnosti**“ v této monografii rozumíme „**hospodařící domácnost**“ **jednotlivce** nebo **rodinnou** ve smyslu definice používané Českým statistickým úřadem,²³ tedy jednotku sestávající z jedné nebo více osob, obvykle svázaných partnerským nebo příbuzenským vztahem, které společně bydlí a společně hospodaří, „tj. společně hradí hlavní výdaje domácnosti, jako je strava, náklady na bydlení aj. Do hospodařící domácnosti patří i děti, i když samy na výdaje domácnosti nepřispívají“ (*Počet hospodařících domácností*). Z dat sbíraných pomocí karet uživatelů je možné pro mapování struktury uživatelů využít údaj o počtu tzv. „spolužijících“ osob. Tento údaj označuje „osoby žijící s uživatelem/kou... Pokud je v azylovém domě rodina s dětmi, jsou děti ve výkazu „přiřazeny“ pouze k jednomu z rodičů,“ (Metodický pokyn

²³ viz http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_ukazatel.jsp?kodukaz=3804 (cenzová domácnost), http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_ukazatel.jsp?kodukaz=3803&kodjaz=203&show_back=1 (hospodařící domácnost)

5. Osoby v azylových domech

MPSV č. 6/2010,²⁴ s. 15). Z tohoto vysvětlení vyplývá, že by toto číslo mělo označovat pouze spolužijící nezletilé osoby, neboť spolužijící dospělí jednotlivci (např. manželé) budou spíše azylovými domy evidováni každý zvlášť. *Data jsou nicméně zřejmě značně zkreslená z důvodu rozdílnosti výkladů tohoto údaje u jednotlivých zařízení nebo odpovědných pracovníků zařízení.*

Vzhledem k výskytu několika případů s počtem spolužijících osob 9, 10 a 20 a relativně vysokému počtu uživatelů ve věkové kategorii „do 17 let“ se dvěma a více spolužijícími osobami je zřejmé, že každý poskytovatel se řídí jiným výkladem tohoto požadovaného údaje. Počty spolužijících osob tedy v některých případech mohou zahrnovat pouze spolužijící nezletilé osoby, na něž není vedena samostatná karta, jindy jakékoli spolužijící osoby včetně dospělých partnerů nebo příbuzných a v jiných případech mohou označovat celkový počet osob žijících s uživatelem např. v jedné bytové jednotce nebo v celém zařízení. Z toho důvodu je interpretace této části dat sporná, i když převaha uživatelů bez spolužijících osob naznačuje, že většina poskytovatelů se pravděpodobně skutečně řídila výkladem z uvedeného metodického pokynu.

Podle údajů z karet uživatelů žije přibližně 57 % (5 761 karet) uživatelů AD samo, dalších 19 % žije s jednou evidovanou osobou, 12 % se dvěma osobami a necelých 8 % uživatelů žije se třemi dalšími osobami. S pěti a více osobami už žijí jen necelá 2 % uživatelů AD (přesně 194 osob - rozklad tohoto čísla dle počtu spolužijících osob ukazuje následující tabulka). *V této části dat předpokládáme z výše uvedených důvodů významný podíl špatně vyplněných karet.*

Tabulka č. 5.7 **Počet spolužijících osob u uživatelů azylových domů v roce 2013 dle věku**

věk	počet spolužijících osob								CELKEM
	0	1	2	3	4	5	6	7 a více	
do 17 let	36	54	78	62	17	17	10	0	274
podíl z věkové kategorie	13 %	20 %	28 %	23 %	6 %	6 %	4 %	0 %	100 %
18-26 let	748	606	313	131	50	14	6	3	1 871
podíl z věkové kategorie	40 %	32 %	17 %	7 %	3 %	1 %	0 %	0 %	100 %
27-40 let	1 397	737	586	380	155	64	23	23	3 365
podíl z věkové kategorie	41 %	22 %	17 %	11 %	5 %	2 %	1 %	1 %	100 %
41-50 let	1 262	347	191	113	52	18	8	3	1 994
podíl z věkové kategorie	63 %	17 %	10 %	6 %	3 %	1 %	0 %	0 %	100 %
51-60 let	1 507	116	64	66	14	2	0	2	1 771
podíl z věkové kategorie	85 %	6 %	4 %	4 %	1 %	0 %	0 %	0 %	100 %
61 a více let	811	42	15	24	5	1	0	0	898
podíl z věkové kategorie	90 %	4 %	2 %	3 %	1 %	0 %	0 %	0 %	100 %
CELKEM	5 761	1 902	1 247	776	293	116	47	31	10 173
podíl z celku	57 %	19 %	12 %	8 %	3 %	1 %	0 %	0 %	100 %

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů

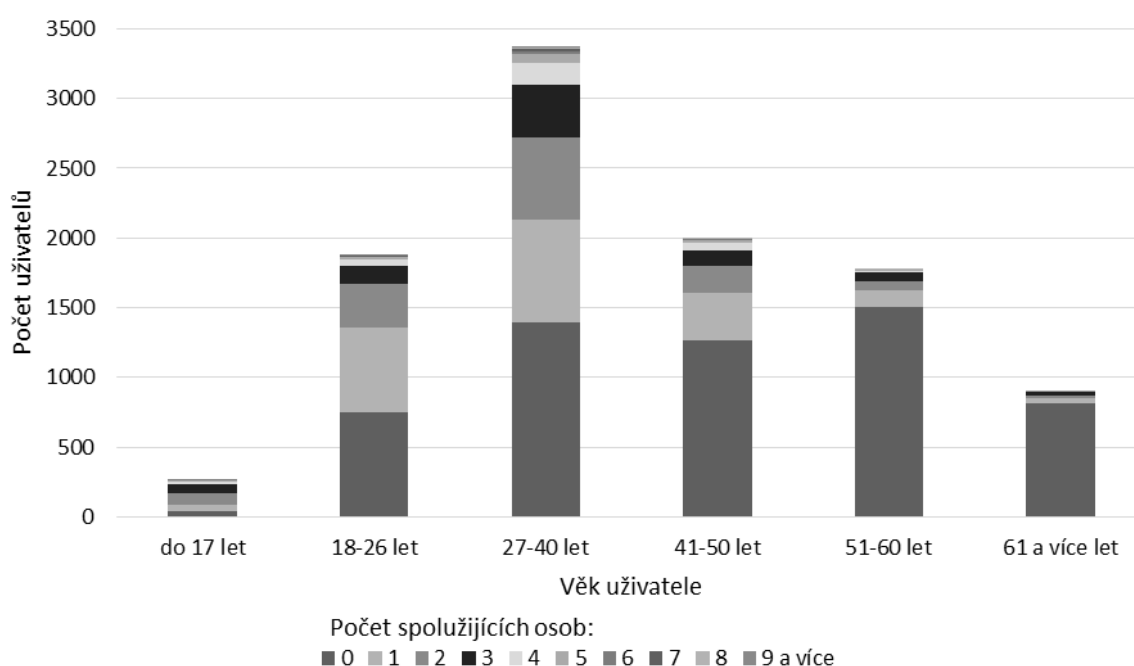
²⁴ Metodický pokyn č. 6/2010 Ministerstva práce a sociálních věcí ČR pro vykazování dat o poskytovaných sociálních službách. Datum vydání: 20. 12. 2010. Aktualizace 30. 12. 2011.

Následující graf vizuálně shrnuje data obsažená v předcházející tabulce. Ukazuje, že karet osob žijících jako jednotlivci byl v roce 2013 největší podíl ve všech věkových kategoriích kromě kategorie „do 17 let věku“. Zatímco ale tito jednotlivci tvořili méně než polovinu uživatelů ve věkových kategoriích 18-26 let (40 %) a 27-40 let (41 %), tj. uživatelé v těchto věkových kategoriích častěji bydleli alespoň s jednou další osobou, mezi osobami ve věku 41 a více let tvořili samostatně bydlící jednotlivci většinu. Obzvláště v případě kategorií 51-60 let a 61 a více let byli uživatelé s alespoň jednou spolužijící osobou spíše výjimkou.

Mezi uživateli ve věkových kategoriích 18-26 let a 27-40 let značnou část (32 %, resp. 22 %) tvořili uživatelé s jednou spolužijící osobou a ve věkové kategorii 27-40 let pak významný podíl (17 %) tvořili uživatelé se dvěma spolužijícími osobami. Stejný podíl z věkové kategorie 41-50 let tvořili uživatelé s jednou spolužijící osobou.

Tato zjištění odpovídají předpokladu, že mezi mladšími dospělými (tj. od 18 cca do 40 let) bude více rodičů s nezletilými dětmi (a zároveň čím starší je tento rodič, tím větší je pravděpodobnost, že bude mít více dětí), zatímco mezi staršími dospělými (cca od 41 let výše) bude více osob, jejichž děti už jsou zletilé, a tedy s uživatelem už nežijí nebo jsou evidovány samostatně. Mezi staršími uživateli také můžeme předpokládat více osob rozvedených nebo ovdovělých.

Graf č. 5.4 **Počet spolužijících osob u uživatelů azylových domů v roce 2013 dle věku**

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů 2013 (N=10 173)

Údaje o počtu spolužijících osob u uživatelů do 17 let jsou obdobně sporné jako údaje o uživateli s pěti a více spolužijícími osobami. Předpokládáme, že nezletilé osoby v AD bydlí spolu s rodičem/jinou dospělou osobou v roli rodiče/opatrovníka. Podle výše popsaného výkladu Metodického pokynu č. 6/2010 bychom tedy očekávali,

5. Osoby v azylových domech

že nezletilí budou vedeni pouze jako „spoluživí osoby“ v kartách svých rodičů/ opatrovníků a nebudou na ně tedy vedeny samostatné karty. Evidovaný počet karet uživatelů vedených na nezletilé osoby a poměrně vysoký podíl těchto karet evidujících jednu a více spoluživících osob nicméně napovídá tomu, že alespoň některé AD na nezletilé samostatné karty vedou (v tom případě pak je každý jednotlivý uživatel evidován ve více kartách - jednou jako uživatel a dále jako spoluživí osoba). Je nicméně možné, že každý AD používá jiný výklad Metodického pokynu. Z tohoto důvodu nelze výsledky týkající se nezletilých osob spolehlivě interpretovat s ohledem na reálný počet uživatelů, ani na strukturu domácností.

Pokud si danou věkovou kategorii rozložíme na jednotlivé roky života a roztrídíme podle počtu spoluživících osob, jak činíme v následující tabulce, jedním z možných nabízejících se výkladů zjištěného vysokého podílu nezletilých uživatelů AD s jednou až třemi spoluživími osobami je, že nezletilí žijí v AD nejčastěji minimálně s jedním rodičem a často i se sourozenci. Nicméně ačkoli samostatně či s větším počtem spoluživících osob žije menší podíl nezletilých uživatelů, stále sledujeme poměrně vysoký podíl nezletilých uživatelů AD evidovaných jako žijící samostatně (celkem 36 osob/13 % - viz první sloupec tabulky), a to i v případě uživatelů-děti velmi nízkého věku. Vzhledem k tomu, že i odpovědní pracovníci MPSV se domnívají, že se v těchto případech jedná o chyby v datech způsobené různími se výklady požadovaného údaje na straně pracovníků zařízení, nelze získané výsledky spolehlivěji interpretovat.

Tabulka č. 5.8 **Uživatelé azylových domů ve věku do 17 let v roce 2013 dle počtu spoluživících osob**

věk dítěte (počet let)	počet spoluživících osob							CELKEM
	0	1	2	3	4	5	6	
0	1	1	7	2	1	0	0	12
1	2	4	4	1	3	2	1	17
2	3	2	7	5	2	2	1	22
3	1	6	6	5	1	0	2	21
4	1	6	7	3	4	0	0	21
5	0	4	12	2	1	0	1	20
6	3	3	3	4	0	3	0	16
7	1	2	3	8	1	0	1	16
8	1	3	7	5	2	0	0	18
9	3	5	1	5	0	3	0	17
10	2	2	2	3	1	0	0	10
11	0	6	3	2	1	2	1	15
12	2	4	5	6	0	1	0	18
13	3	0	6	3	0	0	1	13
14	1	2	0	1	0	2	1	7
15	3	1	1	3	0	0	0	8
16	6	0	2	1	0	0	1	10
17	3	3	2	3	0	2	0	13
CELKEM	36	54	78	62	17	17	10	274
podíl (%)	13	20	28	23	6	6	4	100

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů

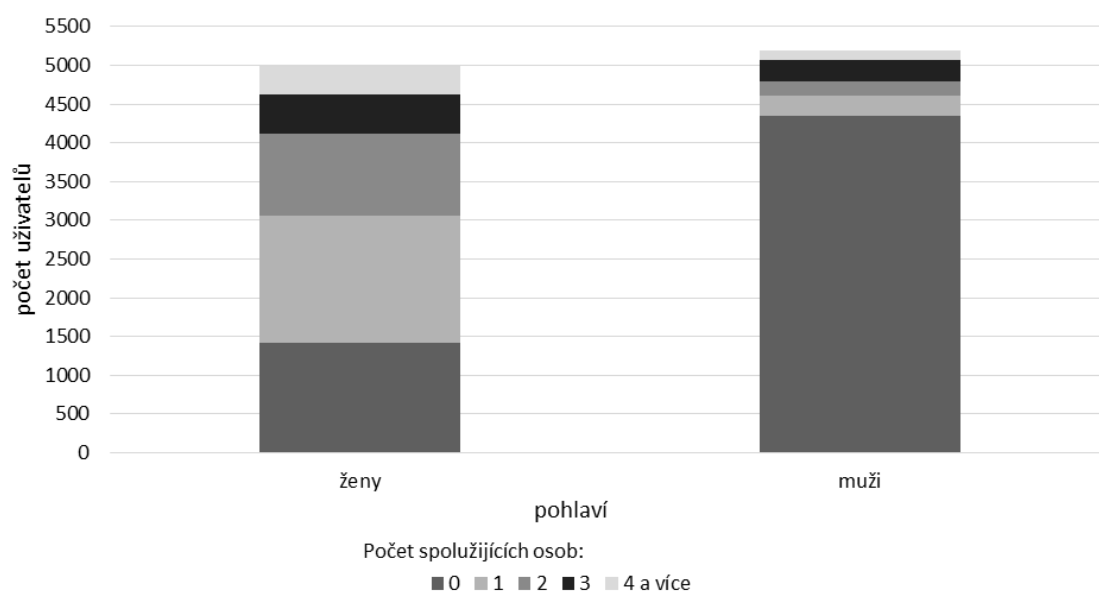
Počet spolužijících osob jsme také analyzovali z hlediska pohlaví uživatele. Jak ukazují následující tabulka a graf, převážná většina uživatelů-mužů (84 %) byla ubytována v AD jako jednotlivci. Mezi ženami tvořily uživatelky bez spolužijících osob jednu třetinu, uživatelky s jednou spolužijící osobou rovněž jednu třetinu a uživatelky se dvěma spolužijícími osobami bylo 21 %. Tato zjištění odpovídají předpokladu, že mezi ženami v azylových domech bude výrazný podíl matek samoživitelek s nezletilými dětmi, zatímco muži se do azylových domů dostávají častěji bez dětí i bez partnerky.

Tabulka č. 5.9 **Uživatelé azylových domů v roce 2013 dle počtu spolužijících osob a pohlaví**

počet spolužijících osob	ženy	muži	CELKEM
0	1 412	4 349	5 761
- podíl z kategorie "pohlaví"	28 %	84 %	57 %
1	1 646	256	1 902
- podíl z kategorie "pohlaví"	33 %	5 %	19 %
2	1 058	189	1 247
- podíl z kategorie "pohlaví"	21 %	4 %	12 %
3	504	272	776
- podíl z kategorie "pohlaví"	10 %	5 %	8 %
4 a více	369	118	487
- podíl z kategorie "pohlaví"	7 %	2 %	5 %
CELKEM	4 989	5 184	10 173

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů

Graf č. 5.5 **Uživatelé azylových domů v roce 2013 dle počtu spolužijících osob a pohlaví**

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů (N=10 173)

5.2.5 Délka pobytu

Z karet uživatelů jsme rovněž získali údaje o délce pobytu jednotlivých uživatelů v tom (každém) zařízení, v němž byli daný rok evidováni.²⁵ Následující tabulka a graf představují přehled délky pobytu jednotlivých klientů v zařízeních (údaj byl k dispozici o 10 072 uživatelích - z tohoto počtu vypočítáváme uvedené podíly). *Je nutné vést v patrnosti, že se jedná o délku pobytu ke dni, kdy byla vyplněná karta uživatele za daný kalendářní rok postoupena zařízením MPSV, nemusí tedy nutně odpovídat celé délce pobytu daného uživatele v zařízení od přijetí až po propuštění.*²⁶ Zjistili jsme, že přibližně **stejný podíl uživatelů** pobýval v roce 2013 v azylových domech po dobu **31-90 dnů (tj. nejméně jeden měsíc a méně než tři měsíce), 91-180 dnů (více než tři a méně než šest měsíců) a 181-365 dnů (více než půl roku a nejdéle jeden rok)** - jednalo se konkrétně o **28 %, resp. 23 % a 26 % uživatelů**. Pokud vezmeme v potaz rozdíl v počtu dnů mezi těmito časovými intervaly, je patrné, že jednoznačně **největší část uživatelů** pobývala v roce 2013 v azylových domech **31-90 dnů**.

Tabulka č. 5.10 **Struktura uživatelů podle délky pobytu v azylovém domě v roce 2013 (redukované časové intervaly)**

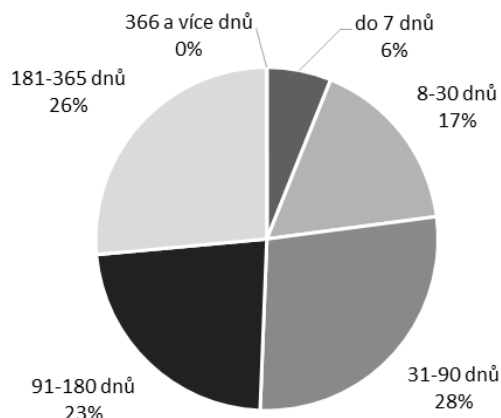
délka pobytu	počet uživatelů	podíl (%)
do 7 dnů	613	6
8-30 dnů	1 695	17
31-90 dnů	2 791	28
91-180 dnů	2 309	23
181-365 dnů	2 663	26
366 a více dnů	1	0
celkem	10 072	100
bez odpovědi	101	
CELKEM	10 173	

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů 2013

²⁵ Jeden uživatel se v datech může vyskytovat vícekrát, pokud během daného roku vystřídal více pobytových zařízení - to platí *teoreticky* u všech uživatelů, kteří v zařízeních pobývali méně než 365 dní. Zjištěný údaj se tedy vždy vztahuje k pobytu uživatele v jednom konkrétním azylovém domě za daný rok.

²⁶ Pokud tedy uživatel např. nastoupil k pobytu čtyři měsíce před koncem kalendářního roku, nemůže být evidovaná délka pobytu delší než čtyři měsíce.

Graf č. 5.6 **Struktura uživatelů podle délky pobytu v azylovém domě v roce 2013**

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů

Při pohledu na podrobnější rozbor dat (v následující tabulce a grafu uvádíme rozbor cca v měsíčních intervalech - pouze první interval je kratší a poslední tři jsou delší) je ještě patrnější, že **počet uživatelů s přibývajícím délkou pobytu v zařízení klesá**. Uživatelů s maximálně měsíční délkou pobytu v jednom zařízení je celkem 23 %; uživatelů, kteří setrvali 1-2 měsíce, je 16 %; uživatelů s délkou pobytu delší než 2 a kratší než 3 měsíce je 12 %; déle než 3 a méně než 4 měsíce pobývalo v jednom zařízení jen 10 % uživatelů. Podíl uživatelů pobývajících v jednom azylovém domě za rok 2013 delší dobu se i při pohledu na následující časové intervaly dále snižuje až ke 4 % u kategorie osob pobývajících v AD 7-8 měsíců. V kategoriích uživatelů, kteří pobývali v jednom zařízení déle než 8 a méně než 10 měsíců (241-300 dnů), resp. déle než 10 měsíců a méně než 12 měsíců (301-365 dnů) je pak podíl opět vyšší.

Pozn.: cca polovinu z poslední jmenované kategorie (uživatelé pobývající v AD 301-365 dnů) tvoří uživatelé, u nichž poskytovatel uvedl délku pobytu přesně 365 dnů - může se jednat jak o osoby, které skutečně přesně po roce svůj pobyt v AD ukončily (v souladu s maximální povolenou délkou pobytu v daném zařízení), ale zároveň i o takové, které zůstaly v AD déle než jeden rok, ale poskytovatel v kartě zaevidoval pouze počet dní pobytu za daný kalendářní rok.

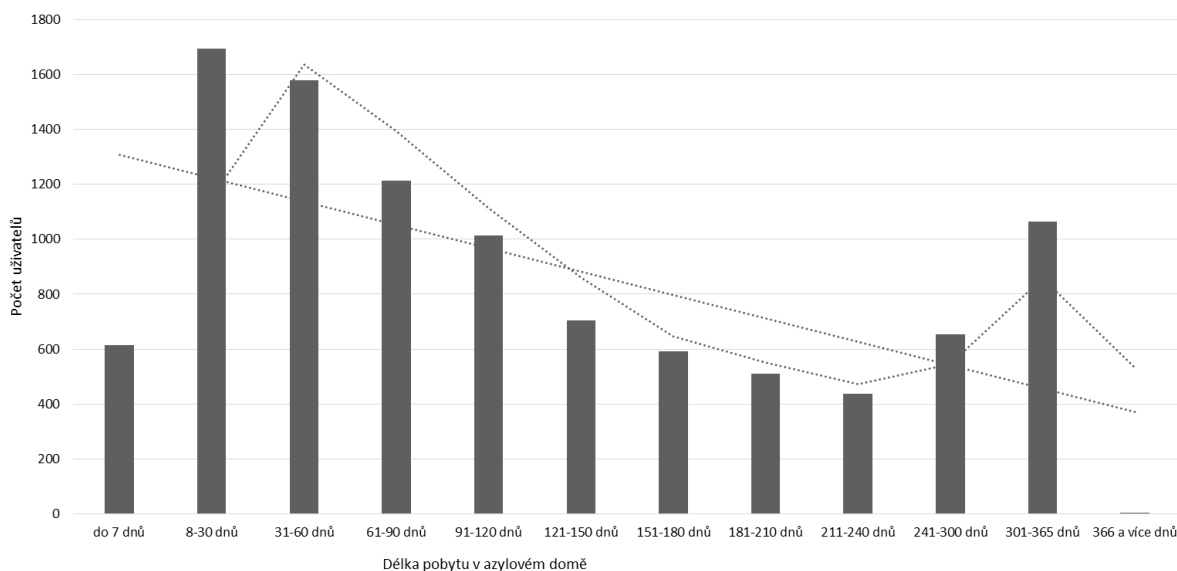
5. Osoby v azylových domech

Tabulka č. 5.11 **Struktura uživatelů podle délky pobytu v azylovém domě v roce 2013**

	počet uživatelů	podíl (%)	
do 7 dnů	613	6	23
8-30 dnů	1 695	17	
31-60 dnů	1 578		16
61-90 dnů	1 213		12
91-120 dnů	1 015		10
121-150 dnů	703		7
151-180 dnů	591		6
181-210 dnů	509		5
211-240 dnů	437		4
241-300 dnů	654		6
301-365 dnů	1 063		11
366 a více dnů	1		0
celkem	10 072		100
bez odpovědi	101		
CELKEM	10 173		

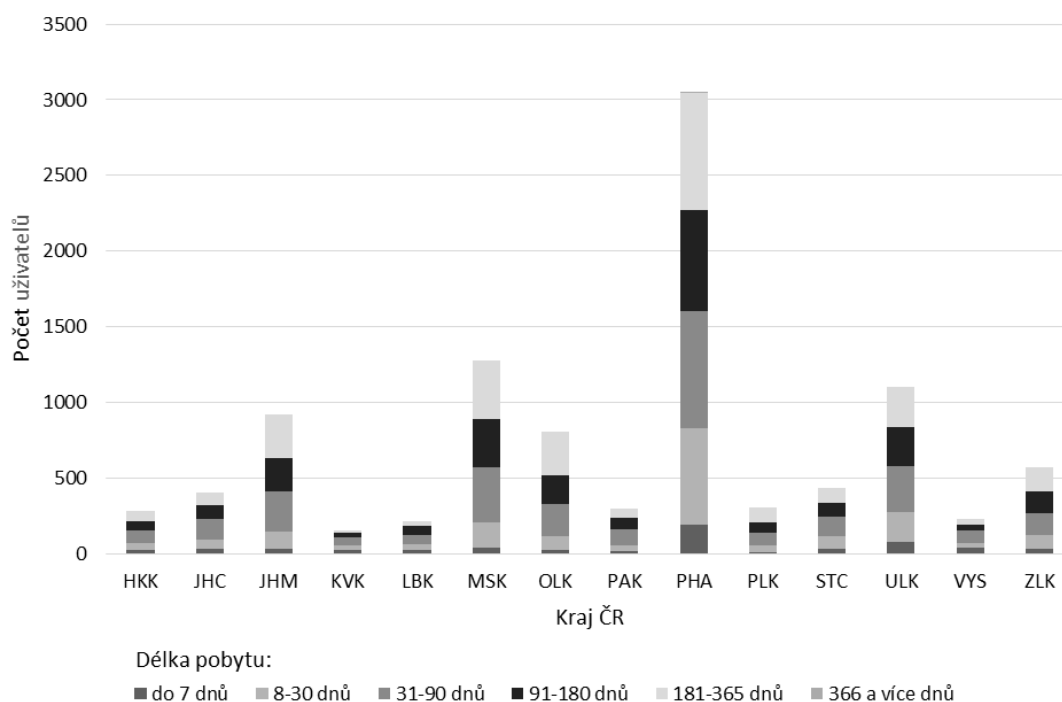
Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů

Graf č. 5.7 **Struktura uživatelů podle délky pobytu v azylovém domě v roce 2013**

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů (N=10 072)

Rozbor dat podle délky pobytu a kraje v následující tabulce naznačuje, že v každém kraji jsou vzájemné podíly jednotlivých skupin uživatelů dle délky pobytu víceméně vyrovnané.

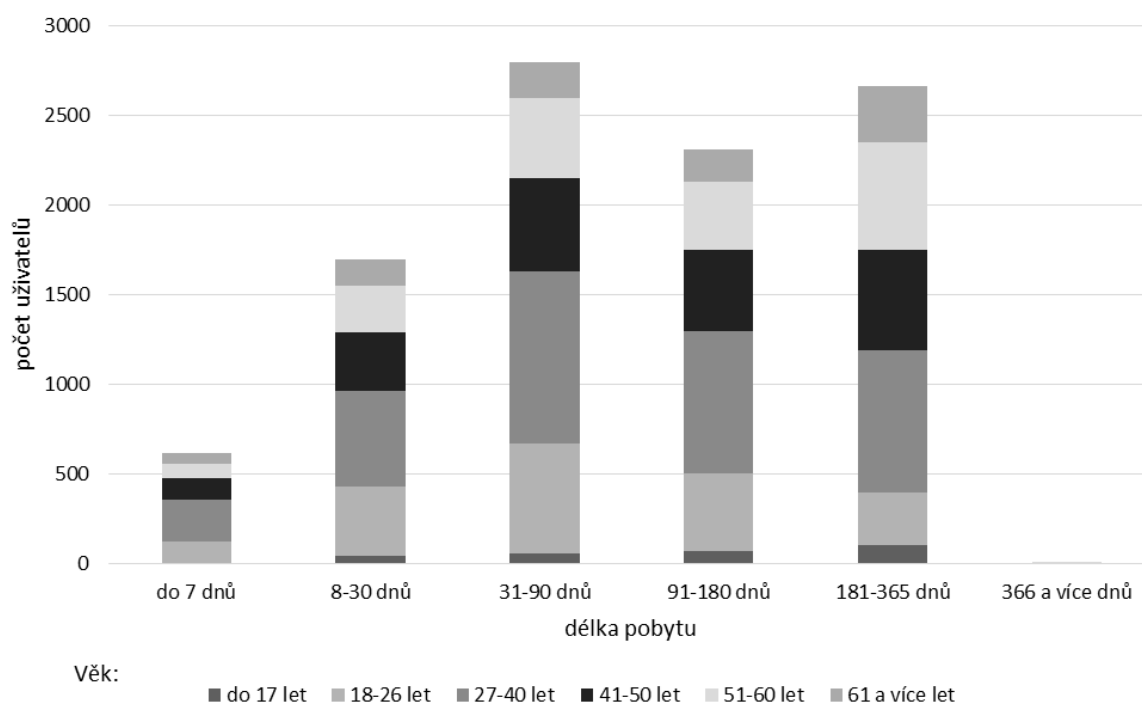
Graf č. 5.8 **Uživatelé azylových domů v roce 2013 podle kraje a délky pobytu**

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů (N=10 072)

Nakonec jsme délku pobytu uživatelů AD zkoumali ještě z hlediska věku, a to z toho důvodu, abychom ověřili, v jakých skupinách je nejčastější migrace mezi zařízeními - ačkoli tuto informaci nelze pomocí daných dat ověřit stoprocentně (nevíme, odkud uživatel do AD přišel a kam z něj odešel), výstupy zobrazené v tabulce a grafu níže ukazují, že mezi uživateli zůstávajícími v jednom zařízení kratší dobu je větší podíl osob mladších (18-26 let a 27-40 let), zatímco mezi uživateli setrvávajícími déle je větší procento osob starších (41 a více let). To může být důsledkem toho, že u mladších osob je dynamičtější vývoj osobní situace (rychleji vyřeší svůj návrat do běžného ubytování, nastěhují se k partnerovi, přijdou o finanční prostředky a zůstanou na ulici ad.) a/nebo jsou v jejich případě pracovníci AD přísnější na dodržení maximální délky pobytu stanovené interními pravidly zařízení/poskytovatele (a uživatelé proto více migrují i mezi zařízeními). Naopak, u starších osob může být větší tolerance pracovníků AD k delšímu setrvání v zařízení a jejich osobní situace (z výše nastíněných hledisek) může být stabilnější. Vzhledem k tomu, že stále hovoříme o podílech z celkové sumy karet uživatelů, ne jednotlivých uživatelů jako takových, může zvýšený podíl osob v nižších věkových kategoriích mezi osobami s kratší délkou pobytu v AD být zároveň příčinou toho, že je mezi sesbíranými kartami uživatelů vyšší podíl právě těchto osob z důvodu jejich větší migrace mezi AD. Tuto úvahu nicméně není možné blíže ověřit.

5. Osoby v azylových domech

Graf č. 5.9 **Uživatelé azylových domů v roce 2013 podle věku a délky pobytu**

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů, SLDB 2011 (N=10 072)

Tabulka č. 5.12 **Uživatelé azylových domů v roce 2013 podle věku a délky pobytu**

délka pobytu		do 17 let	18-26 let	27-40 let	41-50 let	51-60 let	61 a více let	CELKEM
do 7 dnů	počet osob	2	121	233	118	83	56	613
	podíl z kategorie "délka pobytu" (%)	0	20	38	19	14	9	100
	podíl z kategorie "věk" (%)	1	7	7	6	5	6	6
8-30 dnů	počet osob	39	387	533	328	259	149	1 695
	podíl z kategorie "délka pobytu" (%)	2	23	32	19	15	9	100
	podíl z kategorie "věk" (%)	14	21	16	17	15	17	17
31-90 dnů	počet osob	58	612	958	522	443	198	2 791
	podíl z kategorie "délka pobytu" (%)	2	22	34	19	16	7	100
	podíl z kategorie "věk" (%)	21	33	29	26	25	22	28
91-180 dnů	počet osob	69	432	795	452	380	181	2 309
	podíl z kategorie "délka pobytu" (%)	3	19	34	20	16	8	100
	podíl z kategorie "věk" (%)	25	23	24	23	21	20	23
181-365 dnů	počet osob	104	293	793	556	604	313	2 663
	podíl z kategorie "délka pobytu" (%)	4	11	30	20	23	12	100
	podíl z kategorie "věk" (%)	39	16	24	28	34	35	26
366 a více dnů	počet osob	0	0	0	0	1	0	1
	podíl z kategorie "délka pobytu" (%)	0	0	0	0	100	0	100
	podíl z kategorie "věk" (%)	0	0	0	0	0	0	0
CELKEM	počet osob	272	1 845	3 312	1 976	1 770	897	10 072
	podíl z kategorie "délka pobytu" (%)	3	18	32	20	18	9	100
	podíl z kategorie "věk" (%)	100	100	100	100	100	100	100

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů

5.3 Dotazníkové šetření

Pomocí vlastního dotazníkového šetření jsme se snažili zjistit o uživatelích AD informace, které výše uvedené zdroje dat neobsahují.

Cílem šetření bylo získat informace o struktuře uživatelů AD z hlediska struktury domácností, vzdělání, zaměstnanosti a zdrojů příjmů, zkušeností s domácím násilím a zadlužeností. U otázek, v nichž jsme požadovali co nejpřesnější číselné údaje, jsme se ptali na všechny uživatele, kteří pobytových služeb daného AD využili v roce 2014, zatímco u otázek zjišťujících spíše orientační souhrnnou odpověď jsme umožnili respondentům vyjádřit se ke struktuře uživatelů svých zařízení obecně.

Na úvod pouze několik shrnujících údajů:

- dotazník byl rozeslán všem 229 zařízením evidovaným v květnu 2015 v Registru poskytovatelů sociálních služeb,
- 119 zařízení dotazník vyplnilo - tj. návratnost byla 51 %,
- tato zařízení ubytovávala během roku 2014 celkem 2 330 žen, 2 827 mužů a 3 215 dětí.

5.3.1 Struktura domácností

Výstupy z těchto dat týkající se struktury domácností v azylových domech nelze považovat za reprezentativní vzhledem k tomu, že vypovídají vždy pouze o části zařízení a lze předpokládat, že jsou do značné míry zkreslené z důvodu nepřesností způsobených při vyplňování dotazníku jednotlivými zařízeními (viz mírný nesoulad v celkovém souhrnném počtu uživatelů v úvodu a na konci tabulky). Zároveň je nutné mít na paměti, že struktura domácností osob žijících v AD je nutně ovlivněná provozními pravidly a podmínkami daných zařízení - např. některé AD poskytují ubytování pouze ženám s dětmi, takže otcové musí žít samostatně (i v rámci daného zařízení) i v případě, že se nejedná o rodinu rozvrácenou v důsledku domácího násilí či manželských sporů apod. Vliv těchto strukturálních faktorů jsme se pokusili omezit alespoň dotazem na počet nezletilých dětí žijících jinde. Dá se tedy říci, že data rámcový obrázek o struktuře domácností osob přebývajících v AD poskytují, ačkoli ze zjištěného nelze soudit, že v případě možnosti žít v samostatném sociálním bytě by dané osoby preferovaly bydlet právě v takové domácnosti, v jaké žily doposud v AD.

Tabulka č. 5.13 **Základní údaje o struktuře domácností uživatelů azylových domů**

uživatelé	počet osob	podíl z celku (%)	počet zařízení, z jejichž údajů číslo vychází*
ženy	2 330	27,8	94
muži	2 827	33,8	64
děti	3 215	38,4	74
celkem	8 372	100	
struktura domácností/rodin			
ženy	počet osob	podíl z celku (%)	počet zařízení, z jejichž údajů číslo vychází*
jednotlivci	506	6,3	49
z toho má nezletilé děti jinde	49		23
muži			
jednotlivci	2 332	28,9	47
z toho má nezletilé děti jinde	76		8
úplné rodiny (ÚR)	počet rodin/osob	podíl z celku (%)	počet zařízení, z jejichž údajů číslo vychází*
celkem osob v úplných rodinách	628	7,8	14
z toho dětí	354		14
celkem ÚR	152		15
neúplné rodiny (NÚR)	počet rodin/osob	podíl z celku (%)	počet zařízení, z jejichž údajů číslo vychází*
celkem osob v neúplných rodinách	4 561	56,5	
celkem NÚR s matkou (= počet matek samoživitelek)	1 686		74
v nich dětí	2 823		72
celkem NÚR s otcem (= počet otců samoživitelů)	23		14
v nich dětí	29		14
partnerské páry	počet párů/osob	podíl z celku (%)	počet zařízení, z jejichž údajů číslo vychází*
celkem osob v párech	50	0,6	
celkem párů	25		10
z toho seztané (počet párů)	6		3
z toho neseztané (počet párů)	20		8
z toho má děti jinde (počet párů)	14		7
CELKEM (jednotlivci + osoby v rodinách vč. dětí)	8 077	100	

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v azylových domech

Pozn.: Počty v první a druhé části tabulky vycházejí z odpovědí na analogické otázky, které zařízení zodpovídala samostatně - údaje o celkovém počtu uživatelů se neshodují z důvodu nesouladů v rámci odpovědí jednotlivých zařízení. Obdobně nesoulad v počtech seztaných a neseztaných párů s celkovým počtem párů je dán nesouladem v odpovědích jednoho zařízení.

*) Zařízení, která uvedla, že osobám/rodinám s uvedenými charakteristikami ubytování poskytují, a v daném roce poskytla ubytování alespoň jedné takové osobě.

Uvedená data lze posuzovat souhrnně pouze do určité míry, protože každá jejich část pochází z jiného počtu zařízení, podle toho, na které otázky jsme od jednotlivých zařízení získali odpověď a i mezi odpověďmi za jednotlivá zařízení se vyskytovaly nesourodé údaje. Je také nutné mít na paměti, že struktura vychází pouze z údajů od zařízení, která dotazník zodpověděla (tj. 119 AD z celkových 229 AD v ČR), a je tedy do určité míry zkreslená tím, kterým cílovým skupinám dané AD poskytují služby. Konkrétně, mezi 119 zařízeními, která dotazník vyplnila, bylo cca 40 AD poskytujících služby výhradně nebo primárně matkám/rodinám s dětmi, zatímco v souhrnu českých AD taková zařízení tvoří více než polovinu (v roce 2015 to bylo 136 AD z celkových 229) - zde prezentovaný podíl osob v neúplných rodinách s matkou v čele na celkové populaci uživatelů AD tedy může být podhodnocen.

Podle získaných dat více než polovinu uživatelů AD tvoří muži a zároveň více než třetina uživatelů žije jako jednotlivci (celkem cca 35 % osob). Z nich pouze asi třicetina (tj. 1,5 % z celku) má nezletilé děti žijící jinde.

Osoby žijící v úplných rodinách (tj. dva dospělí partneři a jedno či více dětí) tvoří necelých 8 % uživatelů azylových domů. Dospělí uživatelé a děti jsou v nich zastoupeni rovnoměrně.

V neúplných rodinách žije celkem cca 57 % uživatelů AD. Z toho převážnou většinu tvoří matky samoživitelky s dětmi - osoby žijící v neúplných rodinách s otcem samoživitelem tvoří pouze necelé jedno procento z celku.

Celkově lze říci, že přibližně 67 % uživatelů azylových domů jsou rodiče nezletilých dětí, přičemž cca 65 % žije v AD spolu s dětmi a zbylá 2 % mají děti žijící jinde.

Ačkoli ve zjištěných počtech partnerských párů se vyskytovalo největší množství neshod v rámci dat za jednotlivá zařízení, bylo možné po dodatečném kontaktování respondentů v získaných údajích provést částečnou korekci. Ze získaných odpovědí vyplývá, že počet párů žijících v AD bez dětí je vzhledem k celku relativně malý (osoby v párech tvoří cca 0,6 % všech uživatelů). Toto zjištění je nicméně pravděpodobně zkreslené ubytovacími podmínkami dotazovaných zařízení (muži a ženy bývají ubytováni zvlášť nebo zařízení přímo slouží jen osobám jednoho pohlaví), stejně jako tím, že pracovníci zařízení nemusí o případných partnerských vztazích uživatelů vědět. Tento výsledek je nicméně v souladu se zjištěními týkajícími se rodinného stavu osob bez domova a v zařízeních uvedených v kapitolách 3.1.3 a 3.2.3, podle nichž je v této populaci největší podíl osob svobodných a rozvedených.

5.3.2 Zdravotní postižení

Zjišťovali jsme rovněž počet uživatelů AD se zdravotním postižením (ZP).²⁷ Z celkového počtu 119 azylových domů jich 35 uvedlo, že ubytování osobám s postižením neposkytuje. U dílčích otázek 3-5 zařízení uvedlo, že tuto skutečnost u svých uživatelů nesleduje. Ve zbývajících cca 80 AD bylo evidováno celkem 77 osob se zdravotním postižením - tabulka ukazuje rozklad čísla na děti a dospělé. V komentáři k této otázce někteří respondenti upřesnili, že v případě uvedených počtů se jedná o osoby s fyzickým nebo mentálním, popř. kumulovaným ZP, osoby s priznaným invalidním důchodem nebo příspěvkem na péči.

---

²⁷ V dotazníku bylo k této otázce uvedeno následující upřesnění: „Osobou se zdravotním postižením rozumíme osobu s „tělesným, mentálním, duševním, smyslovým nebo kombinovaným postižením, jehož dopady činí nebo mohou činit (tuto) osobu závislou na pomoci jiné osoby“ (dle § 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).“

Tabulka č. 5.14 **Uživatelé AD se zdravotním postižením**

osoby se zdravotním postižením	počet osob
celkem	77
z toho nezaopatřené děti žijící s rodiči	24
z toho dospělé osoby-jednotlivci	40
z toho dospělé osoby žijící v páru nebo s rodinou	1

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v azylových domech

5.3.3 Domácí násilí

Odpovědi týkající se počtu obětí domácího násilí mezi uživateli jsme získali celkem z 88 azylových domů, jejichž souhrnný počet uživatelů za rok 2014 byl 8 320 osob.²⁸ Výsledky ukazuje následující tabulka. Alespoň nějací uživatelé s takovou zkušeností (o níž pracovníci zařízení věděli) byli tedy cca v 74 % AD, od nichž jsme získali odpovědi; tvořili v nich zhruba 9 % ze všech uživatelů. Tento podíl je ale pravděpodobně ve skutečnosti mnohem vyšší, jak naznačují i slovní komentáře respondentů k tomuto tématu.

Tabulka č. 5.15 **Oběti domácího násilí mezi uživateli AD**

oběti násilí	počet obětí domácího násilí	počet zařízení
dospělí	326	83
děti	394	86
celkem	720	88*
podíl z celku (8 320 uživatelů)	8,6 %	

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v azylových domech

Pozn.: *) Nejedná se o součet, zařízení sečtená v řádcích „dospělí“ a „děti“ se překrývají.

K této otázce nám pracovníci 15 zařízení poskytli upřesňující komentáře, z nichž vyplývá, že značná část především uživatelů AD ženského pohlaví oběťmi domácího násilí v nějaké formě v minulosti byla (a to nejen v případech, že se jednalo o uživatelky, jejichž primárním důvodem pro získání pobytu v AD bylo právě domácí násilí).

5.3.4 Převládající věkové kategorie

Převládající věková rozmezí vybraných skupin uživatelů AD, která zjistilo provedené dotazníkové šetření, ukazuje následující tabulka a grafy. Ptali jsme se na věk uživatelů žijících v AD jako jednotlivci nebo jako rodiče samoživitelé (nebyly tedy zahrnuty nezaopatřené děti žijící v AD s rodiči nebo osoby žijící v úplných rodinách, kterých ovšem bylo ve sledovaném vzorku minimum).

Věková struktura byla vymezena na základě výsledků dosud prováděných lokálních sčítání osob bez domova - za klíčové jsme považovali oddělit počty osob

²⁸ Souhrnný počet vychází z odpovědí na otázku zjišťující celkový počet uživatelů v jednotlivých zařízeních - tj. ne z otázek zjišťujících počet žen, mužů a dětí zvlášť (v tom případě vychází celkový počet uživatelů z důvodu výše uvedeného nesouladu v odpovědích na 6 274).

5. Osoby v azylových domech

mladších 25 let (tj. mladých dospělých) od osob ve věku jakési střední dospělosti (25-34 a 35-54 let) a dále osoby starší (55 a více let), kterých podle dosud provedených šetření bývá mezi bezdomovci minimum. Je nutné poznamenat, že věková struktura všech tří vybraných skupin uživatelů - tj. zvláště žen a mužů žijících jako jednotlivci a rodičů samoživitelů²⁹ - byla zjišťována dotazem na jednotlivá zařízení, který zjišťoval *převládající věkové rozmezí* pro každou ze skupin a umožňoval respondentům vybrat jednu až dvě odpovědi. V případě, že respondent vybral dvě odpovědi, byly tyto započítány do celkového součtu jednotlivě (proto vždy údaj o celkovém počtu získaných odpovědí převyšuje údaj o celkovém počtu zařízení, z nichž byla odpověď získána). U uvedených počtů odpovědí a zjištěných podílů se tedy nejedná o věkovou strukturu daných skupin jako celku, ale pouze o strukturu odpovědí z hlediska *převládajících věkových rozmezí* v jednotlivých oslovených zařízeních - ta do značné míry reflektuje složení cílových skupin, kterým právě daná zařízení poskytují služby. Navíc už samotné odpovědi poskytnuté respondenty jsou ze své podstaty odhady a nikoli přesnými údaji.

Pokud zařízení dané skupině ubytování vůbec neposkytovalo, byl respondent požádán vybrat odpověď „netýká se“. Zařízení, která odpověď na dané otázky neposkytla vůbec, nejsou v počtech zahrnuta. Je nicméně možné, že respondenti tuto odpověď zvolili rovněž v případech, kdy požadovanou informaci o uživatelích svých zařízení nebyli schopni podat - např. z důvodu, že zařízení daný ukazatel nesleduje.

Přibližně 50 % odpovědí se shodlo, že nejčetnější skupinu mezi uživateli sledovaných AD tvořily osoby ve věku 25-54 let. Výsledek je značně ovlivněn výraznou převahou osob v tomto věkovém rozmezí mezi uživateli z řad rodičů (matek) samoživitelů. Osoby mladší i osoby starší než toto věkové rozmezí tvořily nejčetnější skupiny uživatelů ve výrazně menší části zařízení.

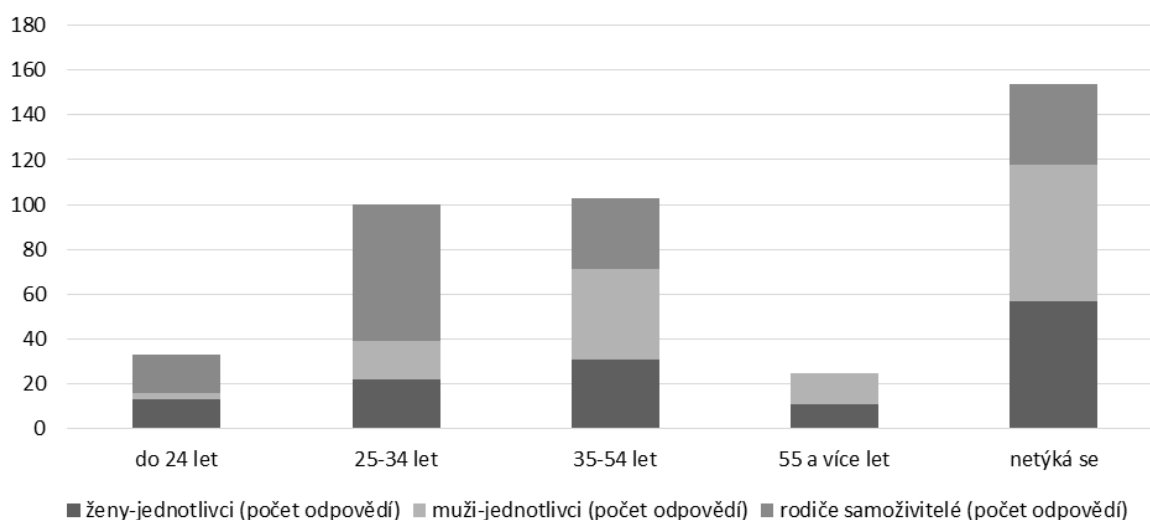
Tabulka č. 5.16 **Převládající věkové rozmezí u vybraných skupin uživatelů AD**

převládající věkové rozmezí	ženy-jednotlivci nebo v páru bez dětí (počet odpovědí)	podíl (%)	muži-jednotlivci nebo v páru bez dětí (počet odpovědí)	podíl (%)	rodiče samoživitelé (počet odpovědí)	podíl (%)	celkem	podíl (%)
do 24 let	13	10	3	2	17	12	33	8
25-34 let	22	16	17	13	61	41	100	24
35-54 let	31	23	40	30	32	22	103	25
55 a více let	11	8	14	10	0	0	25	6
netýká se	57	43	61	45	36	25	154	37
celkem odpovědí	134	100	135	100	146	100	415	100
celkem zařízení	110		112		112			

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v azylových domech

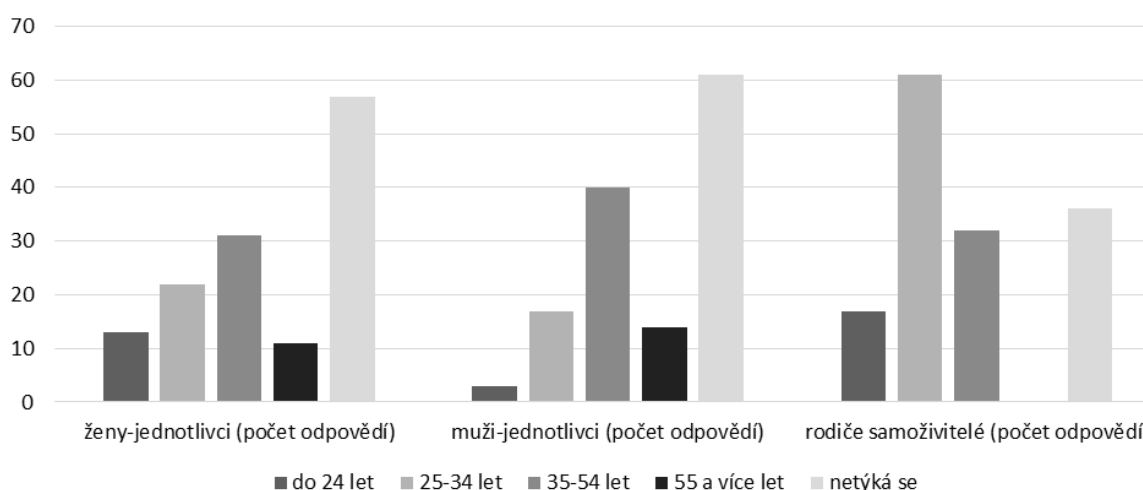
Pozn.: čísla v tabulce nerepresentují počty osob, resp. podíl jednotlivých věkových kategorií v populaci uživatelů AD, ale počet/podíl zařízení, která uvedla danou kategorii jako převládající mezi svými uživateli (respondenti měli možnost vybrat dvě odpovědi).

²⁹ bez ohledu na pohlaví, nicméně vzhledem k převaze neúplných rodin s matkou mezi neúplnými rodinami ve studované populaci - viz tabulka - se jedná většinou o ženy

Graf č. 5.10 **Převládající věkové rozmezí u vybraných skupin uživatelů AD**

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v azylových domech (111 AD, 415 odpovědí)

Jak přehledně ukazuje graf č. 5.11, mezi ženami i muži žijícími v AD jako jednotlivci v nejvíce zařízeních převládaly osoby ve věku 35-54 let - u mužů byla tato převaha výrazná. Vyskytovala se ovšem i zařízení, kde nejčetnějšími byly nižší i vyšší věkové skupiny. Mezi rodiči samoživiteli pak nejčastěji převládala skupina uživatelů ve věku 25-34 let - to je logické zjištění vzhledem k předpokladu, že se ve většině případů jedná o rodiče (matky) malých dětí.

Graf č. 5.11 **Převládající věkové rozmezí u vybraných skupin uživatelů AD (podle skupin dle typu rodinného soužití)**

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v azylových domech (111 AD, 415 odpovědí)

5.3.5 Převládající vzdělání

Převládající dosažené vzdělání u vybraných skupin uživatelů bylo zjišťováno obdobně jako v případě převládající věkové skupiny, s tím rozdílem, že respondenti neměli možnost vybrat u dané skupiny více než jednu odpověď. Tato podmínka jistě přispěla k tomu, že získané odpovědi jsou mnohem nerovnoměrněji rozptýlené než v předchozím případě.

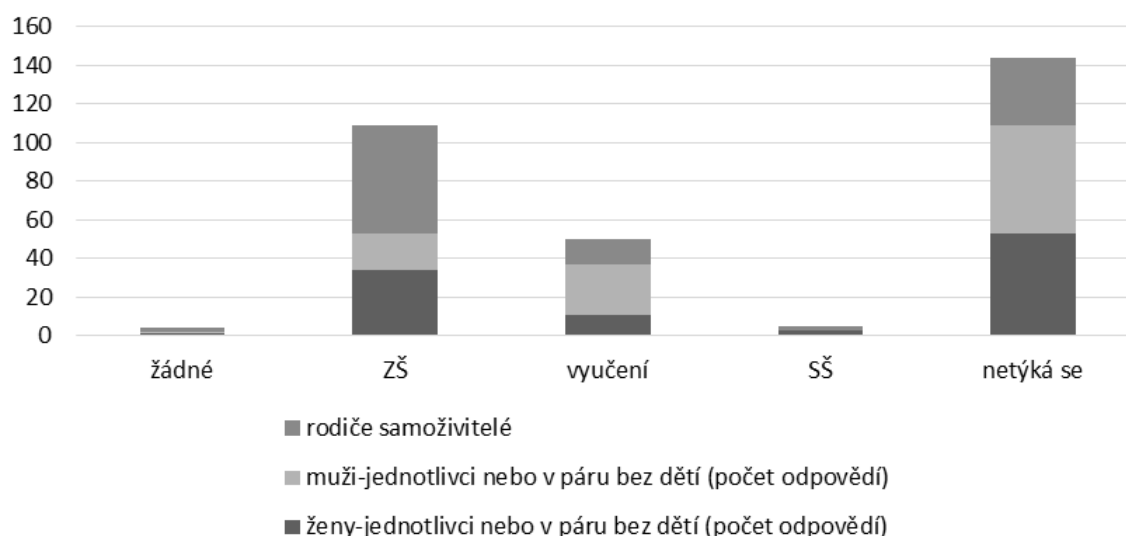
Jak ukazují tabulka a grafy, za převládající nejvyšší dosažené vzdělání mezi uživateli AD určili respondenti v největším množství případů základní vzdělání. Ve značné části AD převládaly i osoby s vyučením (bez maturity). Pouze 4, resp. 5 zařízení uvedlo, že mezi jejich uživateli převládají osoby bez žádného dokončeného vzdělání, resp. s dokončeným středním vzděláním. V žádném zařízení neprevládaly osoby s vysokoškolským vzděláním - proto tato vzdělanostní skupina není do výsledků zahrnuta.

Tabulka č. 5.17 **Převládající dosažené vzdělání u vybraných skupin uživatelů AD**

vzdělání	ženy-jednotlivci nebo v páru bez dětí (počet odpovědí)	muži-jednotlivci nebo v páru bez dětí (počet odpovědí)	rodiče samoživitelé	celkem	podíl odpovědí (%)
žádné	1	1	2	4	1
ZŠ	34	19	56	109	35
vyučení (bez maturity)	11	26	13	50	16
SŠ (s maturitou)	3	0	2	5	2
netýká se	53	56	35	144	46
celkem zařízení	102	102	108	312	100

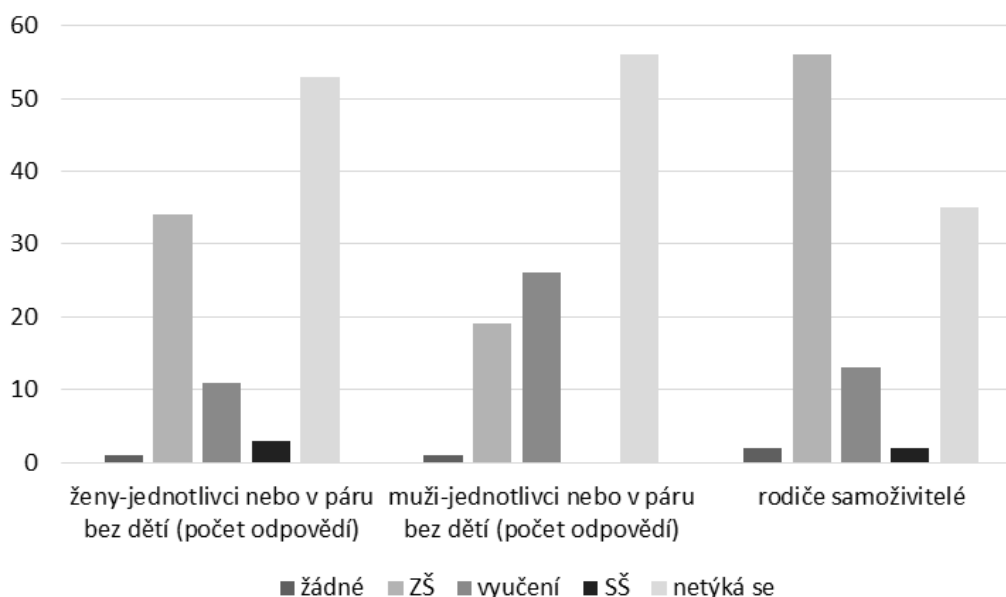
Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v azylových domech

Pozn.: čísla v tabulce nereprezentují počty osob, resp. podíl jednotlivých kategorií vzdělání v populaci uživatelů AD, ale počet/podíl zařízení, která uvedla danou kategorii jako převládající mezi svými uživateli (respondenti měli možnost vybrat dvě odpovědi).

Graf č. 5.12 **Převládající dosažené vzdělání u vybraných skupin uživatelů AD**

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v azylových domech (N = 108 AD)

Zatímco mezi ženami-jednotlivci a mezi rodiči samoživiteli převládaly nejčastěji osoby se základním vzděláním, mezi muži-jednotlivci byly nejčastěji uvedenou převládající skupinou osoby s vyučením. Naopak AD, kde by mezi muži-jednotlivci převládaly osoby se středoškolským vzděláním, se na rozdíl od dvou zbývajících skupin mezi oslovenými zařízeními vůbec nevyskytovaly.

Graf č. 5.13 **Převládající dosažené vzdělání u vybraných skupin uživatelů AD (podle skupin dle typu rodinného soužití)**

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v azylových domech 9N = 108 AD)

Slovní komentáře respondentů k této otázce víceméně uvedená zjištění potvrzují, popř. zpřesňují situaci pro jednotlivá zařízení. Opakovaně se vyskytují zmínky o tom, že řada uživatelů/uživatelek AD má nedokončené vzdělání např. ve výučním oboru nebo na střední škole, zatímco osoby s vyšším vzděláním se objevují zřídka. Některá zařízení uvedla relativně častý výskyt uživatelů, kteří absolvovali různé rekvalifikační kurzy. Jeden komentář upřesnil, že se obvykle jedná o absolventy zvláštních a pomocných škol (tj. maximálně s dokončeným základním vzděláním).

5.3.6 Převládající socioekonomický status

Převládající socioekonomický status u vybraných skupin uživatelů byl zjišťován stejně jako v případě převládající věkové skupiny - i v tomto případě měli respondenti možnost vybrat u každé skupiny až dvě odpovědi. Odpovědi, které jsme získali celkem ze 113 zařízení, bylo dohromady 397.

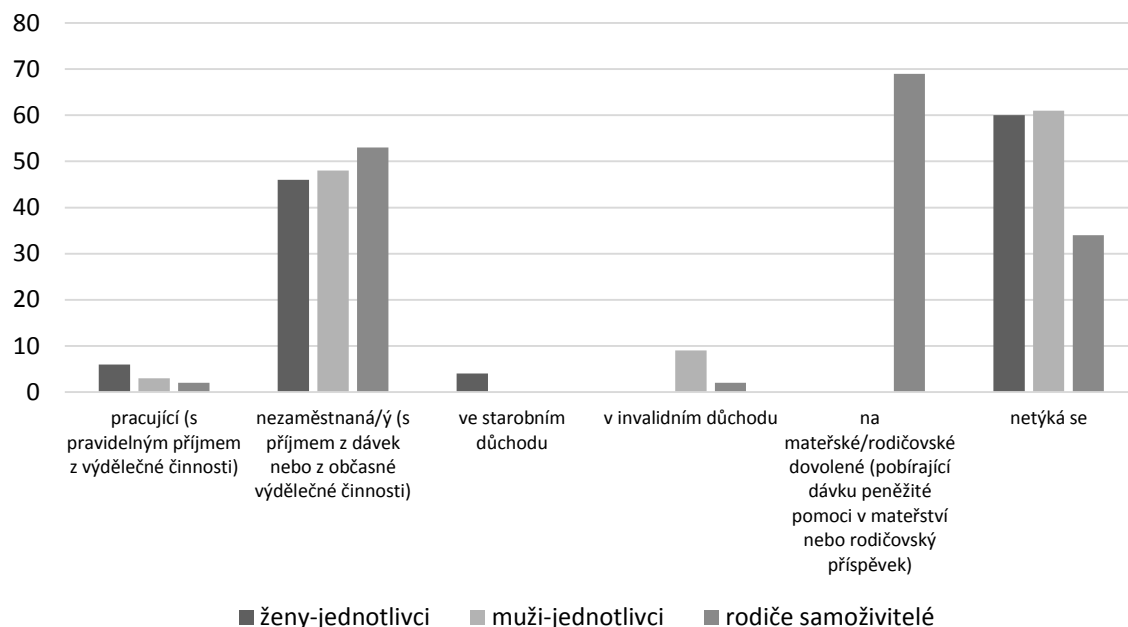
Jak ukazují tabulka i graf, ve všech vybraných skupinách uživatelů byla velmi častým převládajícím socioekonomickým statutem uživatelů nezaměstnanost (s příjmem z dávek nebo z občasně výdělečné činnosti) - v případě rodičů samoživitelů ještě častějším převládajícím socioekonomickým statutem pak byla mateřská/rodičovská dovolená. Ostatní zjišťované socioekonomické statusy respondenti jako převládající u svých uživatelů označili jen v malém množství případů. Častý výskyt odpovědi „netýká se“ naznačuje, že respondenti možná tuto odpověď zvolili nejen, pokud jejich zařízení dané skupině ubytování neposkytuje, ale i v případech, kdy požadovanou informaci o uživatelích svých zařízení nebyli schopni podat - např. z důvodu, že zařízení daný ukazatel nesleduje.

Tabulka č. 5.18 **Převládající socioekonomický status u vybraných skupin uživatelů AD**

	ženy- jednotlivci	muži- jednotlivci	rodiče samoživitelé	celkem odpovědí	podíl odpovědí (%)
pracující (s pravidelným příjmem z výdělečné činnosti)	6	3	2	11	3
nezaměstnaná/ý (s příjmem z dávek nebo z občasně výdělečné činnosti)	46	48	53	147	37
ve starobním důchodu	4	0	0	4	1
v invalidním důchodu	0	9	2	11	3
na mateřské/rodičovské dovolené (pobírající dávku peněžitě pomoci v mateřství nebo rodičovský příspěvek)			69	69	17
netýká se	60	61	34	155	39
celkem odpovědí	116	121	160	397	100
celkem zařízení	111	113	112		

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v azylových domech

Pozn.: Čísla v tabulce nereprezentují počty osob, resp. podíl jednotlivých kategorií socioekonomického statusu v populaci uživatelů AD, ale počet/podíl zařízení, která uvedla danou kategorii jako hlavní nebo další převládající mezi svými uživateli.

Graf č. 5.14 **Převládající socioekonomický status u vybraných skupin uživatelů AD**

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v azylových domech (113 AD, 397 odpovědí)

5.3.7 Zadluženost

Na zadluženost uživatelů AD jsme se dotazovali otevřenou otázkou v následujícím znění:

„Jaká část uživatelů Vašeho zařízení má dluhy (ať už vůči Vašemu zařízení, státu, městu, soukromníkům nebo jiným subjektům)? Zajímají nás především dluhy dlouhodobé a relativně vysoké - takové, které dané osoby např. odrazují od kontaktu s úřady či od snahy sehnat si legální zaměstnání ze strachu z exekuce a odhalení. Prosíme, pokud je to možné, o uvedení podílu osob, o nichž je Vám tato skutečnost známa, nebo o vlastní slovní vyjádření výskytu zadluženosti, a také o zhodnocení jejich situace z hlediska možnosti návratu k „běžnému“ životu. Případně můžete uvést typ a objem jejich zadlužení. Neuvádějte osobní jména, názvy společností ani jiné identifikační údaje.“

Ze všech 119 zařízení jsme odpověď hodnotící nějakým způsobem výskyt zadluženosti mezi uživateli získali od 111 z nich. Většina těchto zařízení uvedla, že dluhy má „většina“ uživatelů - respondenti uváděli často odhadované podíly ve výši cca 80-90 %, pouze v některých případech uvedli např., že dluhy má „minimálně 50 % uživatelů.“

Co se týče typu zadlužení uživatelů, uváděli pracovníci AD obvykle dluhy vůči městům a obcím (na poplatcích za svoz komunálního odpadu z předchozího/trvalého bydliště), vůči dopravním podnikům (na pokutách za jízdu MHD načerno), vůči nebankovním společnostem (na půjčkách), vůči zdravotním pojišťovnám (na zdravotním

pojištění). Dále se vyskytovaly dluhy na energiích a nájmech z předchozího bydliště, na bankovních peněžních půjčkách, dluhy na výživném, dluhy související s trestnou činností a soudními výlohami, na účtech za využívání telefonu, dluhy za využívání sociálních služeb, ale i na neuváženě objednaném zboží „z letáků“.

Pracovníci AD uvedli, že u většiny uživatelů se dluhy kumulují a značné části z nich skutečně komplikují návrat k „běžnému“ životu - ať už je důvodem jejich strach z komunikace s úřady nebo malá motivace sehnat si legální zaměstnání tváří v tvář očekávání, že v takovém případě budou většinu výdělku muset použít na splacení pohledávek.

Respondenty uváděné odhady výše dluhů u uživatelů AD se pohybovaly od několika set korun do částek přesahujících milion korun.

Několik respondentů uvedlo, že vzhledem k nízkému vzdělání většiny uživatelů a ke znevýhodněné pozici uživatelek, které jsou samoživitelkami nebo matkami po skončení rodičovské dovolené, jsou uživatelé AD velmi obtížně zaměstnatelní i bez ohledu na to, zda mají či nemají dluhy. Zadluženost jim z výše uvedených důvodů cestu k nalezení (legálního) zaměstnání prakticky zcela uzavírá.

Pro ilustraci uvádíme čtyři typické odpovědi:

„Cca 80 % našich uživatelek má dluhy z předchozího bydliště, nejčastěji za neplacení nájmu, elektřiny, telefonu, pokut v hromadné dopravě, ale i z nebankovních půjček.“

„Z ubytovaných osob pouze jeden uživatel v roce 2014 dokázal zaplatit své dluhy, které byly poměrně nízké. Jinak všichni uživatelé dluhy mají. I přes strach z exekucí většinou mají zájem o zaměstnání, ale z důvodu nízké kvalifikace se dají zaměstnat jen přes dotace úřadu práce a tento model je pro klienty velmi demotivující. Po ukončení pracovního poměru většinou nemají nárok na dávky hmotné nouze, ale i během doby, kdy jsou v pracovním poměru a pobírají minimální mzdu, žádnou větší částku si ušetřit nemohou.“

„75% dluhy - ke klientkám se, díky častému stěhování, nedostávají výzvy k uhrazení dluhů a výzvy exekutorů, pak není jak pomoci, klientky se spoléhají, že jim stejně není co vzít. Dluhy - platba nájmu, energií, smluvní pokuty, pokuty u MHD, paušál na mobilní telefon, nebankovní půjčky, lichva. Není možné díky dluhům přihlásit se k odběru energií. Individuálním plánováním lze uhradit jen malou část dluhů, po odchodu ze zařízení platební schopnost mizí a dluhy se prohlubují. Zadlužení od 10 000 - 750 000 Kč - tyto dluhy není možné téměř nikdy uhradit. Pro klientky není ani motivační, aby si našly práci. Raději vyhledávají náhodné výdělečné činnosti, které nehlásí, ale trochu zvednou životní úroveň - bohužel jen v daném měsíci.“

„99 % našich uživatelů je zadlužených. Dluhy mají nejčastěji u nebankovních společností, měst (komunální odpad, nájem v městských bytech), dopravních společností (neplacení jízdného v MHD), soukromých osob a u bank. Vzhledem k tomu, že se jedná nejčastěji o osoby pouze se základním vzděláním nebo nedokončeným učebním oborem, je jejich šance získat vhodné zaměstnání s adekvátním výdělkem (aby měli na

úhradu dluhů, na obživu a nájem) hodně těžké. Nekvalifikované pracovní pozice jsou hůře placené. Dalším limitem v řešení jejich dluhové situace jsou děti, které rodiče limitují v nalezení zaměstnání. Jsou-li rodiče vyučeni, pak se jedná o obory, kde je běžný směnný provoz. Protože se jedná o rodiče samoživitele, nejsou schopni, vzhledem k zajištění péče o děti, vyhovět zaměstnavateli a pracovat na směny."

5.4 Shrnutí - osoby v azylových domech

O počtu uživatelů azylových domů v letech 2013-2015 máme trojí typ údajů. Podle výkazových dat z OKstat, resp. Statistických ročenek z oblasti práce a sociálních věcí, se počet uživatelů azylových domů k 31. 12. v letech 2013-2015 pohyboval kolem 5 500 osob, z čehož muži, ženy a děti do 18 let věku tvořili přibližně po třetinách.

Za rok 2013 získalo MPSV celkem 10 173 karet (zletilých i nezletilých) uživatelů azylových domů. Ačkoliv na jednu stranu se data nepodařilo sesbírat ode všech relevantních zařízení v ČR a někteří uživatelé v souhrnu tedy nebudou zahrnuti, na druhou stranu se v tomto počtu někteří uživatelé AD, kteří například přešli z jednoho zařízení do druhého, pravděpodobně vyskytují dvakrát, potažmo vícekrát. Vzhledem k tomu, že se toto číslo ale podobá počtům osob přijatých (11 324) a propuštěných (11 024) z AD během daného roku, které uvádí Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013, dá se hovořit o tom, že rámcově odpovídá „toku“ osob, které „prošly“ azylovými domy v daném roce.

Podle výsledků námi realizovaného dotazníkového šetření poskytlo v roce 2014 ubytování 50 % ze všech azylových domů v ČR celkem cca 8 300 osobám, z čehož cca 2 300 tvořily dospělé ženy, 2 800 dospělí muži a 3 200 nezletilé osoby. Protože se stejně jako v případě údajů z karet uživatelů jedná o údaj o toku uživatelů za celý sledovaný rok, je logické, že je číslo vyšší než v případě údaje o stavu k 31. 12. Číslo je ovšem nutno brát pouze jako orientační.

Zastoupení obou pohlaví mezi uživateli (i při zahrnutí nezletilých osob) je vyrovnané. Zletilé osoby tvoří cca dvě třetiny klientů AD. Ve skupině převládají osoby ve věkovém rozmezí 27-40 let, další silnou skupinou jsou osoby ve věku 19-26 let. V obou těchto skupinách je zároveň největší zastoupení uživatelů s jednou a více spolužijícími osobami (předpokládáme, že se většinou jedná o rodiče s dětmi).

Podle *orientačních* výsledků dotazníkového šetření žila většina uživatelů AD (přes 50 %), z nichž jsme získali odpovědi, v neúplných rodinách - z převážné většiny se jednalo o neúplné rodiny v čele s matkou. Další cca jednu třetinu uživatelů tvořili muži žijící jako jednotlivci (bez partnerky a bez dětí). Vyskytují se zde ale i osaměle žijící ženy, úplné rodiny a osoby žijící v nesezdaných párech.

Podle karet uživatelů zůstává většina uživatelů AD v zařízení pouze několik měsíců - nejčastěji jeden až tři měsíce.

Mezi uživateli AD se podle pracovníků zařízení vyskytují osoby jak s fyzickými, tak psychickými postiženími a nemocemi. Záleží na míře postižení a skutečnosti, zda zařízení pobyt těchto osob umožňuje. Osoby se zkušeností s domácím násilím, o niž zaměstnanci zařízení věděli, se vyskytovaly cca v 88 ze 119 AD (tj. 74 %), které nám v dotazníkovém šetření poskytly své odpovědi.

Ve většině AD účastnících se dotazníkového šetření převládaly osoby se základním vzděláním, popř. s výučním listem. Převládající socioekonomický status byla u uživatelů ve většině AD nezaměstnanost (s případným příjmem z dávek a občasným

přivýdělkem) a u rodičů-samoživitelů mateřská/rodičovská dovolená. Stejně jako v případě uživatelů nocleháren se podle výsledků dotazníkového šetření většina uživatelů AD potýká s různými formami zadlužení, které podle pracovníků nocleháren působí demotivačně z hlediska vztahu k hledání legálního zaměstnání či kontaktu s úřady.

6. Osoby v domech na půli cesty

O struktuře uživatelů domů na půli cesty (DPC) jsme stejně jako v případě azylových domů čerpali informace ze tří zdrojů, kterými byla data z Ročního výkazu o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb za roky 2013, 2014 a 2015³⁰, data z karet uživatelů pobytových sociálních služeb za rok 2013 a vlastní dotazníkové šetření. Stejně jako v případě uživatelů azylových domů uvádíme kombinované výstupy z rozboru všech tří zdrojů.

6.1 Roční výkaz o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb

Z dat sesbíraných MPSV v rámci pravidelného vykazování pomocí ročního výkazu o sociálních službách byly vytěženy informace, které dále rozvádíme v následujících podkapitolách. Vzhledem ke struktuře daného výkazu vycházejí ze součtu **souhrnných údajů o všech uživatelích všech zařízení k 31. 12. 2014**. Reflektují tedy stav v daný moment. Tam, kde to bylo možné, doplnili jsme údaje z Ročního výkazu daty ze Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí, která z výkazových dat čerpá, za roky 2013 a 2015. Ročenka ovšem poskytuje pouze základní údaje o počtech.

Celkový počet uživatelů domů na půli cesty byl podle Ročního výkazu **k 31. 12. 2014 celkem 274 osob**.³¹ **K 31. 12. 2013** pak ubytovávaly DPC v ČR celých **283 osob a k 31. 12. 2015 celkem 248 osob** (Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013, 2015). Souhrnně lze říci, že celkový počet uživatelů DPC vykazuje napříč lety mírnou kolísavost (i při pohledu na data za roky 2011 a 2012³²), což může být způsobeno různými faktory (změny v počtu osob opouštějících školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popř. vznikání a zanikání DPC, případné legislativní či metodické změny). Rámcově lze ovšem hovořit o přibližně 250-300 osobách žijících ročně v daný moment v DPC.

6.1.1 Pohlaví

Strukturu uživatelů v rozdělení na děti a mládež do 18 let, dospělé muže a dospělé ženy v letech 2013-2015 ukazuje následující graf č. 6.1. Dospělí **muži tvořili ve všech letech přes 60 % z celku, dospělé ženy kolem 30 %**, dětí mladších 18 let byla stabilně 3 % - jak naznačuje rozbor věkové struktury v následující kapitole, jedná se nejspíše především o malé děti některých mladistvých/dospělých uživatelů DPC.

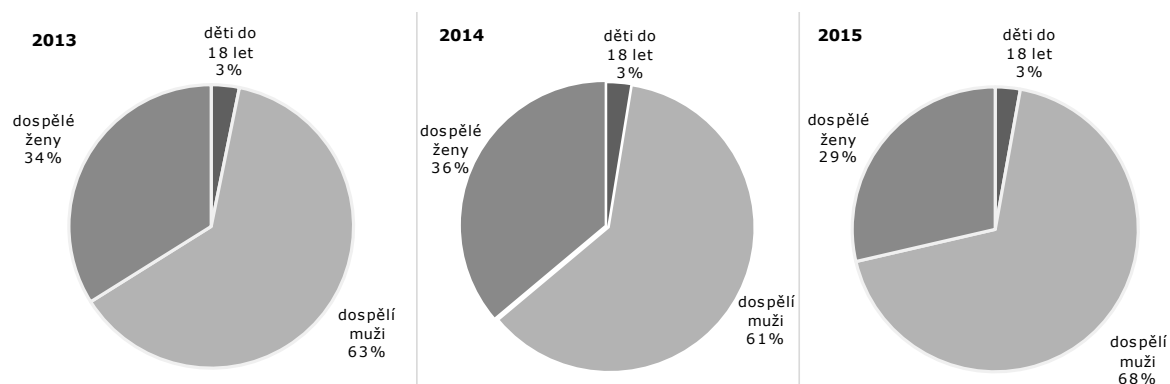
³⁰ Za roky 2013 a 2015 jsme měli k dispozici pouze základní data z výkazu obsažená ve Statistických ročenkách z oblasti práce a sociálních věcí.

³¹ Podle statistické ročenky se nicméně jednalo o celých 285 osob (Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2014). Tento rozdíl může být způsoben dodatečnou aktualizací dat. V podkapitolách 6.1.1 - 6.1.3 pracujeme v zájmu zachování konsistence s číslem 274 uživatelů založeným na rozboru čistých dat z Ročního výkazu.

³² K 31. 12. 2011 bydlelo v DPC celkem 275 osob a k 31. 12. 2012 celých 314 osob (Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2011, 2012).

6. Osoby v domech na půli cesty

Graf č. 6.1 **Struktura uživatelů domů na půli cesty k 31. 12. 2013, 2014 a 2015 dle zletilosti a pohlaví**

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat, Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013, 2015

6.1.2 Věková struktura

V domech na půli cesty mohou bydlet osoby maximálně do 26 let věku a z většiny se jedná o mladé dospělé po opuštění zařízení ochranné výchovy nebo ústavní výchovy z důvodu dosažení zletilosti. Tomu také odpovídala zjištěná věková struktura uživatelů, kdy přes **80 % uživatelů tvořily osoby ve věku 19-26 let** (viz následující tabulka). Předpokládáme, že evidované děti ve věku do 6 let jsou nezaopatřené děti dospělých uživatelů, zatímco ve skupině 13-18 let převládají zřejmě osoby ve věku 18 let, tedy dospělé - to by vysvětlovalo zjištění z předchozí podkapitoly, podle nějž děti „do 18 let“ (míněno zřejmě jako děti „mladší 18 let“) tvoří mezi uživateli DPC pouze 3 %.³³

Tabulka č. 6.1 **Věková struktura uživatelů domů na půli cesty k 31. 12. 2014**

věk (počet let)	počet uživatelů	podíl uživatelů z celku (%)
0-6	6	2
7-12	0	0
13-18	38	14
19-26	230	84
CELKEM	274	100

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

Průměrný věk uživatelů evidovaných v DPC k danému dni byl **20 let**. Výsledek jsme získali sečtením průměrného věku uživatelů jednotlivých DPC uvedeného ve výkazu a vydělením výsledného součtu počtem těchto zařízení.

³³ Vysvětlivky k Ročnímu výkazu o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb za rok 2014 ke způsobu vykazování této skupiny neposkytují žádné metodické pokyny.

6.1.3 Zdravotní postižení

Mezi uživateli DPC evidovanými k 31. 12. 2014 nebyla žádná osoba zařazená do I., II., III. nebo IV. stupně závislosti na pomoci jiné fyzické osoby.

6.2 Karty uživatelů pobytových sociálních služeb za rok 2013

MPSV získalo za rok 2013 celkem **792 karet uživatelů domů na půli cesty**. Jak bylo řečeno výše, tento počet neodpovídá počtu unikátních uživatelů DPC za daný rok, protože uživatelé se do jisté míry pohybují mezi zařízeními (viz zjištění o délce pobytu v zařízeních níže), z nichž každé na každého svého nového uživatele zakládá novou kartu. Ze souhrnu karet lze nicméně i za předpokladu určité odchylky ve výsledcích vyčíst rámcové údaje o struktuře této populace.

6.2.1 Pohlaví

Z karet uživatelů DPC byly dvě třetiny vedeny na uživatele-muže (487 karet) a jedna třetina na ženy (305 karet), což odpovídá reálnému rozložení uživatelů v DPC dle statistik z ročního vykazování (výše).

6.2.2 Věková struktura

Věkovou strukturu uživatelů DPC v roce 2013 ukazuje následující tabulka. **Nejčetnější věkovou skupinou** byla skupina uživatelů ve věku **18-20 let**, druhou skupinou uživatelů ve věku 21-24 let. (Poslední skupina zahrnuje několik specifických - a možná chybně vyplněných - případů uživatelů s uvedeným věkem 40 a více let.) Jediná karta byla vedena na osobu mladší 18 let (věk této osoby byl 15 let).

Tabulka č. 6.2 **Věková struktura uživatelů DPC v roce 2013**

	počet uživatelů	podíl (%)
do 17 let	1	0
18-20 let	378	48
21-24 let	316	40
25 a více let	97	12
CELKEM	792	100

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů domů na půli cesty

6.2.3 Struktura domácností

Jak ukazuje následující tabulka, **většina uživatelů DPC** (79 %) byla v zařízeních ubytována **jako jednotlivci** (bez spolužijících osob). Podíl uživatelů bez spolužijících osob je vyšší u mužů než u žen - u těch významný podíl (21 %) tvořily uživatelky s jednou spolužijící osobou. Zde by se dalo předpokládat, že jde z větší

6. Osoby v domech na půli cesty

části o matky samoživitelky, na jejichž nezletilé děti nebyly vedeny samostatné karty. Je ale možné, že část těchto odpovědí se rovněž vztahuje k osobám, které s daným uživatelem pouze sdílejí pokoj, ačkoliv se nejedná o nezletilé závislé děti. Stejně jako v případě azylových domů tato data tedy mohou být zkreslená rozdílnou interpretací požadovaného údaje na straně pracovníků zařízení.

Tabulka č. 6.3 **Uživatelé DPC v roce 2013 podle počtu spolužijících osob a pohlaví**

počet spolužijících osob	ženy	podíl z celku žen (%)	muži	podíl z celku mužů (%)	CELKEM	podíl z celku (%)
0	228	74	397	82	625	79
1	63	21	51	10	114	15
2	11	4	14	3	25	3
3	2	1	5	1	7	1
4	1	0	2	0	3	0
5 a více	0	0	18	4	18	2
CELKEM	305	100	487	100	792	100

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů domů na půli cesty 2013

6.2.4 Délka pobytu

Struktura uživatelů DPC z hlediska délky pobytu v konkrétním zařízení (k datu odevzdání vyplněné karty za daný rok zařízením) je podobná jako u AD, ačkoliv by se u uživatelů DPC dala předpokládat větší stabilita.³⁴ U značné části uživatelů (celkem 61 %) byl evidován pobyt v délce nepřesahující - před postoupením vyhotovené karty zařízením MPSV - 4 měsíce (120 dnů). Nižší podíl uživatelů (celkem 28 %) pobýval v roce 2013 v DPC déle než 4 měsíce a méně než 10 měsíců. Do posledního časového intervalu u této skupiny uživatelů, tj. 301-365 dnů pobytu, pak spadá opět větší podíl uživatelů (12 %) - z nich, jako v případě AD, více než polovina uživatelů v DPC pobývala v daném roce celých 365 dnů (za předpokladu, že v některých případech tento údaj značil jen délku pobytu za daný kalendářní rok, se mohlo jednat zároveň o uživatele, kteří v AD bydleli dlouhodobě, tedy po dobu přesahující jeden rok). Výsledky podrobně ukazují následující tabulka a graf.

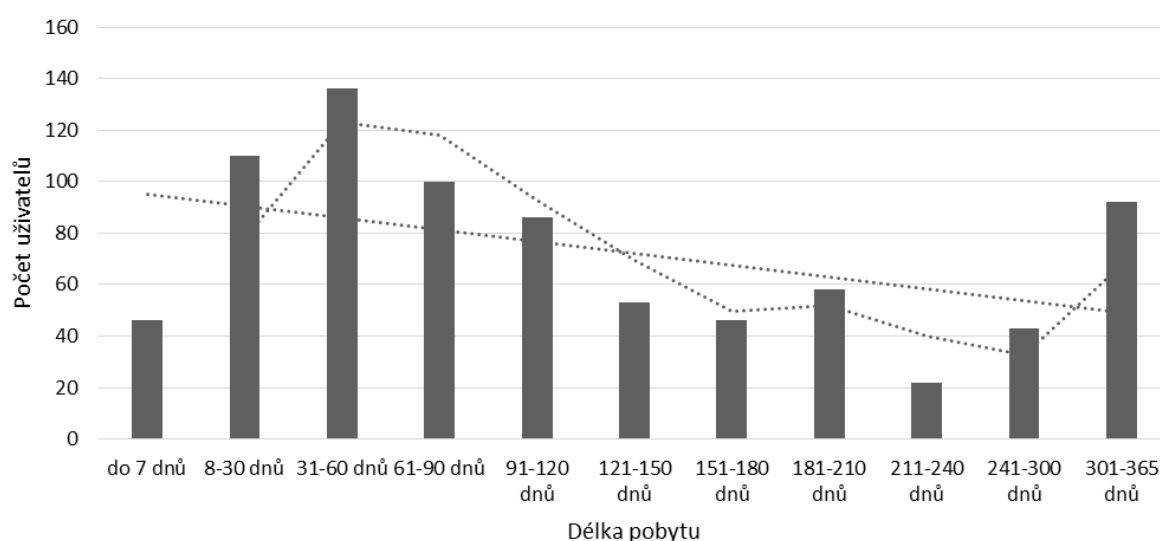
---

³⁴ Předpokládáme, že DPC je pro řadu uživatelů náhradou za zařízení ústavní nebo ochranné výchovy, v němž dosud žili, a mají tedy spíše zájem v zařízení setrvat co nejdéle, ačkoli délka pobytu může být mj. ovlivněna i podmínkami danými konkrétním zařízením.

Tabulka č. 6.4 **Struktura uživatelů podle délky pobytu v DPC v roce 2013**

délka pobytu	počet uživatelů	podíl (%)	kumulativní relativní četnosti (%)
do 7 dnů	46	6	6
8-30 dnů	110	14	20
31-60 dnů	136	17	37
61-90 dnů	100	13	50
91-120 dnů	86	11	61
121-150 dnů	53	7	68
151-180 dnů	46	6	74
181-210 dnů	58	6	80
211-240 dnů	22	3	83
241-300 dnů	43	5	88
301-365 dnů	92	12	100
CELKEM	792	100	

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů domů na půli cesty

Graf č. 6.2 **Struktura uživatelů podle délky pobytu v DPC v roce 2013**

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů domů na půli cesty (N=792)

6.3 Dotazníkové šetření

Cílem šetření bylo získat informace o struktuře uživatelů DPC z hlediska struktury domácností, vzdělání, socioekonomického statusu, zkušeností s domácím násilím a s výkonem trestu odnětí svobody a z hlediska zadluženosti. Otázky byly formulovány s ohledem na předpokládanou životní fázi většiny uživatelů DPC (tj. mladí dospělí čerstvě po opuštění dětského domova, pěstounské péče nebo rodiny). U otázek, v nichž jsme požadovali co nejpřesnější číselné údaje, jsme se ptali na všechny uživatele, kteří pobytových služeb daného DPC využili v roce 2014, zatímco u otázek

6. Osoby v domech na půli cesty

---

zjišťujících spíše orientační souhrnnou odpověď jsme umožnili respondentům vyjádřit se ke struktuře uživatelů svých zařízení obecně.

Shrnující údaje:

- dotazník byl rozeslán všem 36 zařízením evidovaným v květnu 2015 v Registru poskytovatelů sociálních služeb,
- 22 zařízení dotazník vyplnilo - tj. návratnost byla 61 %,
- tato zařízení ubytovávala během roku 2014 celkem 486 uživatelů,
- při rozkladu na muže, ženy a děti uvedla zařízení, že v daném roce ubytovávala celkem 172 dospělých žen (od dovršení 18. roku věku), 333 dospělých mužů a 37 dětí (mladších 18 let), což je v součtu celkem 542 uživatelů.

Nesoulad v získaných odpovědích je zde pravděpodobně způsoben chybami na straně respondentů při zadávání odpovědí k jednotlivým položeným otázkám. Vzhledem k tomu, že použitý formát dotazníku neumožňoval do otázek nastavit vzájemnou číselnou kontrolu, nebylo možné se chybám tohoto typu vyhnout. Vzhledem k tomu, že výsledky jsou určeny především k získání orientační představy o struktuře studované populace, neměl by nesoulad tohoto typu v datech být přílišnou překážkou pro interpretaci výsledků.

Základní údaje nicméně korespondují s dalšími zdroji - **zhruba 2/3 mužů a jedna třetina žen** a vedle toho malý podíl nezletilých osob.

6.3.1 Struktura domácností

Obdobně jako v případě údajů o uživatelích AD nelze výstupy z těchto dat považovat za reprezentativní vzhledem k tomu, že jsou do značné míry zkreslené nepřesnostmi způsobenými při vyplňování dotazníku jednotlivými zařízeními (viz výše). Zároveň je nutné mít na paměti, že podoba domácností u osob žijících v DPC je nutně ovlivněna provozními pravidly a podmínkami daných zařízení - např. věkovými omezeními a rodinnou situací žadatele o ubytování - jakož i životní fází, v níž se uživatel DPC nachází (až na ojedinělé výjimky se jedná o osoby krátce po nabytí zletilosti nebo těsně před ním, po opuštění zařízení ústavní nebo ochranné výchovy nebo náhradní rodinné péče). Dá se tedy říci, že naše data sice vystihují strukturu domácností u osob přebývajících v DPC, ale jedná se skutečně pouze o takové formy domácností, které vycházejí z individuální životní situace a životní fáze těchto osob ve spojení s podmínkami zařízení, v němž pobývají. Ze zjištěného nelze soudit, že by dané osoby v případě možnosti žít v samostatném sociálním bytě preferovaly bydlet právě v takové domácnosti, v jaké žily doposud v DPC.

Odpovědi téměř ve všech případech poskytla všechna zařízení, proto neuvádíme v tabulce počet zařízení, z jejichž údajů číslo vychází.

Tabulka č. 6.5 **Základní údaje o struktuře domácností uživatelů DPC**

ženy	počet	podíl z celku (%)
jednotlivci	139	26
z toho mají děti jinde	7	
muži		
jednotlivci	305	59
z toho mají děti jinde	6	
partnerské páry	počet	podíl z celku
celkem osob v párech	42	8
celkem párů	21	
z toho sezdané (počet párů)	1	
z toho nesezdané (počet párů)	19	
z toho má děti jinde (počet párů)	5	
úplné rodiny (ÚR)	počet	podíl z celku
celkem osob v úplných rodinách	16	3
z toho dětí	6	
celkem rodin	5	
neúplné rodiny (NÚR)	počet	podíl z celku
celkem osob v neúplných rodinách	14	2
celkem NÚR s matkou (= počet matek samoživitelek)	7	1
v nich dětí	7	1
celkem NÚR s otcem (= počet otců samoživitelů)	0	
v nich dětí	0	
CELKEM (počet osob)	516	100

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v domech na půli cesty

Ačkoli vzhledem k nepřesnostem v datech není výpočet podílů jednotlivých skupin uživatelů příliš vypovídající, pro orientační představu poslouží. Z dat jasně vyplývá, že zdaleka **největší skupinu uživatelů DPC tvoří ženy (dívký) a muži (chlapci) žijící jako jednotlivci** - tedy ani v páru, ani s dítětem. Vzhledem k dvojnásobnému počtu mužů v celkovém souhrnu uživatelů DPC oproti ženám není překvapivé, že muži-jednotlivci tvoří cca 60 % a ženy-jednotlivci cca 27 % všech uživatelů DPC. U obou skupin informovali pracovníci DPC o několika jednotlivcích (7 žen, 6 mužů), jejichž děti žijí jinde (např. v kojeneckém ústavu, v dětském domově, s druhým rodičem, u prarodičů, v pěstounské péči apod.). Osoby žijící v párech bez dětí a v úplných i neúplných rodinách sice rovněž tvořily jen malou část uživatelů DPC (8 % v párech, resp. 5 % celkem v úplných a neúplných rodinách), ale s přihlédnutím k nízkému věku a životní fázi typických uživatelů DPC jsou i tyto skupiny významné.

6.3.2 Zdravotní postižení

Z dotazníkového šetření jsme získali následující informace o počtu osob se zdravotním postižením mezi uživateli DPC. **Zdravotní postižení** bylo evidováno pouze **u 41 dospělých uživatelů** bydlících **jako jednotlivci** v celkem **osmi DPC**, které **dohromady ubytovávaly celkem 200 osob**.

6. Osoby v domech na půli cesty

Tabulka č. 6.6 **Uživatelé DPC se zdravotním postižením**

uživatelé se zdravotním postižením	počet osob
nezletilé děti	0
osoby bydlící jako jednotlivci	41
osoby bydlící s partnerem a/nebo s dětmi	0

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v domech na půli cesty

K tomuto tématu poskytla slovní komentář čtyři zařízení. Z komentářů vyplývá, že se mezi uživateli DPC vyskytují osoby jak s fyzickým, tak s mentálním postižením, z nichž ne všechny mají své zdravotní potíže diagnostikovány a např. přiznán invalidní důchod.

6.3.3 Domácí násilí

Oslovených DPC jsme se stejně jako v případě AD dotazovali na počet uživatelů za rok 2014, o nichž pracovníci vědí, že byli oběťmi (nebo v případě nezletilých dětí i svědky) domácího násilí - s tím rozdílem, že v případě DPC jsme se ptali u dospělých uživatelů zvláště na ženy a muže. Ze všech DPC jich 17 uvedlo, že skutečnost, zda uživatel byl obětí (nebo svědkem v případě dětí) domácího násilí, sledují - tyto DPC, které v roce 2014 ubytovaly **celkem 348 osob**, evidovaly **za daný rok 20 žen a 15 mužů**, které byly oběťmi domácího násilí.

Tabulka č. 6.7 **Oběti domácího násilí mezi uživateli DPC**

oběti domácího násilí	počet
dospělé ženy (od dovršení 18 let)	20
dospělí muži (od dovršení 18 let)	15
děti (do 18 let věku)	0

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v domech na půli cesty

Na doplňující otázku k tématu odpověděli pracovníci pěti DPC, z nichž tři uváděli, že „většina“ klientů DPC v dětství oběťmi násilí byla, ačkoli tuto informaci ne vždy zaměstnanci zařízení mají a téměř nikdy ji statisticky neevidují (to vyplývalo ze všech pěti odpovědí).

6.3.4 Zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody

Pracovníků DPC jsme se dále dotazovali, zda sledují skutečnost, že jejich uživatelé mají zkušenosti s výkonem trestu odnětí svobody (VTOS), a pokud ano, kolik takových uživatelů v roce 2014 měli. S výkonem trestu odnětí svobody mělo v dotazovaných zařízeních **zkušenost celkem 39 uživatelů**, konkrétně 1 žena a 38 mužů. Tyto osoby byly **ubytovány v celkem 14 ze všech sledovaných DPC**, jejichž **celkový počet uživatelů byl 381**.

Tabulka č. 6.8 **Uživatelé DPC se zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody**

pohlaví	počet
ženy	1
muži	38

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v domech na půli cesty

Jak vyplývá z jediného komentáře od respondenta k této otázce, další uživatelé mohou být účastníky soudních řízení nebo vykonavateli trestu veřejně prospěšných prací.

6.3.5 Převládající vzdělání

Stejně jako v případě AD jsme se pracovníků DPC ptali na převládající dosažené vzdělání mezi uživateli zařízení - zeptali jsme se zvláště nejdříve na to, jaké nejvyšší dokončené vzdělání mělo nejvíce uživatelů, a dále na druhou nejčetnější skupinu uživatelů z hlediska dokončeného vzdělání. Výsledky prezentuje následující tabulka. Vzhledem k tomu, že většina uživatelů DPC je v rané životní fázi - krátce po nabytí zletilosti nebo dokončení studia - předpokládali jsme, že nejvyšší dosažené vzdělání bude obecně nižší než např. u uživatelů AD. Výsledky šetření předpoklad potvrdily - ačkoli vypočtené podíly jsou vzhledem k nízkému počtu sledovaných případů (jednotlivých zařízení) skutečně pouze ilustrační³⁵ - je zřejmé, že mezi uživateli DPC převládá základní vzdělání a druhou nejčetnější skupinu tvoří uživatelé s výučním listem.

Tabulka č. 6.9 **Převládající dosažené vzdělání u uživatelů DPC (abs. počet odpovědí)**

	nejčetnější vzdělanostní skupina	druhá nejčetnější vzdělanostní skupina
žádné	1	1
ZŠ	12	3
vyučení	4	12
SŠ	0	1
celkem zařízení	17	17

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v domech na půli cesty

Pozn.: Čísla v tabulce vyjadřují počet případů, kdy zástupce dotazovaného zařízení vybral danou kategorii vzdělání jako převládající (respondenti měli možnost vybrat maximálně dvě kategorie).

6.3.6 Převládající socioekonomický status

Pracovníků DPC jsme se dále ptali na převládající socioekonomický status uživatelů jejich zařízení. Stejně jako v případě AD jsme se ptali zvláště na socioekonomický status žen/dívek a mužů/chlapců ubytovaných jako jednotlivci nebo v páru bez dětí a rodičů samoživitelů (bydlících s dětmi).

³⁵ Nejedná se o podíl uživatelů z celku, ale o podíl ze 17 zařízení, která poskytla odpověď.

6. Osoby v domech na půli cesty

Stejně jako v případě převládajícího vzdělání se u procentuálních podílů prezentovaných v tabulce jedná o podíly z malého množství případů (odpovědi za jednotlivá zařízení). Odpovědi jsme získali ze všech zařízení. Vzhledem k tomu, že respondenti měli možnost vybrat v každém případě až dva převládající socioekonomické statusy, je celkový počet odpovědí za kategorie ženy-jednotlivci a muži-jednotlivci vyšší než počet zařízení.

Mezi uživateli DPC je **nejčastějším** socioekonomickým statusem **nezaměstnanost** (s příjmem z dávek nebo z občasné výdělečné činnosti). **Druhým nejčastěji** uváděným převládajícím socioekonomickým statusem je naopak **pracovní poměr** (s pravidelným příjmem).

Na doplňující otevřenou otázku k tomuto tématu odpovídali respondenti obvykle tak, že dalším častým socioekonomickým statusem je **studium na středním odborném učilišti nebo střední škole** (odpovědi „jiné“) - pracovník jednoho z DPC uvedl, že studenti jsou k pobytu v daném zařízení přijímáni přednostně, což může být případ i dalších zařízení ve vzorku. Dále se vyskytla zmínka o uživateli pobírajících invalidní nebo sirotčí důchod. Pracovníci zařízení navíc hodnotili motivaci svých klientů najít si legální pravidelné zaměstnání jako velmi nízkou i s ohledem na nastavení minimální mzdy a snadnost nalezení práce načerno.

Tabulka č. 6.10 **Převládající socioekonomický status u uživatelů DPC**

	ženy-jednotlivci	muži-jednotlivci	rodiče samoživitelé	celkem	podíl (%)
pracující (s pravidelným příjmem z výdělečné činnosti)	3	7	1	11	17
nezaměstnaná/ý (s příjmem z dávek nebo z občasné výdělečné činnosti)	20	20	2	42	63
na mateřské/rodičovské dovolené (pobírající dávku peněžité pomoci v mateřství nebo rodičovský příspěvek)	0	0	3	3	4
jiné	3	3	0	6	9
netýká se	0	0	5	5	7
celkem	26	30	11	67	100

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v domech na půli cesty

Pozn.: Čísla v tabulce nerepresentují počty osob, resp. podíl jednotlivých kategorií socioekonomického statusu v populaci uživatelů DPC, ale počet/podíl zařízení, která uvedla danou kategorii jako převládající mezi svými uživateli (respondenti měli možnost vybrat dvě odpovědi).

6.3.7 Zadluženost

Na otevřenou otázku týkající se zadluženosti uživatelů DPC v následujícím znění odpověděli pracovníci 21 z 22 zařízení.

„Odhadněte, prosím, podíl Vašich uživatelů, kteří mají problémy s dluhy (dluhy dlouhodobé a relativně vysoké, ať už vůči Vašemu zařízení, státu, městu, soukromníkům nebo jiným subjektům - takové, které dané osoby např. odrazují od kontaktu s úřady). Zkuste, prosím, uvést typ a objem jejich zadlužení a zhodnotit situaci těchto uživatelů z hlediska možností

a motivace se těchto dluhů zbavit. Neuvádějte osobní jména, názvy společností ani jiné identifikační údaje."

Odpovědi pracovníků DPC se velmi podobaly odpovědím pracovníků AD. Většinou pracovníci uváděli, že **cca 80-100 % (nejméně však cca 60 %) uživatelů DPC má dluhy**. Jednalo se o dluhy na spotřebním zboží a účtech za telefony, na půjčkách, na poplatcích za komunální odpad, na pokutách za jízdu MHD načerno, ale i na energiích, popř. nájemném (v rodinném bytě), nebo na poplatcích za využívání sociálních služeb. Odpovědi za jednotlivá zařízení se neshodovaly v tom, zda uživatelé mají motivaci se dluhů zbavit, a tedy spolupracovat s pracovníky zařízení v zájmu jejich splacení a hledat si legální zaměstnání, nebo naopak na splácení rezignují a volí cesty práce načerno a omezeného kontaktu s úřady (tato situace jednoznačně vycházela jako převládající z odpovědí pracovníků AD).

Pro ilustraci opět uvádíme několik typických odpovědí:

„Cca 60 % uživatelů zařízení, v roce 2014, se potýkalo s problematikou zadluženosti. Objem zadlužení se pohyboval v rozmezí cca 60 000 - 30 000. Časté je zadlužení způsobené službami spojenými s mobilními telefony (tarify, tablety etc.), též se nezdědkakdy objevuje zadlužení spojené s rodinou (různé úvěry, elektřina, plyn,...). Uživatelé se zadlužením chtějí ve velké míře pomoci a část dluhů se s naší pomocí daří umořit. Nicméně pravdou je, že za rok, který na pobyt v zařízení mají, se zpravidla všechny dluhy splatit nedají a následně po opuštění DPC uživatelé přestávají své pohledávky platit a dostávají se zpět na počátek.“

„Nejčastější dluhy uživatelů: komunální odpady (45 %), telefon (20 %), rychlé hotovostní úvěry (35 %). Uživatelé jsou ve většině případů na dávkách v hmotné nouzi, a tudíž nejsou schopni své dluhy splácet, v lepším případě dluh splácejí po malých splátkách dle splátkového kalendáře.“

„Dluhy v našem zařízení má skoro 100 % uživatelů. Nejčastěji se jedná o dluhy u dopravních podniků, nebankovních společností, ZP, mobilních operátorů, bankovních společností a jiné. Míra zadlužení je u uživatele různá. U některých dluhů sahají do částek přes 100 000 Kč (ale není to tak časté). Jedním z problémů je motivace lidí do práce, když již mají exekuci (počet uživatel s exekucí je tak kolem 15 %). Po nástupu do zaměstnání jim exekutor stahuje peníze ze mzdy, velmi demotivační pro uživatele.“

6.4 Shrnutí - osoby v domech na půli cesty

Stejně jako v případě uživatelů AD máme o uživatelích DPC údaje trojího druhu.

Podle výkazových dat z OKstat, resp. Statistických ročenek z oblasti práce a sociálních věcí, se počet uživatelů domů na půli cesty k 31. 12. v letech 2013-2015 pohyboval kolem 250-300 osob, z čehož dospělí muži tvořili přibližně dvě třetiny, dospělé ženy jednu třetinu a děti do 18 let věku pouze 3 %.

6. Osoby v domech na půli cesty

MPSV získalo za celý rok 2013 celkem 792 karet uživatelů DPC.

Podle dotazníkového šetření poskytlo 22 DPC, které zodpověděly náš dotazník a které tvoří cca dvě třetiny z celkového počtu těchto zařízení v ČR, během celého roku 2014 ubytování pro celkem 486 uživatelů. (Pokud toto číslo odpovídá cca dvěma třetinám všech uživatelů DPC za rok 2014, mohl být celkový počet klientů DPC v roce 2014 podobný jako počet zjištěný z karet uživatelů za rok 2013, což by zesílilo spolehlivost tohoto údaje.)

Přibližně dvě třetiny uživatelů DPC tvořili dospělí muži a jednu třetinu dospělé ženy, pouze asi 3 % tvořily nezletilé děti (do 6 let a dále ve věku 13-18 let). Přes 80 % uživatelů DPC tvořily v letech 2013 i 2014 osoby ve věku 18-24, resp. 19-26 let.

Podle údajů z karet uživatelů i dotazníkového šetření tvořily většinu uživatelů DPC osoby (muži i ženy) žijící jako jednotlivci, ačkoliv především mezi ženami se vyskytovali i rodiče-samoživitelé (podle karet uživatelů cca 21 % dospělých žen v roce 2013 žilo s jednou spolužijící osobou, podle dotazníkového šetření cca 2 % ze součtu uživatelů za rok 2014 tvořily neúplné rodiny). Stejně jako v případě AD pobývali uživatelé v DPC spíše krátkodobě - u 61 % karet uživatelů byl evidován pobyt v maximální délce čtyř měsíců.

O výskytu zdravotního postižení mezi uživateli DPC jsme získali informace pouze z osmi DPC, kde se celkem vyskytovalo 41 takových osob.

Podle pracovníků DPC, kteří poskytli odpověď, „většina“ uživatelů má nějaké zkušenosti s domácím násilím - v 17 DPC, které tuto skutečnost sledují, bylo v roce 2014 evidováno celkem 35 osob, o jejichž zkušenostech s domácím násilím pracovníci DPC věděli.

Ze 14 DPC jsme dostali odpovědi týkající se zkušeností uživatelů s výkonem trestu odnětí svobody - celkem se v nich vyskytovalo 39 takových osob.

Převládající dosažené vzdělání mezi uživateli bylo ve většině DPC základní, popř. vyučení. Nicméně řada uživatelů DPC byla aktuálně zapsána ke studiu na středním odborném učilišti nebo střední škole - to byl vedle nezaměstnanosti (s případným příjmem z dávek nebo z občasných výdělečných činností) a pracovního poměru třetí nejčastěji jmenovaný převládající socioekonomický status. Výskyt zadlužení mezi uživateli DPC popisovali pracovníci zařízení obdobně jako v případě AD.

7. Osoby využívající sociálních služeb sociální rehabilitace a krizové pomoci

Jak bylo uvedeno v úvodní kapitole, ze statistických dat sbíraných systémem OKstat z ročních výkazů jsme měli možnost získat rovněž omezené množství informací o uživatelích zařízení poskytujících krizovou pomoc a sociální rehabilitaci v pobytové a/nebo v ambulantní formě, což jsou rovněž osoby reálně nebo potenciálně ohrožené bezdomovectvím, ačkoli bez znalosti bližších informací o jejich životní situaci je obtížné tuto jistě velmi heterogenní skupinu konkrétněji vymezit v kontextu bezdomovectví. V této kapitole uvádíme výstupy z rozboru uvedených dat ze systému OKstat, která jsme pro účely tohoto projektu získali k dispozici, a doplňkově z výkazových statistik sumarizovaných ve Statistických ročenkách práce a sociálních věcí za roky 2013 a 2015. Užíváme přitom označení „centra sociálně rehabilitačních služeb“ (CSRS) a „zařízení pro krizovou pomoc“ (ZKP) užívaná také systémem OKstat.

Jak již bylo řečeno, systém OKstat, stejně jako statistické ročenky, obsahuje o uživatelích pobytových sociálních služeb data platná ke konkrétnímu dni (31. 12. daného roku) a o uživatelích ambulantních sociálních služeb data vypovídající o všech uživatelích za celý kalendářní rok.³⁶

7.1 Uživatelé pobytových služeb center sociálně rehabilitačních služeb

V centrech sociálně rehabilitačních služeb poskytujících ubytování (CSRS-pob) bylo podle našeho rozboru dat OKstat **k 31. 12. 2014** evidováno celkem **566 uživatelů**. K 31. 12. roku 2013 to bylo 790 a roku 2015 už pouze 406 uživatelů (Statistická ročenka práce a sociálních věcí 2013, 2015).

Mezi **zařízení poskytující sociální službu „sociální rehabilitace“ v pobytové formě** (což, jak předpokládáme, odpovídá zařízením, která jsou v datech z výkazů uvedena právě jako CSRS-pob)³⁷ spadá podle Registru poskytovatelů sociálních služeb několik typů zařízení. Zaprvé se jedná o pobytová zařízení pro osoby se zdravotním postižením (tělesným nebo mentálním) nebo s chronickým onemocněním. Tato zařízení tvoří mezi zařízeními poskytujícími daný typ služeb většinu. Některá z nich ubytovávají výlučně děti a mládež do 18 let, jiná slouží výlučně dospělým, další poskytují služby uživatelům ve všech věkových skupinách. Zadruhé mezi tato zařízení spadají zařízení poskytující ubytování dětem (a mládeži do 18 let) ohroženým sociálně nežádoucími jevy a které byly obětmi domácího násilí (spadá sem 14 zařízení FOD Klokánek). Zatřetí se jedná o zařízení poskytující ubytování dospělým osobám i rodinám s dětmi v široké škále situací; např. osoby v krizi, vedoucí rizikový způsob života nebo jím ohrožené, bez přístřeší, oběti domácího násilí nebo trestné činnosti, etnické menšiny ad. Z důvodu uvedeného rozptylu typů zařízení tvoří značnou část uživatelů CSRS-pob děti.

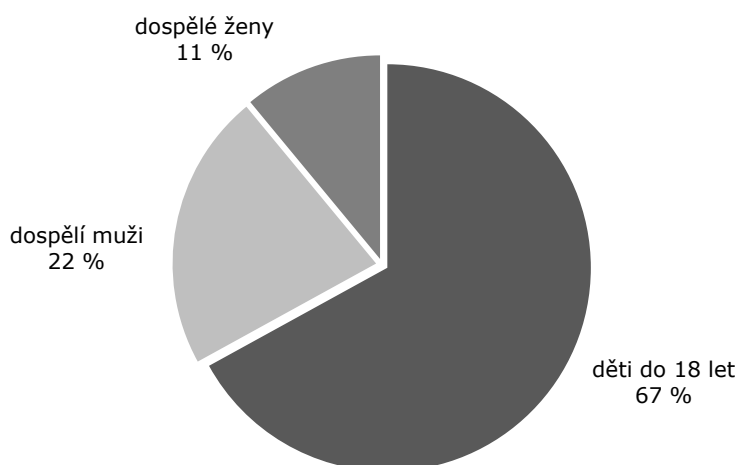
³⁶ Ačkoli ze samotných statistických ročenek není v případě krizové pomoci a sociální rehabilitace zcela zřejmé, která z publikovaných dat odpovídají pobytové a která ambulantní formě služeb, vycházíme zde z předpokladu, že byla sbírána stejným způsobem jako v případě ostatních typů služeb.

³⁷ K datu 10. 6. 2015 Registr evidoval 34 takových služeb, zatímco výkazová data za rok 2014 obsahují 32 „center sociálně rehabilitačních služeb“, což by odpovídalo tomu, že se jedná o ta samá zařízení (v roce 2015 si tedy dvě nová zařízení danou službu registrovala).

7.1.1 Pohlaví

Strukturu uživatelů CSRS-pob k 31. 12. 2014 z hlediska zletilosti a pohlaví představuje následující graf. Podle těchto dat tvořily děti a mládež 67 %, dospělí muži 22 % a dospělé ženy 11 % uživatelů CSRS-pob.

Graf č. 7.1 **Struktura uživatelů CSRS-pob k 31. 12. 2014 dle zletilosti a pohlaví**

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

7.1.2 Věková struktura

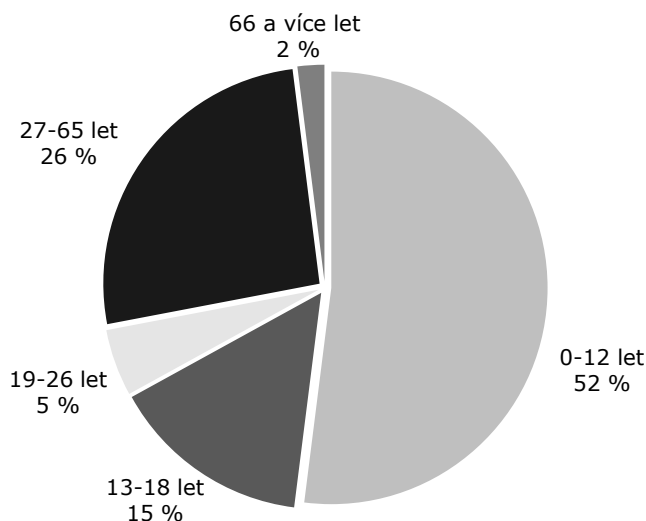
Věkovou strukturu uživatelů CSRS-pob k 31. 12. 2014 ukazují následující tabulka a graf. Děti do 12 let tvořily přibližně polovinu všech uživatelů CSRS-pob (52 %), což je významný podíl. Další čtvrtinu tvořily osoby ve věku 27-65 let a zbývající čtvrtina uživatelů CSRS-pob byly osoby v kategorii 19-26 let a ve věku 66 a více let.

Tabulka č. 7.1 **Věková struktura uživatelů CSRS-pob k 31. 12. 2014**

věk (počet let)	počet uživatelů	podíl uživatelů z celku (%)
0-6	141	25
7-12	151	27
13-18	87	15
19-26	27	5
27-65	149	26
66-75	10	2
76-85	1	0
86-95	0	0
95 a víc	0	0
CELKEM	566	100

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

Graf č. 7.2 **Věková struktura uživatelů CSRS-pob k 31. 12. 2014 (redukované kategorie)**

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

Z celkového počtu uživatelů CSRS-pob k 31. 12. 2014 bylo 114 osob zařazených do I., II., III. nebo IV. stupně závislosti na pomoci jiné fyzické osoby, což odpovídá cca 20 % z celku (566 osob). Podíly osob z této skupiny zařazených do prvního, druhého, třetího nebo čtvrtého stupně závislosti ukazuje následující tabulka.

Tabulka č. 7.2 **Uživatelé CSRS-pob k 31. 12. 2014 závislí na pomoci jiné fyzické osoby**

CSRS-pob	počet uživatelů	podíl uživatelů z celku (%)
I. stupeň	25	22
II. stupeň	39	34
III. stupeň	39	34
IV. stupeň	11	10
CELKEM	114	100

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

7.2 Uživatelé ambulantních služeb center sociálně rehabilitačních služeb

Ambulantní služby sociální rehabilitace se podle údajů z Registru poskytovatelů sociálních služeb zaměřují na širokou škálu cílových skupin, zahrnující například osoby s různými druhy zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, osoby v krizi, bez přístřeší, etnické menšiny, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy, rodiny s dítětem/děti, seniory, děti a mládež ve věku od 6 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy, osoby do 26 let věku opouštějící školská zařízení pro výkon ústavní

7. Osoby využívající sociálních služeb sociální rehabilitace a krizové pomoci

péče, oběti obchodu s lidmi aj. Zdaleka ne všechny se tedy zaměřují pouze na osoby v situaci bezdomovectví nebo ohrožené ztrátou bydlení.

Centra sociálně rehabilitačních služeb poskytující ambulantní služby (CSRS-amb) zaznamenala **za rok 2014 celkem 19 875 uživatelů**. Z nich po 48 % tvořili dospělí muži (9 490 osob) a dospělé ženy (9 548 osob) a pouze 4 % z celku tvořili děti a mládež (837 osob) - viz tabulka č. 7.3.

Tabulka č. 7.3 **Struktura uživatelů CSRS-amb za rok 2014 dle zletilosti a pohlaví**

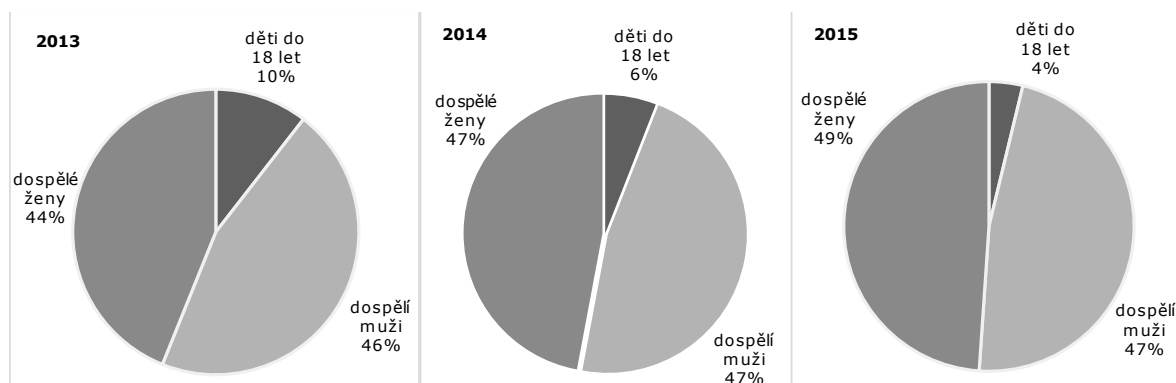
CSRS-amb	počet uživatelů	podíl uživatelů z celku (%)
děti do 18 let	837	4
dospělí muži	9 490	48
dospělé ženy	9 548	48
CELKEM	19 875	100

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

Počet uživatelů za rok 2014, který uvádí statistická ročenka, se od počtu získaného rozboru dat OKstat o něco liší, ale základní struktura dle pohlaví a zletilosti zůstává stejná. Podle statistických ročenek se počet uživatelů CSRS-amb v roce 2013 rovnal 20 788, v roce 2014 pak 20 502 a **v roce 2015 celých 25 171 osob** (Statistická ročenka práce a sociálních věcí 2013, 2014, 2015).

Graf č. 7.3 ukazuje srovnání struktury uživatelů těchto zařízení dle pohlaví a zletilosti v letech 2013-2015. Ve všech letech bylo dospělých žen i mužů přibližně po 45 %, přičemž děti do 18 let tvořily do 10 % z celku. Během tří sledovaných let tento podíl navíc poklesl z 10 na 4 %. Důvody této změny je nicméně obtížné odhadovat.

Graf č. 7.3 **Struktura uživatelů CSRS-amb v letech 2013, 2014 a 2015 dle zletilosti a pohlaví**

Zdroj: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013, 2014, 2015

7.3 Uživatelé pobytových služeb zařízení pro krizovou pomoc

V zařízeních pro krizovou pomoc poskytujících ubytování (ZKP-pob) bylo podle našeho rozboru dat OKstat k **31.12.2014** evidováno **celkem 30 uživatelů** (jednotlivých zařízení bylo celkem sedm). K 31. 12. roku 2013 a 2015 to bylo 21, resp. 15 uživatelů (Statistická ročenka práce a sociálních věcí 2013, 2015).

Mezi **zařízení poskytující sociální službu krizové pomoci v pobytové formě** (což, jak předpokládáme, odpovídá zařízením, která jsou v datech z výkazů uvedena právě jako ZKP-pob)³⁸ spadá podle Registru poskytovatelů sociálních služeb několik typů zařízení poskytujících ubytování osobám v celé škále životních situací. Některá ze zařízení se soustředí pouze na osoby se zdravotním postižením nebo s chronickým onemocněním, jiná poskytují ubytování osobám obecněji charakterizovaným jako „v krizi“, obětem domácího násilí a trestné činnosti, osobám bez přístřeší, ohroženým nežádoucími společenskými jevy atd.

Vzhledem k tomu, že u tak nízkého celkového počtu uživatelů jako v tomto případě (30 osob) není smysluplné vypočítávat procentuální podíly jednotlivých skupin podle věku a dalších charakteristik, uvádíme v následujících tabulkách pouze absolutní velikosti jednotlivých skupin.

7.3.1 Pohlaví

Strukturu uživatelů ZKP-pob k 31. 12. 2014 v rozdělení na děti a mládež do 18 let, dospělé muže a dospělé ženy ukazuje tabulka č. 7.4. Z uvedených počtů lze soudit, že největší skupinu z osob ubytovaných v ZKP-pob v daný termín pravděpodobně tvořily neúplné rodiny žen s nezletilými dětmi. Toto zjištění by nasvědčovalo tomu, že značná část krizových lůžek je vyhrazena pro oběti domácího násilí, jimiž většinou bývají ženy, které jsou navíc mnohdy doprovázeny svými dětmi.

Tabulka č. 7.4 **Struktura uživatelů ZKP-pob k 31. 12. 2014 dle zletilosti a pohlaví**

ZKP-pob	počet uživatelů
děti do 18 let	13
dospělí muži	6
dospělé ženy	11
CELKEM	30

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

³⁸ Nicméně zatímco výkazy za rok 2014 obsahují takových zařízení osm, Registr jich evidoval k 10. 6. 2015, kdy byl prováděn tento rozbor, celkem 21 - předpokládáme, že pokud se v období 1. 1. - 10. 6. 2015 výrazně nezvýšil počet těchto zařízení, jsou mezi zařízeními, za která byly získávány výkazy, zahrnuta jen některá z těch, která odpovídají výše uvedeným parametrům.

7.3.2 Věková struktura

Mezi uživateli evidovanými k 31. 12. 2014 - byly poměrně rovnoměrně zastoupeny věkové skupiny 0-18 let, 19-26 let a 27-65 let jsou (viz tabulku č. 7.5).

Tabulka č. 7.5 **Věková struktura uživatelů ZKP-pob k 31. 12. 2014**

věk (počet let)	počet uživatelů
0-6	2
7-12	6
13-18	5
19-26	8
27-65	9
66 a více	0
CELKEM	30

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

Mezi uživateli ZKP-pob evidovanými k 31. 12. 2014 nebyla žádná osoba zařazená do I., II., III. nebo IV. stupně závislosti na pomoci jiné fyzické osoby.

7.4 Uživatelé ambulantních služeb zařízení pro krizovou pomoc

Cílovými skupinami ambulantních služeb krizové pomoci jsou typicky osoby v krizi a oběti domácího násilí. Některé služby se ale zaměřují například (i) na osoby s chronickým duševním onemocněním, oběti trestné činnosti, osoby komerčně zneužívané a další skupiny jmenované také v kapitole 7.2.

Zařízení pro krizovou pomoc poskytující ambulantní služby (ZKP-amb) zaznamenala **za rok 2014 celkem 12 227 uživatelů**. Z nich největší skupinu o velikosti 51 % tvořily dospělé ženy (celkem 6 189 osob), 36 % tvořili dospělí muži (4 447 osob) a 13 % z celku tvořily děti a mládež (1 591 osob).

Tabulka č. 7.6 **Struktura uživatelů ZKP-amb za rok 2014 dle zletilosti a pohlaví**

ZKP-amb	počet uživatelů	podíl uživatelů z celku (%)
děti do 18 let	1 591	13
dospělí muži	4 447	36
dospělé ženy	6 189	51
CELKEM	12 227	100

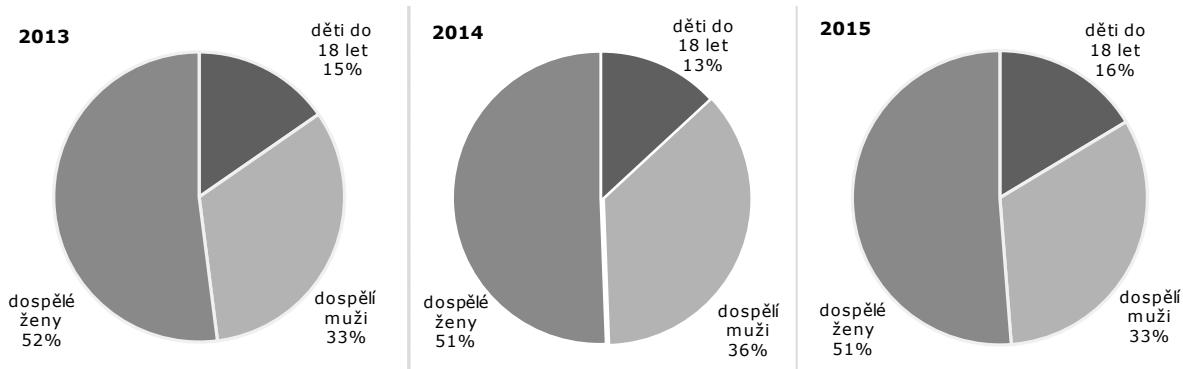
Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

Stejně jako v případě ambulantních služeb sociální rehabilitace obsahuje statistická ročenka mírně odlišný údaj o **počtu uživatelů ZKP-amb za rok 2014**, základní struktura dle pohlaví a zletilosti ale zůstává zachována. Podle ročenek odpovídal **počet uživatelů** ZKP-amb v roce 2013 celkem 11 316, v roce 2014 pak 12

257 a v roce 2015 už jen 9 603 osobám (Statistická ročenka práce a sociálních věcí 2013, 2014, 2015).

Graf č. 7.4 ukazuje strukturu uživatelů ZKP-amb dle pohlaví a zletilosti v letech 2013-2015. Dospělé ženy tvořily mezi uživateli ZKP-amb vždy nadpoloviční většinu, dospělí muži pak něco přes třetinu a děti do 18 let kolem 15 %. Je zřejmé, že mezi uživateli zařízení pro krizovou pomoc převládají ženy (například, ale nejen z důvodu domácího násilí), ale zdá se, že zdaleka ne všechny přicházejí s dětmi.

Graf č. 7.4 **Struktura uživatelů ZKP-amb v letech 2013, 2014 a 2015 dle zletilosti a pohlaví**

Zdroj: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013, 2014, 2015

7.5 Shrnutí - osoby využívající sociálních služeb sociální rehabilitace a krizové pomoci

O této velmi heterogenní části uživatelů sociálních služeb máme pouze omezené informace.

V CSRS-pob bylo podle dat ze systému OKstat k 31. 12. 2014 celkem 566 uživatelů, z nichž 67 % tvořily děti a mládež do 18 let, dospělí muži tvořili 22 % a dospělé ženy 11 %. V letech 2013 a 2015 pak tato zařízení poskytla k 31. 12. ubytování 790, resp. 406 osobám. Při rozdělení podle věku byly mezi osobami ubytovanými k 31. 12. 2014 nejpočetněji zastoupeny děti do 12 let věku (52 %) a osoby ve věku 27-65 tvořily čtvrtinu (26 %). Zbylou čtvrtinu tvořily osoby v nižším dospělém věku a osoby ve věku 66 a více let. Z této skupiny bylo 114 osob (20 % z celku) zařazených do prvního, druhého nebo třetího stupně závislosti na pomoci jiné fyzické osoby.

Služeb CSRS-amb využilo podle OKstat za celý rok 2014 celkem 19 875 osob, z nichž 48 % tvořili dospělí muži (9 490 osob) i dospělé ženy (9 548 osob) a zbylá 4 % nezletilé děti a mládež (837 osob). Podle statistických ročenek počet uživatelů v posledních letech postupně vzrůstal: od 20 788 osob v roce 2013, přes 20 502 osob v roce 2014, až po 25 171 osob v roce 2015. Ve všech letech 2013-2015 bylo dospělých žen i mužů přibližně po 45 %, přičemž děti do 18 let tvořily do 10 % z celku.

V celkem sedmi zařízeních registrovaných jako ZKP-pob bylo podle OKstat k 31. 12. 2014 ubytováno celkem 30 osob, z nichž 13 osob byly děti a mládež do 18 let, 6 dospělí muži a 11 dospělé ženy. Předpokládáme, že se jednalo především o neúplné rodiny s dětmi a muže-jednotlivce. Mezi dospělými bylo 8 osob ve věku 19-26 let a

7. Osoby využívající sociálních služeb sociální rehabilitace a krizové pomoci

---

9 osob ve věku 27-65 let (podrobnější věkové třídění bohužel data ze systému OKstat neumožňují). V letech 2013 a 2015 pak tato zařízení poskytla k 31.12. ubytování 21, resp. 15 osobám.

Služeb ZKP-amb využilo za rok 2014 celkem 12 227 osob. Z nich 51 % tvořily dospělé ženy, 36 % dospělí muži a 13 % děti a mládež do 18 let. Počet uživatelů byl v posledních letech proměnlivý: v roce 2013 ZKP-amb poskytla služby 11 316, v roce 2014 celých 12 257 a v roce 2015 jen 9 603 osobám. Dospělé ženy tvořily vždy nadpoloviční většinu, dospělí muži pak něco přes třetinu a děti do 18 let kolem 15 %.

Je zjevné, že mezi uživateli zařízení pro krizovou pomoc poskytující jak pobytové, tak ambulantní služby převládají ženy, které vyhledají zařízení krizové pomoci mnohdy z důvodu domácího násilí, ač to nepochybně nebude důvod jediný. Přibližně čtvrtina až třetina z nich přichází s dětmi.

8. Data Sčítání lidu, domů a bytů 2011

Z hlediska typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení ETHOS zachycuje Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (dále též SLDB 2011, Sčítání 2011) dvě velké skupiny osob: ty, které byly sečteny jako bezdomovci, a ty, které splňují některé charakteristiky potenciálních bezdomovců (osoby v nevyhovujícím bydlení nebo nejistém bydlení). V obou případech jde o data ne zcela dostačující pro potřeby kvantitativního postižení problematiky bezdomovství. V prvním případě z důvodu jisté selekce (viz dále), v druhém případě proto, že jedinci splňující více kritérií postavení osoby bez domova nebo žijící mimo „běžné formy“ bydlení jsou začleněni do širších kategorií osob, které jsou charakterizovány obecnějšími znaky (bydlení v ubytovně, mimo byty, v rekreační chatě/ chalupě).

Na rozdíl od řady jiných zdrojů dat o bezdomovcích a lidech vyloučených z bydlení však byly v SLDB 2011 o zjevných, skrytých nebo potenciálních bezdomovcích zjištěny podrobnější charakteristiky. Proto zde navzdory zmíněným limitům některé poznatky ze SLDB uvádíme, a to s komentářem ohledně relevance k záměru sčítání lidí bez domova nebo v nejistém či nevyhovujícím bydlení.

Metodika sčítání rozlišuje bydlení v bytech a mimo byty, druhé pak dále na bydlení v zařízeních a nouzové bydlení, jež existuje v různých formách. Ve všech formách se v nějaké míře nacházejí jedinci, kteří ztratili nebo jsou ohroženi ztrátou bydlení, avšak formuláře SLDB neobsahují dotaz na důvody formy bydlení, takže nelze odlišit jedince, kteří ztratili přístup k bydlení, od těch, kdo bydlí „nestandardně“ jen dočasně nebo záměrně.

K odhadu celkového rozsahu vyloučení z bydlení může posloužit tabulka ukazující změny mezi lety 2001 a 2011, jak byly zachyceny v datech sčítání (tabulka č. 8.1). Je však třeba mít na paměti, že „některé změny nejsou důsledkem objektivních procesů změn způsobu bydlení, ale byly vyvolány do určité míry změnou metodiky nebo způsobu získání informací“ (Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014; kap. 2). Nicméně je evidentní, že výrazně vzrostl počet osob mimo bytový fond, takže v dále uvedených datech o těchto osobách lze mezi nimi předpokládat vysoký podíl těch, pro něž je takové bydlení nouzovým řešením při ztrátě „běžného typu“ bydlení. To zřejmě platí o lidech v zařízeních pro krátkodobé ubytování a celkově o osobách v objektech mimo bytový fond, mezi nimi pak zejména v nouzových obydlích vč. mobilních (o nich podrobněji dále).

Tabulka č. 8.1 **Osoby podle způsobu bydlení a druhu domu v letech 2001 a 2011**

druh domu	2001 trvale bydlící osoby			2011 obvykle bydlící osoby			2011
	v bytech	v zaříze- ních	jinde	v bytech	v zaříze- ních	jinde	bezdo- movci
domy celkem	10 101 302	71 181	41 604	10 144 961	192 738	32 408	x
obytné domy	10 012 829	1 501	35 476	10 033 086	37 607	4 831	x
ubytovny a svobodárny	2 075	8 684	647	4 585	28 143	2 077	x
studentské koleje	307	2 836	130	455	11 446	154	x
zařízení pro děti a mládež	1 768	2 143	124	1 284	3 992	287	x
zařízení pro seniory	2 678	32 688	41	12 907	35 010	297	x
ústavy sociál. péče pro postižené	150	12 693	15	670	15 015	274	x
kláštery a konventy	1 787	1 549	42	690	723	69	x
nemocnice, léčebná zař., lázeňské ústavy	856	1 299	83	418	7 612	255	x
zařízení pro krátkodobé ubytování	4 466	5 409	1 005	5 478	10 756	1 799	x
věznice, vazební věznice	.	.	.	47	14 455	16	x
provozní budovy s byty	74 292	2 034	3 996	82 498	4 765	3 935	x
jiné budovy	94	345	45	2 843	23 214	18 414	x
bydlící osoby v objektech mimo bytový fond	x	x	15 973	x	1 718	53 239	x
v tom:							
rekreační chata, chalupa	x	x	12 519	x	x	35 480	x
nouzové obydlí, přístřeší	x	x	3 232	x	x	16 834	x
mobilní obydlí	x	x	222	x	x	925	x
v zařízeních	x	x	.	x	1 718	x	x
bezdomovci*	x	x	.	x	x	x	11 496

* v roce 2001 sčítání jako samostatná kategorie nebyli

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014; kap. 2

Vzhledem ke specifikům těch kategorií obyvatelstva, jimž se budeme věnovat, o nich existují ne zcela kompatibilní a srovnatelné sociodemografické údaje. Budeme se proto zaměřovat na dva typy údajů:

- jednak na ty základní, zjišťované u všech kategorií obyvatel - věk, pohlaví, většinou i vzdělání a rodinný stav
- a jednak na specifické, zjišťované jen u některých kategorií obyvatel - nezaopatřené děti, struktura domácnosti, ekonomická aktivita aj.

8.1 Bezdomovci v SLDB 2011

V rámci Sčítání lidu 2011 byli poprvé v historii sčítání celorepublikově lidé bez domova, avšak oproti typologii ETHOS byly jako bezdomovci evidovány jen vybrané kategorie osob z hlediska jejich obvyklého bydlení, a to v mezích možností jejich identifikace v intencích metodologie celostátních cenů. Konkrétně byli objektem sčítání ti, kteří využívají služeb azylových domů, domů na půli cesty a dalších sociálních zařízení. Sčítání bylo provedeno ve spolupráci se Sdružením azylových domů v ČR a s Asociací poskytovatelů sociálních služeb. To na jedné straně umožnilo přístup k osobám této sociální kategorie, na druhé straně to dovolilo zaznamenat data pouze o

užší skupině ze široké škály forem bezdomovectví rozlišených podle typologie ETHOS. Z hlediska této typologie jde vlastně jen o některé operační kategorie v rámci koncepční kategorie „bez bytu“, příp. „bez přístřeší“ (srv. Kuchařová a kol., 2015).

„**Bezdomovci** jsou osoby, které jako osoby bez domova (nemající domov či možnost dlouhodobě využívat nějaké přístřeší) identifikoval při sčítání v terénu sčítací komisař. „Bezdomovectví“ nebylo zjišťováno prostřednictvím otázek na sčítacím formuláři. Za místo obvyklého pobytu je u bezdomovců, v souladu s mezinárodními doporučeními, považováno místo sečtení. V datových výstupech jsou bezdomovci zahrnuti územně v lokalitách, kde byli sečtení, pouze v údajích za osoby. Údaje o domácnostech se v případě bezdomovců nezjišťují“ (Domácnosti podle SLDB 2013).

V intencích základní metodiky sčítání lidu byli bezdomovci identifikováni sčítacími komisaři vybranými ze zaměstnanců azylových domů a ti se od svých klientů pokusili získat žádoucí informace, které byl daný člověk schopen uvést. Sčítalo se **v azylových domech, domech na půli cesty, noclehárnách a v nízkoprahových denních centrech** (celkem v 270 domech). „Aktivní přístup jednotlivých zařízení, jejich rozmístění do krajů a jejich zaměření druhotně ovlivnilo jak počet sečtených bezdomovců, tak především jejich **složení z hlediska věku, pohlaví a dalších demografických charakteristik, které v úhrnu neodpovídaly odhadům z jiných datových zdrojů** (výzkumné projekty, odhady magistrátů velkých měst aj.),“ (Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014, kap. 6, vlastní zvýraznění). Proto je např. třeba vyhodnocovat data pokud možno odděleně za muže a ženy a obezřetně zacházet s údaji o věkové struktuře.

Při vědomí zmíněných omezení zde předkládáme zjištěné údaje o takto vymezené skupině lidí bez domova, kteří rámcově spadají do operační kategorie ETHOS č. 2 (osoby v nízkoprahové noclehárně) a č. 3 (osoby v ubytovnách pro bezdomovce). Lze je shrnout do následujících zjištění:

Vztah mezi trvalým bydlištěm a místem obvyklého pobytu (většinou šlo o místo sečtení jedince) **vykazoval převážně shodu**, na úrovni kraje se pohybovala od 63 % (Praha, podíl podstatně nižší než v krajích) do téměř 96 % (Moravskoslezský kraj, následovaný Jihočeským krajem). Významná byla **shoda i na úrovni obce**, přitom byla výraznější u žen (můžeme se dohadovat, že důvodem je skutečnost, že ženy často mívají v azylovém domě s sebou děti, mnohé ve školním věku, případně, že častěji považují pobyt mimo původní domov /trvalé bydliště/ za krátkodobý, provizorní).³⁹

Tabulka č. 8.2 **Porovnání místa sečtení (místa obvyklého pobytu) a místa trvalého pobytu bezdomovců k 26. 3. 2011**

	muži		ženy		celkem	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ve stejné obci	6 430	71,3	1 881	76,1	8 311	72,3
v jiné obci stejného okresu	959	10,6	210	8,5	1 169	10,2
v jiném okrese kraje	517	5,7	137	5,5	654	5,7
v jiném kraji	959	10,6	205	8,3	1 164	10,1
bez trvalého pobytu	158	1,8	40	1,6	198	1,7

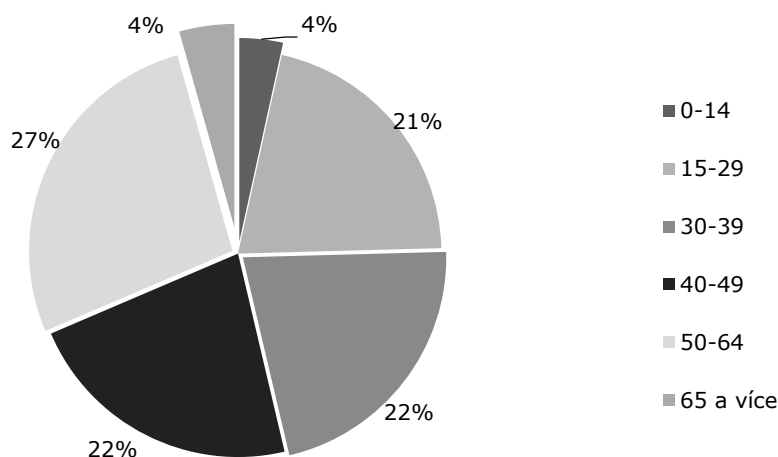
Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014; kap. 6

³⁹ Tato zjištění by mohla být důkazem toho, že uplatňování odpovědnosti obcí za „své“ obyvatele a podpora role obcí při prevenci a řešení bezdomovectví mají své opodstatnění.

Jak bylo uvedeno, „**Základní charakteristiky bezdomovců byly poplatné zařízením, prostřednictvím kterých byli sečteni.** Např. poměrně značný počet zařízení pro matky s dětmi ovlivnil strukturu podle pohlaví a věku.“ (Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014, kap. 6). Nicméně podíl žen činil 22 %, což odpovídá poznatkům o lidech „na ulici“ (zde kapitola 3.1.2) a v noclehárnách (kapitoly 4.1 a 4.2.1), kde bývá žen okolo 20 %. Neodpovídá to však jiným zdrojům, např. v azylových domech bývají podle našich šetření podíly žen a mužů spíše vyrovnané, s mírnou převahou mužů - cca 45:55 (srv. s kapitolou 5.1.1 či 5.3.1, Statistická ročenka 2013). Mezi sečtenými bezdomovci v SLDB 2011 byla necelá 3 % dětí do 9 let, což je výrazem nadhodnocení zařízení pro matky s dětmi.

Struktura bezdomovců v SLDB **podle věku** v desetiletých věkových skupinách byla v podstatě rovnoměrná, u **žen byl nejčastější věk 20-29 let, u mužů to bylo 40-49 let.**

Graf č. 8.1 **Bezdomovci podle věku k 26. 3. 2011**

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014; kap. 6

Z hlediska **rodinného stavu** bezdomovců **převládali svobodní**, jejichž podíl se blížil **polovině, dvě pětiny dotázaných byli rozvedení.** Odpovídá to zjištěním z lokálních šetření, zde uvedených v kapitole 3.1.3. Mezi sledovanou skupinou bezdomovců se do situace bez domova dostávali především lidé bez rodinného zázemí typu partnerství či manželství, což nevyklučuje vazby rodičovské.

Přitom sice platí, že základní proporce jsou shodné pro muže a ženy, avšak u žen bylo méně svobodných (44 % proti 50 % u mužů), méně rozvedených a naopak dvojnásobný podíl vdaných žen (16 %) proti ženatým mužům (8 %).

Odlišnosti existují také podle věku, publikovaná data SLDB však vypovídají o základních věkových kategoriích, tzn. kromě dětí do 14 let o osobách ve věku ekonomické aktivity a vyšším (tabulka č. 8.3). Data dovolují odvodit, že bezdomovectvím jsou více než jiné skupiny ohroženi jednak mladí jedinci na startu životních drah (pracovních a rodinných), který se jim nějakým způsobem komplikuje. Dále jsou to rozvedené osoby s dětmi (spíše ženy) nebo bez dětí, kdy zřejmě jeden z bývalých manželů opouští původní společné bydliště bez zajištění jiného trvalého a uspokojivého bydlení (za rozmanitých okolností, často také s ohledem na vlastnické vztahy k bytu -

srv. s kapitolou 9.3). Ženy takto zřejmě častěji odcházejí, aniž by se před tím rozvedly, jak ukazují vyšší podíly vdaných oproti ženatým v produktivním věku. V seniorském věku je pětina žen a šestina mužů sezdaných, což otevírá otázku, nakolik jde o páry společně bydlící v „náhradní“ formě bydlení nebo o jedince z rozpadlých, byť nerozvedených, manželství, příp. páry, které nedostupnost bydlení řeší odděleným bydlením v zařízeních pobytových sociálních služeb.

Tabulka č. 8.3 **Struktura bezdomovců podle pohlaví, hlavních kategorií věku a rodinného stavu**

věk	rodinný stav	muži		ženy	
		počet	podíl	počet	podíl
15-64	svobodný/á	4 285	50,6	875	41,2
	ženatý/vdaná	642	7,6	363	17,1
	rozvedený/á	3 420	40,4	754	35,5
	vdovec, vdova	90	1,1	119	5,6
65 +	svobodný/á	64	19,2	8	5,9
	ženatý/vdaná	55	16,5	27	20,0
	rozvedený/á	181	54,6	73	31,9
	vdovec, vdova	31	9,3	56	41,5

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014 (tab. č. 1)

O důvodech vyššího podílu vdaných žen proti ženatým mužům můžeme jen spekulovat, není k tomu dostatek spolehlivých dat. Jedním z výkladů může být větší tendence žít v páru nebo váhavost či zdlouhavost rozvodu v případech matek s dětmi. Jinou potenciální možností je, že pobytové sociální služby jsou vyhledávány muži a ženami z nestejných konkrétních důvodů. Větší podíl vdaných žen může být způsoben tím, že oproti mužům méně často volí jiné formy „náhradního“ bydlení, než je využití sociálních služeb (např. „na ulici“), a současně jsou pobytová zařízení sociálních služeb ženami považována za vhodnou (nejvhodnější a/nebo nejdostupnější) formu v časté situaci, kdy se ocitají bez domova spolu se svými (nezletilými) dětmi. Obecně nicméně rodinný stav „vdaná“ není výrazem vyšší šance vyhovujícího řešení (hrozby) bezdomovectví.

Míra ekonomické aktivity osob bez domova zachycených v SLDB 2011 je ovlivněna charakterem zařízení, v nichž se sčítání provádělo, tedy tím, že se jedná o jedince, kteří musí splňovat základní požadavky těchto zařízení (např. částečně hradit využívané služby). To relativně zvyšuje podíl zaměstnaných mezi dotázanými.

S ohledem na uvedenou podmíněnost bylo mezi bezdomovci SLDB 2011 29 % pracujících. Z počtu bezdomovců v produktivním věku (15-64 let) pracovalo dokonce 31 %.⁴⁰ Největší podíl nicméně tvoří, podle očekávání, nezaměstnaní - okolo dvou pětín (viz tabulka č. 8.4). Přes jednu desetinu tvoří nepracující důchodci.

⁴⁰ Vzhledem k výše zmíněnému nemalému zastoupení matek malých dětí samoživitelek zde zřejmě budou velké rozdíly podle pohlaví, čili zaměstnanost mužů může být významně vyšší.

Tabulka č. 8.4 **Bezdomovci podle ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání**

	bezdomovci celkem	ekonomicky aktivní			ekonomicky neaktivní	z toho neprac. důchodci	nezj. ekon. aktivita
		pracující	z toho v pozici zaměstnanec	nezaměstnaní			
bezdomovci celkem	11 496	3 332	2 426	4 464	2 872	1 581	828
z toho							
ve věku 15-64 let	10 597	3 302	2 410	4 457	2 051	1 170	787
		%					
bezdomovci celkem	100,0	29,0	21,1	38,8	25,0	13,8	7,2
z toho							
ve věku 15-64 let	100,0	31,2	22,7	42,1	19,4	11,0	7,4

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014, kap. 6

Data o míře ekonomické aktivity podle pohlaví ukazují, že nezaměstnanost je větším problémem mužů, zatímco ženy jsou ohroženy bezdomovectvím často v důsledku toho, že nemají vlastní nebo mají jen omezený pracovní příjem z důvodu péče o děti (např. v případě mateřské nebo rodičovské dovolené - celkem je takových mezi sečtenými ženami bez domova 21,5 %)

Tabulka č. 8.5 **Ekonomická aktivita podle pohlaví (podíly v %)**

ekonomická aktivita	muži	ženy
zaměstnaní	30,0	24,1
ženy na mateřské dovolené	-	1,3
s vlastním zdrojem obživy, vč. na rodičovské dovolené	5,6	7,1
důchodci	13,0	16,5
nezaměstnaní a hledající první zaměstnání	41,1	30,7
závislé osoby*	3,2	13,1
nezjištěno	7,2	7,1

* Žáci, studenti, učni, osoby v domácnosti, děti předškolního věku, ostatní závislé osoby

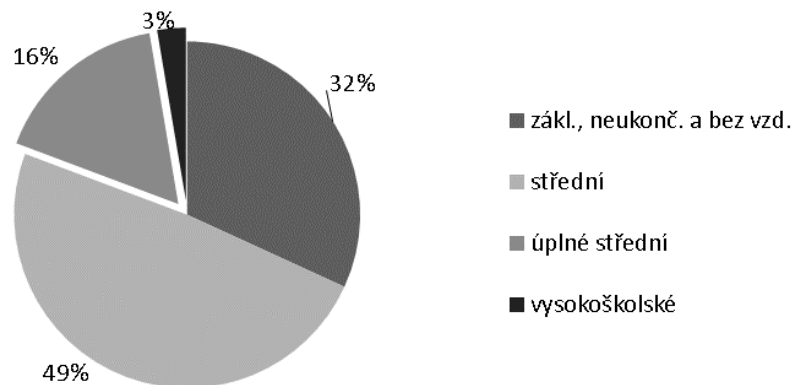
Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014

Co bylo uvedeno ohledně ekonomické aktivity, platí svým způsobem i o **vzdělání**. 75 % bezdomovců mělo sice střední nebo základní vzdělání, ale střední bez maturity převažovalo s podílem 49 % (graf č. 8.2). Šance na získání zaměstnání z hlediska kvalifikační úrovně dotázaní bezdomovci tedy měli. Vzhledem k různým nepříznivým individuálním životním okolnostem však v době sčítání pracovala třetina těch, co měli střední vzdělání, a dokonce pouze necelá pětina (18 %) osob se základním vzděláním.

Nízká vzdělanostní úroveň je jedním z faktorů, které komplikují možnost vymanit se z bezdomovectví vlastním úsilím skrze pracovní aktivitu, ale i mezi bezdomovci (těmi, které zachytilo Sčítání 2011) je nemalý podíl lidí s minimálně středním vzděláním s maturitou, a to více mezi ženami. Pro ženy je však stejně jako

v celé populaci charakteristický vyšší podíl osob se základním vzděláním, což je současně znevýhodňuje na trhu práce více než muže, jak ukazuje graf č. 8.3.

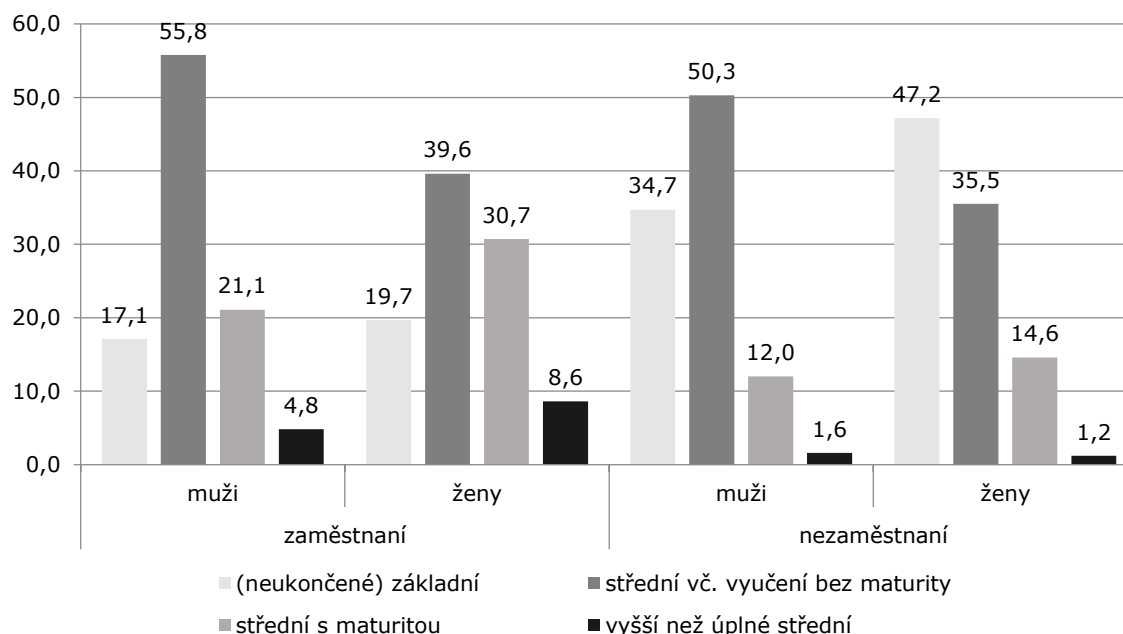
Graf č. 8.2 **Bezdomovci podle nejvyššího ukončeného vzdělání k 26. 3. 2011**

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014, kap. 6

Genderové rozdíly lze dát také do souvislosti s podílem ekonomicky neaktivních žen mezi bezdomovkyněmi, kterými jsou často matky na rodičovské dovolené a současně samoživitelky (otec je opustil nebo nezajišťuje obživu).

Graf č. 8.3 **Vzdělanostní struktura bezdomovců podle ekonomické aktivity (zaměstnaných a nezaměstnaných) a podle pohlaví (podíly v %)**

Pozn.: střední vzdělání s maturitou je vč. nástavby a pomaturitního studia; vyšší než úplné střední vzdělání zahrnuje vyšší odborné a vysokoškolské vzdělání

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014

8.2 Osoby bydlící mimo byty a zařízení (nouzové bydlení) podle SLDB 2011

V rámci této široké kategorie jsou sledovány tyto způsoby bydlení:

1. osoby sečtené v nouzových objektech vč. mobilních - 17 759 osob,
2. lidé žijící v domech mimo byty - 32 408 osob,
3. lidé žijící v rekreačních chatách a chalupách - 35 480 osob.

Mezi lidmi ve všech těchto třech skupinách se nacházejí jedinci a skupiny, které náležejí podle důvodu bydlení tímto způsobem a dalších charakteristik mezi bezdomovce v širším pojetí a osoby vyloučené z bydlení (v intencích typologie ETHOS), avšak platí to jen o některých z nich a publikovaná data SLDB 2011 je neumožňují z příslušné kategorie bydlících osob vyčlenit, protože nebyl zjišťován důvod takového bydlení.

Podle věkové struktury (rostoucího podílu osob nad 50 let) a struktury podle dalších ukazatelů se kategorie osob bydlících v rekreačních chatách a chalupách nejeví tak, že by tam byl velký a alespoň přibližně identifikovatelný podíl lidí volících tento způsob bydlení nedobrovolně z ekonomické a bytové nouze (řada těchto objektů nemá charakter nevyhovujícího bydlení, to však nebylo zjišťováno). Proto zde tato kategorie nebyla podrobena hlubšímu rozboru.

8.2.1 Osoby sečtené v SLDB 2011 jako bydlící v nouzových objektech, vč. mobilních

Podle kategorizace ETHOS patří mezi osoby ohrožené bezdomovectvím také ti, kteří přebývají v nouzových objektech, včetně mobilních (operační kategorie 11), kteří byli v rámci SLDB 2011 sečtení jako jedna z kategorií osob bydlících mimo byty a mimo zařízení.⁴¹ Byli mezi ně zařazeni lidé v budovách s nouzovými čísly nebo bez čísla, v dosud nezkolaudovaných obytných domech, kterým číslo popisné nebylo k rozhodnému okamžiku sčítání dosud přiděleno. Úroveň bydlení této skupiny osob tedy fakticky mohla být značně rozdílná a nemuselo jít o situaci provizorního bydlení (např. v případě bydlení v domech nezkolaudovaných pouze právě v době sčítání⁴²). Z celku sečtených 17 759 osob jich žila většina, tj. **16 834 osob, v nouzových obydlích** (tvořily 31 967 domácností) a zbylých **925 osob v mobilních obydlích** (624 domácností). V obou případech domácnost tvořilo průměrně 1,5 člověka.

Nakolik se jedná o provizorní bydlení, není možné zjistit porovnáním trvalého a obvyklého pobytu, protože dle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel v nouzovém objektu nebo v objektu bez čísla občan trvalé bydliště mít nemůže (Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014). Nicméně zhruba 45 % osob v nouzových obydlích takto bydlí v obci, v níž mají trvalé bydliště (nevíme však, o jak velké obce se jedná, což může souviset s důvody, a tedy četností, bydlení v nouzovém obydlí).

Obyvatelé nouzových obydlí vykazují některé specifické znaky z hlediska **věku a forem rodinného soužití (typu domácnosti)** - tabulka č. 8.6.

---

⁴¹ Osoby žijící v zařízení viz kapitola 8.3.

⁴² Podle metodiky sčítání ale objekt bez čísla popisného není domem určeným k bydlení a kvalitativní parametry bydlení se proto nezjišťovaly.

Tabulka č. 8.6 **Osoby bydlící v nouzových objektech podle věku a typu domácnosti k 26.3.2011 (podíl v %)**

	osoby v dom. celkem	typ domácnosti			osoby v dom. celkem	typ domácnosti		
		jednotlivci	nerodinné dom.	rodinné dom.		jednotlivci	nerodinné dom.	rodinné dom.
osoby celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	44,6	7,5	47,9
0-14	15,7	x	15,3	30,2	100,0	x	7,3	92,7
15-19	5,8	4,4	11,2	6,4	100,0	32,9	14,4	52,7
20-29	13,3	15,1	16,0	11,2	100,0	50,8	9,0	40,3
30-39	26,5	24,0	22,0	29,6	100,0	40,4	6,2	53,4
40-49	14,1	15,2	13,5	13,2	100,0	48,0	7,1	44,8
50-59	9,1	12,3	12,0	5,7	100,0	60,1	9,8	30,1
60-64	3,6	5,3	3,4	2,0	100,0	66,6	7,1	26,4
65+	4,4	7,5	3,1	1,7	100,0	76,5	5,3	18,2
nezj.	7,5	16,2	3,5	0,0	100,0	96,1	3,5	0,3

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014, kap. 5

V této kategorii převládají **z hlediska věku lidé ve středních fázích životního cyklu**, více jak čtvrtinu představují osoby ve věku 30-39 let, přes polovinu tvoří v součtu věkové kategorie v rozmezí 20-49 let⁴³.

Podle věku se dále ukázalo, že takovýmto způsobem bydlí velký počet **rodin s dětmi**, od nejmenších po ty na prahu zletilosti. Spíše jde o rodiny s nezletilými dětmi vyššího věku. Téměř polovina osob v takovémto bydlení žije v rodinných domácnostech a na druhé straně necelou druhou polovinu tvořily domácnosti jednotlivců. Tito tvořili většinu v nejstarších věkových kategoriích, zejména nad 60 let.

Vysoký je podíl dětí do 14 let (např. ve srovnání s lidmi bydlícími nouzově v domech, viz dále). Početná je skupina **mladých dospělých**, kteří takto žijí **v nerodinných domácnostech**.

Desetina osob v nouzovém obydlí neměla trvalý pobyt na území ČR, byli zde tzv. obvykle bydlící. U takových osob, pokud na dané adrese nepobývají plánovitě dočasně po dobu pobytu na našem území, lze předpokládat jistou míru ohrožení bezdomovectvím. Přesněji ji odhadnout však nelze. Nicméně např. v roce 2011 žila v nouzovém obydlí jen 2 % cizinců, dalších 11 % bylo ubytováno v zařízeních, především ubytovnách a 0,1 % cizinců bylo sečteno jako bezdomovci (tabulka č. 8.7).

Tabulka č. 8.7 **Způsob bydlení cizinců (%)**

státní občanství	způsob bydlení					celkem
	byt	nouzové obydlí vč. mobilního	rekreační objekt	zařízení	bezdomovci	
cizinci celkem	86,7	2,2	0,3	10,7	0,1	100,0

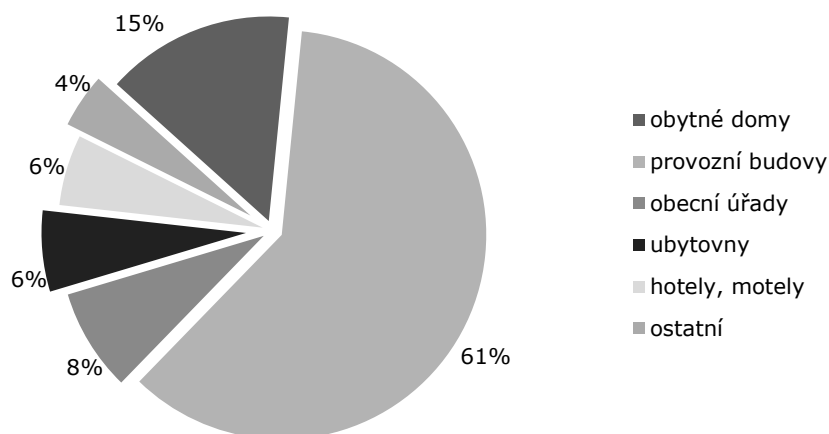
Zdroj: Cizinci v České republice podle dat sčítání lidu (2014), s. 21

⁴³ Věková struktura byla obdobná jako u osob bydlících v domech mimo byty.

8.2.2 Osoby sečtené v SLDB 2011 jako bydlící v domech mimo byty

Bydlení v domech mimo byty je v metodice SLDB definováno tak, že se nejedná o bydlení v bytech ani v zařízeních, ale osoba má adresu obvyklého bydliště v domě s číslem popisným (tedy v budově trvalého charakteru). Může se pak jednat např. o osoby žijící v provozních budovách, obytných domech, ubytovnách, ale může jít také o lidi, kteří např. mají bydliště nahlášeno na obecních úřadech nebo převážně bydlí v hotelech či motelech. Zastoupení uvedených možností ukazuje graf č. 8.4. Jednoznačně převažuje bydlení v provozních budovách (61 %), dalším častým je užívání nebytového prostoru v obytných domech (15 %). Takovéto bydlení částečně odpovídá vymezením operačních kategorií ETHOS č. 5 a č. 8, příp. č. 9 (srv. např. Kuchařová et. al., 2015).

Graf č. 8.4 Osoby bydlící mimo byty podle druhu domu k 26. 3. 2011

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014, kap. 6

Osoby vyloučené z bydlení lze nejspíše hledat mezi lidmi žijícími v obytných domech (ale nikoliv v bytech), v provozních budovách, na ubytovnách a mezi lidmi s nahlášeným trvalým bydlištěm na obecním úřadu (celkem 90 % osob v domech mimo byty), avšak ani takové formy „bydlení“/pobytu nemusí být vyhledávány pouze jedinci, kteří nemají jinou možnost bydlení, příp. šanci ji získat⁴⁴. Ve všech formách bydlení uvedených v grafu bylo celkem zjištěno 32 408 osob, tzn., že v provozních budovách žilo necelých 19 800 jedinců; v obytných domech necelých 5 000 lidí. **Jen část z nich lze označit za (potenciální) bezdomovce.**

Publikovaná data neuvádějí sociodemografické složení zmíněných kategorií osob, takže lze těžko odhadovat, jakými charakteristikami se vyznačují ti, jež by za (potenciální) bezdomovce bylo možné označit.

⁴⁴ Řada případů s trvalým pobytem na ohlašovně měla a má i spekulativní charakter (vyhýbání se exekucím).

Pro všechny osoby bydlící v domech mimo byty byla zjištěna tato fakta (viz tabulka č. 8.8):

- z hlediska **rodinného soužití** převažovaly domácnosti jednotlivců, takto žila **polovina** těchto osob;
- výrazné bylo zastoupení **nerodinných vícečlenných** domácností;
- z hlediska **pohlaví** převažovali **muži (63 %)**;
- z hlediska **věku** převažovaly **mladší osoby** (lidé ve věku 20-39 let tvořili 46 %).

Tabulka č. 8.8 **Osoby bydlící mimo byty v domech podle věku a typu domácnosti k 26. 3. 2011 (podíly v %)**

	osoby v dom. celkem	typ domácnosti			osoby v dom. celkem	typ domácnosti		
		jednotlivci	nerodinné dom.	rodinné dom.		jednotlivci	nerodinné dom.	rodinné dom.
osoby celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	49,5	30,0	20,5
0-14	5,9	x	4,1	22,9	100,0	x	20,7	79,3
15-19	4,4	3,7	3,8	7,0	100,0	41,5	25,8	32,7
20-29	23,1	25,4	25,5	14,2	100,0	54,4	33,0	12,6
30-39	22,6	23,8	23,5	18,3	100,0	52,1	31,3	16,6
40-49	17,5	18,3	18,0	14,7	100,0	51,8	30,9	17,3
50-59	12,7	12,8	13,7	11,2	100,0	49,7	32,2	18,1
60-64	4,0	4,2	3,4	4,5	100,0	51,4	25,5	23,1
65+	6,3	5,9	6,4	7,0	100,0	46,5	30,7	22,8
nezj.	3,4	6,0	1,5	0,0	100,0	86,4	13,6	0,0

Zdroj: *Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014, kap. 5*

V takovémto bydlení je nepatrně více seniorů než v nouzových objektech, tito však v tomto srovnání méně často žijí jako jednotlivci.

U třetiny osob nebyla zjištěna ekonomická aktivita, mezi ostatními byli zhruba z poloviny ekonomicky aktivní jedinci.

Ani tyto údaje nenapomáhají odhadu, kolik je v těchto formách ubytování osob vážně ohrožených bezdomovectvím. Zde sledované typy nejistého bydlení např. mohou pro některé lidi být dočasným řešením po odchodu z orientační rodiny před založením rodiny vlastní (před sňatkem), jak ukazuje nejvyšší relativní četnost mladých jednotlivců a zhruba poloviční podíl ekonomicky aktivních (byť jen mezi těmi, kdo ekonomickou aktivitu udali, celkově jejich podíl bude menší, protože lze předpokládat, že mezi lidmi odmítajícími odpověď bude více neaktivních a možná též nezaměstnaných). Může zde být také velký podíl osob stěhujících se za dočasnou nebo sezonní práci.

Hospodařící domácnosti tvořené jednou rodinou, bydlící mimo byty

Za tyto domácnosti jsou publikovány údaje dále specifikující příslušnou kategorii osob bydlících mimo byty z hlediska **pohlaví, věku a rodinného soužití** a vztahy mezi těmito ukazateli.

V **úplných rodinách** žijí muži zejména ve věku 30-44 let s partnerkami zejména ve věku 30-39 let a se závislými dětmi - 2 693 rodin.

Páry bez závislých dětí jsou nejčastěji ve věku 55-64 let, muži spíše starší; žen je více ve věku do 50 let.

Neúplné rodiny se závislými dětmi existují hlavně v čele s ženami ve věku 25-44 let - 1 432 rodin.

Mezi ženami z **neúplných rodin bez závislých dětí** je nejvíce těch ve věku 45-59 let.

Tabulka č. 8.9 **Hospodařící domácnosti rodinné tvořené jednou rodinou, bydlící mimo byty, podle úplnosti rodiny, pohlaví osoby v čele domácnosti, věku partnerů, resp. osoby v čele neúplné rodiny**

	celkem		úplná rodina*				neúplná rodina			
			bez závislých dětí		se závislými dětmi		bez závislých dětí		se závislými dětmi	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
mimo byty celkem	10 608	2 763	5 956	5 956	3 779	3 779	336	961	527	1 796
dle věku:										
15 - 19	6	12		4	3	3	1	1	2	11
20 - 24	43	102	12	74	22	68	1	2	8	100
25 - 29	395	229	172	312	189	419	3	2	31	227
30 - 34	1 267	434	319	312	840	1 184	2	4	105	430
35 - 39	1 503	546	276	217	1 080	1 098	7	51	137	493
40 - 44	1 160	383	267	310	773	564	28	101	90	282
45 - 49	1 038	321	444	556	472	308	45	158	77	161
50 - 54	942	187	609	736	218	95	73	129	41	56
55 - 59	1 164	170	966	1 058	121	33	57	144	19	26
60 - 64	1 245	125	1 139	1 174	49	7	48	119	8	6
65 - 69	896	82	856	687	8	-	28	81	3	1
70 - 74	487	50	468	295	4	-	14	50	1	-
75 a více	457	119	428	221	-	-	29	119	-	-
nezjištěno	5	3	-	-	-	-	-	-	5	3

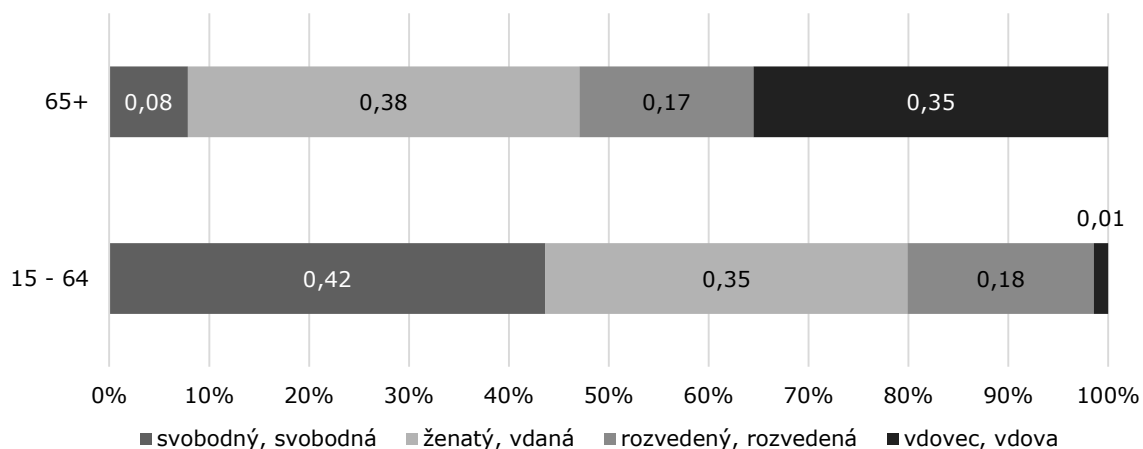
* manželské páry a faktická manželství

Zdroj: Domácnosti podle Sčítání lidu, domů a bytů 2013, tab. č. 904

8.2.3 Charakteristiky osob bydlících v domech mimo byty a v nouzových objektech v souhrnu

Za osoby bydlící v domech mimo byty a v nouzových objektech v souhrnu jsou dostupná další data přibližující obraz o nich z pohledu demografických ukazatelů.

Pokud jde o **rodinný stav, nejvíce je svobodných** (17 305, 42,5 %), ale jen o málo méně je vdaných/ženatých (15 274, 35,3 %). Zásadní je rozdíl mezi osobami ve věku ekonomické aktivity a seniorů (graf č. 8.5), kdy je sice v obou případech zhruba třetina sezdaných a necelá pětina rozvedených, ale také jsou zde v prvním případě dvě pětiny svobodných a v druhém případě naopak více než třetina ovdovělých.

Graf č. 8.5 **Struktura osob v nouzovém bydlení podle rodinného stavu**

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014

Z hlediska **složení hospodařících domácností** bydlících v nouzovém obydlí (31 967 domácností se 49 242 osobami) podle úplnosti a typu rodiny a počtu dětí byly zjištěny proporce souhrnně uvedené v tabulce č. 8.10.

Tabulka mj. ukazuje:

- ze všech hospodařících domácností představují **rodinné domácnosti 15,6 %**, téměř všechny (99,6 %) tvoří jedna rodina;
- mezi těmito domácnostmi je **65,2 % úplných rodin** a mezi nimi přes polovinu (**55,2 %**) jsou rodiny se závislými dětmi;
- tyto úplné rodiny jsou tvořeny v **89,5 % případů sezdánými páry s dětmi**;
- celkem je 53,2 % úplných rodin s jedním dítětem a 39,7 % se dvěma dětmi;
- mezi **neúplnými rodinami** (celkem 34,5 %) je **68,7 % domácností s nezletilými dětmi**;
- v čele **neúplných rodin** je v **77,4 % matka** a má v 80,2 % případů jedno dítě, výjimečně tři či více dětí (1,7 %); mezi otci samoživiteli má jedno dítě 78 %.

Tabulka č. 8.10 Složení hospodařících domácností bydlících v nouzovém bydlení

	typ hospodařící domácnosti (HD)	nouzové obydlí - abs.	nouzové obydlí - rel.		mobilní obydlí - abs.
			z řádku	%	
1.	celkem	31 967	-		624
2.	hospodařící domácnosti rodinné	5 001	1.	15,6	67
3.	tvořené jednou rodinou	4 983	2.	99,6	67
4.	úplné rodiny	3 259	3.	65,4	52
5.	úplné rodiny bez závislých dětí	1 461	4.	44,8	31
6.	úplné rodiny se závislými dětmi	1 798	4.	55,2	21
7.	sezdané páry s počtem dětí:	1 609	6.	89,5	17
8.	1	838	7.	52,1	8
9.	2	659	7.	41,0	7
10.	3+	112	7.	7,0	2
11.	nesezdané páry s počtem dětí:	189	6.	10,5	4
12.	1	119	11.	63,0	2
13.	2	54	11.	28,6	1
14.	3+	16	11.	8,4	1
15.	neúplné rodiny	1 724	5.	34,6	15
16.	bez závislých dětí	540	15.	31,3	4
17.	v čele muž	394	16.	73,0	1
18.	v čele žena	146	16.	27,0	3
19.	se závislými dětmi	1 184	15.	68,7	11
20.	matka s počtem dětí	916	19.	77,4	8
21.	1	735	20.	80,2	8
22.	2	165	20.	18,1	-
23.	3+	16	20.	1,7	-
24.	otec s počtem dětí	268	19.	22,6	3
25.	1	209	24.	78,0	3
26.	2	52	24.	19,4	-
27.	3+	7	24.	2,6	-
28.	tvořené dvěma rodinami	18	2.	0,4	-
29.	2 úplné	8			-
30.	2 neúplné	2			-
31.	1 + 1	8			-
32.	tvořené 3 a více rodinami	-			-
33.	počet členů domácnosti celkem	49 242			925

Zdroj: Domácnosti podle Sčítání lidu, domů a bytů - Česká republika - 2011. ČSÚ 2013, tabulka 901

Vzdělanostní struktura (tabulky č. 8.11 a graf č. 8.6) těchto osob se výrazně neliší od struktury celé populace, výjimkou je u mužů vyšší podíl osob s maximálně základním vzděláním na úkor vysokoškoláků. Markantní jsou, stejně jako v celé populaci, vzdělanostní rozdíly mezi zaměstnanými a nezaměstnanými. Z genderových rozdílů si lze všimnout dvojnásobného procentního zastoupení žen s vyšším než úplným středním vzděláním u nezaměstnaných.

Tabulka č. 8.11 **Vzdělanostní struktura osob bydlících v domech mimo byty a v nouzových objektech celkem a podle zaměstnanosti**

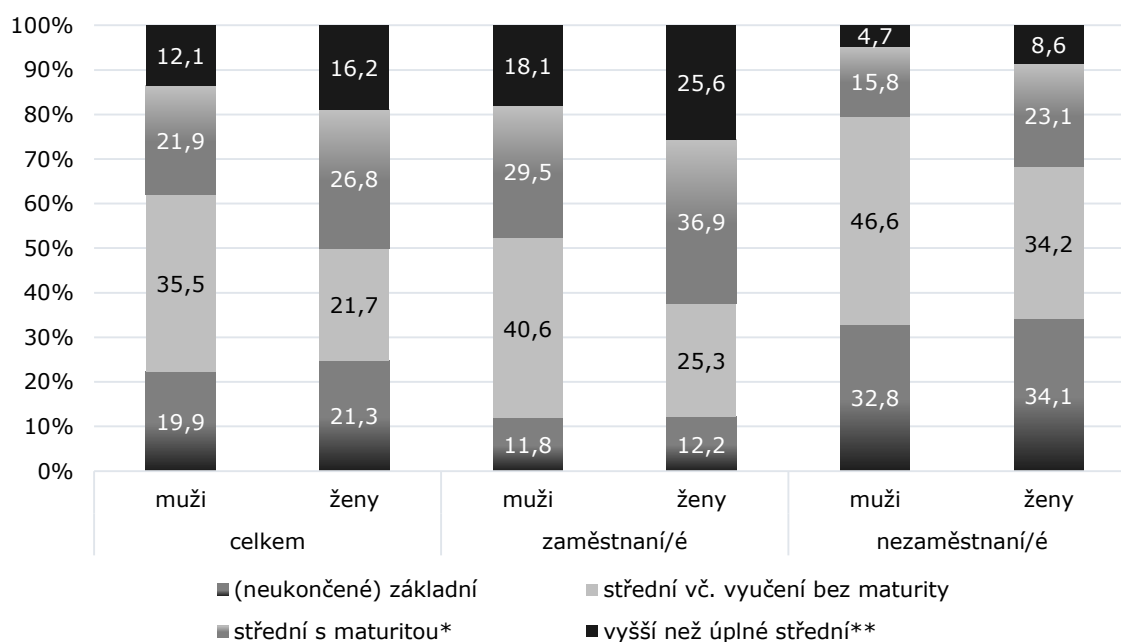
vzdělání	celkem	z celku	
		zaměstnaní	nezaměstnaní
(neukončené) základní	20,5	11,9	33,2
střední vč. vyučení bez maturity	29,7	34,8	42,6
střední s maturitou*	23,9	32,3	18,2
vyšší než úplné střední**	13,8	21,0	6,0
děti do 14 let	12,1	-	-

Pozn.: o více, než 11 tisících těchto osob, tj. 22 %, nebylo vzdělání zjištěno. Zde jsou uvedeny podíly o osobách, kde zjištěno bylo.

* vč. nástavby a pomaturitního studia

** vyšší odborné a vysokoškolské

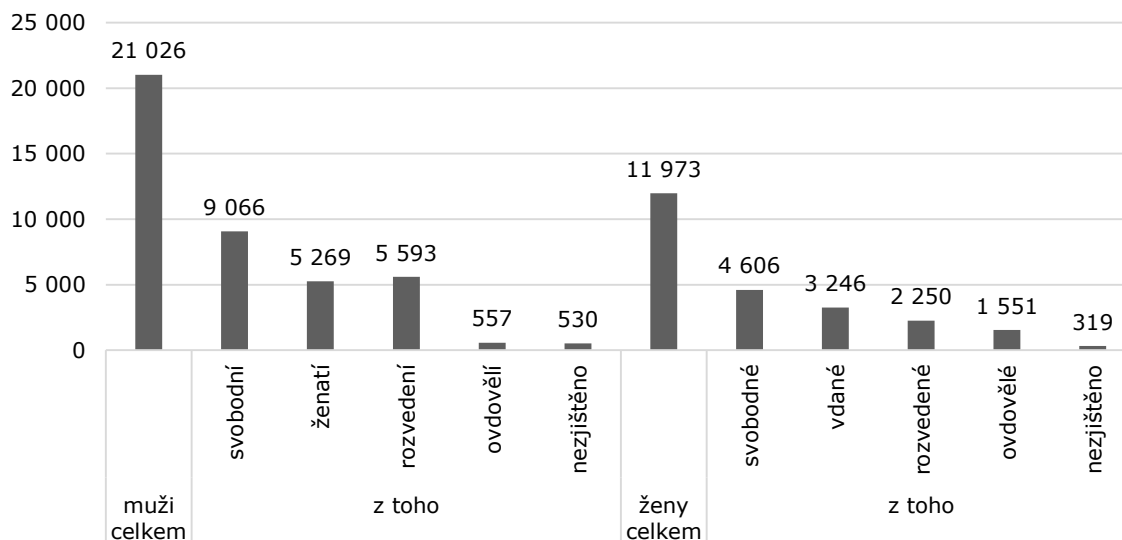
Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014

Graf č. 8.6 **Vzdělanostní struktura osob bydlících v domech mimo byty a v nouzových objektech podle zaměstnanosti a pohlaví**

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014

Ze statistik SLDB 2011 o domácnostech jsou též k dispozici podrobnější údaje o lidech žijících mimo byty v **hospodařících domácnostech jednotlivců**, což je nejčastější typ domácnosti u osob žijících mimo byty nebo v nouzovém obydlí. Graf č. 8.7 ukazuje, že takto bydlí téměř dvakrát tolik mužů než žen. V obou případech převládají svobodní jedinci, u žen je však jejich podíl nižší (38 %, resp. 43 %). Podíl vdaných a ženatých je obdobný (27 %, resp. 25 %). Podíl rozvedených je mezi ženami nižší (19 %, resp. 27 %), zatímco o ovdovělých to platí naopak (13 %, resp. 3 %).

Graf č. 8.7 Počty hospodařících domácností jednotlivců podle rodinného stavu a pohlaví

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014

Pokud byla zjištěna **ekonomická aktivita** (u 27 % z nich zjištěna nebyla), výrazně nejčastěji se jednalo jednak o lidi zaměstnané v pozici zaměstnanců a jednak o důchodce (27 %, resp. 26 %).

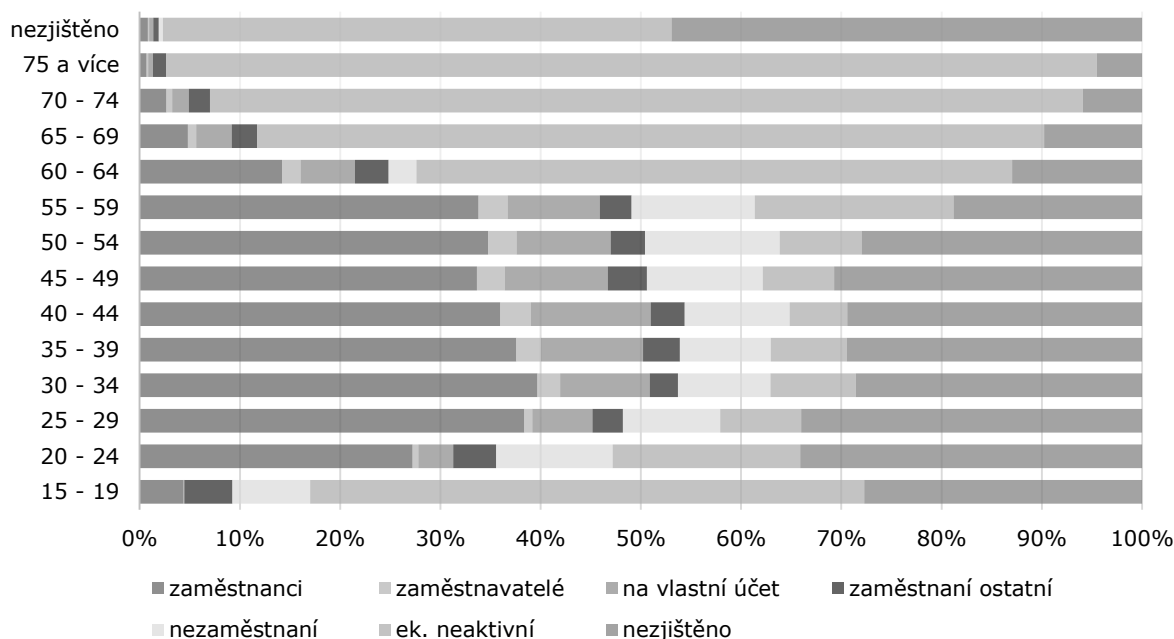
Tabulka č. 8.12 Ekonomická aktivita osob z domácností jednotlivců

	celkem	zaměstnaní	zaměstnavatelé	na vlastní účet	zaměstnaní ostatní	nezaměstnaní	ekonomicky neaktivní	nezjištěno
celkem	32 999	8 949	582	2 273	1 022	2 708	8 522	8 943
v %	100	27,1	1,8	6,9	3,1	8,2	25,8	27,1

Zdroj: Obyvatelstvo podle způsobu bydlení 2014

Mezi takto bydlícími jednotlivci se vyskytuje nejvíce mladých lidí **ve věkovém rozmezí 25-34 let**, a to zvláště výrazně mezi zaměstnanci a mezi jedinci, u nichž nebyla ekonomická (ne)aktivita zjištěna (graf č. 8.8). V kategorii ekonomicky neaktivních naopak převládají, stejně jako v celé populaci, senioři v penzijním věku.

Graf č. 8.8 **Počty hospodařících domácností jednotlivců podle věku a ekonomické aktivity a postavení v zaměstnání**

Zdroj: Domácnosti podle Sčítání lidu, domů a bytů 2013

O **domácnostech vícečlenných s místem obvyklého pobytu mimo byty** jsou publikovány jen základní výsledky.

Mezi domácnostmi vícečlennými nerodinnými tvoří ty, které se nacházejí mimo byty, pouze 2 % (absolutní počet byl 4 939) a mezi nimi soužití prarodičů s vnuky nedosahovalo ani poloviny procenta, čili se s naprostou převahou jedná o **soužití jednotlivců bez příbuzenského vztahu**.

Mezi hospodařícími domácnostmi žijícími mimo byty (celkem 32 591) tvoří vícečlenné 30,7 % (počtem 10 007), z toho vícečlenné rodinné 50,6 % (počtem 5 068) (Domácnosti dle SLDB, 2013).

8.3 Osoby žijící v zařízeních dle SLDB 2011

„Osoby v zařízeních jsou osoby s místem obvyklého pobytu ve všech typech ubytovacích a lůžkových léčebných zařízeních sloužících k individuálnímu i kolektivnímu ubytování většího počtu osob (svobodárny, domovy důchodců, penziony pro důchodce, dětské domovy, ústavy sociální péče, ubytovny, studentské koleje, domovy mládeže, internáty, léčebny, sanatoria, kojenecké ústavy, lázeňské ústavy apod.)“ (Domácnosti podle Sčítání lidu, domů a bytů, 2013). Jak je patrné, široké vymezení „osob v zařízeních“ dle SLDB 2011 zahrnuje i skupiny, jejichž strukturou jsme se zabývali v předchozích kapitolách, ačkoli je vzhledem ke zvolenému metodickému postupu nepokrývá vyčerpávajícím způsobem. Vzhledem k tomu, že je obtížné tyto dílčí - byť velmi různorodé - skupiny od sebe v datech navzájem oddělit, prezentujeme zde výstupy platné pro skupinu „osob v zařízeních“ dle metodiky SLDB 2011 jako celek.

Nakolik platí celková data o relativním zastoupení sociodemografických skupin pro tento rozbor relevantních také pro osoby ohrožené bezdomovectvím, lze jen odhadovat. Vycházet lze z obecných poznatků o chudobou nejohroženějších sociodemografických skupinách - jsou to početné rodiny a neúplné rodiny, příp. starší senioři a zdravotně postižení (jejich potřeby bydlení jsou ovšem převážně zajištěny v příslušných zařízeních jako domovech pro seniory a ústavech sociální péče). **Rodiny se třemi a více dětmi** (úplné plus neúplné) představují v zařízeních **mezi rodinnými domácnostmi se závislými dětmi tvořenými jednou rodinou 18,6 %** (mezi všemi takovými rodinnými domácnostmi s dětmi 9 %), **neúplné rodiny s dětmi tvoří 35 % všech rodinných domácností tvořených jednou rodinou**. Pro srovnání lze uvést, že vezmeme-li všechny hospodařící domácnosti rodinné tvořené jednou rodinou celkem,⁴⁵ pak podíl domácností se třemi a více dětmi mezi domácnostmi se závislými dětmi dosahuje jen 6,9 % (mezi všemi takovými rodinnými domácnostmi 3 %). Neúplné rodiny se závislými dětmi představují 11,2 % všech rodinných domácností tvořených jednou rodinou.

Z výše vyjmenovaných zařízení lze předpokládat bydlení rodinných domácností v ubytovných či obytných domech, v prvních však převládali muži (srv. Obyvatelstvo podle způsobu bydlení, 2014, kap. 4⁴⁶). Rodinné domácnosti se nacházejí v zařízeních spíše výjimečně, většina zařízení je svým posláním a charakterem určena jednotlivcům⁴⁷ nebo pro dočasný pobyt. Osoby v zařízeních zde žijí většinou jako jednotlivci - 95,7 % (obdobná zjištění představují i kapitoly 5.3.1 a 6.3.1).

Publikace základních definitivních výsledků Sčítání 2011 podle místa obvyklého pobytu sčítaných osob popisuje situaci takto: „Poprvé v historii byly v roce 2011 sečteny v zařízení i rodiny. **Počet osob v rodinách bydlících v zařízeních** činil 8 407 osob, tedy **pouhých 4,3 % z osob obvykle bydlících v zařízeních**. Více jak polovina z tohoto počtu bydlela v různých typech **ubytoven v bytových domech** a dále v domech, které byly přímo jako ubytovny označeny. Necelých 17 % rodin v zařízeních připadlo na domovy důchodců a penzióny pro důchodce. Dalšíh **12,5 % tvořily rodiny v azylových domech pro osoby v tíživé sociální situaci**. V úhrnu osob v rodinách v zařízeních byly téměř stejně zastoupeny manželské páry a neúplné rodiny osamělých matek s dětmi; tyto dva typy domácností tvořily více než tři čtvrtiny v počtu všech osob v rodinách v zařízeních. Manželské páry byly nejčastěji zastoupeny v domovech důchodců, **neúplné rodiny v ubytovných v rámci bytových domů**.“ (Obyvatelstvo podle způsobu bydlení, 2014, kap. 4, vlastní zvýraznění) V detailnějším pohledu ilustruje tuto strukturu tabulka č. 8.13.

Z tabulky vidíme, že většinu hospodařících domácností bydlících v zařízeních, tvořených jednou rodinou, představují **úplné rodiny starších osob bez dětí** (44 %).

---

⁴⁵ Mezi všemi hospodařícími domácnostmi rodinnými tvořenými jednou rodinou představují ty, které bydlí v zařízeních, 0,1 %.

⁴⁶ „Základní třídění osob v zařízení se odvíjí od druhu zařízení, ne ve všech případech byl ale druh zařízení zjištěn. Způsob provedení cenzu ho umožnil určit pouze v případě, kdy bylo zařízení současně druhem domu. Kromě druhu domu typu domovů pro seniory, ubytoven, domovů mládeže, klášterů a konventů nebo zařízení sociálních služeb byly sečteny i osoby v zařízeních, která byla součástí jiných druhů domu. Např. tak téměř pětina všech osob v zařízení (37,6 tis. osob) připadla na obytné domy (zařízení bylo většinou součástí bytových domů). „Zařízením“ při sčítání se totiž rozuměl především způsob bydlení osob - odlišný od bydlení v bytech a mimo byty. Charakteristickými rysy kromě společného bydlení (1, 2 nebo více osob bydlí např. společně v pokoji) může být i společné vybavení (např. kuchyň, sociální zařízení, koupelny, haly) a zajištění některých služeb (např. stravování, praní prádla, úklid apod.)“ (Obyvatelstvo podle způsobu bydlení, 2013, kap. 4)

⁴⁷ Čtvrtina všech osob v zařízeních byla ve věku 65 let a více. Z osob v zařízeních ve věku 15-64 let bylo 56 % svobodných, necelá 2 % ovdovělých a 15 % rozvedených (Obyvatelstvo podle způsobu bydlení, 2013, tab. 1 a 2).

Ty převážně bydlí v domech pro seniory, tedy mají svým způsobem zajištěné bydlení „dostatečné“ kvality. Celkem je úplných rodin 58 %. Ty se závisými dětmi žijí nejspíše v ubytovnách. Závislé děti jsou v polovině všech hospodařících domácností tvořených jednou rodinou (tedy v součtu úplných a neúplných) a bydlících v zařízeních.

Dalším nejčtenějším typem jsou **neúplné rodiny se závisými dětmi v čele s matkou (35 %)**, které spíše najdeme v provizorních nebo nouzových formách bydlení. Jde zejména o ženy 20-44 let (861 rodin - 29 % všech těchto domácností). Neúplné rodiny se závisými dětmi celkem, tj. v čele s matkou nebo otcem, dosahují jen o málo většího podílu.

Bydlení v zařízení jako nouzovou formu bydlení (tj. není důsledkem omezení soběstačnosti nebo naopak není jen dočasným řešením, ale je výrazem sociální nouze) lze tedy předpokládat především u osob z úplných a neúplných rodin v mladším a středním věku, které mají závislé děti (v tabulce č. 8.13 vyznačeny tučně).

78 % domácností **bezdětných párů** představují ty, kde v čele domácnosti je muž **ve věku 50 a více let**, z hlediska žen-partnerek činí podíl padesátiletých a starších 75 %, což potvrzuje zmíněný předpoklad.

Úplné rodinné domácnosti **s přednostou ve věku 50+** let tvoří **34 %** ze všech hospodařících domácností bydlících v zařízeních, tvořených jednou rodinou. **Úplné rodiny s dětmi**, v nichž je **matka ve věku 20-44** let, představují **12 %** ze všech hospodařících domácností bydlících v zařízeních, tvořených jednou rodinou.

Tabulka č. 8.13 **Hospodařící domácnosti bydlící v zařízeních, tvořené jednou rodinou, podle úplnosti rodiny, pohlaví osoby v čele domácnosti, věku partnerů, resp. osoby v čele neúplné rodiny**

	celkem osob v čele domácnosti		úplná rodina*				neúplná rodina			
			bez závislých dětí		se závisými dětmi		bez závislých dětí		se závisými dětmi	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
celkem v zařízeních	1 839	1 153	1 310	1 310	438	438	39	155	51	996
v tom dle věku:										
15-19	16	28	4	5	9	19	-	-	3	28
20-24	79	131	31	45	46	63	1	-	1	131
25-29	103	183	41	65	54	62	-	-	8	183
30-34	157	196	53	52	97	94	-	-	7	196
35-39	136	206	50	37	73	92	5	7	8	199
40-44	126	174	50	53	66	55	2	21	7	152
45-49	128	90	66	77	48	33	7	21	7	68
50-54	106	44	73	71	25	16	3	20	5	24
55-59	106	27	84	65	15	2	5	19	2	8
60-64	68	16	59	64	4	2	4	15	1	1
65-69	58	9	53	85	-	-	5	9	-	-
70-74	81	4	80	103	1	-	-	4	-	-
75 a více	673	39	666	588	-	-	7	39	-	-
podíly ze všech HD tvořených jednou rodinou v %	-	-	43,8		14,6		1,3	5,2	1,7	33,3
							6,5		35,0	

* manželské páry a faktická manželství

Zdroj: Domácnosti podle Sčítání lidu, domů a bytů 2013

8.4 Shrnutí - data Sčítání lidu, domů a bytů 2011

V SLDB byly sečteny čtyři sociální kategorie, které se nějak překrývají s kategoriemi typologie ETHOS. Přestože žádnou ze sociálních kategorií vytvořených na základě SLDB nelze jako celek považovat za ohroženou bezdomovectvím, ani vyloučenou z bydlení, pokusili jsme se v jejich rámci zde vytipovat hlavní charakteristiky sociálních skupin, které zažívají nebo by mohly zažívat absenci „běžného“ bydlení v bytech nebo žijí v neuspokojivém bydlení. Smyslem je shrnout sociodemografické a socioekonomické charakteristiky těchto sociálních skupin, u nichž může vzniknout potřeba sociálního bydlení. Tyto charakteristiky neplatí vždy obecně pro všechny zde sledované kategorie obyvatel, jakkoliv se i vzájemně překrývají, proto tento přehled musí být strukturován podle čtyř kategorií osob sledovaných v datech SLDB 2011:

- A) bezdomovci (aktuálně přítomní dlouhodobější klienti pobytových a nízkoprahových sociálních služeb);
- B) osoby sečtené jako bydlící v nouzových objektech;
- C) osoby sečtené jako bydlící v domech mimo byty;
- D) osoby žijící v zařízeních.

Pohlaví

A) V datech je 22 % žen, a ačkoliv je tento ukazatel zkreslen metodou zjišťování, velká převaha mužů je nepochybná. Muži a ženy jsou ohroženi v různé míře v závislosti na fázích životního a rodinného cyklu. Pro ženy je nejcitlivějším obdobím péče o malé děti, zejména v neúplné rodině. Takto definované se ve významné míře vyskytují ve všech sledovaných kategoriích obyvatel. Muže vyloučené z běžného bydlení najdeme ve všech kategoriích obyvatel zejména jako jednotlivce, a to nejspíše v nejmladších, ale i v nejstarších věkových kohortách.

V kategoriích B) - C) je podíl mužů a žen vyrovnanější při podílu žen 41 % v nouzovém bydlení. Podobně je tomu v kategorii D), která je však z řady hledisek velmi heterogenní, což má vliv i na genderovou strukturu.

Věk

A) Zastoupeny jsou rovnoměrně všechny věkové kategorie, vzhledem ke způsobu identifikace bezdomovců však tuto věkovou strukturu nelze považovat za nepochybně odpovídající reálnému obrazu lidí přežívajících venku (srv. s kapitolou 3.1.4). Průměrný věk v souboru SLDB snižuje velký podíl matek s dětmi, tedy mladších žen, který podle oprávněných předpokladů neodpovídá realitě struktury osob „bez střechy“ či „bez bytu“, použijeme-li terminologii typologie ETHOS.

B) Z hlediska věku převládají lidé ve středních fázích životního cyklu (20-49 let, celkem 54 %), s koncentrací do věkových kohort 30-39 let (27 %), což platí pro jednotlivce i rodinné a nerodinné domácnosti. Velký je podíl nezletilých dětí v rodinných domácnostech, resp. těchto domácností, kde rodiče spadají obvykle opět do středního věku (30-40).

C) Zde také převládají z hlediska věku lidé ve středních fázích životního cyklu, avšak s koncentrací do širšího věkového pásma 20-39 let (celkem 46 %). To ale neplatí pro

rodinné domácnosti, kde jsou počty osob rozděleny zejména do věkového pásma 20-49 let (celkem 57 %).

D) Celková heterogenita se promítá i do věkové struktury, která je v zásadě rovnoměrná v rozmezí 25-59 let. Ta zařízení, která poskytují dlouhodobější ubytování lidem, pro něž je jiná forma nedostupná,⁴⁸ jsou využívána osobami ve věkové skladbě spíše připomínající obyvatele azylových domů, tedy více nejmladších a zejména pak středních věkových kohort (srv. s kapitolou 5.1.2).

Rodinný stav

A) Celkově je mezi „bezdomovci“ SLDB 2011 nejvíce rozvedených a potom svobodných, ale závisí to také na věku a pohlaví. Rozvedených je více mezi osobami v postproduktivním věku, zatímco mezi lidmi v produktivním věku je více svobodných. Důležité jsou genderové rozdíly. Mezi ženami je oproti mužům více vdaných a ovdovělých, druhých zejména u žen v seniorském věku.

B) a C) V těchto kategoriích je obdobná struktura. Celkově nejvíce je svobodných, ale i vysoký podíl vdaných/ženatých. Existující rozdíl mezi osobami ve věku ekonomické aktivity a seniorů spočívá v tom, že jsou zde v prvním případě dvě pětiny svobodných a v druhém případě naopak více než třetina ovdovělých. V úplných rodinných domácnostech se závislými dětmi, které však tvoří zhruba desetinu hospodařících domácností v nouzovém bydlení, zcela převažují sezdané páry. Vliv má i pohlaví, mezi muži je více svobodných a rozvedených ve srovnání se strukturou podle rodinného stavu u žen. Obdobně jako u bezdomovců je mezi ženami vyšší podíl vdaných, než jaký je podíl ženatých mužů, nápadnější je pak srovnání podílů rozvedených a vdaných/ženatých - u mužů převažuje podíl prvních nad druhými, u žen je to naopak.

Ekonomická aktivita

A) Nejvíce je mezi „bezdomovci“ v SLDB 2011 nezaměstnaných (okolo 2/5), zhruba pětina je zaměstnaných. Na třetím místě jsou ekonomicky neaktivní, u lidí v postproduktivním věku téměř shodný podíl jako zaměstnaných. Mezi ženami je méně nezaměstnaných než mezi muži a také méně ekonomicky aktivních, zato více závislých osob.

B) O této kategorii bližší údaje zjištěny nebyly, lze předpokládat, že její vzdělanostní struktura se bude do určité míry podobat struktuře bezdomovců, ale blížit se struktuře osob v nouzových obydlích.

C) U třetiny osob žijících mimo byty nebyla zjištěna ekonomická aktivita, mezi ostatními byli zhruba z poloviny ekonomicky aktivní jedinci.

Vzdělání

A) Třetina má základní vzdělání, polovina střední vzdělání bez maturity (muži 56 %, ženy 40 %, celkem 49 %) a šestina střední vzdělání s maturitou.

B) a C) Vzdělanostní struktura těchto osob se výrazně neliší od struktury celé populace, výjimkou je u mužů vyšší podíl osob s maximálně základním vzděláním na úkor

---

⁴⁸ tedy nikoliv zařízení pro seniory nebo zdravotně postižené, problémovou mládež apod.

vysokoškoláků. Celkově převažuje střední vzdělání bez maturity následováno středním vzděláním s maturitou.

Typy domácností (Formy /rodinného/ soužití)

U skupiny A) nebyla tato struktura zjišťována.

B) V nouzových obydlích bydlí zhruba se stejnou četností jednotlivci (především senioři) a rodinné domácnosti. Jedná se zejména o (velmi) mladé jednotlivce a rodiny s dětmi s rodiči ve středním věku. Spíše jde o rodiny s nezletilými dětmi vyššího věku. Téměř polovina osob v takovémto bydlení žije v rodinných domácnostech a na druhé straně tvoří necelou druhou polovinu domácnosti jednotlivců. Tito představují většinu v nejstarších věkových kategoriích, zejména nad 60 let. Početná je skupina mladých dospělých, kteří takto žijí v nerodinných domácnostech.

C) Z hlediska rodinného soužití převažovaly domácnosti jednotlivců, takto žila polovina těchto osob. Výrazné bylo zastoupení nerodinných vícečlenných domácností. Mezi hospodařícími domácnostmi žijícími mimo byty tvořily vícečlenné 31 %, z toho vícečlenné rodinné 51 %. Mezi hospodařícími domácnostmi rodinnými tvořenými jednou rodinou (naprosto převažují) představují neúplné rodiny s nezaopatřenými dětmi i bez nich 27 %, z toho je 67 % rodin s dětmi. Mezi úplnými rodinnými domácnostmi tvoří ty s nezaopatřenými dětmi 39 %.

D) Největší je podíl úplných rodin, přičemž necelou polovinu všech těchto domácností (44 %) představují úplné rodiny bez závislých dětí, celkem je úplných rodin 58 %. Velkou část hospodařících domácností tvořených jednou rodinou žijících v zařízeních tvoří domácnosti samoživitelek s dětmi (33 % z těchto domácností). Neúplné rodiny se závislými dětmi celkem, tj. v čele s matkou nebo otcem, dosahují jen o málo většího podílu vzhledem k malému zastoupení otců samoživitelů (zde jako v celé populaci).

9. Oběti domácího násilí

Oběti domácího násilí jsou skupinou ohroženou ztrátou bydlení za různých okolností, které závisí např. na vlastnickém vztahu k bytu, v němž zažívají násilí, možnosti alternativního „běžného“ bydlení, chování násilné osoby aj. Zde uváděná data o obětech domácího násilí tyto možnosti nezohledňují a vypovídají o těchto osobách komplexně, nicméně v závislosti na možnostech použitých datových zdrojů.

Hlavními zdroji jsou data o těch, kteří se obrátili o pomoc na poskytovatele relevantních sociálních služeb, příp. na NNO poskytující obdobné služby. Oběti domácího násilí bývají jednou z cílových skupin ambulantních, ale i pobytových sociálních služeb, zejména azylových domů, nocleháren, krizových center.

Data ze statistik a vlastního šetření v IC doplňujeme o poznatky o klientkách azylových domů z důvodu domácího násilí, zjištěné v roce 2013 a publikované ve studii Martínkové, Slavětinského a Vlacha *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR (2014)*.

Výhradně na oběti domácího násilí se zaměřují služby intervenčních center (dále též IC). Ze statistik o IC budeme hlavně vycházet, mj. proto, že poskytují nejlepší bližší údaje o sociodemografické struktuře této cílové skupiny, a to o:

- pohlaví a věku,
- formě rodinného soužití,
- přítomnosti (a počtu) dětí,
- vztahu mezi obětí a násilnou osobou,
- případech (opětovného) vykázání násilné osoby.

Data lze třídit za jednotlivé kraje.

9.1 Intervenční centra v databázích MPSV

Intervenční centra poskytují sociální služby obětem a osobám ohroženým domácím násilím, a to převážně ve formě ambulantních služeb. Základními cílovými skupinami jsou⁴⁹:

- osoby, které jsou ohroženy domácím násilím a jsou v ochranném režimu „vykázání“, tzn., že násilná osoba byla ze společného bydliště vykázána,
- osoby ohrožené domácím násilím, které svou situaci chtějí řešit a hledají pomoc, radu a informace.

Ne všichni ti, kterým byla nabídnuta pomoc v případě, že dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, byla násilná osoba vykázána z bytu, tuto pomoc přijímají. Intervenční centrum je v případech vykázání povinno dle § 60a tohoto zákona kontaktovat do 48 hodin od doručení Úředního záznamu o vykázání ohroženou osobu a nabídnout jí navazující sociální pomoc. V roce 2012 byla pomoc nabídnutá intervenčním centrem přijata v 68 % případů z celkového počtu vykázání (Výroční zpráva 2012). V roce 2014 byla služba přijata v 74 % nabídek.

⁴⁹ <http://www.domacinasili.cz/intervencni-centra/>

9. Oběti domácího násilí

Klientů intervenčních center přibývá, jak ukazuje následující tabulka, přičemž narůstal počet a do roku 2013 také podíl mužů. V poslední době rapidně přibývají počty a podíly dětí do 18 let.

Tabulka č. 9.1a **Klienti (uživatelé) služeb intervenčních center v letech 2011-2013**

ukazatel	2011		2012		2013		2015	
	počet	podíl z celku (%)	počet	podíl z celku (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
děti do 18 let	13	0,5	16	0,7	68	2,5	389	8,8
dospělí muži	235	8,3	216	10,1	426	12,5	435	9,9
dospělé ženy	2 581	91,2	1 910	89,2	2 826	85,0	3 586	81,3
CELKEM	2 829	100	2 142	100	3 320	100	4 410	100
počet případů vykázaní (dle APIC)	1 430		1 407	-				
z toho opakovaných	170	12 % vykázaní	192	14 % vykázaní				

Zdroj: Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí; statistiky APIC: http://www.domaci-nasili.cz/?page_id=255

Tabulka č. 9.1b **Klienti intervenčních center v letech 2013-2014 - počty ohrožených osob a počty případů**

ukazatel	2013 - APIC		2014 - APIC			
	počet ohrožených osob*	podíl	počet ohrožených osob **	podíl z celku osob (%)	počet a podíl z celku vykázaní (%)	počet a podíl z celku NS (%)
děti do 18 let	415	20,9	968	14,2	570 (26,6)	398 (8,5)
dospělí muži	172	8,6	498	7,3	152 (7,1)	346 (7,4)
dospělé ženy	1 401	70,5	5 368	78,5	1 417 (66,3)	3 951 (84,1)
CELKEM	1 988	100	6 834	100	2 139	100
počet případů vykázaní	1 367	-	1 378	-		
z toho opakovaných	188	14 % vykázaní	174	13 % vykázaní		
počet případů - nízkoprahové služby (NS)			4 695			

Zdroj: Výroční zprávy APIC; statistiky APIC: http://www.domaci-nasili.cz/?page_id=255

* ohrožené osoby - případy vykázaní

** ohrožené osoby souhrnně za případy vykázaní i nízkoprahových služeb

S naprostou převahou jsou domácímu násilí vystaveny **ženy**. Závažnost jejich situace a nezanedbatelné ohrožení bezdomovstvím naznačuje **převaha opakovaných intervencí**, které jsou třikrát častější než jednorázové. Vykázaní podle zákona č. 108/2006 Sb. bylo nicméně v roce 2014 uplatněno „jen“ v 28 % případů.

Tabulka č. 9.2 **Klienti intervenčních center v roce 2014**

jednotlivá IC	počet klientů	pomoc jednorázová	pomoc opakovaná	návaznost na vykazání z obydlí	s nezletilými dětmi
IC 1	641	67	574	233	142
IC 2	247	71	176	50	199
IC 3	49	5	44	3	1
IC 4	200	122	78	50	88
IC 5	66	24	42	15	36
IC 6	376	211	165	56	233
IC 7	92	23	69	42	57
IC 8	420	104	316	160	86
IC 9	175	41	134	100	127
IC 10	663	413	250	137	71
IC 11	179	56	123	35	128
IC 12	241	34	207	80	143
IC 13	620	186	434	116	66
IC 14	425	194	231	83	187
IC 15	215	63	152	86	78
IC 16	249	89	160	54	33
IC 17	143	58	85	87	74
IC 18	213	142	71	71	149
celkem	5 214	1 903	3 311	1 458	1 898

Zdroj: vlastní rozbor dat ze systému OKstat

9.2 Statistiky a výroční zprávy Asociace pracovníků intervenčních center (APIC) za rok 2014

9.2.1 Věková struktura

Nejpočetnější je mezi klienty/kami IC **věková kategorie 27 až 40 let**, příp. 27 až 50 let. Obdobné výsledky přinesla výroční zpráva Asociace pracovníků intervenčních center (APIC) z roku 2012. Z ní lze dále vyčíst, že tento věkový interval se týká hlavně žen, zatímco u **mužů** je koncentrace případů těch, kteří kontaktují IC za účelem nízkoprahové služby, ve věkové kategorii **54-61 let**. Mezi muži je tedy zřejmě častější domácí násilí u seniorů, převážně mezigenerační.

Velmi vysoký je podíl dětí do 15 let mezi osobami v ochranném režimu vykazání, jež jsou uznány za oběti domácího násilí.

Tabulka č. 9.3 **Věková struktura obětí domácího násilí v případech vykazání násilné osoby v roce 2014**

věková kategorie	0-15	16-26	27-40	41-50	51-65	66 a více	celkem
počet	511	227	608	317	269	158	2 090
podíl v %	24,4	10,9	29,1	15,2	12,9	7,5	100,0

Zdroj: http://www.domaci-nasili.cz/?page_id=255

Tabulka č. 9.4 **Věková struktura obětí domácího násilí v případech nízkoprahových služeb v roce 2014**

věková kategorie	0-15	16-26	27-40	41-50	51-65	66 a více	celkem
počet	325	407	2 054	915	530	241	4 472
podíl v %	7,3	9,1	45,9	20,5	11,8	5,4	100

Zdroj: http://www.domaci-nasili.cz/?page_id=255

Studie IKSP (Martínková et. al., 2014, s. 27) uvádí, že mezi dotázanými ženami z azylových domů, ohroženými domácím násilím, bylo 44,3 % žen ve věku 31-40 let, dále pak z více než ze třetiny ženy ve věkovém rozmezí 20 až 30 let (36,3 %). Jednalo se tedy převážně o ženy mladšího věku. Nicméně téměř pětinu sledovaného souboru osob tvořily i respondentky ve věku nad 40 let (19,4 %). Přitom v posledně jmenované skupině bylo sedm žen starších 50 let.

9.2.2 Pohlaví a složení domácností

Podíl žen a základní informace o zastoupení dětí mezi klienty/kami intervenčních center ukazuje tabulka č. 9.5.

V případech vykazání je **počet žen téměř desetinásobný proti počtu mužů**.⁵⁰ Výrazné jsou přitom rozdíly mezi kraji. V Praze a v Plzeňském kraji je počet žen dvacetkrát vyšší, v řadě krajů dosahuje jejich počet šestinásobku počtu mužů (Liberecký, Moravskoslezský, Pardubický).

Více než čtvrtina ohrožených osob jsou děti;⁵¹ v Karlovarském kraji dosahuje podíl dětí dokonce skoro 53 %, v Praze 38 %.

V **nadpolovičním počtu** případů vykazání se jedná o **rodiny s dětmi** - podíl domácností s dětmi mezi vykázanými činí v průměru 56,5 % a pohybuje se mezi minimem 44 % v Pardubickém kraji a maximem 73 % v kraji Plzeňském, v Praze je to 57,7 %.

⁵⁰ Statistiky MPSV rozlišují při vykazování klientů sociálních služeb kategorie dětí a mládeže do 18 let (bez rozlišení pohlaví) a dospělé osoby podle pohlaví.

⁵¹ Pracovníci IC vesměs zastávají názor, že i když není násilí zaměřeno přímo na děti a ty jsou v pozici svědků, vždy jsou svým způsobem obětí násilí.

Tabulka č. 9.5 **Struktura klientů/ek IC podle pohlaví, přítomnosti dětí a krajů***

KRAJ	u případů vykazání				pohlaví oběti			celkem osob
	celkem případů v krajích za rok 2014	právní podání § 76b v souvislosti s vykazáním	domácností s dětmi	děti v domácnostech	žena	muž	dítě	
Hl. m. Praha	213	93	123	191	222	11	142	375
					275	36	2	313
Jihočeský	56	31	29	52	55	7	16	78
					143	45	237	425
Jihomoravský	118	79	66	109	123	12	20	155
					653	71	16	740
Karlovarský	114	34	72	134	112	9	134	255
					59	6	30	95
Královéhradecký	35	16	20	31	38	3	0	41
					370	7	20	397
Liberecký	100	61	61	105	103	17	1	121
					167	11	2	180
Moravskoslezský	125	70	77	165	133	24	76	233
					433	40	7	480
Olomoucký	87	45	46	95	88	8	7	103
					48	4	0	52
Pardubický	80	50	35	70	83	13	72	168
					243	22	0	265
Plzeňský	40	9	29	68	40	2	0	42
					58	4	1	63
Středočeský	116	26	58	113	124	19	17	160
					670	37	151	858
Ústecký	137	26	71	146	137	8	24	169
					412	25	23	460
Kraj Vysočina	74	43	43	69	73	10	27	110
					102	8	1	111
Zlínský	83	63	48	88	86	9	34	129
					224	30	2	256
celkem vykazání	1 378	646	778	1 436	1 417	152	570	2 139
podíly v %					66,3	7,1	26,6	100
celkem NS					3 857	346	492	4 695
podíly v %					82,1	7,4	10,5	100

* Pozn.: v prvním řádku u každého kraje jsou počty v případech vykazání, v druhém řádku v případech poskytnutí nízkoprahových služeb (NS)

Zdroj: http://www.domaci-nasili.cz/?page_id=255

Průměrně jedna osmina (12,6 %) vykazání musela být provedena opakovaně. Nejvíce se to stávalo v Jihočeském kraji (23,2 %) a dále v krajích Ústeckém a Zlínském

9. Oběti domácího násilí

(po 20,4 %). Nejméně časté to bylo v Královéhradeckém kraji (2,8 %) a Plzeňském kraji (5 %) - tabulka č. 9.6.

Průměrný počet dětí na jednu domácnost je 1,85; v rodinách s dětmi jsou tedy nejčastěji 2 děti. Nejvyšší průměrný počet dětí je v krajích Plzeňském (2,34) a Moravskoslezském (2,14), zatímco nejnižší je v Praze a Královéhradeckém kraji (v obou 1,55) - tabulka č. 9.6.

Tabulka č. 9.6 **Případy vykazání - počty, opakovaná vykazání a přítomnost dětí**

kraj	počet vykazání	opakovaných	domácností s dětmi	děti v domácnostech	podíl případů s dětmi (%)	průměrný počet dětí v domácnosti
Hl. město Praha	213	27	123	191	57,7	1,55
Jihočeský	56	13	29	52	51,8	1,78
Jihomoravský	118	10	66	109	55,9	1,65
Karlovarský	114	14	72	134	63,1	1,86
Královéhradecký	35	1	20	31	57,1	1,55
Liberecký	100	8	61	105	61,0	1,72
Moravskoslezský	125	12	77	165	61,6	2,14
Olomoucký	87	13	46	95	52,9	2,06
Pardubický	80	10	35	70	43,7	2,00
Plzeňský	40	2	29	68	72,5	2,34
Středočeský	116	12	58	113	50,0	1,95
Ústecký	137	28	71	146	51,8	2,06
Kraj Vysočina	74	7	43	69	58,1	1,60
Zlínský	83	17	48	88	57,8	1,83
celkem	1 378	174	778	1 436	56,5	1,85

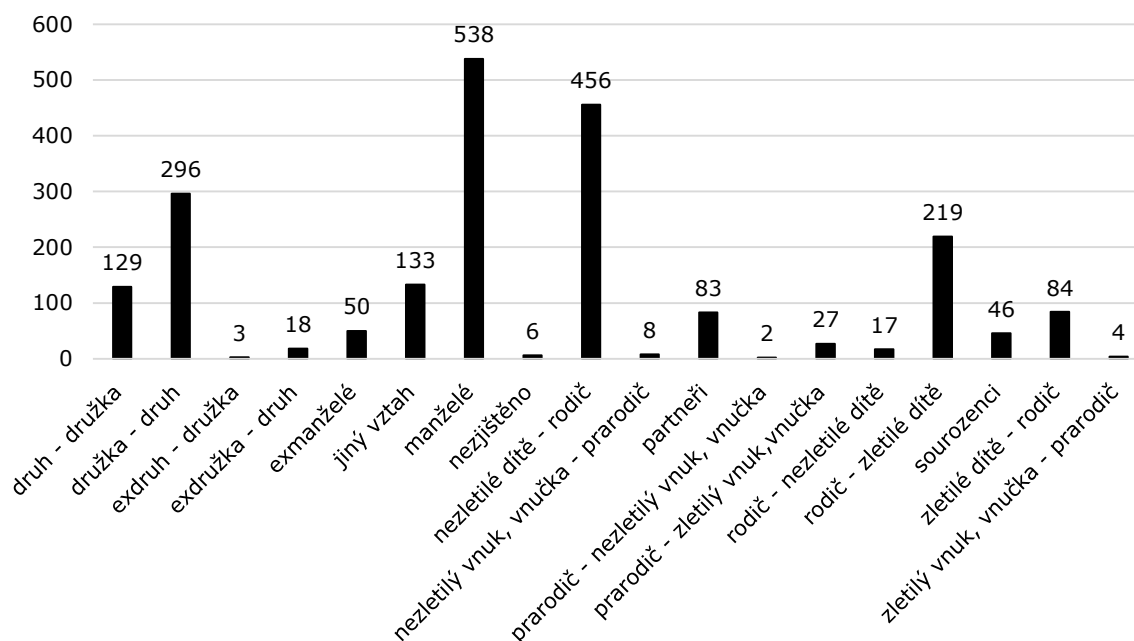
Zdroj: http://www.domaci-nasili.cz/?page_id=255

Rozdíly mezi kraji nezpůsobuje jen odlišná „objektivní“ situace, ale také „nejednotná praxe policie v případech řešení domácího násilí a využívání institutu vykazání. V rámci ČR, regionů jsou velké rozdíly v přístupech k obětem domácího násilí a využívání podpory obětem ze strany Policie ČR, využívání institutu vykazání... Pracovníci intervenčních center se i dnes setkávají s tím, že policisté nevyužívají vykazání jako preventivní opatření, množství případů domácího násilí končí u přestupkových komisí a oběti tak není dána možnost v klidu, v průběhu vykazání, bez přítomnosti agresora řešit si své záležitosti...” (Výroční zpráva 2012, s. 13)

9.2.3 Vztah oběti a násilné osoby

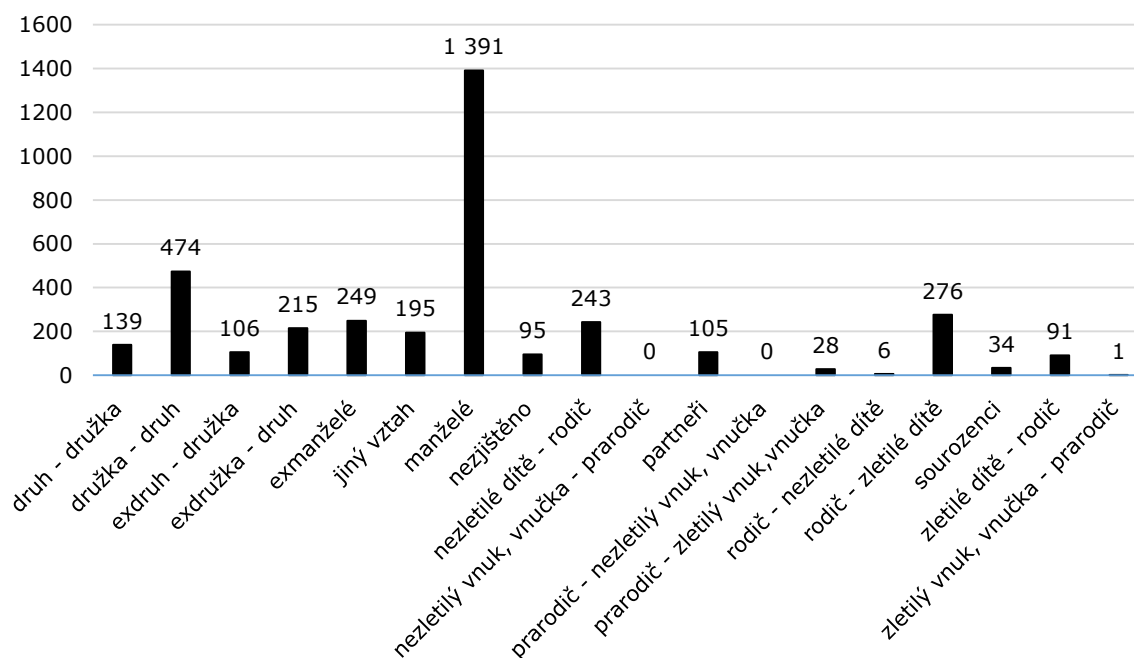
Rozhodujícím faktorem spolupůsobícím na další osud osob, jež vyhledaly v IC pomoc v situaci domácího násilí, je to, v jakém postavení a vzájemném vztahu jsou oběť násilí a násilná osoba, a to v rodinně-právním, majetkoprávním a sociálně-psychologickém smyslu. Podrobný obraz výskytu domácího násilí podle typů těchto vztahů za celou ČR je prezentován v grafech č. 9.1 a č. 9.2. V agregované podobě ukazují výskyt těchto vztahů podle krajů následující tabulky č. 9.7 a č. 9.8. Obojí v rozlišení, zda jde o případy spojené s vykazáním násilné osoby a případy poskytnutí nízkoprahové sociální služby.

Graf č. 9.1 Vztah oběti a násilné osoby - případy vykázání, 2014

Zdroj: statistiky APIC

Graf č. 9.2 Vztah oběti a násilné osoby - nízkoprahová služba, 2014

Zdroj: statistiky APIC

9. Oběti domácího násilí

Tabulka č. 9.7 **Vztah oběti a násilné osoby - případy vykázání**

kraj	manželé	druh - družka; exdruh - exdružka; exmanželé; partneři; jiné	rodič - (ne)zletilé dítě; sourozenci	prarodič - (ne)zletilý vnuk/vnučka	celkový součet
Hl. město Praha	77	143	153	2	375
podíly	20,5	38,1	40,8	0,5	
Jihočeský	20	36	20	2	78
podíly	25,6	45,1	25,6	2,6	
Jihomoravský	45	49	42	9	145
podíly	31,0	33,8	29,0	6,2	
Karlovarský	30	64	160	1	255
podíly	11,8	25,1	62,7	0,4	
Královéhradecký	18	11	10	2	41
podíly	43,9	26,8	24,4	4,9	
Liberecký	36	42	37	6	121
podíly	29,7	34,7	30,6	4,9	
Moravskoslezský	57	69	98	8	232
podíly	24,6	29,7	42,2	3,4	
Olomoucký	35	45	23	0	103
podíly	34,0	43,9	22,3	0	
Pardubický	28	54	82	4	168
podíly	16,7	32,1	48,8	2,4	
Plzeňský	20	11	7	0	38
podíly	52,6	28,9	18,4	0	
Středočeský	55	52	44	4	155
podíly	35,5	33,5	28,4	2,6	
Ústecký	40	84	43	2	169
podíly	23,7	49,7	25,4	1,2	
Kraj Vysočina	34	36	39	1	110
podíly	30,9	32,7	35,4	0,9	
Zlínský	43	22	64	0	129
podíly	33,3	17,0	49,6	0	
celkem	538	718	822	41	2 119
podíly	25,4	33,9	38,8	1,9	100

Zdroj: statistiky APIC

Tabulka č. 9.8 **Vztah oběti a násilné osoby - případy nízkoprahové služby**

kraj	manželé	druh - družka; exdruh - exdružka; exmanželé; partneři; jiné	rodič - (ne)zletilé dítě; sourozenci	prarodič - (ne)zletilý vnuk/vnučka	celkový součet
Hl. město Praha	53	40	12	0	105
podíly (%)	50,5	38,1	11,4		
Jihočeský	107	145	161	8	419
podíly (%)	25,5	34,6	38,4	1,9	
Jihomoravský	91	122	35	7	253
podíly (%)	36,0	48,2	13,8	2,8	
Karlovarský	20	40	32	0	92
podíly (%)	21,7	43,5	34,8	0	
Královehradecký	189	145	45	0	379
podíly (%)	50	38,2	11,9	0	
Liberecký	70	61	14	2	145
podíly (%)	48,3	42,1	9,8	1,4	
Moravskoslezský	178	175	52	42	410
podíly (%)	43,4	42,7	12,7	10,2	
Olomoucký	22	19	11	1	52
podíly (%)	42,3	36,5	21,1	1,9	
Pardubický	82	83	30	4	198
podíly (%)	41,4	41,9	15,1	2,0	
Plzeňský	18	25	5	2	49
podíly (%)	36,7	51,0	10,2	4,1	
Středočeský	292	260	122	48	759
podíly (%)	38,5	34,2	16,1	6,3	
Ústecký	123	258	69	3	461
podíly (%)	26,7	56,1	15,0	0,6	
Kraj Vysočina	32	26	10	2	70
podíly (%)	45,7	37,1	14,3	2,8	
Zlínský	114	85	52	4	256
podíly (%)	44,5	33,2	20,3	1,6	
celkem	1 391	1 483	650	134	3 648
podíly (%)	38	41	18	3	100

Zdroj: statistiky APIC

Nejčastěji se jedná o násilí v *manželských* soužitích a soužitích *družských*, a to zřetelněji v případech nízkoprahové služby. Nezanedbatelné jsou počty případů domácího násilí mezigeneračního, kde jsou hlavně oběťmi rodiče a násilnou osobou dospělé děti, a také počty případů, kde je násilně zacházeno s dítětem ze strany rodiče.

Počty a podíly případů, kdy k domácímu násilí dochází mezi partnery, v různé formě partnerství, v letech 2012-2014 vzrostly. Pokud rozlišíme manželský vztah a souhrn všech ostatních forem partnerství, včetně aktuálně rozpadlých vztahů (tabulka č. 9.9), stále převažují konflikty mezi manžely, ne však zvláště výrazně.

Tabulka č. 9.9 **Nárůst domácího násilí mezi partnery v letech 2012-2014**

	počty		podíly ze všech forem DN v %	
	manželé	jiný druh partnerství	manželé	jiný druh partnerství
rok 2012				
vykázání	566	446	27,5	21,7
rok 2014				
vykázání	629	538	29,7	25,4
NP	1 391	1 483	38,1	40,6

Zdroj: Výroční zpráva 2012; statistiky APIC

Také výzkum IKSP (Martínková a kol., 2014, s. 29) sledoval rodinné zázemí žen, které byly ubytovány v azylovém domě z důvodu partnerského násilí, a jeho zjištění poukazují na větší výskyt takového chování u nesezdaných párů. Mezi dotazovanými uživatelkami pobytových služeb a jejich partnery, kvůli jejichž chování se zde ženy ocitly, se jednalo nejčastěji (50,8 % případů) o vztah družský. Byl to tedy vztah s partnerem, se kterým žena společně žila v jedné domácnosti, ale nebyla s ním oficiálně sezdána. U zhruba čtvrtiny respondentek se jednalo o manžela a u asi pětiny respondentek o bývalého manžela nebo druha (v době dotazování již byli rozvedeni nebo se rozešli).

9.3 Šetření v intervenčních centrech

Šetření proběhlo formou on-line dotazování, osloveno bylo všech čtrnáct intervenčních center (IC). Odpovědělo 9 z nich. V základních ukazatelích získané poznatky potvrdily zjištění ze statistických dat, výše uvedená. Odpovědi respondentů dále přispěly k hlubšímu poznání některých aspektů situace obětí domácího násilí, jakkoliv je třeba brát v úvahu, že šetření nutně odráží individuální zkušenosti zařízení, jejichž představitelé v šetření odpověděli. Lze však předpokládat, že většinou jde o zkušenosti sdílené v praxi IC obecně.

Strukturu klientů podle pohlaví a poskytnuté služby ukazuje tabulka č. 9.10, potvrzující základní proporce ženských a mužských klientů. Proti běžným statistikám jsme chtěli zjistit konkrétní údaj o tom, jaké je zastoupení rodičů s nezletilými dětmi jako výchozí informaci pro další zjišťování o účasti dětí (potažmo dopadech na ně) v případech domácího násilí.

Častou přítomnost nezletilých dětí indikují spíše další zjištění. Děti např. tvoří pětinu obětí domácího násilí v případech, kdy došlo k vykázání násilné osoby.

Většina respondentů uvedla, že nelze dost dobře rozlišit, kdy děti byly také oběťmi násilí spolu s rodičem (jinou osobou) a kdy byli „jen“ svědky. Někteří však, zvláště v případech nízkoprahové služby, přítomnost dětí (a jiné okolnosti) nesledují (s ohledem na soukromí klienta/ky), takže údaje nejsou úplně spolehlivé.

Tabulka č. 9.10 **Struktura případů domácího násilí, v nichž byla poskytnuta pomoc v IC v roce 2014**

intervenční centrum	případy vykázaní				nizkoprahová služba				počet rodičů s nezletilými dětmi*
	muži	ženy	děti	celkem	muži	ženy	děti	celkem	
IC 1	15	249	139	403	30	208	0	238	neuvedeno
IC 2	2	37	0	39	5	134	1	140	111
IC 3	10	67	18	95	18	161	1	180	33
IC 4	8	83	7	98	5	48	0	53	76
IC 5	0	42	0	42	5	45	0	50	57
IC 6	7	51	0	58	15	169	5	189	neuvedeno
IC 7	5	86	13	104	12	98	1	111	161
IC 8	9	86	5	100	30	224	2	256	48
IC 9	8	137	24	169	25	446	23	493	
<i>celkem</i>	<i>98</i>	<i>659</i>	<i>182</i>	<i>939</i>	<i>120</i>	<i>1 087</i>	<i>10</i>	<i>1 217</i>	<i>-</i>

* pouze v IC 4 a IC 7 byli mezi rodiči uvedeni muži (konkrétně 3 muži a 73 žen v IC 4 a 1 muž a 160 žen v IC 7), v ostatních IC byly uvedeny pouze ženy jako rodiče nezletilých dětí

Respondenti ze dvou IC se k problematice dětí jako obětí nebo svědků domácího násilí vyjádřili. Jeden za své zařízení uvedl, že zhruba z 95 % se jednalo o pozici dítěte svědka a v 5 % byly děti napadeny násilnou osobou. Druhý uvedl přesná čísla vypovídající téměř shodně o poměru obětí a svědků domácího násilí mezi dětmi jako první respondent.

Naší snahou bylo také zjistit bližší údaje o rodinné situaci klientů/ek ve vztahu k věku (tedy rodinnému a životnímu cyklu)⁵². Na otázku „Jak četné byly vybrané kategorie klientů“, přičemž tyto vybrané kategorie byly vytvořeny kombinací věku uživatele, jeho pohlaví a přítomnosti nezletilých dětí, odpověděla 4 zařízení, jak ukazuje tabulka č. 9.11 (tři IC udala počty, jedno udalo strukturu v procentech). Navzdory odlišnostem jednotlivých zařízení lze odvodit základní obraz struktury v daných dimenzích. Jde pochopitelně jen o orientační údaje⁵³, zjištění však korespondují s výše uvedenými poznatky z jiných zdrojů:

- nejčastějšími oběťmi domácího násilí jsou ženy ve věku 30-40 let, ale také ženy mladší,
- většina těchto žen pečuje o nezaopatřené děti,
- ženy jsou častými oběťmi i mezigeneračního domácího násilí, a to v pozici seniora.

Je třeba dodat, že muži-senioři celkově mezi klienty IC nepředstavují velkou skupinu, ale mezi všemi muži-klienty jsou ti v seniorském věku významně zastoupeni, jak bylo uvedeno dříve v této kapitole.

⁵² Vzhledem k naprosté početní převaze žen jsme se podrobněji ptali právě na ně.

⁵³ V prvním sloupci je odhad jednoho z dotázaných, součty a procenta v posledním a předposledním sloupci nelze vzhledem k velmi malému počtu odpovědí (IC) zobecňovat bez dalšího porovnání.

Tabulka č. 9.11 **Struktura klientů IC podle vybraných charakteristik rodinného (životního) cyklu**

	IC 1	IC 2	IC 4	IC 7	IC 2 - IC 7 počty	IC 2 - IC 7 podíly
ženy mladší 30 let bez nezletilých dětí	10 %	12	7	2	21	5,4 %
ženy mladší 30 let s nezletilými dětmi	20 %	18	12	12	42	10,7 %
ženy od 30 do 40 let bez nezletilých dětí	15 %	19	2	5	26	6,6 %
ženy od 30 do 40 let s nezletilými dětmi	20 %	57	35	27	119	30,3 %
ženy nad 40 let do 60 let bez nezletilých dětí	15 %	12	24	18	54	13,8 %
ženy nad 40 let do 60 let s nezletilými dětmi	10 %	36	26	3	65	16,6 %
ženy 60 a více let	5 %	22	24	9	55	14,0 %
muži 60 a více let	5 %	3	5	2	10	2,5 %

Pozn.: součty a souhrnné podíly jsou uváděny pouze jako orientační údaje, nejedná se o reprezentativní data a relativní podíly se vztahují jen k uvedeným kategoriím klientů (které nevyčerpávají všechny typy klientů)

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření v intervenčních centrech

Sedm z devíti IC popsalo věkovou strukturu podle vlastních věkových kategorií, jak je dotázaní považovali za relevantní, buď místo údajů zde uvedených v tabulce č. 9.11, nebo navíc k nim.⁵⁴ Přehled jejich odpovědí uvádí tabulka č. 9.12. Navzdory nestejným použitým kategoriím lze říci, že věkové rozložení klientů uvedených sedmi IC má společné rysy, srovnatelné se zjištěními z jiných námi použitých zdrojů.

Tabulka č. 9.12 **Věková struktura klientů intervenčních center**

IC 3	Sledovány jsou pouze věkové skupiny klientů bez ohledu na to, zda pečují o nezletilé děti či nikoliv. 0-18 let (19); 19-26 let (22); 27-65 let (211); 66-75 let (13); 76-85 let (6); 86-95 let (4)
IC 4	Muži mladší 60 let s dětmi 3, bez dětí 5
IC 5	Největší procento klientů jsou ženy s dětmi ve středním věku, tzn. mezi 35. a 50. rokem. Věk přesně nesledujeme. Tam, kde jsem mohl dohledat data v elektronickém systému, jsou uvedeny výše*. Statisticky nejsme schopni podchytit děti.
IC 6	Vedeme evidenci dle jiných věkových skupin: do 26 let (23); 27-40 let (107); 41-50 let (67); 51-64 let (25) a 65 a více (25)
IC 7	U nízkoprahových uživatelů toto nelze vyhodnotit, protože někteří vystupují anonymně. Uvedené údaje se týkají pouze uživatelů při vykazání*. Schází kolonka pro muže uživatele od 18 do 60 let.
IC 8	Takto zadané kategorie nesledujeme. Podle našich sledovaných kategorií je nejvíce klientů ve věkové kategorii 27-40 let (144 klientů), poté 41-50 let (75 klientů) a třetí příčku zaujímá věková kategorie 19-26 let (32 klientů).
IC 9	Věk 0-6: 14 osob, 7-11: 13 osob, 12-15: 14 osob, 16-18: 14 osob, 19-26: 64 osob, 27-40: 283 osob, 41-50: 139 osob, 51-59: 54 osob, 60-65: 34 osob, 66-70: 13 osob, 71-80: 16 osob, nad 81: 4 osoby

* zde v tabulce č. 9.11

Nepodařilo se nám získat odpovědi na dotazy o vzdělanostní úrovni a socio-profesním postavení klientů IC, což je pochopitelné vzhledem k jejich poslání a charakteru poskytované služby (zjišťují základní údaje potřebné pro poskytnutí pomoci, ale zachovávající diskrétnost). Nicméně jeden z dotázaných napsal, že: „Z praxe je

⁵⁴ Dotázaní byli vyzváni, aby takto odpověděli v případě, že se jim předepsané kategorie nezdají vyhovující.

možné uvést, že nejběžnější je středoškolské vzdělání s maturitou (odhadem 40 %), dále vyučen (35 %), základní (10 %), VŠ (15 %)."

K otázce vzdělání publikace IKSP (Martínková, Slavětínský, Vlach, 2014, s. 27) uvádí, že mezi ženami, které vyplnily jejich dotazník, více než třetina byla vyučena bez maturity (35,5 %). Asi čtvrtinové zastoupení měly osoby se vzděláním základním (26,6 %) a 29 % osoby se vzděláním ukončeným maturitou (střední škola nebo vyučení s maturitou). Mezi respondentkami se také nacházelo 5 žen se vzděláním vysokoškolským.

Tato publikace sledovala i socioekonomické postavení dotazovaných žen (s. 28). Ve zkoumaném souboru největší část respondentek, a to téměř 44 %, ⁵⁵ tvořily ženy na mateřské dovolené. Jen o něco menší skupinou zde byly ženy nezaměstnané (až na jednu výjimku byly registrované na úřadu práce). V důchodu, a to invalidním, se nacházely tři ženy. Zaměstnána byla jen zhruba desetina respondentek.

Pokud jde o schopnosti zajistit si vlastní bydlení, byly na tom dotázané ženy ohrožené domácím násilím z uvedených hledisek velmi špatně, což vysvětlují mimo jiné jejich výše zmíněné socioekonomické charakteristiky.

Další otázky našeho šetření směřovaly ke zjišťování zkušeností respondentek s řešením situací, kdy „běžné“ bydlení bylo znemožňováno právě násilím v rodině/ domácnosti. Přestože většina klientů/ek, které přicházejí pro pomoc do IC, bydlí s násilnickým partnerem nebo jinou osobou v běžném bydlení, není úplně výjimečné, že už mají zkušenosti s „provizorním“ bydlením. Častější, ale v IC nesledované, jsou případy, že takové zkušenosti získávají po ukončení kontaktu s IC. Respondent z jednoho osloveného IC uvedl **odhad, že čtvrtina jejich klientek již někdy využila ubytování v provizorním bydlení**. Většina dotázaných zmiňuje nevhodnost a velmi nízkou kvalitu takového bydlení s ohledem na potřeby osob opouštějících domov v důsledku zažitého domácího násilí.

„Ne vždy se od klientů dozvíme jejich zkušenosti s "provizorním bydlením". Většina klientů je ale velmi ráda, že se jim v krizové situaci nabídne jakákoliv pomoc v souvislosti se zajištěním "provizorního" bydlení i na omezenou dobu a že je jim ze strany tamějších odborníků /sociálních pracovníků, právníků, psychologů/ nabídnuta komplexní podpora. Na druhou stranu některým klientům, přibližně 45 %, tento způsob bydlení vůbec nevyhovuje, vnímají tam přílišnou kontrolu a ztrátu svého soukromí a snaží si bydlení zajistit jinou formou (u přátel, známých, hledání levnějšího nájmu apod.)“ (citát z dotazníků)

Představitelé IC jsme požádali též o vyjádření k tomu, jaký je podle jejich zkušeností „**obvyklý**“ **způsob řešení krizové situace po návratu vykázané osoby** - partnera nebo jiného člena domácnosti. Takové znalosti přesahují v IC nabízenou pomoc, a proto nejsou rozsáhlé (mj. nebývá obvyklé získávat zpětnou vazbu od klientů).

Kritizovány byly omezené možnosti řešení situací, kdy byl násilnický partner (člen domácnosti) vykázan a vrátil se.

„Ti, jež odcházejí do jiného bydlení v případě vykázaní: 25 %, soudní řešení: 40 %. V současné době je obtížné žádat prodloužení předběžného

⁵⁵ Je třeba poznamenat, že jde o údaj za výběrový soubor pouze 124 žen, převážně mladšího věku (čtyři pětiny do 40 let; třetina ve věku do 30 let, deseti nejstarším bylo 50-56 let).

opatření dle § 400 a násl. ZŘS, klienti se obávají konfrontace při soudním jednání, soudy PO zpravidla výjimečně prodlužují, spíše vedou strany ke smíru." (citát z dotazníků)

Jeden z odhadů našich respondentů uváděl (při zmínění velmi individuální podmíněnosti uplatněných řešení), že přibližně 30 % klientů po návratu násilné osoby (partnera) odchází z domova a zhruba 10 % zůstává ve „svém“ bytě, zatímco násilná osoba jej opouští. Jeden ze souhrnných komentářů zní:

„Odhadem 20 % klientů hledá jiné ubytování, 40 % klientů je schopno buď svépomocí, nebo s pomocí intervenčního centra řešit odchod násilného partnera z domácnosti. Většina případů - zde asi 40 % zůstává ve společné domácnosti i s násilným partnerem, kdy se situace často opakuje a k násilí dochází opakovaně.“ (citát z dotazníků)

Obdobná byla další odpověď:

„Je to velice individuální, souvisí to úzce s majetkoprávními poměry k dané nemovitosti. Po návratu partnera z vykázaní setrvává jen malý podíl klientek v partnerském vztahu. Obvykle partnerský nebo manželský vztah ukončují. Když musí z důvodu bezpečnosti nemovitost opustit, odcházejí nejčastěji do pronájmu, nebo k rodičům. .... Nicméně, je-li klientka i nadále ve spolupráci s IC - vedeme ji přes opatrovnické a rozvodové řízení k vypořádání společného jmění, které s ní již neděláme, ale předáváme kontakty na advokátní kanceláře, které ji daným řízením provedou. Motivujeme a podporujeme klientky k soudnímu řízení, které ošetří jejich majetková práva. Jak už toto dopadne, často nevíme, neboť cesta k vypořádání společného jmění manželů může trvat až několik let, a to již s námi nejsou v kontaktu.“ (citát z dotazníků)

Také publikace IKSP (Martínková a kol., 2014) o ženách, obětech domácího násilí žijících v azylových domech, uvádí v souladu s prvním výše uvedeným citátem, že „z poznatků některých pracovníků azylových domů a též z poznatků uváděných v literatuře (viz např. Mátel, 2009⁵⁶) je zřejmé, že ženy se po pobytu v azylovém zařízení nezřídka ke svým násilným a jinak zle s nimi zacházejícím partnerům vrací (s. 52). Přitom záměry žen, dočasně bydlících v azylovém domě (nejde tedy o situaci, kdy z bytu je vykázan násilnický partner a žena v něm bydlí), ukazují, že z žen, které se s druhem/manželem zatím nerozešly či nerozvedly, bezmála tři čtvrtiny uváděly záměr určitě se s partnerem rozejít. Skutečnost, že se sice ještě nerozhodla, ale vážně o rozchodu s partnerem uvažuje, sdělila více jak desetina dotázaných žen. Taktéž desetina žen konstatovala, že s rozhodnutím v daném směru počkají, až jak se situace vyvine (s. 51).

Tyto skutečnosti lze shrnout tak, že v případě partnerského domácího násilí reálně existují **dvě základní varianty vyústění situace násilného chování** v rodině: jednou je **nedobrovolné a nedůstojné soužití** (osoba postižená násilím není vyloučena z bydlení, ale její bydlení nabývá charakteru operační kategorie ETHOS č. 10 - nejisté bydlení - osoby ohrožené domácím násilím) a druhou nejčastější variantou je, že **osoba opouští dosavadní bydlení a dostává se na životní trajektorii**

---

⁵⁶ Mátel, A. (2009). Páchatelia domáceho násillia. Prevence úrazů, otrav a násillí, 5(2), 158-169. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasilli/clan-ky/2~2009/64-pachatelia-domaceho-nasillia>

začínající velmi často v azylovém domě a směřující za určitých okolností (nedostatek individuální a společenské podpory) **k bezdomovectví**. Proto jsme se ptali také představitelů IC na jejich názor na míru ohrožení jejich klientů/ek ztrátou bydlení v důsledku domácího násilí, tj. nemožnosti sdílet byt s násilnickým partnerem.

Získali jsme dvě více méně souladné shrnující odpovědi. Potvrzují vysoké ohrožení. Zmiňují tři z řady důležitých intervenujících faktorů: (a) **velmi omezená nabídka alternativ bydlení, pokud je soužití s násilným partnerem neúnosné**, (b) **finanční kontext závislosti na násilném partnerovi** a (c) **role majetkoprávních vztahů oběti a násilníka k místu společného bydlení**.

„Míra ohrožení je vysoká. Ačkoliv většina našich klientů z partnerského násilí volí zůstat ve společné domácnosti, činí tak zpravidla proto, že nemají jinou alternativu bydlení, čekací doba na azylové domy v našem regionu je dlouhá a azylové domy nemají dobrou pověst. Často se jedná o matky na mateřské a rodičovské dovolené, které nemají dostatečný vlastní příjem pro okamžité opuštění domácnosti a zařízení nájemního bydlení. I v případě ekonomicky produktivních klientů je zde problém péče a nákladů na domácnost s nezletilými dětmi. Chybí akutní ubytování, je nedostatek azylových domů, chybí systematická sociální práce a behaviorální podpora klientů v těchto zařízeních.“ (citát z dotazníků)

„V případech, kdy je oběť majitelem nemovitosti, není zde tak velké ohrožení. Největší míra nebezpečí je v případech, kdy násilná osoba je vlastníkem nemovitosti a osoba ohrožená nemá jinou možnost k poklidnému a bezpečnému životu, než hledat provizorní bydlení.“ (citát z dotazníků)

Někteří dotázaní však situaci hodnotí mírněji:

„Situaci nevnímám jako kritickou, jen malé procento (cca 10 %) klientek odchází do oné provizorní formy bydlení (azylové domy pro matky s dětmi, ubytovny). Většina dosáhne (díky podpoře širší rodiny nebo dávkám ze systému hmotné nouze - doplatek na bydlení) na nájemní bydlení.“ (citát z dotazníků)

Bariéry společenské podpory při řešení situace osob ohrožených domácím násilím nespočívají jen v nedostatečné nabídce náhradního ubytování, ale také v systému finančních podpor:

Zpravidla nemožnost řešit agresi odchodem z bytu (nedobrá finanční situace ohrožené osoby) zapříčiňuje neřešení agrese nebo návrat zpět do společného obydlí s agresorem. Nedostatek bytů, náhradního ubytování, sociálních bytů, bytů na přechodnou dobu brání řešení domácího násilí ze strany ohrožené osoby. Je rovněž nedostatek míst v AD pro matky s více dětmi (5 a více dětí). Dále je neřešena otázka finančních podpor při zajištění náhradního bydlení - osoby ohrožené domácím násilím nemají možnost zaplatit aukce na byt, vybavení bytu po odchodu od násilné osoby (která často vlastní účet, a tedy všechny peníze rodiny)...

Obdobně jsme se ptali na **ohrožení ztrátou bydlení po návratu násilné osoby v případě násilí mezi generacemi**. Někteří dotázaní jej hodnotí jako obdobně s případy partnerského násilí, někteří jako ještě větší.

„Míru rizika ohrožení v mezigeneračním násilí vnímáme jako hodně vysokou. Senioři jsou podle našeho názoru ještě zranitelnější, když je jejich dospělé dítě násilnou osobou. Setkáváme se s tím, že mají někdy tendenci se obviňovat, že si za to mohou sami, těžko se jim o tom hovoří a neradi se se svými problémy někomu svěřují, často to vnímají jako své osobní selhání. Nechtějí zpravidla ze společného obydlí odejít a vyhledat případně nějakou sociální službu. V posledních letech zaznamenáváme v našem IC stále větší nárůst mezigeneračního násilí.“ (citát z dotazníků)

Roli v míře ohrožení pak hraje jak **sdílení nejistého bydlení s násilnickou osobou** (mající finanční základ, neschopnost splácet dluhy apod.), tak **omezenost vlastních schopností a předpokladů si zajistit bydlení** nezávislé na násilné osobě.

„Pokud je takový případ odhalen, sdílení společného obydlí je nemyslitelné, tato situace je zpravidla řešena s širší rodinou, popřípadě se sociálním odborem - ztráty bydlení s jejich pomocí minimalizujeme. S klienty, kteří jsou vlastníky domu/bytu, pracujeme na možnosti vystěhování násilné osoby.“ (citát z dotazníků)

„Ze 70 % jsou ohroženi ztrátou bydlení, a to tím, že dospělý potomek má exekuce a hrozí exekuce i na společném bydlení. Také dochází k ohrožení tím, že senior sám uzavírá smlouvy na půjčky, aby poskytl dospělému dítěti finanční prostředky, není schopen splácet půjčky, dostává se do exekucí a přichází o bydlení.“ (citát z dotazníků)

Pro zvýšení naděje na řešení a úspěšné dořešení takové situace je velmi **důležitá spolupráce širší rodiny a pomoc více aktérů** (sociální odbory, IC aj.). Sociální služby v těchto případech často nemají dostatečné kapacity na jejich řešení. Někde selhávají jako nástroje prevence cesty k bezdomovectví. To však neplatí obecně, získali jsme i odpověď vyjadřující spokojenost s umístováním seniorů do domů s pečovatelskou službou nebo domovů pro seniory. Tedy „pouze“ v případech, kdy je zřejmé senior v situaci omezené soběstačnosti.

V těchto situacích nemají oběti zpravidla žádnou možnost úniku. Čekací doby na domy s pečovatelskou službou nebo domovy pro seniory jsou v řádech několika měsíců, azylové domy jsou pak určeny pouze pro matky s dětmi. Takoví lidé končí na ubytovnách a zpravidla ani tam ne. Raději zůstávají v domácnosti s násilnou osobou, fyzicky i psychicky strádají, končí na LDN anebo umírají předčasně. (citát z dotazníků)

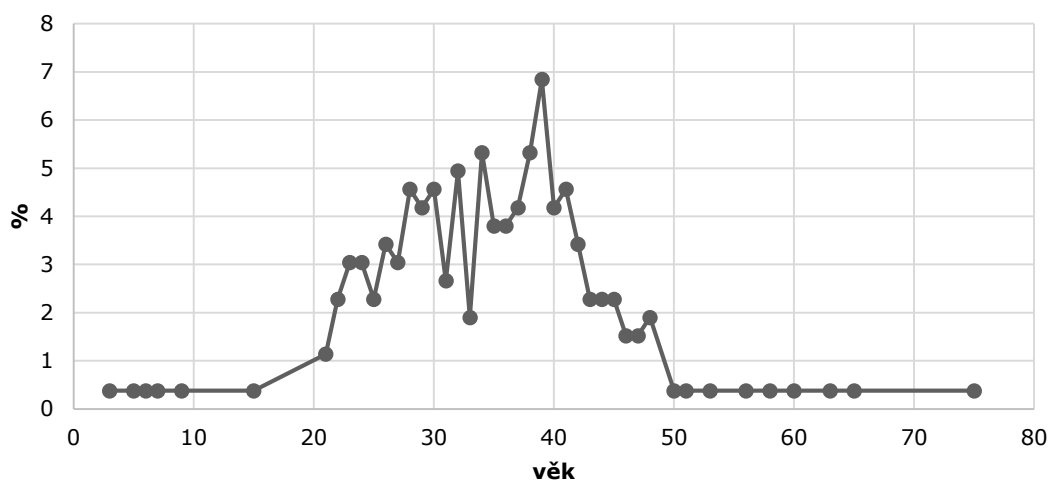
9.4 Oběti domácího násilí jako klienti pobytových sociálních služeb - azylových domů

Na závěr této kapitoly se podíváme na to, jakou pozici zaujímají oběti domácího násilí mezi klienty (pobytových) sociálních služeb na základě dat z databáze MPSV (karty klientů a roční výkaz o sociálních službách). S ohledem na velikost podílu této cílové skupiny mezi klienty sociálních služeb, které jsme podrobili rozboru databáze MPSV - karet klientů, zaměřili jsme se na azylové domy, kde je relativní i absolutní zastoupení obětí domácího násilí nejvyšší. Podíl obětí domácího násilí mezi všemi klienty AD v roce 2013 byl 2,6 %. Klientům/klientkám azylových domů již byla věno-

vána kapitola 5 - jejich zkušenostmi s domácím násilím se zabývá část 5.3.3. Tam předložené skutečnosti jsou zde trochu doplněny.

V datech z karet klientů jsou v naprosté převaze mezi oběťmi domácího násilí ženy (260), pouze 3 muži, a to vč. těch, kteří byli v roce 2013 chlapeckého věku. Průměrný věk žen byl 34,8 roku při rozmezí od dětského věku (5 let) do 75 let. Hodnoty kvartilů dosahovaly 26, 34 a 38 let, polovina žen obětí domácího násilí byla ve věku 30-39 let.⁵⁷

Graf č. 9.3 **Věková struktura uživatelů AD, obětí domácího násilí**

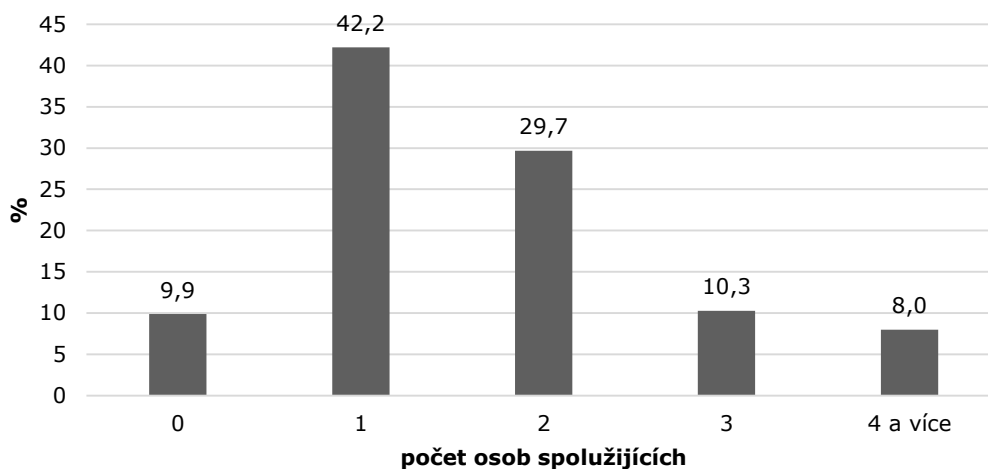
Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů

Za rok 2013 pobýly tyto ženy v AD **v průměru 129 dnů**, některé celý rok a déle.⁵⁸ **Nejčastěji sdílely domácnost s jednou další osobou, časté je také soužití s dvěma dalšími osobami.** Do jaké míry se jedná o děti, nelze z dat vyčíst. Klientem, o němž je vedena karta, mohou být i děti, takže jde zřejmě v řadě případů rodinných domácností o matky s jedním nebo dvěma dětmi, ale v některých případech o dítě s matkou/otcem (rodič je spolužijící osobou). Průměrný počet s uživatelkou AD spolužijících osob je 1,8 a maximum je 20. Vyloučeny tedy nejsou nerodinné vícečlenné domácnosti. Způsob soužití s rodinou nebo dalšími osobami závisí na věku uživatele AD, oběti domácího násilí (graf č. 9.4). Nezletilé děti žijí nejčastěji s dalšími dvěma osobami, tedy s rodiči, nebo, asi častěji, s matkou a sourozencem.

⁵⁷ Pro úplnost uvádíme decilové hodnoty: 22, 25, 28, 30, 33, 35, 37, 39, 43 let.

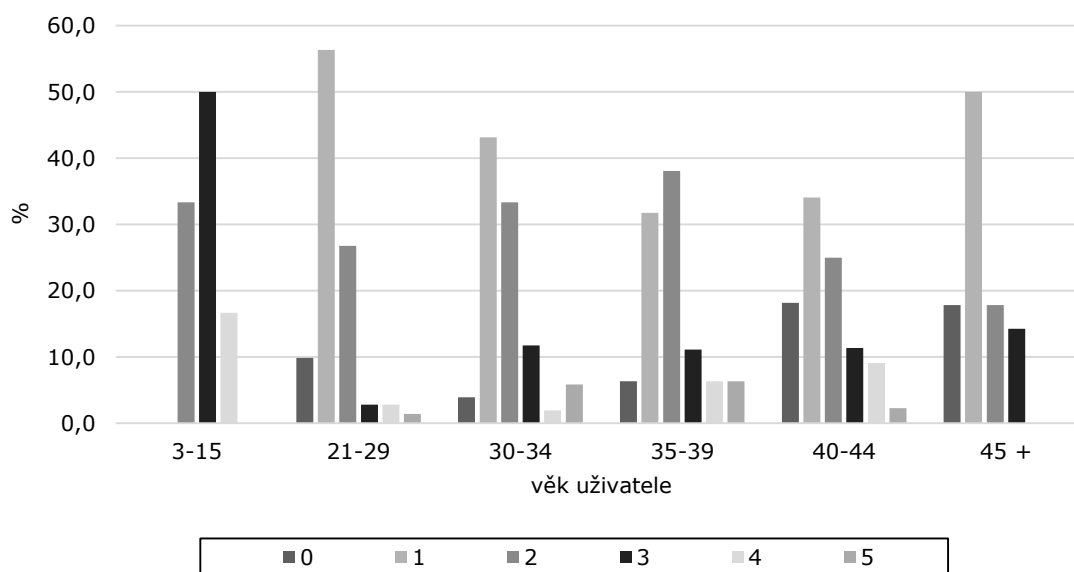
⁵⁸ Zde lze předpokládat delší než roční setrvání, avšak tato databáze uvádí počty dnů strávených v zařízení za daný rok, ne celkovou délku pobytu.

Graf č. 9.4 **Počty osob, které tvoří s klientem jednu domácnost, celkem**

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů

Graf č. 9.5 **Počty osob, které tvoří s klientem jednu domácnost, podle věku uživatele**

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů

Nejvíce obětí domácího násilí v AD je podle karet klientů v Praze a Jihomoravském kraji, nejméně v Karlovarském, Středočeském a Ústeckém kraji. To plně nekoresponduje s rozložením počtů klientů intervenčních center podle krajů. Tam jsou evidovány nejvyšší počty obětí domácího násilí ve Středočeském a Jihomoravském kraji, následovaném Moravskoslezským, Jihočeským a Ústeckým. Případů, kdy došlo k vykazání násilného partnera, bylo nejvíce v Praze a Ústeckém kraji (v řadě dalších pak jen o něco méně než v ústeckém při obdobných četnostech). Také kraje, kde bylo nejméně uživatelů AD, nejsou shodné s kraji, kde bylo nejméně klientů intervenčních

center. Jednotlivé tyto ukazatele nevypovídají o intenzitě výskytu jevu domácího násilí v krajích, mj. proto, že závisejí na nabídce příslušných sociálních služeb.

Tabulka č. 9.13 **Počty a podíly uživatelů AD - obětí domácího násilí podle krajů**

kraj	Praha	Jihočeský	Jihomoravský	Karlovarský	Královéhradecký	Liberecký	Moravskoslezský	Olomoucký	Pardubický	Píseňský	Středočeský	Ústecký	Kraj Vysočina	Zlínský	celkem
počet	56	13	57	2	16	10	26	14	18	21	4	5	8	13	263
%	21,3	4,9	21,7	0,8	6,1	3,8	9,9	5,3	6,8	8,0	1,5	1,9	3,0	4,9	100

Zdroj: vlastní rozbor dat z karet uživatelů azylových domů

9.5 Shrnutí - oběti domácího násilí

O počtu a struktuře obětí domácího násilí jsme čerpali informace z těchto zdrojů: statistiky MPSV týkající se intervenčních center a azylových domů určených pro tuto cílovou skupinu, statistiky a výroční zprávy APIC za rok 2014, vlastní dotazníkové šetření mezi pracovníky IC a výstupy z dotazníkového šetření mezi klientkami AD z důvodu domácího násilí realizovaného IKSP v roce 2013. Zjištění z jednotlivých zdrojů se v některých ohledech liší, ale v hlavních bodech si navzájem odpovídají.

Data z intervenčních center, jako hlavních zařízení sociálních služeb orientujících se na pomoc obětem a osobám ohroženým domácím násilím, byla hlavním zdrojem informací. Intervenční centra poskytují služby těmto dvěma cílovým skupinám:

- osoby, které jsou ohroženy domácím násilím a jsou v ochranném režimu „vykázání“, tzn., že násilná osoba byla ze společného bydliště vykázána („případy vykázání“),
- osoby ohrožené domácím násilím, které svou situaci chtějí řešit a hledají pomoc, radu a informace („případy nízkoprahové služby“).

Klientů intervenčních center bylo v roce 2013 podle Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí 3 320, což je nárůst oproti předchozím minimálně dvěma letům. 85 % z nich tvořily ženy, 12,5 % muži a 2,5 % děti do 18 let. Přibližně v polovině případů se jednalo o případy vykázání.

Podle statistik APIC poskytla IC v ČR v roce 2013 služby celkem 1 988 obětem domácího násilí v případech vykázání a v roce 2014 celkem 2 139 obětem domácího násilí v případech vykázání a 4 695 v případech nízkoprahových služeb.

Ve většině případů se jednalo o ženy a převažovaly případy opakovaných intervencí.

Podle statistik APIC byly mezi oběti domácího násilí v roce 2014 nejčastěji zastoupeny ženy ve věku 27-40 let (29 % v případech vykázání a 46 % v případech nízkoprahových služeb), ale i starší. U mužů významnou část případů tvořily osoby v seniorském věku cca 54-61 let. Vysoký byl podíl dětí do 15 let v ochranném režimu

vykázání, jež jsou uznány za oběti domácího násilí (24 %, resp. 7 %). To rámcově odpovídá i zjištěním studie IKSP (Martínková et al., 2014).

Podle APIC bylo v roce 2014 mezi ohroženými osobami v případech vykázání téměř desetkrát více žen než mužů a více než čtvrtinu osob tvořily děti. V nadpolovičním počtu případů vykázání se jednalo o rodiny s dětmi a průměrně jedna osmina vykázání byla provedena opakovaně. Průměrný počet dětí na jednu domácnost byl 1,85 dítěte - nejčastěji se tedy jednalo o rodiny se dvěma dětmi.

Co se týče vztahu oběti a násilné osoby, podle APIC se jednalo nejčastěji o násilí v manželských (25 % v případech vykázání, 38 % NS) a družských soužitích (34 % vykázání, 41 % NS). Významný podíl byl také případů násilí mezigeneračního - ze strany rodiče vůči nezletilému dítěti nebo ze strany dospělého potomka vůči rodiči (případy těchto dvou forem mezigeneračního násilí souhrnně odpovídaly 39 % v případech vykázání a 18 % v případech NS).

Z výsledků našeho dotazníkového šetření mezi IC, v jehož rámci bylo osloveno všech čtrnáct IC v ČR a odpovědi byly získány z devíti z nich, plyne následující:

Často nelze rozlišit, kdy děti byly v řešených případech také oběti domácího násilí a kdy „jen“ jeho svědky - podle dvou z respondentů - pracovníků IC - jsou nicméně v 95 % případů děti svědky. Orientačně lze říci, že nejčastějšími oběti domácího násilí jsou ženy ve věku 30-40 let i mladší a většina z nich pečuje o nezaopatřené děti. Ženy-seniorky jsou častými oběti i mezigeneračního násilí. Klienti IC mužského pohlaví jsou téměř výhradně zastoupeni právě ve skupině obětí mezigeneračního násilí vůči seniorům.

Vzdělanostní strukturu klientů IC nebylo možné dotazníkem zjistit. Nicméně podle kvalifikovaného odhadu jednoho z pracovníků IC a studie Martínkové et al. (2014) převládá mezi ženami-klientkami středoškolské vzdělání (s maturitou nebo bez), dále jsou zastoupeny osoby se vzděláním základním, ale vyskytují se i vysokoškolačky. Podle Martínkové et al. (2014) je většina těchto žen na mateřské dovolené nebo nezaměstnaných.

Co se týče ohrožení klientek IC bezdomovectvím, vyšla z našeho šetření tato zjištění:

- V případě partnerského domácího násilí reálně existují **dvě základní varianty vyústění situace násilného chování** v rodině: jednou je **nedobrovolné a nedůstojné soužití** a druhou nejčastější variantou je, že **osoba opouští dosavadní bydlení a dostává se na životní trajektorii začínající velmi často v azylovém domě a směřující za určitých okolností** (nedostatek individuální a společenské podpory) **k bezdomovectví**.
- Podle názoru pracovníků IC jsou jejich klientky vysoce ohroženy bezdomovectvím, a to z řady faktorů, z nichž za tři nejdůležitější lze považovat: (a) **velmi omezená nabídka alternativ bydlení, pokud je soužití s násilným partnerem neúnosné**, (b) **finanční kontext závislosti na násilném partnerovi** a (c) **role majetkoprávních vztahů oběti a násilníka k místu společného bydlení**.
- **Co se týče ohrožení ztrátou bydlení po návratu násilné osoby v případě násilí mezi generacemi**, hodnotí je někteří dotázaní jako obdobné s případy partnerského násilí, někteří jako ještě větší. Roli v míře ohrožení hraje jak **sdílení nejistého bydlení s násilnickou osobou** (mající finanční základ, neschopnost splácet dluhy apod.), tak **omezenost vlastních schopností a předpokladů si zajistit bydlení** nezávislé na násilné osobě. Pro zvýšení naděje na řešení a úspěšné dořešení takové situace je velmi **důležitá spolupráce širší rodiny a pomoc více**

aktérů (sociální odbory, IC aj.), protože sociální služby v těchto případech často nemají dostatečné kapacity na jejich řešení.

V AD poskytujících služby obětem domácího násilí bylo v roce 2013 podle rozboru karet uživatelů AD celkem 260 žen a 3 muži (včetně dětí). Polovina žen byla ve věku 30-39 let. Tyto ženy pobýly v roce 2013 v AD v průměru 129 dnů a nejčastěji sdílely domácnost s jednou až dvěma dalšími osobami (u dospělých klientů se zde pravděpodobně jedná o děti, u dětí o rodiče a sourozence).

10. Osoby opouštějící instituce

Mezi prioritní skupiny, na které je zaměřena koncepce sociálního bydlení, patří osoby opouštějící instituce (viz Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015-2025, s. 15). Patří sem:

- osoby opouštějící institucionální nebo pěstounskou péči z důvodu dosažení zletilosti,
- osoby opouštějící zdravotnická zařízení a nemocnice,
- osoby odcházející z výkonu trestu odnětí svobody.

Ačkoliv jde o osoby, z nichž se mnohé neobejdou bez vnější pomoci, mají-li zvládnout životní start či restart, není vytvořen ani dostatečný podklad pro systematickou pomoc - komplexní a účelně strukturované statistické zjišťování (srv. mj. Kuchařová et. al., 2015). V monografii „Vyhodnocení dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupů průběžného získávání klíčových dat“ (Kuchařová et. al., 2015) jsme se snažili vyčíslit na základě stávajících datových zdrojů početnost těchto sociálních kategorií a naráželi na omezenost relevantních statistik (zdravotnické, vězeňské, školské, sociální). Těmto skupinám se tyto statistiky věnují z hlediska možného využití pro poznání jejich bytových potřeb pouze povrchně.

Ve zde předloženém rozboru využíváme mimo publikovaná resortní data MŠMT a MPSV také databáze MPSV poskytnuté pro tento rozbor a vlastní šetření a dotazování mezi sociálními pracovníky obcí s rozšířenou působností. Především se soustředujeme na mladé lidi odcházející ze zařízení pro ústavní nebo ochrannou výchovu nebo z pěstounské péče.

Šetření mezi pracovníky sociálních odborů městských úřadů obcí s rozšířenou působností bylo provedeno anketním dotazováním ve třech vybraných krajích. Kraje byly zvoleny tak, aby v nich byl vyšší počet propuštěných z ústavních zařízení pro děti a mládež, na něž se zde zvlášť zaměřujeme, a obdobně též vyšší počty propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody (VTOS).⁵⁹ V každém kraji byly osloveny všechny ORP.

Obesláno bylo v těchto třech krajích celkem 55 měst. Odpovědělo 29 z nich, přičemž některé odpovědi, jen výjimečné, se vyjádřily tak, že námi požadované údaje nejsou dostupné nebo je nelze předávat. Skutečně využitelné, více nebo méně obsažné, byly odpovědi z 25 měst.

Představitelé sociálních odborů MÚ vybraných měst byli dotázáni, jakou si vedou dokumentaci či statistickou evidenci o osobách opouštějících instituce - zařízení pro výkon ÚV/OV, pěstounskou péči, nemocnice a zdravotnická zařízení a věznice - a požádáni, aby se ke každé z těchto čtyř kategorií osob podle svých možností a podle vedené dokumentace vyjádřili ohledně jejich početnosti a sociodemografických a dalších charakteristik, které sledují. Šlo tedy o nestandardizované dotazování.

---

⁵⁹ Pro zohlednění četností odchodů z nemocnic a zdravotnických zařízení nemáme relevantní statistický podklad.

10.1 Osoby opouštějící institucionální a náhradní rodinnou péči

Mladí lidé vstupující do života po letech pobytu v zařízeních ústavní nebo ochranné výchovy a také mnozí, kteří prožili mládí v pěstounské rodině, představují zvláště citlivou skupinu osob, které se mohou octnout v bytové nouzi. I. Hradecký (2007, s. 42) o nich píše, že „osoby, které opouštějí ústavní péči nebo před opuštěním pěstounské péče po dosažení zletilosti v 18 letech, se setkávají především s problémy spojenými s rozhodováním o vlastním životě. Pokud nedojde ke koncepčnímu přechodu spolupráce organizací a institucí, které se zabývají pomocí mládeži, na organizace a instituce zabývající se pomocí dospělým osobám, hrozí těmto mladistvým sociální vyloučení.“ Jakkoli se situace v tomto ohledu od doby sepsání této Hradeckého publikace zlepšila, stále ještě zmíněná spolupráce není plně uspokojující. Naše šetření mezi pracovníky ORP dává tušit, jak velmi záleží na individuálním přístupu sociálních pracovníků, kurátorů pro mládež a kurátorů pro dospělé. Odhad lokální situace jedné z respondentek našeho šetření na ORP zřejmě ukazuje na obecné aspekty potřeb mladistvých po absolvování ústavní výchovy nebo náhradní rodinné péče při osamostatňování, zde jde konkrétně o opuštění instituce:

„Do péče kurátora se dostane přibližně 1/4 dětí po dosažení zletilosti, ale z nich cca 1/2 s problémem s bydlením, ale vždy ve spojení s dalšími sociálními problémy. Nelze oddělit.“

Děti, které dosáhly zletilosti v době umístění do zařízení ústavní nebo ochranné výchovy,⁶⁰ mají několik základních možností začátku další životní cesty:

- dobrovolně setrvat v zařízení do ukončení přípravy na povolání,
- vrátit se do své biologické rodiny,
- začít samostatný život s podporou rodiny a/nebo sociálního kurátora, často též zařízení, které opouštějí, příp. dalších subjektů (NNO, příbuzní, známí aj.).

K posouzení situace osob opouštějících institucionální a pěstounskou péči, jejich směřování v těchto okamžicích jejich životní dráhy, vč. bydlení, nejsou k dispozici komplexní data. Využijeme zde opět kombinaci zdrojů: publikovaná resortní data MPSV a MŠMT, data poskytnutá pro tento projekt z databáze MPSV (OKstat, karty klientů) a publikované výsledky předchozích šetření či studií k tématu.

Z databáze MPSV byly k tématu této kapitoly získána především data o klientech domů na půli cesty, která zde byla podrobně analyzována v kapitole 6.1 a 6.2. Mezi těmito klienty mělo jako primární charakteristiku cílové skupiny, do níž náležejí, uveden „odchod z institucionální péče“ 84 % z nich, avšak ve zde sledovaných charakteristikách se tito od ostatních klientů DPC statisticky významně nelišili. Zde proto jenom stručně zrekapitulujeme **hlavní zjištění o všech uživateli DPC v intencích jejich potřeb bydlení**, a to jak z dat MPSV, tak také z vlastního dotazníkového šetření (o jeho parametrech viz kapitolu 1).

⁶⁰ Nebo dosáhly 19 let věku, pokud jim byla ústavní nebo ochranná výchova prodloužena.

Shrnutí zjištění o struktuře uživatelů DPC (podle kapitoly 6):

*Ve věkové struktuře **převládají osoby ve věku 19-21 let**, které tvoří polovinu klientů. Vzhledem k tomu, že v DPC jsou již z definice těchto zařízení převážně mladí lidé na prahu života, jde v **80 % o jednotlivce, hlavně mladé muže** (mezi nimi 84 %). Celkově je **poměr žen a mužů zhruba 1 ku 2**.*

*Podle vlastního dotazníkového šetření žije jako jednotlivci 90 % uživatelů DPC, hlavně mužů (přitom tito muži a ženy mají v souhrnu 13 dětí, které nežijí v daném DPC). 8 % osob žije v DPC v partnerství bez dětí (pokud je mají, děti nežijí v DPC, takových dětí je celkem 5), a to až na jednu výjimku jako nesezdání. **Mezi osobami žijícími v DPC s dětmi jich žije zhruba polovina v úplné rodině a polovina v neúplné rodině.** Konkrétně jde o 5 úplných rodin s celkem 6 dětmi a o 7 neúplných rodin se 7 dětmi celkem. Až na jednu výjimku tedy žije v každé takové rodině jedno dítě.*

*Tyto osoby **dosáhly v naprosté většině nejvýše vyučení, necelá polovina zatím ani to a má pouze základní vzdělání** (otázku o vzdělání však zodpověděly jen některé DPC). S tím korespondují zjištění o socioekonomickém statusu - dvě třetiny nemají zaměstnání, jedna šestina je v pozici zaměstnance, ostatní studují nebo jsou na mateřské/rodičovské dovolené (toto zejména samoživitelky). Mnozí klienti DPC mají dluhy různého druhu (nájemné, půjčky na nákup spotřebního zboží a další).*

*Lidé v této situaci jsou **ohrožení sociálně patologickými jevy**, někteří již mají zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody, příp. s trestnými činy či přestupky.*

V kartách klientů sociálních služeb se osoby z cílové skupiny „osob opouštějících školská zařízení pro ÚV/OV“ vyskytovaly také mezi klienty azylových domů, avšak celkem pouze 10. Vykazovaly základní charakteristiky obdobné jako klienti DPC, pouze tam byl větší počet žen (přesně polovina), což při dané četnosti nelze brát jako spolehlivý údaj.

Podle statistik školství pobývalo ve školním roce 2015/2016 v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy po dosažení zletilosti v celé ČR 644 osob starších 18 let a z toho 551 na základě dobrovolně prodlouženého pobytu. Ve stejné době vykazovaly školské statistiky 2 660 dětí v těchto zařízeních, kterým bylo více než 15 let a měly ukončenu povinnou školní docházku,⁶¹ a také 645 dětí, které plnily povinnou školní docházku po dosažení 15 let věku (tabulka č. 10.1 ukazuje souhrn všech dětí od 15 let a vývoj jejich počtů od roku 2009, blíže o těchto dětech viz Kuchařová et. al., 2015). Jsou to děti, z nichž by v následujících třech letech většina měla opouštět zařízení v době zletilosti⁶² a z těchto některé s nízkým vzděláním. Jejich pracovní uplatnění nebude jednoduché, což omezí i možnosti zajištění bydlení vlastními silami, byť třeba s podporou jejich rodin.

Tabulka č. 10.1 ilustruje vývoj za posledních 6 let, kdy se celkové počty dětí do 18 let snižovaly (ne jednoznačně v dětských domovech), ale počty mladých dospělých 18letých a starších rostly.

---

⁶¹ Z nich 7 bylo v pracovním poměru, 2 v rekvalifikačním kurzu a 186 bylo nezařazených. Ostatní studovali nějakou střední školu.

⁶² Některé z jiných důvodů dříve, některé později, pokud jim bude pobyt prodloužen.

Tabulka č. 10.1 **Počty umístěných ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy (vybrané školní roky)**

zařízení	celkem dětí a mladistvých do 26 let			- z toho 15leté až mladší 18 let			- z toho po ukončení povinné školní docházky 18leté a starší		
	2009 /10	2013 /14	2015 /16	2009 /10	2013 /14	2015 /16	2009 /10	2013 /14	2015 /16
dětský domov	4 704	4 253	4 260	960	885	807	398	509	546
dětský domov se školou	787	697	741	68	125	93	10	13	14
výchovný ústav	1 534	1 146	1 089	1 362	997	935	103	106	105
diagnostický ústav	853	453	392	379	225	181	10	16	21
celkem	7 878	6 549	6 482	2 769	2 232	2 016	521	644	686

Zdroj: Statistická ročenka školství 2013-2014 (H1.2 Zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy - děti a mládež podle věku - podle zařízení a zřizovatele); citováno podle Kuchařová et. al., 2015

MPSV eviduje údaje o dětech s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou umístěných v ústavních zařízeních v rámci Ročního výkazu o výkonu sociálně-právní ochrany dětí, který kromě těchto zařízení sleduje děti v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP).⁶³ Celkové počty mladistvých opouštějících ústavní zařízení v souvislosti s dosažením zletilosti ukazuje tabulka č. 10.2. Jejich další osudy nejsou systematicky monitorovány, tedy ani jejich možnosti uspokojování potřeby bydlení. Počty těchto dětí v posledních letech mírně klesají, v případě ZDVOP kolísají.

Tabulka č. 10.2 **Počty dětí, u nichž byla v roce 2015 ukončena ústavní výchova, ochranná výchova nebo umístění v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z důvodu zletilosti**

děti	počet dětí
s nařízenou ústavní výchovou	926
s uloženou ochrannou výchovou	41
umístěné ve ZDVOP na základě rozhodnutí soudu	14
umístěné ve ZDVOP na základě žádosti zákonného zástupce, žádosti dítěte, žádosti OSPOD se souhlasem rodiče	13
celkem	994

Zdroj: Roční výkaz sociálně-právní ochrany dětí za rok 2015 (tabulka D. Děti umístěné v náhradní péči v zařízeních pro péči o děti)

Protože jde o odlišné datové zdroje, nelze pracovat s přesnými čísly, nicméně z čísel uvedených v tabulkách č. 10.1 a č. 10.2 lze odvodit odhad, že mladiství, umístění v daných zařízeních ve věku dosažení plnoletosti, **zhruba ze dvou třetin (a v počtu okolo jednoho tisíce) začínají „nezávislý život“, a zhruba jedna třetina nadále využívá možnosti podpory a ubytování ve sledovaných zařízeních.**

⁶³ U dětí ze ZDVOP není na rozdíl od dětí ze školských zařízení ÚV/OV možné pobývat po dosažení 18 let věku.

10. Osoby opouštějící instituce

Další otázkou je, kolik z nich potřebovalo pomoc a kolik z nich ji vyhledalo u sociálního kurátora. Z resortních statistik MPSV lze za každý rok zjistit počty osob opouštějících školská zařízení (nikoliv ZDVOP) a počty těch, jimž byla poskytnuta pomoc na sociálních odborech městských úřadů i podle krajů - viz tabulka č. 10.3. Je však třeba upozornit, že způsob zjišťování prvního údaje není zcela spolehlivý (nejednotné vedení evidence úřady). Vedle toho, data o poskytování pomoci se týkají různé problematiky, ne jen bydlení. Jak už bylo zmíněno, mladiství po opuštění institucionální výchovy řeší různé sociální problémy, vesměs však v užším či širším komplexu a bydlení je většinou jeho součástí.

Z porovnání dat z tabulky č. 10.3 s údaji o uživatelích DPC (buď v publikovaných statistikách MPSV nebo dalších uvedených zde v kapitole 6.1) lze odvodit, že se do DPC dostává po odchodu ze zařízení pro ÚV/OV přímo nebo nepřímo třetina z propuštěných osob, ovšem za předpokladu trvale malých změn v celkových počtech osob propuštěných ze zařízení pro ÚV/OV a při odhlédnutí od proměnlivosti počtů (pobytů mladistvých) v čase, uživatelů DPC bylo 283 k 31. 12. 2013 a 274 k 31. 12. 2014.

Tabulka č. 10.3 Počty evidovaných osob propuštěných ze školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy po dosažení zletilosti v roce 2015

územní jednotka	počty propuštěných ze školských zařízení ústavní/ ochranné výchovy po dosažení zletilosti	- z toho počet osob, jimž byla poskytována pomoc	
		po propuštění	před propuštěním
Hl. m. Praha	57	19	29
Středočeský kraj	58	29	34
Jihočeský kraj	36	14	18
Plzeňský kraj	27	7	17
Karlovarský kraj	52	21	39
Ústecký kraj	156	76	77
Liberecký kraj	45	11	35
Královéhradecký kraj	35	20	27
Pardubický kraj	24	18	13
Kraj Vysočina	32	13	24
Jihomoravský kraj	105	21	34
Olomoucký kraj	59	9	23
Zlínský kraj	24	18	13
Moravskoslezský kraj	73	21	26
celkem ČR	785	297	409

Zdroj: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2015, s. 108 (tabulka č. 9.2 Sociální práce s osobami propuštěnými z vězení a ze školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy v roce 2015)

Celostátně nejsou podrobnější znalosti o sociálních problémech a řešení otázky bydlení mladistvých propuštěných z institucionální a pěstounské péče shromažďovány. Odchody z institucí nejsou systematicky monitorovány. Pokud jde o nižší úroveň - krajskou a lokální - záleží na individuálním přístupu pracovníků sociálních referátů a OSPOD, jak evidují či shromažďují údaje za individuální případy ze svých spisů, což se potvrdilo v našem šetření na třech krajích. I. Hradecký (2014, s. 18) sumarizuje

zkušenosti sociálních a terénních pracovníků s tím, jaké reálné možnosti mladiství v dané situaci mají:

- „Většinou je první možností návrat do původní rodiny; záleží na tom, zda je to možné a vhodné a zda je mladý dospělý ochoten se do své rodiny vrátit (některé děti vnímají jako příkoří, když je úřady vytrhly z rodiny ze „sociálních“, rozuměj: materiálních důvodů - někdy je to vhodné, jindy nevhodné, ale je to cesta „nejmenšího odporu“.
- Někteří mají se svými původními rodiči špatné zkušenosti (zneužívání, týrání), proto odmítají se do původní rodiny vrátit - často o ně rodiny stojí ze sobeckých nebo zistných důvodů.
- Nájem bytu (velmi zřídka), záleží na vůli a ochotě vedení dětského domova a bytové politiky města nebo obce. Na samostatné bydlení většinou nejsou připraveni.
- Častějším řešením jsou veřejné ubytovny, se společným ubytováním více osob v pokoji s hygienickým zázemím společným pro všechny ubytované (podle ETHOS bezdomovci - bez bytu).
- Pobytové sociální služby, domy na půli cesty, azylové domy - je to jednoznačně zbytečná zátěž sociálních služeb.“

Velmi podobné závěry lze vyvodit z našeho šetření mezi pracovníky sociálních odborů obcí s rozšířenou působností.

Na otázku, zda a jak sledují potřeby bydlení mladých lidí, kteří opouštějí institucionální výchovu a pěstounskou péči, a jejich osudy v této oblasti, odpovědělo celkem 24 z 29 MÚ, které se účastnily šetření (odeslaly své odpovědi). Z těchto MÚ 15 uvedlo přesné počty nebo nějaké kvantifikované odhady a hodnocení cest mladistvých, dosahujících plnoletosti, z ústavní nebo pěstounské péče.⁶⁴ Následující tabulka č. 10.4 shrnuje odpovědi těchto MÚ, které ilustrují na jedné straně početnost výskytu různých cest „k bydlení“ i „absenci bydlení“ mladých lidí z institucionální a pěstounské péče ve spádových územích uvedených měst a na druhé straně ta hodnocení situace těchto mladých lidí, která se, byť i jinými slovy vyjádřená, objevovala v odpovědích nejčastěji, a to i v odpovědích těch MÚ, které neuvedly žádná kvantitativní hodnocení, a proto v tabulce nejsou zahrnuta (v tabulce jsou města seřazená vzestupně podle počtu obyvatel jako jednoduchého ukazatele typu města).

Nejčastěji se vyskytující popis postupu sociálních pracovníků při práci s mladistvými opouštějícími zařízení nebo pěstounskou péči, ať si sociální odbory vedou nějakou přehlednou a dostupnou statistickou evidenci případů nebo ne, nám zaslali např. pracovníci z Frýdlandu nad Ostravicí. Vzhledem k tomu, že jde o obvyklý postup, citujeme zde z jejich odpovědi:

a) *Ohledně mladistvých ze zařízení pro ÚV/OV:*

„Sociálně-právní ochrana dětí je poskytována dětem do 18 let, OSPOD pak nevede žádnou evidenci zletilých dětí. Ještě před propuštěním dítěte z ÚV sociální pracovník OSPOD navštíví dítě, popř. společně se sociálním kurátorem, dítě je informováno o možnostech po ukončení ÚV, jsou mu předány kontaktní informace. Pokud se dítě nemůže vrátit do rodiny,

⁶⁴ Ojedinele jsme dostali odpovědi, že (statistické) přehledy o sociodemografických charakteristikách mladých opouštějících zařízení pro ÚV/OV se na jejich MÚ nevedou (příp. že to ani nelze) nebo že se vedou, ale nesmějí (daný MÚ nechce) je zveřejňovat.

zpravidla se ve spolupráci s ústavním zařízením zajišťuje dům na půli cesty, popř. jiné ubytování (dle okolností). Opět záleží na dítěti, zda chce spolupracovat se sociálním kurátorem. V opačném případě nemáme žádné další informace o dítěti, neboť případná spolupráce je dobrovolná, nelze si ji vynutit, ani sociální kurátor nemá žádné oprávnění pro zletilou osobu dále sledovat."

b) Ohledně mladistvých z pěstounské péče:

„Stejná situace je u dětí odcházejících z pěstounské péče. Tyto jsou před nabytím zletilosti informovány o možnostech, jsou jim předány kontakty na příslušné poskytovatele ubytování. V praxi je to zpravidla tak, že zůstávají nadále v pěstounských rodinách, jak z důvodu studia nebo není navázán vztah s biologickou rodinou.“

Pokud byly poskytnuty konkrétnější údaje, týkaly se výskytu různých dosažených forem bydlení a pohlaví dětí, nikoliv jejich dalších charakteristik. Ty by bylo nutné vyhledávat v individuální dokumentaci, což by vzhledem k četnostem sledovaných případů na jednotlivých ORP bylo neefektivní. Tabulka č. 10.4 ukazuje, že navzdory omezeným možnostem volby cest k vyhovujícímu bydlení jsou osudy sledované sociální kategorie rozmanité a mají řadu individuálních rysů. To skutečně komplikuje vytváření spolehlivých generalizací a validní kvantifikaci jednotlivých forem bydlení mladých a cest k nim vedoucím u mladých lidí po dosažení plnoletosti v ústavním zařízení nebo v pěstounské péči. Přestože jsme zde neshromáždili reprezentativní data, protože to naráží na řadu bariér, naše spíše ilustrativní zjištění potvrzují názory založené na dlouhodobé terénní práci, např. výše citované od I. Hradeckého. U některých měst zaujme pozornost odlišnost přístupu k dětem ze zařízení a dětem z pěstounské péče.

Tabulka č. 10.4 Kvantitativní a slovní popis hledání bydlení osob opouštějících zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy nebo pěstounskou péči ve vybraných obcích s rozšířenou působností

město	zařízení pro děti a mládež	pěstounská péče	velikost města (počet obyvv.)
Černošice	Pro počty a osudy dětí propuštěných z NRP z důvodu zletilosti nejsou vedeny žádné statistiky. Předpokládáme však, že většina dětí zůstává i po zletilosti ve společné domácnosti s náhradní rodinou. Například v roce 2015 nám v průběhu roku zletí celkem 13 dětí (6 chlapců, 7 dívek). U většiny dětí očekáváme, že zůstanou i nadále v náhradní rodině, je nám pouze známo, že jedna dívka se vrátila do biologické rodiny a jeden chlapec odešel za svým partnerem.		680
Rýmařov	.. je funkce kurátora pro děti a mládež a sociálního kurátora kumulována.... Ti, kteří potřebují pomoc při odchodu ze zařízení, přechází do evidence sociálního kurátora, ale pracuje s nimi v podstatě jeden člověk, což je v tomto případě výhodné, jelikož jsou zde navázány vztahy a klienti kurátora znají již z doby před svou zletilostí. Za rok 2014 jsme neměli klienta, který by po dosažení zletilosti opouštěl ústavní zařízení. V roce 2015 budou ti klienti dva.	Za rok 2014 jsme řešili dva případy dětí z náhradní rodinné péče (PP), které nás kontaktovaly s žádostí o pomoc při zajištění bydlení. V loňském roce se jednalo o chlapce a dívku, kteří se nyní nachází v zařízení: dům na půli cesty ... Bližší informace o dětech, kterým se nedaří zajistit bydlení nebo se vrátit do původní rodiny, nám nejsou známy.	8 470

pokračování tabulky

město	zařízení pro děti a mládež	pěstounská péče	velikost města (počet obyv.)
Frydland nad Ostravicí	V loňském roce žádné dítě v našem správním obvodu neukončilo výkon ÚV.	V roce 2014 byla pěstounská péče ukončena u dvou dětí, tyto nenavázaly spolupráci se sociálním kurátorem, o jejich dalším působení zprávy nemáme. Oba zletilí v době ukončení pěstounské péče ještě studovali a byl předpoklad, že nadále setrvají v náhradní rodině.	10 000
Čáslav	Kurátor pro mládež, spolu se soc. pracovníkem dá možnost osobě odcházející z ústavu spojit se s kurátorem v místě trvalého bydliště propouštěné osoby. Data o jejich bezdomovectví nemáme vedena. Za poslední 3 roky požádala 1 osoba o pomoc.	Vedeme přehled o počtu dětí, které byly svěřeny do pěstounské péče a dosáhly zletilosti. Po dosažení plnoletosti už do rodiny nedocházíme a další vývoj a osudy dětí nesledujeme. Ještě před dosažením zletilosti je rodina z naší strany poučena o tom, že v případě těžkostí a potřeby rady a pomoci se následně mohou obrátit na sociálního kurátora.	10 000
Roudnice nad Labem	1x dům na půli cesty, 3x ubytovna, 7x rodina.	1 se osamostatnil, 3 zůstali v rodině u pěstounů.	13 000
Říčany	V loňském roce odešly dvě děti do domova na půli cesty, ostatní se vracely do domácího prostředí. Do péče kurátora se dostane přibližně 1/4 dětí po dosažení zletilosti, ale z nich cca 1/2 s problémem s bydlením , ale vždy ve spojení s dalšími sociálními problémy. Nelze oddělit.	S rodinami náhradní rodinné péče se průběžně pracuje, ale o dětech z těchto rodin se nevede žádná statistika . Ani při případných sociálních problémech dětí po dosažení zletilosti nikdo nezkontroluje, zda dítě bylo umístěno v náhradní rodinné péči z důvodu nebezpečí stigmatizace.	14 700
Louny	V r. 2014 ukončilo ÚV 6 dětí, z toho je v současné době 1 bezdomovec. Ostatní děti se vrátily do rodin.	V roce 2014 byla pěstounská péče ukončena u 9 dětí, z toho 3 chlapci a 6 dívek. Osm dětí zůstávalo i nadále v rodině pěstounů, dokončovalo studium či šlo do zaměstnání. Dvě děti z příbuzenské pěstounské péče a jedno dítě z klasické pěstounské péče odešlo z rodiny se svým partnerem bydlet do pronajatého bytu , kde bydlí dosud. Dětem z příbuzenské pěstounské péče napomáhal vyřízení situace OSPOD ještě před zletilostí.... Dítě z klasické PP se osamostatnilo až v roce 2015 a pěstouni mu bydlení zabezpečili sami poté, co se samo dítě chtělo osamostatnit.	18 500
Mělník	V období 2012-2014 - 8 osob (3 ženy, 5 mužů) návrat ze zařízení ústavní nebo ochranné výchovy z důvodů zletilosti - v současné době 1 žena v azylovém domě, 1 muž ve VTOS, 2 muži bez přístřeší , příležitostně ubytovna, azylový dům. Děti z ÚV - období od r. 2009: Celkem: 2 dívky, 1 má byt, 1 je ve squotu v Praze	Děti v NRP - bydlení - období 28.5.2009 - 30.6.2015: Zletilost celkem: 18, z toho 12 chlapců, 6 dívek Zůstává u pěstounů: 13 dětí, z toho 9 chlapců, 4 dívky Návrat k rodičům: žádný Mimo náhradní rodinu: celkem 2, z toho 1 chlapec (byt), 1 dívka (pronajatý byt) Nevíme: celkem 3, z toho 2 chlapci, 1 dívka (sourozenci)	19 000

10. Osoby opouštějící instituce

pokračování tabulky

město	zařízení pro děti a mládež	pěstounská péče	velikost města (počet obyv.)
Bohumín	Odchod celkem 9 osob, z toho 3 měly problémy s bydlením (2 ženy a 1 muž)	Z NRP odcházelo 7 dětí, jejich osud není znám , obvykle většina dětí zůstává v pěstounské rodině; v roce 2014 pomáhali nalézt bydlení 1 dívce, získala městský byt.	22 000
Sokolov	Jeli-li dítě propuštěno z ústav. zařízení a nevrací se zpět ke své rodině či jinému rodin. příslušníku, zajišťujeme (někdy ve spolupráci s vých. zařízením) následné bydlení např. dům na půli cesty. V žádném rejstříku se tyto údaje neevidují.	OSPOD má snadno dostupné údaje o počtu dětí, u kterých končí NRP či ÚV z důvodu zletilosti, jde o statistické údaje. Jsou známy i údaje následného pobytu těchto dětí. Další osud již zletilého dítěte se nesleduje. Informace máme k dispozici pouze u osob, pokud OSPOD nadále s rodinou pracuje (v rodině další nezl. dítě).	23 800
	Převážná část dětí se vrací do své biolog. rodiny , jak dlouho zde však vytrvají, nám již není známo. Zhruba 10 % dětí pomáháme zajistit bydlení nejčastěji v domu na půli cesty , ojediněle (vyžaduje-li to zdrav. stav) zdravotnickém zařízení, ubytovně. Pronájem či jiný druh bydlení tohoto typu jsme nepomáhali zprostředkovat, neboť děti propuštěné z ÚV nedosahují takových příjmů, aby pokryly náklady samostatného bydlení. V roce 2014 opustilo z důvodu zletilosti ústavní výchovu 14 mladistvých.	Zánik NRP z důvodu zletilosti v roce 2014 - 11 dětí. Žádné se nevrátilo do původní rodiny. 2 děti se osamostatnily, ostatní zůstávají nadále v domácnosti náhradní rodiny.	
Český Těšín	nikdo	Zletilosti dosáhli 2 chlapci a 2 dívky; všichni zůstali v pěstounských rodinách.	25 500
Příbram	Z naší praxe se klienti u kurátora pro děti a mládež, kteří se nacházejí v ústavní výchově, vrací zpět do bydliště své biologické rodiny (ke svým rodičům), v případě potřeby je kurátoři pro děti a mládež navazují na služby kurátora pro dospělé.	V našem správním obvodu se asi z 90 % jedná o příbuzenskou pěstounskou péči, kdy děti i po dovršení zletilosti zůstávají dále v této rodině. Tento poznatek máme i u cizí pěstounské péče.	33 160
Třinec	V roce 2014 byli propuštěni 2 klienti. Jeden si pomohl sám, 1 klient požádal o pomoc sociální kurátorku. Byl umístěn v domě na půli cesty , ze kterého po určité době sám odešel a nesdělil místo svého nového bydliště.	V roce 2014 nebyla ze strany pracovníků předána žádná osoba , která by pomoc po ukončení pěstounské péče potřebovala.	35 890
Mladá Boleslav	Spolupráce propuštěných zletilých dětí s kurátorem pro dospělé je dobrovolná a vychází především z aktuální situace dítěte a potřeby řešení nastalé životní situace. OSPOD tedy cíleně nesleduje další vývoj životní situace propuštěných dětí, byť v konkrétních případech mívají konkrétní pracovníci SPOD o osudu svých klientů minimálně z počátku období zletilosti povědomí. Jedná se však o nahodilé informace získané na základě osobní angažovanosti každého pracovníka. Díky tomu, že se požadované údaje o struktuře, pohlaví a způsobu bydlení dětí propouštěných	Není sledován OSPOD osud dětí odcházejících z pěstounské péče. Ročně odchází 2-6 dětí, nelze přesně vyhodnotit kam, možná jedna třetina do původní rodiny , kdy o těchto dětech a jejich osudech víme pouze tehdy, stanou-li se rodiči (v našem regionu jim zůstává povětšinou nějakou dobu trvalé bydliště) a mají problémy, nebo v případě, kdy nás sami zkontaktují. Druhou skupinou jsou děti, kterým ve spolupráci s kurátorem pro dospělé zajišťujeme bydlení v domech na půli cesty či jinde,	44 000

pokračování tabulky

město	zařízení pro děti a mládež	pěstounská péče	velikost města (počet obyv.)
	z úv/ov statisticky nikde nenevidují, jsou objektivně nezjistitelné. Můžeme pouze sdělit, že se jedná průměrně o cca 5 případů propuštěných dětí z důvodu zletilosti ročně.	zpětná vazba je stejná jako v prvním případě. Poslední třetinu tvoří děti, které u pěstounů zůstávají , bydlí nadále s jejich rodinou a jejich osud máme možnost mít v povědomí do doby jejich osamocení, při náhodných kontaktech s nimi či pěstouny. Nutno doplnit, že samotným dětem se nedaří zajistit si bydlení a samostatně existovat jako jejich vrstevníci, jde pouze o výjimky, kdy toto děti z PP dokáží. Většina z nich hledá podporu, pokud ji nemá, končí na ubytovnách, v azylových domech či v drahých pronájmech. Problém s bydlením se prolíná s problémem zaměstnání, hospodaření s finančními prostředky apod. Vnímáme také rozdíly v tom, zda jde o děti přijaté v rámci zprostředkování pěstounské péče (cizí dítě v pěstounské rodině, často dítě se zátěží) nebo o dítě v PP v rámci příbuzenských vazeb (babičky a jejich vnoučata v jejich PP apod.) .	
Chomutov	Celkem bude (bylo) po dosažení zletilosti propuštěno 160 osob , u nichž byla soudem nařízena ÚV nebo uložena OV. Do původní rodiny se vrátí (vrátilo) 83 osob = 51,9 %. (v roce 2013 to bylo 60,6 % - údaje k tomuto nemáme kompletní). Do původního rodinného prostředí se nevrátí (zatím) 77 osob, tj. 48,1 %. 25 mladých dospělých (tj. 1/3 z osob, které se nevrátí do původní rodiny) zatím zůstává v zařízení na základě uzavřené smlouvy z důvodu studia. A u 9 osob se ještě zajišťuje ubytování. Tzn., že se může podíl dětí končících mimo původní rodinu ještě změnit.	Počty těchto dětí OSPOD neneviduje. Pokud se tyto děti, „mladí dospělí“, obrátí se žádostí o pomoc na OSPOD při řešení konkrétní rodinné situace, doporučujeme jim, aby se kontaktovaly se sociálním pracovníkem oddělení terénní sociální práce.	50 000
Opava	Mladiství po odchodu z různých zařízení, popř. pěstounské péče - minimum - v roce 2014 asi 2 osoby.		58 000
Ústí nad Labem	Žádná sumarizovaná data o těchto osobách po nabytí zletilosti (o jejich počtech, pohlaví, o způsobu jejich bydlení) se nevedou (pozn. ani věst nelze). Ve většině případů klienti s kurátorem nespolečně pracují, nemají zájem řešit svoji sociální situaci. Dosažením zletilosti se cítí být svobodnými a tzv. se „ztratí“.	Pokud dítě nemá během pobytu v ústavním zařízení vazbu na rodiče či příbuzné, je obvykle ze strany OSPOD podán návrh na prodloužení ústavní výchovy o jeden rok (a to i s ohledem na dokončování přípravy na budoucí povolání). Následně problematiku řeší kurátor pro dospělé v součinnosti s ústavním zařízením, což znamená zajištění bydlení, finanční zajištění apod.	93 410

V našem šetření jsme získali od pracovníků MÚ Chomutov podrobnější informace o osudu dětí po odchodech ze zařízení ÚV/OV za Ústecký kraj a za město Chomutov a další ORP - tabulky č. 10.5 a č. 10.6 (případy dětí, které dosáhly plnoletosti v roce 2014, ještě nejsou všechny uzavřeny, tak jde částečně o odhad).⁶⁵ Data ilustrují rozmanitost řešení bydlení na jednom příkladu krajské úrovně. Nicméně i když přístup MÚ v Chomutově je proti jiným ORP koncepčnější a systematictější, ani tam není realizován nějaký monitoring nebo vedeno statistické sledování osobnějších charakteristik zde sledované sociální kategorie mladých lidí. Přitom takovéto přehledy, jaké jsou zpracovány pro Ústecký kraj, prováděné shodnou metodikou a vypracované pro všechny ORP by byly žádoucí jak pro celostátní rodinnou a bytovou politiku, tak pro regionální a lokální politiky.

Data za Ústecký kraj zahrnují jak děti odcházející ze zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, tak děti dosahující zletilosti v pěstounské péči (proto jsou v součtu vyšší ve srovnání s tabulkou č. 10.3). **Podle těchto dat⁶⁶ se v roce 2014 vrátila zhruba polovina dětí dovršujících plnoletost v ústavním zařízení nebo pěstounské péči do svých rodin (v roce 2013 více). Z těch dětí, které se nevracejí, získává zhruba třetina prodloužený pobyt v zařízení o jeden rok.**

Tabulka č. 10.5 **Příklad Ústeckého kraje: Z počtu 77 dětí, které se po dosažení zletilosti nevrátí(tily) v roce 2014 do původní rodiny:**

způsob bydlení	počet	podíl v %
dům na půl cesty	5	6
širší rodina	0	0
prodloužen pobyt v DD (VÚ) z důvodu studia	25	32
vlastní nebo nájemní byt	3	4
azylový dům	3	4
ubytovna	4	5
věznice	1	1
pobytové zařízení sociálních služeb - služeb soc. péče	2	3
jiné - např. internát	1	1
vlastní rodina, přítel, kamarád, rodina přítele aj.	6	8
ještě není zajištěn pobyt	9	12
v péči pěstouna	9	12
neznámého pobytu - např. zletilí při dlouhodobém útěku z VÚ	9	12
celkem	77	100

Zdroj: Pracovní materiál MÚ Chomutov

⁶⁵ Pracovníci MÚ Chomutov projevili iniciativu a využili toho, že měli v předchozím roce předložit na základě vyzvání KÚÚK data o počtech dětí, které po dosažení zletilosti „opouští“ školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

⁶⁶ Komentář představitele MÚ Chomutov, který zaslal tento podklad: „Do původního rodinného prostředí se nevrátí (zatím) 77 osob, tj. 48,1 %. 25 mladých dospělých (tj. 1/3 z osob, které se nevrátí do původní rodiny) zatím zůstává v zařízení na základě uzavřené smlouvy z důvodu studia. A u 9 osob se ještě zajišťuje ubytování. Tzn., že se může podíl dětí končících mimo původní rodinu ještě změnit.“

Tabulka č. 10.6 **Příklad Ústeckého kraje: Počty dětí odcházejících z institucionální péče do rodiny a jinam v letech 2013 a 2014**

město	2013		2014	
	návrat do rodiny	odchod jinam	návrat do rodiny	odchod jinam
Bílina	7	5	9	0
Děčín	3	5	4	3
Chomutov	24	6	3	1
Kadaň	6	5	2	10
Litoměřice	2	0	6	3
Litvínov	1	1	7	4
Louny	3	3	3	1
Lovosice	3	0	3	0
Most	5	1	10	9
Podbořany	0	2	0	1
Roudnice n. L.			5	4
Rumburk	4	2	3	3
Teplice			17	19
Ústí nad L.	20	19	4	14
Varnsdorf	2	4	3	3
Žatec	3	1	4	2
celkem Ústecký kraj	83	54	83	77

Zdroj: Pracovní materiál MÚ Chomutov

Bližší informace o úspěšnosti zajištění bydlení pro děti, které prožily část dětství v institucionální nebo pěstounské péči, mohou poskytnout také **výběrová šetření s různou mírou reprezentativity**. Jedno z nedávných bylo provedeno mezi dětmi z dětských domovů (DD) a těmi, které je už opustily 1-6 let před konáním šetření (Integrace dětí 2015⁶⁷). Výsledky ukazují mj. na rozpor mezi představami dětí v době odchodu ze zařízení a skutečnými způsoby zajišťování potřeby bydlení. Obavy o uspokojení této potřeby byly druhými nejčastějšími po obavách, jak si zajistit zaměstnání, a vyjádřila je pětina dotázaných. 45 % dětí nemělo žádnou představu, jak by mohly po odchodu z DD bydlet. Jako o reálném vážném problému se o hledání bydlení vyjádřilo 93 % těch, kdo v minulosti odešli z dětského domova. Z výsledků šetření vyjímáme zjištění důležitá z hlediska ohrožení této sociální skupiny bezdomovectvím:

- 35 % předpokládá, že nalezení bydlení zvládnou sami, 28 % počítá s pomocí pracovníků dětského domova, jen 11 % počítá s pomocí rodičů.
- Při „hledání bydlení“ využívá 33 % známé (tedy asi z velké části vrstevníků), 28 % pomoc dětského domova, 20 % příbuzné, 15 % sociální pracovníky (asi sociálních odborů), 15 % na ubytovnách.

⁶⁷ Dotazování proběhlo v letech 2012-2013 a zúčastnilo se ho 102 dětí pobývajících v dětských domovech a 27 dospělých lidí s minulou zkušeností s pobytem v dětském domově, kteří byli nuceni vrátit se do systému s žádostí o pomoc poté, co jim odchod z dětského domova příliš nevyšel (citace ze zprávy o projektu).

- Jako dosažitelné vidí děti v DD pronájem (příp. spolu s partnerem, 38 %), (dočasně) u příbuzných (30 %), vlastní byt (14 %), byt s více kamarády (9 %) a jen 8 % celkově bydlení DPC nebo na ubytovně.

Skutečná situace, zde sice zjišťovaná na malé skupině 27 respondentů, ale korespondující s výpověďmi pracovníků relevantních zařízení sociálních služeb, je podstatně odlišná. Např. třetina těchto lidí využila služeb DPC nebo neziskových organizací, s čímž děti ještě pobývajících v DD nepočítají.

Za vážný problém lze bezpochyby považovat fakt, že nemalý podíl dětí z dětských domovů začíná svůj samostatný život na ubytovnách, kde se dále prohlubuje jejich nepřipravenost na zodpovědně samostatný život. Varující je zjištění, že u většiny těch, kterým bylo umožněno, selhalo levné podporované bydlení, které pracovníci sociálních odborů MÚ uvádějí jako častou formu pomoci, pokud jsou o ni požádáni a mají možnosti ji realizovat.

Tyto děti jsou reálně ohroženy bezdomovectvím. Jakkoli by chtěly samy řešit svou situaci, chybí jim potřebné dovednosti, předpoklady i motivace a vůle (srv. kapitola 6.3). Ačkoliv v době pobytu v DD získává většina dětí maximálně vyučení nebo jen základní vzdělání (viz kapitola 6.3), v tomto průzkumu pouze 11 % z těch, co již DD opustili, projevilo zájem se dále vzdělávat. Mezi dětmi ještě v péči DD to bylo skoro 60 %. Průzkum ukázal i závažné zatížení dětí z DD užíváním drog. I malý vzorek „absolventů DD“ ukázal na finanční problémy (srv. Hradecký, 2015) a zadlužení.

10.2 Další skupiny osob před opuštěním instituce

Operační kategorie ETHOS č. 6 Osoby před opuštěním instituce zahrnuje kromě institucí pro děti a mládež také **věznice a vazební věznice a zdravotnická zařízení**. O těchto osobách je však ještě méně dostupných informací než o dětech z výchovných institucí a pěstounské péče.

Návrat z výkonu trestu je jedním z typických startů cest k bezdomovství (Prudký a kol., 2012, s. 38). Pro vyhodnocení rozsahu tohoto ohrožení však nejsou k dispozici statistiky o počtech těch propuštěných z výkonu trestu, kteří nemají domov/přístřeší. Dostupné jsou jen obecné údaje o výkonech trestu a vazby, o některých podobách propuštění (podle statistické ročenky Vězeňské služby ČR) a o osobách propuštěných z vězení, kterým je poskytována pomoc sociálními pracovníky sociálních odborů městských úřadů (podle Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí). Statistiky MPSV evidují počty propuštěných vězňů podle data žádosti o pomoc, takže se v nich udávané počty za daný rok nekryjí s počty vězeňské statistiky. Dále evidují počty klientů sociálních kurátorů z hlediska práce s nimi, tj. krátko-/dlouhodobosti a podle toho, zda se stali klienty až po opuštění věznice. Publikovány nejsou údaje o tom, kolik klientů se na sociální kurátory obrací s problémem absence bydlení a v kolika případech jsou tyto problémy (vy)řešeny a s jakým výsledkem.

Z porovnání dat vězeňské statistiky o propuštěných vězních a dat o sociální práci s osobami propuštěnými z vězení (viz Kuchařová et. al., 2015) lze odvodit základní závěr, že jednorázovou pomoc po propuštění využívá zhruba 60 % těch propuštěných, jimž byla poskytnuta pomoc až po opuštění vězení. Nicméně pro mnoho z nich je potřebná dlouhodobá nebo opakovaná pomoc. Poměr počtu těch, kdo využívají jednorázovou pomoc a kdo využívají déletrvající nebo opakovanou pomoc, je 3:2, tedy pomoc sociálních kurátorů této skupině je častěji jednorázová. I když samozřejmě neplatí, že všichni propuštění, kteří se obrátili o pomoc na sociálního kurátora, mají problémy s bydlením, jimi vyžadovaná pomoc se často týká podmínek

pro „normální“ bydlení. Dalo by se předpokládat, že dokumentace, kterou vedou sociální pracovníci, by měla umožnit blíže poznat sociodemografické charakteristiky osob propuštěných z VTOS, které jsou ohroženy bezdomovectvím. Jak jsme zjistili (viz dále), není to tak jednoduché. Dostupná reprezentativní data se týkají jen celkových počtů osob propuštěných z vězení a např. počtů osob přijímajících specifické formy sociální pomoci, která nemusí být zaměřena pouze na podporu bydlení osob propuštěných z VTOS.

Tabulka č. 10.7 **Sociální práce s osobami propuštěnými z vězení**

rok	počet osob propuštěných z výkonu trestu	z toho počet osob			
		jimž byla poskytnuta jednorázová pomoc	jimž byla poskytována pomoc	ve vězení, s nimiž se pracovalo během VTOS	
2006	14 354	6 010	4 582	1 870	
2012	13 556	5 835	3 925	1 269	
		jimž byla poskytnuta jednorázová pomoc po propuštění z VTOS	jimž byla poskytována pomoc po propuštění z VTOS	s nimiž se pracovalo již v průběhu trestního řízení před propuštěním z VTOS	jimž byla poskytnuta pomoc před propuštěním z VTOS
2013	14 891	6 797	4 619	2 739	
2015	8 385	3 662	3 024	760	3 085

Zdroj: Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí 2006-2015

Tabulka č. 10.8 **Počet vyplacených dávek mimořádné okamžité pomoci z důvodu sociálního vyloučení - Typ životní situace: Propuštění z výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody**

období	počet vyplacených dávek
rok 2011	8 189
březen 2014	362
červen 2014	209

Zdroj: data MPSV (citováno podle Kuchařová et.al, 2015)

Ještě méně datových zdrojů či rozborů existuje v případě osob propouštěných z nemocničních zařízení. Jedinými dostupnými zdroji jsou zde statistiky MPSV a ministerstva zdravotnictví. Nejsou plně vyhovující, takže nejpřesnější údaje je nutné získat z jednotlivých nemocnic a zařízení na požádání, příp. v ad hoc šetřeních k problematice bezdomovců. Nemocnice však počty a údaje o pacientech, kteří ukončili léčbu, ale nemohou se vrátit do domácího prostředí, systematicky nesledují a neevidují. Většinou jde o případy, kdy se lidé mají kam vrátit (do svého domova nebo k příbuzným apod.), ale nemohou tam dostat potřebnou péči. Výjimečně jde o lidi bez domova, z nichž část už přichází do nemocnice jako (zjevně či skrytí) bezdomovci. Takové případy jsou většinou oznamovány příslušným sociálním odborům (a „ztrácí“ se mezi dalšími skupinami osob vyžadujících ústavní péči ze sociálně-zdravotních důvodů) nebo jsou řešeny sociálními pracovníky působícími přímo v nemocnicích (snaha je umístit je v příslušném pobytovém zařízení sociálních služeb, úspěšnost závisí na

tom, zda splňují podmínky pro přijetí v příslušných zařízeních, např. pokrytí úhrad klienta).

V zájmu získání více informací o těchto skupinách opouštějících instituce jsme uskutečnili průzkum na všech ORP ve třech vybraných krajích formou dotazování, distribuovaného e-mailem. Ačkoliv se k příslušným okruhům dotazů vyjádřilo 21 z 25 oslovených ORP, což je pro danou metodiku dobrá návratnost. Mnoho přesných dat o daných skupinách osob zjištěno nebylo, mj. proto, že by to vyžadovalo delší čas, než byl městům v našem šetření poskytnut, a zatížilo by to pracovníky sociálních referátů tím, že by museli údaje o klientech zjišťovat z individuální dokumentace. Naše zjištění zde mohou sloužit pro ilustraci a základní orientaci ohledně zjišťování míry ohrožení bezdomovectvím.

Někteří dotázaní zmínili bariéry v komunikaci mezi sociálními odbory ORP a na druhé straně nemocnicemi či vězeňskými zařízeními. Většinou je ale spolupráce mezi těmito subjekty hodnocena kladně jako probíhající standardně podle příslušných zákonných norem. Otázka je, zda jsou příslušné normy z hlediska potřebné evidence osob, jež se často obtížně obejdou bez společenské pomoci, dostatečné. Získávání detailních informací o osobě a životních podmínkách jednotlivého klienta však často záleží na jeho vlastním zájmu a přístupu nebo iniciativě sociálních pracovníků a kurátorů, takže právě o možnostech bydlení (potenciálních) klientů je informovanost nevelká (pokud člověk odcházející z daných institucí, zejména VTOS, nepožádá o pomoc přímo v této oblasti). Nízká početnost a diferencovaný individuální charakter jednotlivých případů nevytvářejí dostatečnou možnost a potřebu přehledné evidence sociodemografických charakteristik klientů.

Příklady obvyklých komentářů:

„Často se dozvídáme o neexistujícím bydlení až po příchodu klienta z VTOS.“

„Evidenci klientů sociálního kurátora máme ve zjednodušené evidenci, není možné z ní vyčíst sociodemografické informace.“

„Informace o klientech sociální kurátor eviduje pouze na základě zákona o sociálních službách prostřednictvím jednotného informačního systému, konkrétně v aplikaci OKNouze/Služby“

„Informace o propuštěných pacientech, kteří nemají bydlení nebo jen nejisté, dostáváme pouze výjimečně. Oznámení ze zdravotnických zařízení se týkají spíše osob, které potřebují zajistit sociální službu, nejedná se o osoby bez přístřeší.“

„Sociodemografická charakteristika klientů vykazuje téměř rovinnou křivku se společnými znaky, jako je nízká vzdělanost, absence bydlení, dlouhodobá nezaměstnanost bez vize uplatnění se na trhu práce. U značného počtu klientů dochází k častým ztrátám občanského průkazu - v tomto směru jim pomáháme s jeho znovuvyřízením. Jsou i klienti, kteří pomoc odmítají. Ohroženými klienty jsou většinou muži, ale máme i několik žen, které žijí v naprosto nedůstojných podmínkách, ale některé pomoc odmítají.“

Podobně jako v předchozí kapitole i zde předkládáme přehled odpovědí, které uváděly nějaké číselné údaje, odhady, příp. hodnocení forem řešení bytové situace osob odcházejících z institucí.

Opět je zřejmá variabilita a často individuální charakter řešených případů. V řešení se odráží i dělba kompetencí v rámci MÚ ORP, což zřejmě nesnižuje (alespoň ne významně) jejich funkčnost a efektivnost práce, nicméně komplikuje vytváření byť jednoduchých statistických přehledů, žádoucích nejen jako podklady pro bytovou politiku a sociální bydlení. Mnozí, i necitovaní, respondenti uvádějí, že evidují data v rámci požadavků MPSV pro OKstat.

Tabulka č. 10.9 **Kvantitativní a slovní popis hledání bydlení osob opouštějících nemocniční zařízení a zařízení pro výkon trestu odnětí svobody ve vybraných obcích s rozšířenou působností**

město	nemocnice, zdravotnická zařízení	VTOS	velikost města (počet obyv.)
Kravaře	V případě, že se v nemocničním zařízení (nemocnici, LDN, PN apod.) nachází pacient, který nemá zajištěnou následnou péči, jsme o této skutečnosti zdravotnickým zařízením informováni. Většinou se jedná o klienty, kteří mají zajištěné bydlení, jejich zdravotní stav ale vyžaduje péči druhé osoby, tato však není zajištěna (oslovujeme pak poskytovatele sociálních služeb). V minulosti jsme však řešili také případ, kdy pacient neměl po propuštění zajištěno bydlení (bezdomovec).	<i>Oznámení o nadcházejícím propuštění z výkonu trestu (zpravidla proto, že odsouzený s tímto musí souhlasit), z kterého se dozvídáme základní anamnestické údaje včetně toho, zda má odsouzený zajištěno bydlení či nikoliv.</i> V případě, že odsouzený nemá po propuštění z výkonu trestu zajištěno ubytování, zpravidla sám již v průběhu výkonu trestu odnětí svobody kontaktuje sociálního kurátora a žádá o spolupráci při zajištění vhodného ubytování. V tomto případě jsme odsouzenému nápomocni při hledání vhodného typu ubytovacího zařízení. Pro tyto osoby je společné - nízký příjem, absence zaměstnání, dluhy, zavržení biologickou rodinou.	6 700
Frydland nad Ostravicí	V případě, že vyplýne, že se bude jednat o dlouhodobější spolupráci, založí se spis a další informace se získávají v průběhu případné spolupráce. V roce 2014 vyplynula potřeba pro dva pacienty z našeho správního odvodu, kdy zdravotnické zařízení požadovalo pomoc se zajištěním ubytování. Jednalo se o bezdomovce, kteří se fakticky zdržovali mimo náš správní obvod, jeden byl z důvodu nemoci předčasně propuštěn z VTOS (již zemřel). U obou byly narušené rodinné vazby, s rodinou se nestýkali ani neměli zájem pomoc rodiny vyhledat.	O osobách ve VTOS nemáme opět téměř žádné informace o jeho rodinné ani životní historii. V případě navázání spolupráce s klientem sociální kurátor získává informace ke své práci postupně. Záleží na klientovi, jaké informace sociálnímu kurátorovi poskytne. Ke každému klientovi je vedena spisová dokumentace. Někteří klienti žádají pouze pomoc s vyřízením dávky MOP a o další spolupráci zájem nemají. V roce 2014 bylo v našem správním obvodu propuštěno 10 osob, ubytování bylo zajišťováno 4 osobám. 1 klient - celková absence rodinných vazeb, 3 klienti se nemohli vrátit k rodině z důvodu páchání trestné činnosti, ale s rodinou v kontaktu jsou.	10 000
Čáslav	Spolupracujeme s čáslavskou nemocnicí, ale stalo se to v minimálním případě. Evidenci žádnou nevedeme.	Evidujeme všechny osoby ve VTOS, o kterých nám přišly hlášenky. Nevedeme evidenci osob, které mají problémy s bydlením.	10 000
Vlašim	spolupráce zejména s jednou nemocnicí, bydlení řešeno hlavně prostřednictvím pobytových sociálních služeb	za polovinu roku 2015 evidují 3 případy propuštěných z vazební věznice, kteří žádali o pomoc s bydlením	11 730

10. Osoby opouštějící instituce

pokračování tabulky

město	nemocnice, zdravotnická zařízení	VTOS	velikost města (počet obyv.)
Říčany	2 klienti bez možnosti získat bydlení vlastním přičiněním – oba senioři bez rodiny, žijící dlouhodobě „na ulici“, 1 klient s odlišnými životními potřebami – zajištění pomoci obce při uzpůsobení bydlení k potřebám nemocného a zajištění terénní služby - klient byl ponechán v domácím prostředí.	5 klientů , kterým se poskytovala ubytovna, u 5 se podařilo pracovat s rodinou a ponechat je v rodině, než si sami našli práci a bydlení. U dvou klientů došlo zcela k narovnání vztahů s rodinou a setrvali „doma“. V těchto případech se jednalo o svobodné nebo rozvedené do 35 let. 3 středoškolsky vzdělaní, 2 vyučení a 5 s dokončeným základním vzděláním. 1 klient z této skupiny měl přiznán invalidní důchod a nereagoval na pomoc - odmítal plnit stanovené a domluvené úkoly, neplnil ani nařízenou léčbu - návrat do VTOS.	14 700
Nymburk	Informace od nemocnic dostáváme velmi ojediněle, pokud byla v nemocnici sociální pracovnice, byla spolupráce častější. ....Pokud je v zařízení sociální pracovnice, většinou situaci řeší sama. Co se týká evidence, tak není možné vyselektovat tyto případy, neboť se většinou jedná o komplexní řešení a bydlení je pouze součástí práce s klientem.	Soc. kurátor spolupracuje s pracovníky zařízení, v některých případech sám odsouzený kurátora požádá o pomoc. Tyto případy jsou zaznamenány v standardizovaném záznamu v systému, ale opět není evidence o bydlení. Často není právě tato otázka stěžejní a je pouze součástí řešení.	14 900
Louny	Za r. 2014 se jedná o 15 klientů : - 7 klientů - informace byla poskytnuta - 8 klientů - informace poskytnuta nebyla; - z toho se 2 klienti vraceli do svého bytu, ale bylo jasné, že potřebují podporu a nejsou schopni se o sebe sami plně postarat.	V r. 2014 bylo z věznic (VTOS, vazby) propuštěno 47 občanů, z toho 4 jsou v současné době bezdomovci . Všem klientům bylo po propuštění v r. 2014 zajištěno ubytování (AD, ubytovny), pokud měli zájem a neměli potřebné rodinné zázemí. Přesto jsou někteří z nich „na ulici“. Hlavním důvodem jsou závislosti (alkohol, drogy) a z toho vyplývající psychické problémy. Nejsou schopni si bydlení udržet a dodržovat ubytovací řády.	18 500
Mělník	Co se týká informací od nemocnic či dalších zařízení, jsou to informace velmi sporadické, pouze se souhlasem klienta, můžeme mluvit o několika případech v roce. Většinou informace odboru sociálních věcí a zdravotnictví poskytují rodinní příslušníci, sousedé, pečovatelky TSP, zdravotní personál ČČK, někdy i sami klienti, na základě propuštění z nemocnice do domácího prostředí, zavolají a požadují pomoc v rámci sociální problematiky.	Pro rok 2015 se jedná o 51 klientů . Toto jsou však pouze klienti ve VTOS, eventuálně klienti v tomto roce propuštění. Následná péče o klienty této cílové skupiny je od letošního roku na našem úřadě součástí terénní sociální práce a informace o nich obsahuje OK systém. Tento systém umožňuje označení pouze jedné hlavní skupiny, dochází ke zkreslení v případě, že hlavním problémem klienta není bydlení, ale mohou to být zdravotní problémy či dluhová problematika, ztráta zaměstnání apod.	19 000
Bohumín	Cca 30 klientů za rok, jimž pomáhají sociální pracovníci ORP na základě informací od sociálních pracovníků nemocnic.	Informace z věznic posílány pod podmínkou souhlasu odsouzeného. Odhadujeme, že 90 % odsouzených potřebuje pomoc se zajištěním bydlení po propuštění, zbývající se pak vrací k rodině nebo mají zachováno vlastní bydlení. Osoby jsou pak charakterizovány zejména sociálním vyloučením z důvodu závislosti na alkoholu i drogové závislosti, recidivou trestné činnosti, ztrátou soc. zázemí.	22 000

pokračování tabulky

město	nemocnice, zdravotnická zařízení	VTOS	velikost města (počet obyv.)
Kopřivnice	Uvádí individuální případy - 10 za rok 2014 : celkem jde o jedince, pokud jsou uvedeny bližší informace, jsou ve věku 55-60 let, invalidní nebo mentálně postižení, nemají příbuzné nebo se tito o ně nemají zájem postarat.	5 osob po propuštění z VTOS (nezájem rodiny o poskytnutí bydlení, dluhy), asi 4 osoby žijící na ulici bez zájmu o řešení bytové situace, 7 osob před propuštěním z VTOS žádalo o pomoc se zajištěním bydlení po ukončení jejich trestu . Pozn. z důvodu vyhlášení amnestie v roce 2013 byly počty propuštěných v r. 2014 zásadně nižší.	22 420
Sokolov	Zvláštní evidence není vedena. Pokud s propuštěným pacientem dále pracuje sociální pracovnice obce, je veden standardizovaný záznam sociálního pracovníka (aplikace MPSV).	Así v 10 % případů telefonicky kontaktuje sociální pracovnice věznice kurátorku a žádá zajištění ubytování pro propouštěného. V roce 2014 bylo propuštěných 102 (to je přesné číslo). Kurátor pro dospělé odhaduje, že 70-80 jich nemělo kam jít, šli většinou na ubytovny, 15-20 do AD, několik mladých (5-7) do DPC. Když přijdou, většinou jsou na pár dnů u příbuzných nebo kamarádů, do vlastního bytu jdou 2, k rodině (manželce nebo družce a dětem) 10, k rodičům 5.	23 800
Český Těšín	rok 2014 - 9 osob	rok 2014 - nikdo	25 500
	rok 2015 - 7 osob	rok 2015 - nikdo	
	Problémy pramení z absence rodiny, špatných vztahů v rodině, špatného zdraví.		
Cheb	V případech, že při propuštění z léčebny dlouhodobě nemocných není o klienta zajištěna další péče, informuje nás léčebna o propuštění těchto osob - cca 15 osob za rok . Veškeré informace o klientovi jsou zapsané v jeho individuálním spise klienta - nejsou sumarizovány .	Informace o klientech jsou zaznamenávány v individuálním spise klienta a nyní i v systému OKnouze SZSP. Počet klientů je možné zjistit ze spisů, v loňském roce sociální kurátorka evidovala cca 140 různých klientů , sumarizovaná data (jako sociodemografickou evidenci) nevedeme.	32 400
Třinec	Informace o propuštěných pacientech, kteří nemají bydlení nebo jen nejisté, dostáváme pouze výjimečně. Oznámení ze zdravotnických zařízení se týkají spíše osob, které potřebují zajistit sociální službu, nejedná se o osoby bez příštřeší.	V roce 2014 bylo propuštěno 9 osob s adresou trvalého bydliště na adrese ohlašovny Městského úřadu Třinec. Z toho: 2 osoby se za sociální kurátorkou nedostavily, 5 osob si otázku bydlení vyřešilo samostatně - příbuzní, kamarádi apod., 2 osoby požádaly sociální kurátorku o pomoc při zajištění bydlení .	35 890
Chomutov	Ano, zpravidla sociální pracovnice z nemocnice či jiného zařízení telefonicky informuje, že takového pacienta mají, a řešíme společně bydlení, OP, převzetí důchodu aj. Ne vždy o těchto pacientech informace máme. Pokud máme, je možné informace poskytnout a spolupracujeme na zjištění bydlení či umístění v nějakém zařízení.	Pro evidenci klientů využíváme program „Solař“, který poskytuje základní informace o klientech, ale zjistit počty a základní sociodemografické charakteristiky klientů z něho nejde. Klienti propuštění z VTOS mají převážně trvalé bydliště formální nebo úřední adresu a téměř každý druhý řeší otázku bydlení. Jen malá část z nich se vrací do rodiny, a když, tak je to většinou jen na krátkou dobu, pak si hledají samostatně bydlení - ubytovnu, byt.	50 000

10. Osoby opouštějící instituce

pokračování tabulky

město	nemocnice, zdravotnická zařízení	VTOS	velikost města (počet obyv.)
Karviná	Jde hlavně o osoby s absencí nebo ztrátou bydlení, které se nemohou vrátit do původního bydliště (byt, ubytovací zařízení) z důvodu špatného zdravotního stavu (absence rodiny), případně potřeby odborné zdravotní péče ve specializovaném zařízení určeném pro konkrétní cílovou skupinu. Z praxe máme poznatky, že vzhledem k nedostatku finančních prostředků na úhradu nákladů spojených s bydlením a stravováním si klient nemůže dovést být umístěn do specializovaného zařízení pro jeho cílovou skupinu, kde mu bude poskytnuta odborná lékařská, sociální, terapeutická a další pomoc. Tento problém se týká stále mladších ročníků, kdy tito lidé nesplňují podmínky pro nárok na výplatu invalidního důchodu, pobírají pouze dávky pomoci v hmotné nouzi a rovněž i při špatném zdravotním stavu je poskytován příspěvek na péči v nejnižší částce (800 Kč).		55 990
Opava	Byli jsme kontaktováni před propuštěním ze zdravotnických zařízení; rok 2014: 35 osob; počet těchto osob do 30.6.2015 - 52.	<p>Propuštěno celkem - 63 osob</p> <p>Propuštěni a kontaktovali soc. kurátora - celkem 39 osob</p> <p>Z toho kontaktovali soc. kurátora ohledně bydlení již z VTOS (dopisem, prostřednictvím soc. pracovníka věznice nebo osobně při pohovoru soc. kurátora přímo ve věznici) - 10 osob.</p> <p>Klienti, kteří chtěli pomoci s ubytováním až po propuštění - 12 osob.</p> <p>Důvody stavu bez bytu: páčání trestné činnosti, závislosti (alkohol, nealkoholové drogy, gambling), absence bydlení před nástupem do VTOS, z důvodu nástupu do VTOS přestali hradit nájem (ubytovna, nájemní bydlení).</p>	58 000
Most	S nemocnicemi spolupracujeme (Krajská zdravotní, nemocnice následné péče, psychiatrické nemocnice apod.), žádají nás o pomoc při hledání ubytování, nevedeme si tyto údaje zvlášť, zaznamenáváme do programu OKnouze a děláme standardizovaný záznam.	Evidenci klientů sociálního kurátora máme, sumarizovaná data z ní také, ale nikoliv co se týká problémů s bydlením.	67 000
Havířov	Na základě výše uvedeného nebyli pracovníci OSV MmH osloveni klienty s žádostí o spolupráci. Ve věci řešení sociální situace klientů žádali o spolupráci sociální pracovníci zdravotnických zařízení a bylo spolupracováno s 35 osobami (důvody viz výše závorka).	0	75 050

10.3 Shrnutí - osoby opouštějící instituce

O trajektoriích osob opouštějících dětské, nápravné a zdravotnické instituce, které typologie ETHOS rovněž řadí mezi osoby ohrožené bezdomovectvím, nejsou systematicky sbírána data na národní ani lokální úrovni. Získané výsledky týkající se ohrožení bezdomovectvím u těchto skupin osob proto vycházejí většinou z dílčích informací sociálních odborů jednotlivých obcí. Dalšími zdroji dat byly statistiky MPSV, MŠMT a Vězeňské služby a výsledky souvisejících výzkumných šetření.

V rámci našeho vlastního anketního dotazování bylo e-mailem obesláno celkem 55 ORP ve třech krajích s vyššími počty osob propouštěných z ústavních zařízení pro děti a mládež a z výkonu trestu odnětí svobody. Odpovědi jsme získali od 29 ORP, z nichž obsažnější informace poskytlo 21-25 obcí (v závislosti na cílové skupině).

Osoby opouštějící institucionální a náhradní rodinnou péči

Podle statistik školství pobývalo ve školním roce 2013/2014 v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy po dosažení zletilosti v celé ČR 686 osob starších 18 let a z toho 569 na základě dobrovolně prodlouženého pobytu. Ve stejné době vykazovaly školské statistiky v těchto zařízeních 2 911 dětí, kterým bylo 15-18 let, a z nich 679, které plnily povinnou školní docházku po dosažení 15 let věku, tedy v době krátce před opuštěním zařízení. Děti, u nichž byla v roce 2013 ukončena ústavní výchova, ochranná výchova nebo umístění v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z důvodu zletilosti, bylo celkem 1 059 (z nich 990 s nařízenou ústavní výchovou). Na základě těchto dat odhadujeme, že cca dvě třetiny těchto dětí začínají „nezávislý život“ a zhruba jedna třetina nadále využívá možnosti podpory a ubytování v zařízeních.

Statistiky MPSV týkající se využívání služeb sociálních kurátorů hovoří o 372 osobách z celku 695 osob propuštěných ze školských zařízení ústavní/ochranné výchovy po dosažení zletilosti, které v roce 2013 vyhledaly pomoc sociálního kurátora - není ovšem možné určit, kolik z těchto případů se týkalo otázek souvisejících s bydlením.

Co se týče trajektorií bydlení u mladých dospělých po opuštění institucionální a náhradní rodinné péče, získali jsme ze sociálních odborů oslovených městských úřadů velmi různorodé odpovědi. Většina z nich upozorňuje na to, že po dosažení zletilosti se tyto osoby ztrácejí ze zorného úhlu městských sociálních odborů a sociálních služeb, pokud si o pomoc sami neřeknou. Z informací, které oslovení pracovníci byli schopni o těchto osobách říci, není možné vytěžit kvantitativní údaje, ale rámcově lze říci, že potvrzují škálu trajektorií popsanou I. Hradeckým (2014, s. 18, viz také výše):

- návrat do původní rodiny,
- nájem bytu,
- využívání služeb veřejné (komerční) ubytovny,
- využívání pobytových sociálních služeb (domy na půli cesty, azylové domy).

Z uvedeného je patrné, že nejistota bydlení a ohrožení bezdomovectvím jsou u této skupiny velké, což umocňuje nedostatek dovedností, předpokladů i motivace pro získání stabilního zaměstnání a bydlení.

Obdobné závěry vyplývají i z citovaného výzkumného šetření Integrace dětí 2015, podle něhož řada dětí před opuštěním dětských domovů nemá žádné nebo jen

relativně zkreslené představy o tom, jak si zajistit bydlení po opuštění instituce, které se podle zjištění týkajících se mladých dospělých po opuštění DD obvykle nepotvrzují. Z oslovených 27 osob, které už před nějakou dobou DD opustily, např. třetina využila služeb DPC nebo neziskových organizací, s čímž děti ještě pobývajících v DD nepočítají (nejednalo se ale o reprezentativní výzkum). Varují je zjištění, že u většiny těch, kterým bylo umožněno, selhalo levné podporované bydlení, které pracovníci sociálních odborů MÚ uvádějí jako častou formu pomoci, pokud jsou o ni požádáni a mají možnosti ji realizovat. Finanční problémy se ukázaly jako velmi časté.

Další skupiny před opuštěním instituce

O osobách opouštějících věznice, vazební věznice a zdravotnická zařízení existuje ještě menší množství statistických dat než o mladých dospělých opouštějících dětské instituce. Pro účely tohoto rozboru jsme informace čerpali ze statistické ročenky Vězeňské služby ČR, Statistických ročenek z oblasti práce a sociálních věcí a z vlastního anketního dotazování na ORP ve třech vybraných krajích.

Z osob propuštěných z vězení využívá podle dat příslušných ministerstev služeb sociálních kurátorů cca 60 % (v roce 2013 to bylo 14 891 osob). Poměr počtu těch, kteří tuto pomoc využívají opakovaně (v roce 2013 cca 4 600 osob), a těch, kteří ji využijí jednorázově (v roce 2013 cca 6 800 osob), je přibližně 2:3. Dá se předpokládat, že tato pomoc se často týká právě zajištění bydlení, ale to rozhodně není jediným řešeným problémem.

Data týkající se osob bez možnosti návratu do „běžného“ bydlení po opuštění nemocnice prakticky neexistují, popř. jsou sbírána pouze v omezené formě pro účely daného zařízení a k dalším úřadům/orgánům se dostávají pouze v některých případech. Škála životních a sociálních situací pacientů bez možnosti návratu do běžného bydlení je navíc poměrně široká; ve většině případů se nejedná o osoby, které před hospitalizací žily „na ulici“, ale spíše o takové, kterým jejich zdravotní stav znemožňuje návrat do původního bydlení.

Podle našeho průzkumu v ORP pak závisí možnost získat informace o životních podmínkách osoby v nouzi po opuštění zdravotnického zařízení nebo VTOS vždy hlavně na vlastním zájmu dané osoby nebo iniciativě jednotlivých sociálních pracovníků a kurátorů. Znalosti o bytové situaci těchto osob jsou tedy v souhrnu velmi omezené.

Podle zjištěných informací ale evidovaly oslovené obce za rok 2014 obvykle několik případů osob v bytové nouzi po propuštění z daných institucí, u nichž byla řešena otázka bydlení, a to v řádu několika jednotek až desítek (podle velikosti obce - dané odpovědi pocházejí od obcí o 10 000 až 58 000 obyvatelích). Stejně jako u osob po opuštění dětských institucí tyto případy vyústily velmi různě počínaje návratem k rodině (partnerovi/partnerce), přes bydlení v komerčních ubytovnách a v zařízeních poskytujících pobytové sociální služby, až po život „na ulici“. I vzhledem k zadlužení, nedostatku motivace a vzdělání, obtížnosti nalezení zaměstnání, závislostem a dalším sociálními problémům, s nimiž se tyto osoby potýkají, je zřejmé, že nalezení stabilního samostatného bydlení je téměř nemožné a tyto osoby jsou skutečně vysoce ohroženy bezdomovectvím a dlouhodobým až trvalým sociálním vyloučením.

11. Shrnutí

Jak je patrné z typové rozmanitosti datových zdrojů a provedených rozborů (a také jak je zmíněno v řadě studií, mj. Prudký a kol., 2012, Kuchařová a kol., 2015), není možné spolehlivě vypočítat celkový počet bezdomovců souhrnně, ani podle dílčích kategorií typologie ETHOS.⁶⁸ Vzhledem k různorodosti osob, které z jakýchkoliv pohledů a na základě jakýchkoliv charakteristik označíme za bezdomovce, není příliš smysluplné požadovat souhrnné vyčerpávající a jednoduché údaje o jejich počtech.

Stejně velkým problémem je zjistit sociodemografickou strukturu zjevných a skrytých bezdomovců ale i jednotlivých kategorií bezdomovců. Zde jsme se o to přesto pokusili v rámci vybraných kategorií lidí bez domova nebo vyloučených z bydlení. Sčítat data za různé kategorie či kombinovat strukturální ukazatele za různé kategorie se potvrdilo jako nespolehlivé, neopodstatněné. Základem výběru kategorií, na něž jsme se soustředili, byla typologie ETHOS a její kategorie jak koncepční, tak operační. Protože v zájmu co nejúplnějšího zjištění sledovaných charakteristik cílové populace bylo nutné využít různých metod, zohledňujících charakter dostupných dat z evidencí, výzkumných šetření, dokumentace relevantních institucí atd., byly pro potřeby tohoto rozboru sledovány kategorie bezdomovců definované podle toho, kde cílové skupiny obvykle přebývají či bydlí. Toto pojetí koresponduje do velké míry s národními subkategoriemi dle typologie ETHOS.

Přes zmíněné limity se v tomto souhrnu pokusíme o určitý hodnotící přehled zjištěných strukturálních údajů o osobách bez domova nebo vyloučených z bydlení. Číselné údaje přehledně uvádí přehledová tabulka č. 11.1 na konci této kapitoly. Jak bylo uvedeno, za sledované cílové skupiny lze většinou získat data z různých zdrojů, obvykle ne úplně kompatibilních. Do souhrnných ukazatelů v tomto shrnutí i v tabulce č. 11.1 bylo nutno použít jen některá ze shromážděných dat. Za jednotlivé cílové skupiny jsou zde uvedena data zjištěná z relativně nejspolehlivějších, nejkompaktnějších nebo nejreprezentativnějších zdrojů (viz příslušné kapitoly). Přednost byla dána vždy nejprve statistickým datům, následně při jejich nedostatečnosti datům administrativním a potom poznatkům z výběrových šetření a z dotazování na relevantních institucích provedeného v rámci našeho projektu.⁶⁹ Ojediněle jsou uvedena data ze dvou zdrojů, pak jsou tyto uvedeny přímo v tabulce.

V textové části Shrnutí bylo postupováno stejně. Základem shrnutí je porovnání poznatků o sociodemografických charakteristikách bezdomovců a osob vyloučených z bydlení dosažených za jednotlivé jejich kategorie. Podle očekávání toto srovnání ukazuje spíše rozdíly v sociodemografickém složení sledovaných sociálních kategorií než společné rysy této struktury. Ty jsou jen dílčí. Z nich za zmínku stojí:

- podobná hrubá věková struktura,
- vysoká převaha osob s nižším vzděláním než maturitním,
- slabé rodinné zázemí, kdy jsou v cílových skupinách spíše jednotlivci (svobodní nebo po rozpadu partnerství⁷⁰),

⁶⁸ Viz Příloha č. 1.

⁶⁹ V tabulce jsou jen částečně uvedeny konkrétní zdroje dat (nebo typy zdroje), ty lze dohledat v jednotlivých kapitolách této publikace.

⁷⁰ Podoby rozpadu jsou různé, od rozchodu osob nesezdaných, přes rozvod po ovdovění

11. Shrnutí

- na druhé straně nemalý podíl rodičů, kteří (provizorně) bydlí spolu s dětmi nebo je situace absence vhodného bydlení odlučuje od dětí,
- zadluženost (tam, kde je ji možno zjistit).

Pohlaví

Muži a ženy se dostávají do postavení člověka bez domova nebo do ohrožení ztrátou bydlení částečně stejnými a částečně odlišnými trajektoriemi. To se odráží spolu s odlišnými rodinnými rolemi a dráhami v nestejném podílu mužů a žen v jednotlivých kategoriích bezdomovců.

Celkově převládají muži, 75 % a více je jich mezi lidmi, kteří přežívají na ulici a/nebo příležitostně či krátkodobě využívají služeb nocleháren (zde byl zjištěn jejich největší podíl), resp. nízkoprahových denních center. Nadpoloviční je podíl mužů v domech na půli cesty (důsledek převahy chlapců v zařízeních pro ochrannou a ústavní výchovu) a mezi osobami bydlícími v domech mimo byty (tedy v nevyhovujícím bydlení⁷¹).

Zhruba vyrovnaný je podíl mužů a žen v azylových domech, pokud je hodnotíme jako celek. Některé azylové domy jsou nicméně specializovány na určitou klientelu, mezi jinými na matky s dětmi nebo na muže obecně. Tím je dáno i složení ubytovaných osob podle pohlaví.

Zřetelná převaha žen je mezi oběťmi domácího násilí, mezi nimi takovými, které v důsledku toho odcházejí z domova.

Věkové kategorie

Celkově lze říci, že bezdomovectvím jsou ohroženy všechny věkové skupiny. Platí to v zásadě i jednotlivě pro všechny koncepční kategorie typologie ETHOS, nicméně námi sledované cílové skupiny lidí bez domova a vyloučených z bydlení (korespondující s vybranými operačními kategoriemi ETHOS) se liší z hlediska věkové struktury v tom, nakolik je rovnoměrná či naopak nakolik převládá některá věková kategorie. O lidech přežívajících na ulici se data o věku statisticky téměř nezjišťují. V českém kontextu se jim věnovala pouze lokální sčítání, jejichž zjištění bohužel nelze snadno zprůměrovat. Jako jediný ucelenější zdroj informací o této cílové skupině nám může posloužit rozbor charakteristik klientů Naděje z let 1993-2004, podle něhož přes tři čtvrtiny uživatelů (převážně osob přežívajících na ulici) tvořily osoby ve věku 20-49 let, ačkoli podíl osob ve věku 50+ postupně rostl. Dále už hovoříme o skupinách, které přinejmenším příležitostně využívají sociálních služeb, a o jejich věkové struktuře proto existují konzistentnější údaje.

Až na výjimky jsou nejpočetnější skupinou lidí ve středním věku. V noclehárnách je to výrazně převládající, zvláště mezi muži, věková kategorie 35-54 let (podíl nebyl vyčíslen ani odhadem). Obdobně je tomu v azylových domech, v jejichž případě však dostupné statistiky tuto střední kategorii definují široce (osob ve věku 27-65 let je zhruba 56 %; podle jiného zdroje je 33 % ve věku 27-40 let). V AD je i vyšší podíl dětí a mládeže do 18 let, než v jiných typech zařízení - dosahuje až 30 %. S těmito cílovými skupinami se částečně překrývá sociální kategorie definovaná jako bezdomovci v rámci Sčítání 2011, kde byl podíl osob ve věku 30-49 let vyčíslen na 44 %.

---

⁷¹ Jedná se o operační kategorie ETHOS č. 11-13.

Střední věková kategorie je nejpočetnější též ve skupině osob (převážně žen) ohrožených domácím násilím (ve věku 27-40 let 46 %).

Převahou nejmladších osob se vyznačují klienti domů na půli cesty, jak to odpovídá jejich poslání (84 % z nich je ve věku 19-26 let). Také mezi klienty pobytových služeb sociální rehabilitace a krizové pomoci převládají mladí lidé (67 % do 18 let, ostatní spadají převážně do kategorie 27-65 let - 26 %). Naopak v ambulantních formách těchto služeb většinu uživatelů tvoří dospělé osoby, zatímco děti a mládež do 18 let jsou zde zastoupeny maximálně zhruba z desetiny.

V široce definované cílové skupině, která nezahrnuje jen lidi silně a aktuálně ohrožené bezdomovectvím, tj. skupině osob definovaných jako bydlících mimo byty a zařízení v datech Sčítání 2011, je nejpočetnější věkovou kategorií 20-39 let - v nouzových objektech 40 %, v domech mimo byty 46 %. V prvním případě jsou pak obdobně početné kategorie mladší (do 19 let) a starší (40-59 let), je jich vždy o něco více než pětina (viz přehledová tabulka č. 11.1, přitom zde žije 16 % dětí do 14 let). V druhém případě je další nejpočetnější kategorií věkové rozmezí 40-59 let (30 %).

Rodinný stav

Rodinný stav většinou nebývá zjišťován - vzhledem k tomu, že většinu dat lze získávat pouze prostřednictvím institucí, které bezdomovcům a lidem ohroženým bezdomovectvím poskytují sociální služby a které ze zřejmých důvodů zjišťují o klientech jen údaje bezprostředně potřebné pro poskytované služby.

Strukturu cílových skupin, jimž se zde věnujeme, zjišťovalo vlastně jen Sčítání 2011, konkrétně v případě osob žijících v nouzových objektech, rozbor charakteristik klientů Naděje, o.s. a „městská“ sčítání bezdomovců, v těchto dvou případech především u osob přežívajících venku. Ve všech případech jsou nejpočetnější skupinou svobodní jednotlivci (42 %, resp. 51 %). Mezi osobami přežívajícími venku tvoří největší podíl. Další nejpočetnější skupinou mezi osobami přežívajícími venku jsou pak rozvedení (cca 37 %), kdežto vdané a ženatí jsou mezi nimi zastoupeni jen zhruba z desetiny. Na druhou stranu, mezi osobami žijícími v nouzových objektech jsou podle Sčítání 2011 druhou nejpočetnější skupinou právě lidé sezdání (35 %). Rozvedení žijí v nouzových objektech podílem přibližně 18 %.

Vzdělání

Z hlediska vzdělání se jednotlivé cílové skupiny našeho rozboru liší, ale v zásadě platí, že lidé bez domova a ohrožení jeho ztrátou dosahují spíše jeho nižší úrovně, nejčastěji maximálně vyučení bez maturity.⁷²

Maturitu či vyšší vzdělání mívají lidé přežívající venku nebo v noclehárnách, azylových domech apod. spíše výjimečně (dle ETHOS osoby „bez střechy“ a někteří „bez bytu“). Rozbor klientů Naděje ale poukázal na to, že ani tyto vyšší úrovně vzdělání nejsou zanedbatelné (podíl osob s maturitou za celé období 1993-2004 byl přes 11 %, vysokoškoláků byla necelá 2 % - viz kapitola 3.2.6, podrobněji také Prudký, Šmídová,

⁷² Je nicméně vhodné zmínit se o poznatku, že stejně jako v populaci ČR jako celku se ani mezi osobami bez domova a vyloučenými z bydlení nevyskytuje mnoho osob bez vzdělání, resp. s nedokončeným základním vzděláním (mezi klienty Naděje se jednalo cca o 2,5 % osob a ani dotazníková šetření v jiných typech zařízení tuto skupinu neidentifikovala jako významnou). Toto zjištění reflektuje úroveň vzdělanosti v ČR jako celku, kdy základní školu nedokončí pouze velmi malá část obyvatel (0,3 % osob ve věku 15 let a více podle Sčítání 2011, viz *Úroveň vzdělání...* 2014).

2010). Ženy mívají častěji pouze základní vzdělání, mezi muži se spíše najdou i vyučení.

Pestřejší je vzdělanostní struktura osob v nouzovém bydlení (mimo byty a zařízení) a osob ohrožovaných domácím násilím, u nichž má blíže k běžné populaci. Vzdělání s maturitou či vyšší má 38 % osob žijících v nevyhovujícím či nouzovém bydlení a 29 % osob ohrožovaných domácím násilím (zde je vysokoškolské vzdělání spíše ojedinělé).

Socioekonomický status

Tato charakteristika nebývá příliš přesně sledována, ale určité informace byly získány pro většinu cílových skupin. Osoby zařazované dle kategorizace ETHOS mezi osoby bez střechy a některé kategorie osob bez bytu bývají jen výjimečně zaměstnané. V případě klientů Naděje v letech 1993-2004 se jednalo o cca 10 % osob, z nichž přibližně polovina uvedla povolání „dělník“. Mezi osobami v noclehárnách převládají nezaměstnaní, další častou skupinou jsou pak starobní důchodci.

I u uživatelů azylových domů převládá nezaměstnanost. Dalšími nejčastějšími skupinami pak bývají osoby pracující a starobní nebo invalidní důchodci. V případě AD pro matky s dětmi nejčastěji převládají osoby na mateřské nebo rodičovské dovolené.

Forma soužití

Vědět, v jakém rodinném uspořádání žijí bezdomovci a osoby vyloučené z bydlení, je sice stěžejním zájmem decizních orgánů i odborné veřejnosti, je to však současně charakteristika v případě těchto lidí obzvláště obtížně zachytitelná. Jejich formy soužití jsou často nedobrovolné a nemusí odpovídat faktickému rodinnému a „ekonomickému“ vztahu mezi členy rodiny, jak *de jure*, tak dle vůle účastníků. Např. v azylovém domě mohou žít matky „samoživitelky“ s dětmi, přičemž některé jsou vdané, odstěhované od násilného partnera, jiné jsou skutečně osamělé matky a jiné zde žijí bez partnera proto, že pro rodinu bylo snazší nalézt azyl zvláště pro matku s dětmi a zvláště pro otce jako jednotlivce. Naopak, osoby přežívající venku a/nebo v noclehárnách či v nízkoprahových denních centrech vytvářejí partnerská soužití účelově v zájmu snazšího přežití nevyhovující situace (pracovníci nocleháren odhadují jejich podíl na 5-15 %).

Zásadní jsou ale problémy s metodikou zjišťování údajů o bezdomovcích či o klientech institucí poskytujících pobytové, tím spíše ambulantní, služby. Anamnestická zjišťování se v mnoha případech na formy soužití a rodinný stav osob nezaměřují, statistická zjišťování se zajímají spíše pouze o počet spolubydlících osob bez rozlišení (rodinných) vztahů mezi nimi.

Mezi osobami přežívajícími na ulici nebo využívajícími služeb nízkoprahových denních center, nocleháren či azylových domů zcela převládají jednotlivci. Výjimkou jsou ovšem azylové domy pro matky s dětmi. Zatímco muži jsou v AD jako jednotlivci ve více jak čtyřech pětinach případů, ženy jen v o něco více než čtvrtině. Z žen žije více než polovina v AD se svými dětmi.⁷³ V noclehárnách jsou odhadovány podíly partnerských párů na 5-20 %, zatímco v azylových domech jsou výjimečné. Mezi osobami ohroženými domácím násilím je naprostá většina takových, které před

---

⁷³ V tomto se shodují údaje ze statistik a z našeho šetření přímo v azylových domech. Toto šetření poskytl podrobnější a přitom v zásadě obdobná data. Za obě pohlaví pobývá v AD zhruba třetina osob jako jednotlivci, necelá desetina v párech s dětmi a cca 1 % jako bezdětný pár.

odchodem z domova, případně vykazáním partnera nebo obecně před vyhledáním pomoci, žily s partnerem a z toho většinou též s dětmi.⁷⁴ Mezi ohroženými seniory je také hojně zastoupeno soužití s dětmi (převážně dospělými) coby násilnými osobami, méně často jako oběťmi.

V domech na půli cesty tvoří, přirozeně vzhledem k jejich poslání, přibližně čtyřpětinovou většinu jednotlivci. Z ostatních forem soužití jsou nejčastější bezdětné páry, ale ojedinele zde žijí páry s dětmi a osamělí rodiče. Obdobně mezi mladými dospělými, kteří opouštějí ústavy poskytující ústavní nebo ochrannou výchovu, zcela převládají jednotlivci.

Podrobnější informace lze získat z dat Sčítání 2011, týkající se však sociálních kategorií, z nichž se jen částečně rekrutují potenciální bezdomovci. U osob žijících dle definice Sčítání 2011 v nouzových objektech, podobně jako žijících v domech mimo byty, se jedná zhruba z poloviny o jednotlivce. V prvním případě pak žije necelá desetina v nerodinné domácnosti, zatímco v druhém případě je to necelá třetina. V rodinných domácnostech tedy žije v případě nouzových objektů necelá polovina osob spadajících do této kategorie, v případě bydlení mimo byty je to asi pětina. O rodinných domácnostech jsou k dispozici další údaje. V nouzových objektech tvoří bezdětné páry 29 % těchto domácností, páry s nezletilými dětmi 36 %, samoživitelé/ky 24 % a rodiče s dospělými dětmi 11 %. U osob v domech mimo byty jsou tyto podíly ve stejném pořadí 45 %, 28 %, 17 % a 10 %.

Souhrnně lze o rodinách s nezaopatřenými dětmi říci, že se prakticky nevyskytují mezi osobami přežívajícími zcela bez střechy. V dalších formách provizorního bydlení existují rozdíly v zastoupení úplných a neúplných rodin. Zatímco v azylových domech mezi rodinnými domácnostmi převažují rodiny neúplné, v nouzových objektech a domech mimo byty dle definice používané ve Sčítání 2011 (tedy v „nejistém“ či „nevyhovujícím“ bydlení dle typologie ETHOS) bydlí či přebývají relativně větší počty a podíly úplných rodin s dětmi.

Rodičovství - soužití s nezletilými dětmi

U některých cílových skupin, avšak jen výjimečně, je nějakým způsobem konkrétně sledováno soužití rodičů s nezletilými dětmi a příp. naopak zjišťováno, že nouzové ubytování vedlo k oddělení rodičů od dětí.

V jednotlivých dotázaných noclehárnách byly jejich pracovníky počty klientů, kteří jsou rodiči a jejich děti žijí někde jinde, odhadovány na 15-40 %. Za azylové domy v našem vzorku byl podíl těch, kteří jsou rodiči, odhadnut souhrnně na 67 %, z čehož v 65 % případů děti žijí s rodiči v AD. V domech na půli cesty jsou analogické odhady 9 % a 6 % (blíže viz přehledová tabulka č. 11.1.).

Osoby ohrožované domácím násilím mají nezletilé děti zhruba v třech pětinach případů. Obdobný je odhad za rodinné domácnosti bydlící v nouzových objektech - necelé dvě třetiny, zatímco v domech mimo byty nedosahuje mezi rodinnými domácnostmi podíl těch s dětmi ani poloviny.

---

⁷⁴ Relativně vyšší výskyt rodin s dětmi je i důsledkem toho, že děti jsou též častou obětí násilí, a navíc převážně ze strany rodičů.

Vztah trvalého bydliště a aktuálního pobytu

Tento vztah se zjišťoval pouze v rámci „městských“ sčítání bezdomovců přežívajících venku a v rámci rozboru klientů Naděje. Výsledky ukázaly, že tyto osoby se většinou příliš nevzdalují od svého trvalého bydliště, zůstávají ve stejné obci nebo alespoň kraji. Trochu výjimečná je situace v Praze, kam směřují bezdomovci z širšího teritoriálního okruhu z důvodu větší škály možností přivýdělku i různých (sociálních) služeb, a najdeme zde tak například i osoby s trvalým bydlištěm v Moravskoslezském nebo Ústeckém kraji.

Zdravotní stav

Způsob života bezdomovců a lidí žijících v nevyhovujícím, špatném či nouzovém bydlení implikuje zdravotní potíže už sám od sebe. Až na jeden specializovaný výzkum (Barták, 2011) však zdravotní stav této skupiny obyvatel nebývá předmětem většího zájmu či systematického sledování.

Mezi osobami v nízkoprahových denních centrech je odhadováno 60-90 % osob s duševními problémy. V noclehárnách, pokud se v nich vyskytují i zdravotně postižení (různého druhu), jich dle zjištěných odhadů může být 5-30 % (bez specifikace).

V azylových domech je věnováno zdravotnímu stavu více pozornosti. Nicméně naše zjištění nevyovídají celkově o podílech lidí pobývajících zde se (závažnějšími) zdravotními problémy, ale o struktuře těch, kteří takové problémy mají. Z nich asi 63 % má potvrzen I. stupeň závislosti na pomoci jiné fyzické osoby a 27 % vyšší stupně.

Mezi klienty komplexněji pojatých a na širší spektrum cílových skupin zaměřených pobytových služeb sociální rehabilitace a krizové pomoci má zhoršený fyzický nebo psychický zdravotní stav zhruba pětina. Lidé se zdravotními problémy často využívají jiné sociální služby, než na které jsme se hlavně zaměřili vzhledem k jejich relevanci k problematice bezdomovectví.

Výše zmíněný výzkum⁷⁵ zjistil u osob využívajících (pobytová) zařízení sociálních služeb, že za rok navštíví alespoň jednou praktického lékaře 70 % mužů a 79 % žen, hospitalizaci uvedla přibližně třetina mužů i žen (Barták, 2011, s. 175). Přitom bezdomovecká populace věnuje zdraví menší pozornost než běžná, takže tyto údaje mohou mírně podhodnocovat problém zdraví bezdomovců. Necelá třetina mužů a žen uvedla určité potíže s chůzí, okolo 5 % deklarovalo určité potíže při sebeobsluze a obdobný podíl zmínil extrémní bolesti nebo zdravotní obtíže. O málo větší byly podíly těch, kdo uváděli deprese a podobné stavy (Barták, 2011, s. 101-103).

Domácí násilí

Zkušenost s domácím násilím byla odhadnuta (mimo cílovou skupinu, která je přímo tímto jevem definovaná) až u desetiny osob v noclehárnách, azylových domech a domech na půli cesty. U třetích jmenovaných pracovníci těchto domů předpokládají, že v dětství jich zažilo domácí násilí více, než bylo dotazováním zjištěno. Ve všech těchto případech lze předpokládat, že jejich podíl je ve skutečnosti mnohem větší, protože pracovníci nocleháren a nespécializovaných AD a DPC zřejmě obvykle nemají časovou kapacitu či adekvátní znalosti k tomu, aby oběti domácího násilí identifikovali,

---

⁷⁵ Probíhal v roce 2005 v Praze, zúčastnilo se 900 mužů a žen bez domova kontaktovaných v zařízeních sociálních služeb (Barták, 2011, s. 82).

---

pokud se tyto osoby o takovou zkušenost samy nepodělí. U jiných cílových skupin se takovéto informace nepodařilo zjistit.

Zadluženost

Také k tomuto, byť jednomu ze zásadních problémů zjevných bezdomovců a osob bez přístřeší i mnohých latentních bezdomovců, nejsou k dispozici informace v žádoucím rozsahu a struktuře. Alespoň něco se podařilo zjistit pouze o třech sledovaných cílových skupinách, zjištění jsou však pouze obecná.

Odhady zadlužených klientů se mezi pracovníky nocleháren pohybují mezi 20-95 %. Obdobně široké rozpětí odhadů bylo zjištěno v domech na půli cesty, a to 60-100 %. Přesnější odhad je zřejmě možný v azylových domech, kde činí 80-90 %.

Další charakteristiky

Další charakteristiky osob bez domova nebo vyloučených z bydlení, které byly zmiňovány při našem dotazování v různých institucích nebo rozboru dalších zdrojů, se týkají především zdravotní problematiky. Často je zmiňován velký výskyt kuřáctví, alkoholismu, příp. i závislosti na dalších návykových látkách. Dle vlastních deklamací klientů pobytových zařízení (Barták, 2011, s. 175) jsou tři čtvrtiny z nich kuřáci a 12 % mužů a 4 % žen denně konzumuje alkohol. To ovšem pracovníci zařízení a lékaři v případě problémů a alkoholem hodnotí jako podcenění skutečného stavu.

Další specifická charakteristika mimo zde aplikované schéma výkladu jsou upozornění na to, že vážné problémy s bydlením dopadají na soudržnost a soužití rodiny, a tím plnění jejích zabezpečovacích a výchovných funkcí. Např. mezi lidmi využívajícími služeb nízkoprahových denních center je velký počet těch, kteří mají nezletilé děti, ale tito lidé s nimi nežijí a ani často nejsou schopni je vychovávat. K informacím o osobách ohrožovaných domácím násilím námi dotazovaní pracovníci dodávali, že zhruba čtvrtina má nezletilé děti s sebou v zařízeních poskytujících jim ubytování a že v ubytovaných domácnostech je průměrně 1,85 dětí, zřejmě nejčastěji dvě.

O kategorii osob v nouzových objektech je dostupná informace, že přibližně 10 % z nich jsou cizinci.

Tabulka č. 11.1. Přehledová tabulka ke shrnutí

kategorie ETHOS	dílní kategorie	osoby přežívající venku sčítané "na ulici"	osoby přežívající venku zachycené v NDC	osoby v noclehárnách		osoby v azylových domech*		osoby přebývající v dalších typech pobytových zařízení ¹		bezdomovci v SLDB 2011	osoby ohrožené domácími násilní ²	osoby opouštějící instituce ³ a nahradní rodinná péče	osoby bydlící mimo byty a zařízení podle definice SLDB 2011	
				muži	ženy	muži	ženy	domy na póli cesty	služby sociální rehabilitace a krizové pomoci ¹				v nouzových objektech	v domech mimo byty
Počty osob (různé zdroje a přesnost)		0,05-0,30 % osob v českých městech, kde byla provedena sčítání různé formy a kvality	Statistické ročenky MPSV r. 2014 (za celý rok): 43 119 r. 2015 (za celý rok): 33 826 ²	Statistické ročenky MPSV r. 2014 (za celý rok): 48 443 r. 2015 (za celý rok): 36 694	Statistické ročenky MPSV r. 2014 (k 31.12.): 5 554 r. 2015 (k 31.12.): 5 485	Statistické ročenky MPSV r. 2014 (k 31.12.): 274 r. 2015 (k 31.12.): 246	Zp-pob 2015 (k 31.12.): 15 ZKP-amb 2015 (za celý rok): 9 CSRS-pob 2015 (k 31.12.): 405, CSRS-amb 2015 (za celý rok (k 31.12.): dále jen CSRS-amb (celý rok 2014): 2014):	cca 3600 starší 15 let; 690 ve věku 18+ obydlích	11 496 dle APC 2014: 410	16 834 v nouzových obydlích; 925 v mobilních obydlích	32 408			
		77% 23%	75-80% 20-25%	83% 17% 0,05%	38 % (51 %) 35 % (49 %) 27 % (0)	61% 36% 3%	22% 11% 67%	47% 49% 4%	78 % 22% 9%	10% 81% 9%	63% 37% -			
věková kategorie instancí na přežívající věk, kategori: SLDB - podily)	do 24			--	ojedinelá	věk (M+Ž) 0-18 let	29%	16% (0-18)	67% (0-18)	25% (do 29)	16% (do 26)		22% (0-19)	
	25-34			častá	méně zastoupená	19-26 let	12%	84% (19-26)	5% (19-26)	22% (30-39)	46% (27-40)		40% (20-39)	46% (20-39)
	35-54			výrazně nejčastější	většinová	27-65 let	56%	26% (27-65)	26% (27-65)	22% (40-49)	21% (41-50)	většinou 19-21 let	23% (40-59)	30% (40-59)
	55+			častá	druhá nejčastější	66+ let	3%	pouze do 26 let	2% (66+)	17% (51+)		8% (60+)	10% (60+)	
	v tom 0-6					v tom 0-6 let	16%	2%	25%					v tom 0-14: 16% v tom 0-14; 6%
rodinný stav	svobodní/é					dle "Karet": 27-40 let	37%							
	sezdáni													
	rozvedeni													
	ovdavení													
vzdělání	(maxim.) základní					nejčastější								
	střední bez maturity					nejčastější								
sociální status	pracující					výjimečně								
	nezaměstnaný					většina								
forma soužití	starobní důchodce					druhá významná část								
	na MD/RD jiné					ostatních								
sociální status	jednotlivec					výjimečně								
	v partnerském páru					většina								
forma soužití	jednotlivec s dětmi					většina								
	pár s dětmi					ostatních								
sociální status	rodič s dospělými dětmi					druhá významná část								
	skupina osob: nerodinná domácnost					ostatních								

pokračování tabulky

kategorie ETHOS	dílečkové kategorie	osoby přežívající venku, sčítané "na ulici"	osoby přežívající venku zachycené v NDC ¹	osoby v noclehárnách ²		osoby v azylových domech ³		osoby přebývající v dalších typech pobytových zařízení ⁴	bezdomoci v SLPB 2011	osoby ohrožené opouštějí násilím ⁵	osoby opouštějí instituce ¹¹	osoby bydlící mimo byty a zařízení podle definice SLPB 2011
				muži	ženy	muži	ženy					
rodičovství	má děti u sebe											
	má děti jiné			15-40 %	cca 65%	cca 2 %	cca 6%	cca 3%		57%		
trvale bydliště	má v místě aktuálního pobytu	většina v dané obci nebo kraji										
	má jiné											55% táž adresa
špatný zdravotní stav, zdravotní postižení	fyzický											
	duševní											
domáci násilí - zkušenost			odhady: 60-90 %									
				5-10 %	9%		cca 1/10			100%		
zduřazenost	odhady pracovníků zařízení			odhady 20-95 %			odhady 80-100%					
							odhady 80-100%					
další rysy, charakteristiky		alkoholismus, narkomanie										
		Časté zdravotní potíže										10 % jsou danci

¹ NDC = nízkoprahové denní centrum; CSRS-pob = centra sociálně rehabilitačních služeb poskytující ubytování; ZKP-pob = zařízení pro krizovou pomoc poskytující ubytování; CSRS-amb = služby sociální rehabilitace poskytované ambulantně; ZKP-amb = služby krizové pomoci poskytované ambulantně

² účelové vytváření, dčášan

³ struktura podle pohlaví založena na databázi MPSV, ostatní data o struktuře dané kategorie osob založeny na vlastním terénním šetření (dotazování)

⁴ struktura podle pohlaví a věku založena na databázi MPSV, ostatní data o struktuře dané kategorie osob založeny na kartách uživatelů pobytových sociálních služeb nebo na vlastním terénním šetření (dotazování)

⁵ ústa v závorce jsou o rodičích-samoživitelích, tedy převážně ženách

⁶ reálný počet osob může být nižší, než počet uvedený v tabulce, protože NDC nemají při vysoké fluktuaci, popř. anonymně uživatelů, možnost dokonalé kontroly toho, zda jednotlivé osoby centrum navštívily jednou či vícekrát

⁷ struktura podle pohlaví a věku založena na databázi MPSV, ostatní data o struktuře dané kategorie osob založeny na kartách uživatelů pobytových sociálních služeb nebo na vlastním terénním šetření (dotazování)

⁸ podíl ovlivněných charakteristikami místa, kde byli bezdomoci sčítáni (velký podíl AD pro matky s dětmi)

⁹ data většinou o klientských intervenčních centrech; IKSP = data výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (2014)

¹⁰ podíl v rámci vzájemnostních kategorií

¹¹ o osobách opouštějících další typy institucí nejsou spolehlivé, ani odhadované údaje

---

12. Literatura

Baláš, O., Hežová, M., Loukota, R., Prokopová, L., Ptáče, L., Sejbal, J., Stanoev, M. *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství - Sčítání bezdomovců v Brně v roce 2010*. Brno: Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace, Brno a Odbor sociální péče Magistrátu města Brna, 2010. Dostupné z: http://socialnipece.brno.cz/useruploads/files/aktu%C3%A1ln%C3%AD_otazn%C3%ADky_fenom%C3%A9nu_bezdomovstv%C3%AD.pdf

Barták, M. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2011.

Brady, P. *Bezdomovectví ve statutárním městě Opava*. SOS pro Opavu, 2011. Dostupné z: <http://www.sos.zelenaproopavu.cz/?p=755>

Brejcha, T., Kaiseršot, F., Kajanová, A., Kluchová, R., Kombercová, G., Kozlová, L. *Zmapování a monitoring specifických cílových skupin - exkluze*. České Budějovice: Pansophia, 2009.

Buriánek, P. *Analýza populace bezdomovců v Ústí nad Labem. Závěrečná zpráva z výzkumu*. Ústí nad Labem: Oblastní Charita, 2011.

Cizinci v České republice podle dat sčítání lidu. Praha: ČSÚ 2014. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cizinci-v-ceske-republice-podle-dat-scitani-lidu-2011-dxfq9l7fpy>

Čada, K., Büchlerová, D., Korecká, Z., Samec, T. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Praha: GAC spol. s r.o. 2015.

Databáze demografických údajů za obce ČR. ČSÚ.

Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr>

Dirga, L. Fenomén bezdomovectví: Případová studie klientů organizace Naděje. *Acta FF ZČU*, 1, 2013, s. 141-165. Dostupné z: http://ff.zcu.cz/files/Acta-FF/2013/ACTA_FF_20_13_1.pdf

Domácnosti podle Sčítání lidu, domů a bytů - Česká republika - 2011. ČSÚ 2013. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/domacnosti-podle-scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-ceska-republika-2011-yarv3jgqe2>

Dulawová, I. *Zpráva ze sčítání osob bez domova v období od 13.6.2013 do 12.7.2013 - Terénní program*. České Budějovice, 2013.

Dostupné z: <http://mchcb.cz/res/data/010/001567.pdf>

Gottwaldová, A., Prinz, P. *Bezdomovectví v Olomouci*. Olomouc: Charita Olomouc, 2007.

Hradecký, I. *Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2006, politická část zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovství (The European Observatory on Homelessness)*. Praha, 2006. Dostupné z: http://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/2006nzob_p_cz.pdf

- Hradecký, I. Co znamená pro společnost bezdomovství? In: *Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice*. Sborník z konference. Praha: MPSV 2014. Dostupné z: <http://www.bezdomovectvi.info/userfiles/page/239/eda7ae67a0fa8d8bb944c2007cceb98.pdf>
- Hradecký, I., Hradecká, V. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, o.s., 1996.
- Hradecký, I., Kosová, P., Myšáková, M., Omelková, L., Sedláček, P. *Sčítání bezdomovců Praha 2004 - výstupy z projektu*. Praha, 2004.
- Hradecký, I. a kol. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje, o.s., 2007.
- Hruška, L. a kol. *Studie o stavu bezdomovectví v Ostravě*. Ostrava: PROCES, 2012. Dostupné z: http://www.ostrava.cz/cs/urad/magistrat/odbory-magistratu/odbor-socialnich-veci-zdravotnictvi-a-vzdelanosti/oddeleni-socialnich-sluzeb/studie-a-analyzy/studie-a-analyzy/c-users-zivcakzd-desktop-komplexna-socialna-pra-ce-bezdomovstva-studie-proces-studie_o_stavu_bezdomovectvi_v_ostrove_final.pdf
- Integrace dětí z dětských domovů do společnosti*. Praha: IPSOS 2015. Dostupné z: <http://www.nadacejistota.cz/o-nadaci/aktuality/pruzkum-financovany-nadaci-jistota/>
- Janoušek, T. *Analýza služeb pro osoby bez přístřeší. Komunitní plánování sociálních služeb ORP Tábor*. Tábor: centrum pro komunitní práci, 2012. Dostupné z: <http://www.cpkp.cz/index.php/programy-jc/komunitni-planovani-socialnich-sluzeb/29-komunitni-planovani-socialnich-sluzeb-orp-tabor>
- Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015-2025*. Praha: MPSV, 2015.
- Kosařová Jana. *Přehled problémů v oblasti prevence a poskytování pomoci v oblasti domácího násilí a syndromu týrání a zanedbávání (EAN) páchaného na seniorech s dopadem na sociální a zdravotní oblast*. Dostupné z: http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/prehled_problemu.pdf
- Kuchařová, V., Barvíková, J., Peychlová, K., Höhne, S. *Vyhodnocení dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupů průběžného získávání klíčových dat*. Praha: VÚPSV, v. v. i., 2015
- Magistrát města Brna, Oddělení sociální prevence a pomoci [OSP MMB]. *Zjišťování počtu lidí bez domova v Brně*. Brno, 2014. Dostupné z: http://www.armadaspasy.cz/sites/default/files/projects/brno_sb2014.pdf
- Magistrát města Havířova. 2010. *Monitorování a analýza bezdomovců v Havířově*. Havířov.
- Martínková, M., Slavětínský, V., Vlach, J. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014
- Mátel, A. (2009). *Páchatelia domáceho násillia. Prevence úrazů, otrav a násillí*, 5(2), 158-169. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasilli/clanky/2~2009/64-pachatelia-domaceho-nasillia>

Metodický pokyn č. 6/2010 Ministerstva práce a sociálních věcí ČR pro vykazování dat o poskytovaných sociálních službách. Datum vydání: 20.12.2010. Aktualizace 30.12.2011.

Míra nezaměstnanosti dle oblastí a krajů (1993-2013). Praha: ČSÚ 2014.

Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/250130-14-r_2014-401

Nezaměstnanost dle oblastí a krajů (1993-2013). Praha: ČSÚ 2014. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/250130-14-r_2014-301

Obyvatelstvo podle způsobu bydlení - 2011. Praha: ČSÚ 2014. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo-podle-zpusobu-bydleni-2011-x4dkqoclsq>

Počet cenzových domácností. Metainformace k ukazateli. Český statistický úřad.

Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_ukazatel.jsp?kodukaz=3804

Počet hospodařících domácností. Metainformace k ukazateli. Český statistický úřad.

Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_ukazatel.jsp?kodukaz=3803&kodjaz=203&show_back=1

Poláchová, M. *Monitorování osob bez přístřeší*. Frýdek-Místek: Statutární město Frýdek-Místek, odbor sociálních služeb, 2010.

Prudký, L., Hradecký, I., Plachý, A., Růžička, J., Slavíček, A., Šmídová, M., Šos, L., Riadová, B. *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*. Praha, 2012.

Prudký, L., Šmídová, M. *Kudy ke dnu. Analýza charakteristik klientů Naděje, o. s., středisko Praha, Bolzanova*. Praha: Socioklub, 2010.

Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2013. (MPSV) V 20-01 - formulář. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/15023>

Roční výkaz o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb za rok 2014 (Soc (MPSV) V 1-01) - formulář. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/15023>

Růžička, J., Unar, O., Savková, E., Hanuliaková, E. *Analýza osob bez domova na území okresu Vsetín - závěrečná zpráva*. Vsetín, 2014. Dostupné z: <http://www.kr-zlinsky.cz/docs/clanky/dokumenty/10134/analiza-osob-bez-domova---okres-vsetin-final.pdf>

Statistiky Asociace pracovníků intervenčních center. Dostupné z: http://www.domacinasili.cz/?page_id=255

Šnajdrová, Z., Holpuch, P. *Sčítání bezdomovců na území hl. města Prahy. Závěrečná zpráva*. Praha: ABL, a.s., 2010.

Toušek, L. *Analýza situace „bezdomovců“ v Plzni včetně identifikace jejich počtu. Zpráva z výzkumu*. Zpracováno pro Magistrát města Plzně. Plzeň: Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu při Katedře antropologických a historických věd Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, 2009. Dostupné z: <http://www.antropologie.org/cs/vyzkum/aplikovany-vyzkum/analiza-situace-bezdomovcu-v-plzni-vcetne-identifikace-jejich-poctu>

Úroveň vzdělání obyvatelstva ČR podle výsledků sčítání lidu v roce 2011. Praha: ČSÚ, 2014. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/uroven-vzdelani-obyvatelstva-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-xllq5xjb8q>

Váně, J., Kalvas, F. *Fenomén bezdomovectví. Výzkumná zpráva*. Plzeň: Katedra sociologie, Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni, 2014. Dostupné z: http://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/bezdomovectvi_zkracena_verze.pdf

Výroční zpráva 2012. Asociace pracovníků intervenčních center ČR, občanské sdružení. Praha: APIC 2013.

Dostupné z: <http://domaci-nasili.cz/Download/vyrocka2012.pdf>

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Datové zdroje:

Dotazníková šetření - azylové domy, domy na půli cesty, noclehárny, intervenční centra.

Karty klientů pobytových sociálních služeb - anonymizovaná statistická data.

Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2015. (Soc (MPSV) V 20-01) agregovaná data OKstat

Registr poskytovatelů sociálních služeb. Dostupné z: <http://iregistr.mpsv.cz>

Roční výkaz o sociálních službách poskytovaných v zařízeních sociálních služeb za rok 2014 (Soc (MPSV) V 1-01) - anonymizovaná statistická data ze systému OKstat.

Statistická ročenka školství - výkonové ukazatele 2015/16.

Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

Statistická ročenka Vězeňské služby za rok 2013. Praha: Vězeňská služba ČR, 2013.

Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2013.pdf

Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2015. Praha: MPSV ČR, 2014.

Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/3869>

Statistiky Asociace pracovníků intervenčních center.

Webové odkazy:

Domácí násilí, Bílý kruh bezpečí. Dostupné z: <http://www.domacinasili.cz/>

Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení (ETHOS).

Dostupné z: <http://www.feantsa.org/spip.php?article4549&lang=en>

ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR

Příloha

Bezdomovství, sociální vyloučení spojené s absencí bydlení, je jedním z problémů, kterého se týká Strategie sociální ochrany a začlenění EU. Prevence bezdomovství a reintegrace osob bez domova jsou otázkami, které vyžadují dobré pochopení procesů a mechanismů, které vedou do situací absence nebo ztráty domova.

FEANTSA (Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci) vytvořila typologii bezdomovství a vyloučení z bydlení, nazvanou ETHOS.

Typologie ETHOS vychází z principu, že pojetí domova lze chápat ve třech oblastech, jejichž absence může vést k bezdomovství. Mít domov může být chápáno jako: mít přiměřené bydlení, které může osoba a její rodina vylučně

užívat (fyzická oblast); mít prostor pro vlastní soukromí s možností sociálních vztahů (sociální oblast); mít právní důvod k užívání (právní oblast). Z toho vyplývají čtyři formy vyloučení z bydlení: bez střechy, bez bytu, nejisté bydlení, nevyhovující bydlení – všechny tyto situace ukazují na absenci bydlení. ETHOS tedy člení osoby bez domova podle jejich životní situace nebo situace jejich bydlení. Tyto konceptní kategorie se dále člení na 13 operačních (pracovních) kategorií, v rámci realizovaného národního projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR byl vytvořen soubor národních subkategorií. Typologie tak může být využita pro monitoring bezdomovství, pro vytváření politik a jejich rozvoj a vyhodnocování.

Koncepční kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhov) definice	Národní subkategorie	*			
BEZ STŘECHY	1	Osoby přežívající venku	Osoby přežívající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorách bez možnosti ubytování	1.1.1	Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vagny, stany, garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut)	b		
				2.1	Osoby v noclehárně	2.1.1 2.1.2	Osoby v nízkoprahové noclehárně Osoby sezonně užívající k přenocování prostory zařízení bez lůžek	b b
BEZ BYTU	3	Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním	3.1	Osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nízkoprahové noclehárny	b		
				3.1.1	Muži v azylovém domě	b		
				3.1.2	Ženy v azylovém domě	b		
				3.1.3	Matky s dětmi v azylovém domě	b		
				3.1.4	Otcové s dětmi v azylovém domě	b		
				3.1.5	Úplné rodiny v azylovém domě	b		
3.1.6	Osoby v domě na půli cesty	b						
4	Osoby v pobytových zařízeních pro ženy	3.2	Přechodná ubytovna	3.2.1	Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	b		
				3.2.2	Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu	b		
		4.1	Pobytové zařízení pro ženy	Osoby v přechodném bydlení se sociální podporou	3.3.1	Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje	a	
					4.1.1	Ženy ohrožené domácími násilím pobývající v zařízení z důvodu ohrožení domácími násilím	a	
		5.1	Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl)	Imigranti v přechodných ubytovnách z důvodu imigrace	4.1.2	Ženy ohrožené domácími násilím pobývající v azylovém domě	a	
					5.1.1	Žadatelé o azyl v azylových zařízeních	a	
		5.2	Ubytovny pro migrující pracovníky	Osoby v ubytovnách pro migrující pracovníky	5.2.1	Migrující pracovníci – cizinci ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	a	
					6.1.1	Osoby před opuštěním věznice	a	
		6	Osoby před opuštěním instituce	Věznice a vazební zařízení	Bez možnosti bydlení po propuštění	6.2.1	Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení	a
						6.3.1 6.3.2	Osoby před opuštěním dětské instituce Osoby před opuštěním péstounské péče	a a
7	Uživatelé dlouhodobější podpory	Pobytová péče pro starší bezdomovce	Seniři a osoby invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě	7.1.1	Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě	b		
				7.2.1	Podporované bydlení s podporou pro bývalé bezdomovce	a		

* Použité zkratky v posledním sloupci – Stupeň ohrožení: a – ohrožené osoby, b – bezdomovci

Koncepční kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhová) definice	Národní subkategorie	*	
NEJISTÉ BYDLENÍ	8 Osoby žijící v nejistém bydlení	8.1	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1	Osoby přechodně bydlící u příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení)	
		8.2	Bydlení bez právního nároku	8.1.2	Osoby v podnájmu (nemají jinou možnost bydlení)	
				8.2.1	Osoby bydlící v bytě bez právního důvodu	
	8.3	Nezákonně obsazení pozemku	8.2.2	Nezákonně obsazení budovy	a	
			8.3.1	Nezákonně obsazení pozemku (zahradkářské kolonie, zemnice)	b	
	9	Osoby ohrožené vystěhováním	9.1	Výpověď z nájemního bytu	9.1.1	Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu
			9.2	Ztráta vlastnictví bytu	9.2.1	Osoby ohrožené vystěhováním z vlastního bytu
	10	Osoby ohrožené domácím násilím	10.1	Policejné zaznamenané domácí násilí	10.1.1	Osoby ohrožené domácím násilím – policejné zaznamenané případy – oběti
			11.1	Mobilní obydlí	11.1.1	Osoby žijící v mobilním obydlí, např. maríngotka, karavan, hausbót
	NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ	11 Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách	11.1	Mobilní obydlí	11.1.1	Osoby žijící v mobilním obydlí, např. maríngotka, karavan, hausbót (nemají jinou možnost bydlení)
			11.2	Neobvyklá stavba	11.2.1	Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele
			11.3	Provizorní stavba	11.3.1	Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace
	12	Osoby žijící v nevhodném bydlení	12.1	Obydlené neobvykatelné byty	12.1.1	Osoby žijící v nevhodném objektu – obydli se stalo nezpůsobilým k obývání (dříve mohlo být obyvatelné)
13.1			Nevyšší národní norma definující přelidnění	13.1.1	Osoby žijící v přelidněných bytech	

* Použité zkratky v posledním sloupci – Stupeň ohrožení: a – ohrožené osoby, b – bezdomovci

FEANTSA is supported financially by the European Commission. The views expressed herein are those of the author(s) and the Commission is not responsible for any use that may be made of the information contained herein.

European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL
 Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri AISBL

194, Chaussée de Louvain ■ 1210 Brussels ■ Belgium ■ Tel.: + 32 2 538 66 69 ■ Fax: +32 2 539 41 74 ■ ethos@feantsa.org ■ www.feantsa.org

Výtahy z oponentských posudků

Ing. Petr Víšek

Autorky využily mimo vlastní výzkum všechny dostupné (resp. existující) zdroje informací a dat a prezentují je excelentním způsobem.

Práce se vyznačuje extrémní odbornou korektností a kritickým přístupem jak k samotné věcné materii a k rozborům databází, tak ke zpracování závěrů a tvrzení, jež jsou vždy metodicky vysvětlena a doložena. Závěry se neuchylují ke spekulacím ani k jednostranným hodnocením.

Práce je mimořádně aktuální a významná pro státní správu. V době, kdy decizní orgán předkládá vládě návrh koncepce sociálního bydlení a pro kvantifikace používá obraty "velká část" nebo „významná skupina“, je práce, která kvantifikuje jednotlivé skupiny obyvatel s problémy bydlení a analyzuje jejich sociální a další problémy, prvním zdrojem pro možné kvantifikace, ale obecně i pro volbu nástrojů sociálního bydlení extrémně významná a klíčová. Některá zjištění o těchto obyvatelích by měla být brána velmi vážně (zadlužení, nezaměstnanost) a měla by být konfrontována s naivními představami o možnostech řešení sociálního bydlení, jak se zhusta objevují.

Ing. Libor Prudký, Ph.D.

Kvalita dat a jejich zpracování: Bylo by asi vhodné aspoň v některých případech pracovat přímo s daty, např. za pomoci SPSS či jiného balíku programů pro hromadné zpracování dat. Stereotypní přístupy ke struktuře údajů - tam, kde to šlo a podle kritérií bez vztahu ke skutečné potřebě zpracování, avšak blízkých či dokonce srovnatelných - by bylo vhodné vložit i do shrnutí. Když už jsou.

Závěry vlastně chybí - není tu shrnující kapitola. Dílčí závěry v jednotlivých částech jsou, avšak samy o sobě (bez komparace) nejsou příliš účinné.

To platí i o využitelnosti výsledků. Počítá se s tím, že pracovníci zadavatele budou studovat text? Možné to snad i je. Ale hlavně by měli najít to, co potřebují ve struktuře, která odpovídá přístupům právě z jejich strany. Opakuji: shrnutí by pro ně bylo asi významné. I když autorky průběžně spolupracovaly s pracovníky MPSV a dalšími, přesto asi diskuse nebyly dostatečné. Je to pozoruhodné poučení pro příště.